

**GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS 2018

Yüksek Lisans-Mimarlık

AKŞEN ZİNCİRCİOĞLU

**GAZİANTEP’TE OSMANLI HANLARININ MİMARİ
EVİRİMİ VE ŞEHRİN GELİŞİMİNDEKİ
İZDÜŞÜMÜ**

**MİMARLIK
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**AKŞEN ZİNCİRCİOĞLU
AĞUSTOS 2018**

**Gaziantep'te Osmanlı Hanlarının Mimari Evrimi
ve Şehrin Gelişimindeki İzdüşümü**

Gaziantep Üniversitesi

Mimarlık

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer ÖZGÜLEŞ

Akşen ZİNCİRCİOĞLU

Ağustos 2018

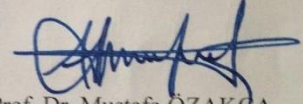
© 2018 [Akşen ZİNCİRCİOĞLU]

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tezin Adı : Gaziantep'te Osmanlı Hanlarının Mimari Evrimi ve Şehrin Gelişimindeki İzdüşümü
Öğrencinin, Adı Soyadı : Akşen ZİNCİRCİOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 29/08/2018
Fen Bilimleri Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ahmet Necmeddin YAZICI
FBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ÖZAKÇA
Enstitü ABD Başkan V.

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer ÖZGÜLEŞ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

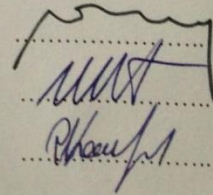
Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer ÖZGÜLEŞ

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Metin FELEKOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Tülay KARADAYI YENİCE

İmzası

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

Akşen ZİNCİRCİOĞLU

ABSTRACT

EVOLUTION OF KHAN BUILDINGS OF OTTOMAN PERIOD IN GAZIANTEP AND ITS PROJECTION OF THE DEVELOPMENT OF THE CITY

ZİNCİRCİOĞLU, Akşen

M.Sc in Architecture

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Muzaffer ÖZGÜLEŞ,

August 2018

447 pages

Ottoman domination in Ayıntab continued from 1516 until the Republican period, which began in 1923. The purpose of this thesis is to study the history and architecture of khans built in the city, to examine the stylistic transformation of them within centuries, the architectural evolution they experienced, and also to investigate to which extent this style overlaps with the khans in the nearby cities and the capital city Istanbul in the same period. Included in the scope of the study are the khans that have reached today, as well as the khans that are nonextant. With this work, the information about the khans in the scope was updated. The information imbedded in the history or forgotten in the archives related to these khans were uncovered, and the data found to be incomplete or incorrect in the existing literature were corrected. The information and details gathered from the secondary sources and newly discovered from the primary sources are evaluated. The khans, which are investigated with this new data, are compared with each other and with the khans in nearby cities and the capital city Istanbul. Graphs and maps were created and periodical analyzes were carried out. These analyzes and comparisons reveal the architectural and stylistic transformation of the Ottoman period khans in Gaziantep from the 16th to the 20th century, and show how this style matches up with the architectural tendencies of the period.

Another importance of the study is that it is one of the first implementations of the web-based architectural history education tool Timeline Travel, which is the output of the Project entitled “Timeline Travel: An Alternative Tool for Architectural History Learning and Teaching” and funded under the framework of 2017 Erasmus+ KA203 Strategic Partnerships for Higher Education grants by the Center for European Union Education and Youth Programmes (Turkish National Agency). .

Key Words: Gaziantep, Ottoman architecture, khan buildings

ÖZET

GAZİANTEP’TE OSMANLI HANLARININ MİMARİ EVRİMİ VE ŞEHRİN GELİŞİMİNDEKİ İZDÜŞÜMÜ

ZİNCİRCİOĞLU, Akşen

Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer ÖZGÜLEŞ

Ağustos 2018

447 sayfa

Ayıntab’ta Osmanlı hâkimiyeti 1516’dan 1923 yılında başlayan Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir. Bu tez çalışmasının amacı, bu süreçte şehirde inşa edilen hanların, tarihçelerini ve mimarilerini ele alarak yüzyıllar içindeki üslupsal dönüşümünü, hanların bu süreçte yaşadığı mimari evrimi ortaya koymak, ayrıca bu üslubun aynı süreçte çevre kentler ve başkent İstanbul hanları ile ne ölçüde örtüştüğünü irdelemek, aynı zamanda önceki çalışmalarda gözden kaçırılan veya bilinmeyen hanları tespit etmektir. Çalışma kapsamındaki hanları hem günümüze ulaşmış olan hanlar, hem de günümüze ulaşmamış hanlar oluşturmaktadır. Bu çalışma ile kapsam dâhilindeki hanlara ait bilgilerin güncellenmesi sağlanmıştır. Bu hanlarla ilgili tarihe gömülü veya arşiv belgelerinde saklı kalmış bilgiler ortaya çıkarılmış, mevcut literatürde eksik ya da yanlış olduğu tespit edilen veriler düzeltilmiştir. İkincil kaynaklardan derlenen ve birincil kaynaklardan yeni ortaya çıkarılan bilgiler ve detaylar değerlendirilmiştir. Bu veriler ışığında ele alınan hanlar, hem kendi aralarında hem de çevre kentler ve başkent İstanbul hanları ile karşılaştırılmıştır. Grafikler ve haritalar oluşturularak dönemsel analizler yapılmıştır. Bu analizler ve karşılaştırmalar ile 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar inşa edilen Gaziantep’teki Osmanlı dönemi hanlarının bu süreçte geçirdiği üslupsal dönüşüm ortaya koyulmuş ve bu üslubun dönemin tarihsel gelişmeleri ve mimari eğilimleri ile ne ölçüde örtüştüğü irdelenmiştir.

Çalışmanın bir başka önemi ise, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı (Türkiye Ulusal Ajansı) tarafından 2017 Yılı Erasmus+ Hibe Programı KA2 Stratejik Ortaklık Projeleri Yükseköğretim (KA203) kapsamında desteklenen “Timeline Travel: An Alternative Tool for Architectural History Learning and Teaching” (Zamandizin Yolculuğu: Mimarlık Tarihi Öğrenimi ve Öğretimi için Alternatif Bir Araç) adlı projenin ürünü olan Timeline Travel adlı web tabanlı mimarlık tarihi eğitimi aracının ilk uygulamalarından birini gerçekleştirmesidir.

Anahtar Kelimeler: Gaziantep, Osmanlı mimarisi, han yapıları

Aileme...

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimi almak planladığım bir şey değildi hem de lisans diplomamı aldıktan 16 yıl sonra. Bu sebeple ilk teşekkürüm hayata. Bana bu şansı verdiği, bu deneyimi yaşattığı için.

En büyük teşekkürüm değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Özgüleş'e olacak. Öncelikle yoğun iş temposu içinde değerli zamanını benden hiçbir zaman esirgemediği için. Başarılı bir akademisyen olan hocam, iki yıllık çalışmamız süresince her tıkandığımda kendi aydınlığıyla, tecrübesiyle yolu açmış, benim yoluma da ışık tutmuştur. Sistemik yaklaşımı, net bakış açısı, objektif değerlendirmeleri ve güven veren üslubu ile tüm desteği ve varlığı için kendisine teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışma kapsamındaki hanlar ile ilgili araştırmalar yaparken yardımlarını esirgemeyen Gaziantep Üniversitesi Kütüphanesi idari personeline, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi çalışanlarına, Gaziantep Sanat Merkezi bünyesindeki Kent Arşivi çalışanlarına, Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü çalışanlarına özellikle arşiv bölümüne, Vakıflar Genel Müdürlüğü çalışanlarına ve Gaziantep Şahinbey Belediyesi çalışanlarına bilgi ve doküman paylaşımlarından dolayı teşekkürler ediyorum.

Çalışma sürecinde yükümü hafifleten aileme, başta annem Şenel Akkuş olmak üzere babam Akif Akkuş, değerli eşim İlker Zincircioğlu, oğlum Emre ve kızım Ela'ya teşekkürlerimi iletiyorum. İyi ki varsınız.

Akşen Zincircioğlu

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ABSTRACT	viii
ÖZET	ix
İÇİNDEKİLER	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ	xxxi
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	1
1.2 Çalışmanın Yöntemi, Benzer Çalışmalar ve Kaynaklar	4
BÖLÜM 2 HAN MİMARİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YAKIN ÇEVREDEKİ KENTLERLE BAŞKENT İSTANBUL'DA OSMANLI DÖNEMİ HAN MİMARİSİ	9
BÖLÜM 3 GAZİANTEP ŞEHİR MERKEZİNİN OSMANLI DÖNEMİNE KADAR MİMARİ GELİŞİMİ VE OSMANLI DÖNEMİNDE GAZİANTEP MİMARİSİ	37
3.1 Gaziantep Şehir Merkezinin Osmanlı Dönemine Kadar Mimari Gelişimi.....	37
3.2 Gaziantep Şehir Merkezinin Osmanlı Dönemi Mimarisi	41
BÖLÜM 4 GAZİANTEP OSMANLI DÖNEMİ HANLARI (KRONOLOJİK SIRAYA GÖRE)	52
4.1 Emirali Hanı - Han-1 Sebil - Seyyid Ali Hanı - Alaüddevle Hanı - Sirkeci Hanı (1531 öncesi).....	55
4.2 Yeni Han - Han-1 Cedid (1531 Öncesi)	78
4.3 Koyun Hanı (1540 öncesi)	88
4.4 Kapan-1 Atik Hanı (1541 öncesi)	90
4.5 Pekmez Hanı - Bekmez Hanı (1543)	90
4.6 Mastaba (1548'den önce).....	92
4.7 Ammu Hanı (1557'den önce)	92
4.8 Han-1 Ekber (1557 öncesi).....	93

4.9	Küçük Han (1559 öncesi)	94
4.10	Hışvahan - Lala Mustafa Paşa Hanı (1562)	95
4.11	Şeyh Hanı - Şih Hanı - Şihci Hanı (1572 öncesi)	107
4.12	Ahmet Paşa Hanı (1575)	107
4.13	Saraçhane (1575-1595 arası)	108
4.14	Babacık Hanı (1584 öncesi)	110
4.15	Tesahçı Hanı (1603 öncesi)	110
4.16	Zelli Han (1603 öncesi)	111
4.17	İki Kapılı Han (1608 öncesi)	111
4.18	Mustafa Ağa Hanı (1638)	113
4.19	Bel Hanı (1645 öncesi)	114
4.20	İki Kuyulu Han (1649 öncesi)	114
4.21	Yüzükçü Hanı (1650 öncesi)	114
4.22	Arasta Hanı (1650 öncesi)	126
4.23	Sinekoğlu Hanı (1722)	127
4.24	Boyacıoğlu Hanı (1722 öncesi)	127
4.25	Koca Nakıp Hanı - Nakıp Hanı - Mecidiye Hanı (1726 öncesi)	128
4.26	Tütün Hanı (1550-1650 arası)	141
4.27	Kandilli Hanı - Kandil Çavuş Hanı (1764 öncesi)	153
4.28	Kızgan Hanı (1764 öncesi)	153
4.29	Haffaf Hanı 1769 öncesi	153
4.30	Katırcılar Hanı (1769 öncesi)	154
4.31	Hasırcı Hanı (1801)	154
4.32	Hacı Musa Hanı (1820 öncesi)	155
4.33	Tuz Hanı (1531 öncesi)	155
4.34	Şeker Hanı (1850 civarı)	165
4.35	Sabun Hanı - Deveci Hanı (1850-1890 yılları)	174
4.36	Millet Hanı - Aziziye Hanı - Keçeci Bedesten (1868)	175
4.37	Ahmenoz Değirmeni Hanı (1871 öncesi)	186
4.38	Emniyet Hanı - Hayriye Hanı (1871 öncesi)	187
4.39	Narlıhan (1871 öncesi)	187
4.40	Müftü Hanı (1874 öncesi)	187
4.41	Eski Gümrük Han - Tenekeci Han - Hacı Ömer Hanı (1873)	188
4.42	Kumruoğlu Hanı - Kumru Hanı - Kızımiz Hanı (1875-1899 arası)	202

4.43	Çekirdekli Han (1882 öncesi)	219
4.44	Kefşeker Hanı (1882 öncesi).....	219
4.45	Acer Ali Hanı (1884 öncesi)	220
4.46	Şirehan - Belediye Hanı - Belde Han - Memleket Hanı (1885).....	220
4.47	Kürkcü Hanı - Küpçü Han (1890)	242
4.48	Pürsefa Han - Kürkcü Hanı Masmanası (Sabunhanesi) (1890)	257
4.49	Beldes Hanı (1892 öncesi)	265
4.50	Büdeyri Han - Elbeyli Hanı - İncioğlu Hanı ve Sabunhanesi - Zeytin Han (1890'lı yıllar).....	266
4.51	Anadolu Han - Anadolu Vakıf Hanı (1890'lı yıllar)	281
4.52	Kazancı Hanı (1894 öncesi).....	297
4.53	Halep Hanı (1894 öncesi)	298
4.54	Sabuncu Hanı (1900 öncesi)	298
4.55	Kara Nazar'ın Hanı - Nazar Ağa Hanı (1900 öncesi).....	310
4.56	Kınacızade Mehmet Ağa Hanı (1900 öncesi).....	312
4.57	Eski Maarif Hanı - Yemişhan (1900 öncesi)	313
4.58	Hacı Ömer Ağa Hanı (1903 öncesi).....	324
4.59	Şehbender Nazar Ağa Hanı (1903 öncesi).....	324
4.60	Bağçe Hanı (1903 öncesi).....	324
4.61	Zincirli Han (1903 öncesi)	324
4.62	Güven Hanı - Çiftçi Hanı - Basmacı Han (1906).....	325
4.63	Bayazhan - Beyazların Hanı (1909).....	334
4.64	Deve Hanı (1909 civarı).....	354
4.65	Çekirdekçi Hanı	355
BÖLÜM 5 KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME BÖLÜMÜ.....		359
5.1	Gaziantep Hanlarında Gözlenen Mimari (Üslupsal) Dönüşüm	359
5.2	Gaziantep'te Günümüze Ulaşmış Olan Osmanlı Dönemi Hanlarının Birbirleriyle Üslupsal Karşılaştırılması	377
5.2.1	Plan	378
5.2.2	Kullanılan Malzemeler	389
5.2.3	Cephe Düzenleri	391
5.2.4	Taçkapılar	400
5.3	Gaziantep'in Kentsel Gelişiminin Hanlar Üzerinden Okunması.....	408

BÖLÜM 6 SONUÇ	416
KAYNAKLAR	427
EKLER	435
Ek 1: Gaziantep Hanları Tablosu.....	436
Ek 2: Osmanlı Dönemi Dışında İnşa Edilen Hanlar ve Şehir Merkezi Dışındaki Hanlar	442

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1	Kasrül-Hayr el-Garbi, ribatın ana girişi, 728, Çıkıntılı kuleleri, kıvrımlı lentoları, taş ve tuğlanın birlikte kullanılması, ribatların özelliklerindedir. (Hillenbrand, 2005) 9	9
Şekil 2.2	Ribat-ı Mahi plan krokisi (Dinler, 2004) 10	10
Şekil 2.3	1453'ten önce Anadolu'da başlıca ticaret yolları (Darka,2003)..... 11	11
Şekil 2.4	Selçuklu devri menzillerine göre Anadolu yolları. Haritaya göre Gaziantep ile başkent Konya'yı birleştiren Konya-Kayseri-Maraş-Gaziantep-Halep ve Konya-Kayseri-Malatya-Adıyaman-Gaziantep-Halep güzergâhlarında ticaret yolları bulunmaktadır. (İlter, 1969, harita eki) 12	12
Şekil 2.5	Dokuzun Hanı plan krokisi (İlter,1969)..... 13	13
Şekil 2.6	Sultan Hanı plan krokisi (İlter,1969) 13	13
Şekil 2.7	Sultan Hanı avludaki revakların görünümü (İlter,1969)..... 14	14
Şekil 2.8	Sultan Hanı giriş kapısı üzerindeki bezemeler (İlter,1969) 14	14
Şekil 2.9	Zazadin Hanı plan krokisi (İlter,1969) 15	15
Şekil 2.10	Zazadin Hanı güney cepheden genel görünüm (İlter, 1969) 15	15
Şekil 2.11	Ağzıkara Han plan krokisi (İlter,1969)..... 16	16
Şekil 2.12	Ağzıkara Han güneyden genel görünüm (İlter, 1969) 16	16
Şekil 2.13	Ağzıkara Han'ın girişini Selçuklu yapılarına has güzel bir portal (kapı) süslemektedir. Kapı üstündeki basık kemer iki renk taşla işlenmiştir. Kemerin üstünde küçülerek yükselen mukarnas dizisi vardır. Portalin tüm yüzü geometrik arabesklerle bezelidir. Tepedeki beyaz mermer kitabenin iki yanında beşer gülçe bulunur. (İlter, 1969)..... 17	17
Şekil 2.14	Karatay Hanı plan krokisi (İlter,1969)..... 18	18
Şekil 2.15	Karatay Han'ın genel görünümü. Geçirdiği onarımlar nedeniyle duvarlar açıklı koyulu görünmektedir. (İlter,1969) 18	18
Şekil 2.16	Ulubat, Bursa, Issız Han (1394) planı (Usta,1994)..... 19	19
Şekil 2.17	Issız Han 1394, ön cephe (Güran, 1978) 20	20
Şekil 2.18	Issız Han giriş cephesi (Aslanapa, 2004)..... 20	20
Şekil 2.19	İstanbul Kürkçü Han, plan (Ayverdi, Yüksel, 1976)..... 23	23
Şekil 2.20	İstanbul Kürkçü Han (Güran, 1978). 23	23
Şekil 2.21	Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, plan (Kuban, 2016) 25	25
Şekil 2.22	Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi arastadan görünüm 2008 (Ağar, 2009)..... 25	25
Şekil 2.23	Restorasyonu 2015 yılında tamamlanan Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi içindeki arastanın doğusunda yer alan hanın girişindeki taçkapısı 2017 26	26
Şekil 2.24	Halep Vezir Han plan krokisi (Tekin, 2013) 27	27

Şekil 2.25	Halep Vezir Han genel görünüm (Tekin, 2013)	27
Şekil 2.26	İstanbul Taşhan planı (Güran, 1978)	28
Şekil 2.27	İstanbul Taşhan dış cephe görünümü (Güran,1978).....	29
Şekil 2.28	İstanbul Taşhan avludan görünüm (turkeycentral.com, 2018)	29
Şekil 2.29	Yıldız Hanı planı (Gürpınar, 2009).....	30
Şekil 2.30	Yıldız Han cephe görünümü (Gürpınar, 2009).....	31
Şekil 2.31	Dördüncü Vakıf Han cephesi (Aslanapa, 2004)	32
Şekil 3.1	Dülük'te bulunan kaya mezarlarına ait bir resim, Gaziantep İl Yıllığı, 2002	38
Şekil 3.2	Gaziantep Kalesi Vincent Germain Gravürü (Canbakal, 2009)	38
Şekil 3.3	Halep Kalesi (Anonim).....	39
Şekil 3.4	Ömeriye Camii (zincircioğlu, 2018).....	40
Şekil 3.5	Alaüddevle Camii, (Zincircioğlu,2018).....	41
Şekil 3.6	Antep şehrinin Osmanlı idaresine geçtiği dönemdeki durumu (Hüsnu Uğur, 2004)	42
Şekil 3.7	Osmanlı döneminde Antep şehri ilk yıllar (Uğur, 2004).....	43
Şekil 3.8	Ağa Cami Burmalı Minaresi (Zincircioğlu, 2018)	44
Şekil 3.9	Kabaltı (Zincircioğlu, 2018)	45
Şekil 3.10	Şeyh Fethullah Cami Mihrap Detayı (Çam, 2006).....	46
Şekil 3.11	Ahmet Çelebi Medresesi (Çam, 2006)	47
Şekil 3.12	Pişirici Kasteli Planı (Çam, 2006)	48
Şekil 3.13	Pişirici Kasteli Girişi (Çam, 2006)	48
Şekil 3.14	Ahmet Çelebi Kasteli Girişi (Çam, 2006)	49
Şekil 3.15	Zincirli Bedesten (Zincircioğlu, 2018)	49
Şekil 4.1	Emirali Hanın konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	55
Şekil 4.2	Emirali Hanı 1967 tarihli cephe fotoğrafları (KK arşivi, pdf 7520).....	59
Şekil 4.3	Emirali Hanı doğu kanadında çökmelere ait 1992 tarihli fotoğraflar (Koruma kurulu arşiv raporları, pdf no 1023)	60
Şekil 4.4	Emirali Hanı doğu kanadında çökmelere ait fotoğraflar 1992 (Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)	60
Şekil 4.5	Emirali Hanı 1993 tarihli güneydoğu cephesi fotoğrafı (Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)	61
Şekil 4.6	Emirali Hanı'nda 1994 tarihinde kurul görüşü alınmadan yapılan tamiratlar (Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)	62
Şekil 4.7	Emirali Hanı 1996 tarihli doğu cephesi fotoğrafı (Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)	62
Şekil 4.8	Emirali Hanı 1996 tarihli doğu cephesi fotoğrafı (Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)	63
Şekil 4.9	Emirali Hanı batıdaki iki katlı dükkânların görünümü, 1997 (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 8063)	63
Şekil 4.10	Emirali Hanı kuzey cephesi görünümü, 1997 (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 8063).....	64
Şekil 4.11	Emirali Hanı doğu cephesi görünümü 1997 (Yetkin, 1997).....	64
Şekil 4.12	Emirali Hanı caddeden güney cephesi görünümü, (Yetkin, 1997).....	65
Şekil 4.13	Emirali Hanı rapora konu edilen, doğu kanadın çökmesi durumu, 1997, (KK arşivi, pdf no 1023).....	65
Şekil 4.14	Emirali Hanı'nın güneyindeki dükkânlar, 1997, (KK arşivi, pdf no 1023)	66
Şekil 4.15	Emirali Hanı kuzey kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	67

Şekil 4.16	Emirali Hanı doğu kanadı görünümü, (Zincircioğlu, 2018).....	67
Şekil 4.17	Emirali Hanı avlunun batısı (Zincircioğlu, 2018).....	68
Şekil 4.18	Emirali Hanı giriş tonozu avludan görünüm, (Zincircioğlu, 2017)	68
Şekil 4.19	Emirali Hanı giriş tonozu, güneyden cadde cephesi görünümü, (Zincircioğlu, 2017)	69
Şekil 4.20	Emirali Hanı giriş dehlizindeki odalar (Zincircioğlu, 2018)	70
Şekil 4.21	Emirali Hanı'nın Mimar Handan Yetkin tarafından hazırlanan rölöve zemin kat planı 1997 (Koruma Kurulu arşivi pdf no 7520)	71
Şekil 4.22	Emirali Hanı'nın restitüsyon zemin kat planı (Altın, 2015)	72
Şekil 4.23	Emirali Hanı avludan güney kanadının batı bölümünün görünümü (Zincircioğlu, 2018)	73
Şekil 4.24	Emirali Hanı avludan güney kanadının doğu bölümünün görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	74
Şekil 4.25	Emirali Hanı'nın Mimar Handan Yetkin tarafından hazırlanan 1. Kat rölöve planı 1997 (Koruma Kurulu arşivi pdf no 8063)	75
Şekil 4.26	Emirali Hanı cadde cephesindeki dükkanlardan bazıları (Zincircioğlu, 2018)	77
Şekil 4.27	Emirali Hanı kuzey kanadı üst kat merdiveni (Zincircioğlu, 2018)	77
Şekil 4.28	Yeni Han konum haritası (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	78
Şekil 4.29	Yeni Han'ın çatısının otopark olarak kullanılması için yapıya eklenen gölgelikler 1992 (KK arşivi, pdf no: 8064)	80
Şekil 4.30	Yeni Han mağarası (Zincircioğlu, 2018)	81
Şekil 4.31	Yeni Han avlu görünümü 1987 (Özkarcı, 1987)	81
Şekil 4.32	Yeni Han zemin kat planı 1987 (Özkarcı, 1987)	82
Şekil 4.33	Yeni Han zemin kat planı 2006 (KK Arşivi, pdf no: 3591)	82
Şekil 4.34	Yeni Han 1. kat planı 2006 (KK Arşivi, pdf no: 3591)	83
Şekil 4.35	Yeni Han batı ve kuzey kanat görünümü (Zincircioğlu, 2018)	84
Şekil 4.36	Yeni Han avlu tarafından giriş dehlizi görünümü (Zincircioğlu, 2018)	85
Şekil 4.37	Yeni Han doğu kanadı (Zincircioğlu, 2018).....	86
Şekil 4.38	Yeni Han batı cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017).....	86
Şekil 4.39	Yeni Han taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)	88
Şekil 4.40	Koyun Hanı'nın konumunun bulunduğu bölgeyi gösterir harita (Yakar, 2015 'ten işlenerek) Tabakhane bölgesi günümüzdeki adıdır. Hanın yapıldığı dönemde bu bölgeye Debbaghane denilmekte idi.	89
Şekil 4.41	Pekmez Hanı'nın konumu için Tahtani Cami konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	91
Şekil 4.42	Ammu Hanı konumu için Düğmecci (Ammu) Mahallesi konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	93
Şekil 4.43	Han-ı Ekber'in konumu için Hacı Hamza Mescidi'nin konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	94
Şekil 4.44	Hışvahan konumunu gösteren plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	95
Şekil 4.45	Hışvahan genel görünümü, Abdülhamit arşivi, 1890 (Sıtkı Severoğlu arşivinden)	96
Şekil 4.46	Hışvahan'ın ahır bölümünün önündeki revak, günümüzde restoranın terası olarak kullanılmaktadır. (Zincircioğlu, 2018).....	97

Şekil 4.47	Hışvahan 2014 yılı genel görünümü (Koruma kurulu arşivi, Kahrıman, 2014)	98
Şekil 4.48	Hışvahan'ın ön cephesi (Zincircioğlu, 2018)	99
Şekil 4.49	Hışvahan genel görünüm, 2015 (Altın, 2015)	99
Şekil 4.50	Hışvahan restitüsyon planı (Ağar, 2009)	101
Şekil 4.51	Hışvahan restorasyon sonrası durum planı (Çam, 2006'dan işlenerek).....	102
Şekil 4.52	Hışvahan ahır bölümünün bodrum katı (Zincircioğlu, 2018).....	103
Şekil 4.53	Hışvahan doğu kanadı revaklarından bir örnek (Zincircioğlu, 2018)	103
Şekil 4.54	Hışvahan ahır bölümünden görünüm (Zincircioğlu, 2018)	104
Şekil 4.55	Hışvahan'ın giriş tonozunun doğusunda yer alan kuyusundan görünüm (Zincircioğlu, 2018).....	104
Şekil 4.56	Hışvahan taç kapısı (Zincircioğlu, 2018).....	105
Şekil 4.57	Hışvahan taç kapısı, 2012 (gezicigurmeguzellik.com).....	106
Şekil 4.58	Ahmet Paşa Hanı'nın bulunduğu tahmin edilen alanı gösterir harita (Yakar, 2015 'ten işlenerek)	108
Şekil 4.59	Millet Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek) Saraçhane'nin, haritada görülen Millet Hanı'nın doğusunda yer aldığı tahmin edilmektedir.	109
Şekil 4.60	Oduncu Pazarı (Direkçi Pazarı) konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	110
Şekil 4.61	İki Kapılı Han'ın olası konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	112
Şekil 4.62	Mustafa Ağa Hanı'nın konumunu belirtir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	113
Şekil 4.63	Yüzükçü Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	115
Şekil 4.64	Yüzükçü Hanı kitabesi (Zincircioğlu, 2018)	116
Şekil 4.65	Yüzükçü Han görünüm 2000 (Çam, 2006).....	117
Şekil 4.66	Yüzükçü Hanı avlusu 2009 (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 383)	117
Şekil 4.67	Yüzükçü Hanı cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017)	118
Şekil 4.68	Giriş kapısı, 1997 (Kurul arşivi) Giriş kapısı (Zincircioğlu, 2017)....	118
Şekil 4.69	Yüzükçü Hanı cadde cephesi (Zincircioğlu, 2017)	119
Şekil 4.70	Yüzükçü Hanı zemin kat planı (Çam, 2006)	120
Şekil 4.71	Yüzükçü Hanı üst kat planı (Çam, 2006)	120
Şekil 4.72	Yüzükçü Hanı avlusundan görünüm (Zincircioğlu, 2018).....	121
Şekil 4.73	Yüzükçü Hanı ahır bölümü (Zincircioğlu, 2018)	122
Şekil 4.74	Yüzükçü Hanı avlusunun güney cephesi (Zincircioğlu, 2018).....	122
Şekil 4.75	İmam Çağdaş Restoranı'ndan Yüzükçü Hanı'na geçilen mekan (Zincircioğlu, 2018).....	123
Şekil 4.76	Yüzükçü Hanı'nın kuzey ve batı cephesi ile avlusunun bir bölümü (Zincircioğlu, 2018).....	124
Şekil 4.77	Yüzükçü Hanı üst kat görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	125
Şekil 4.78	Arasta Hanı'nın tahmini konumunu gösterir harita (Yakar, 2015'ten işlenerek)	126
Şekil 4.79	Boyacıoğlu Han'ın tahmini konumu için Boyacı Cami konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	127
Şekil 4.80	Mecidiye Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	128

Şekil 4.81	Mecidiye Han Şehitler Caddesi giriş cephesi 1984 (KK arşivi, pdf no 10400).....	129
Şekil 4.82	Mecidiye Han batıdaki sokak cephesi 1984 (KK arşivi, pdf no 10400)	130
Şekil 4.83	Mecidiye Hanı'nın rölöve projesi (Şahinbey Belediyesi, 2017).....	130
Şekil 4.84	Mecidiye Hanı'nın restitüsyon projesi (Şahinbey Belediyesi, 2017)	131
Şekil 4.85	Mecidiye Hanı'nın restorasyon projesi (Şahinbey Belediyesi, 2017)	131
Şekil 4.86	Mecidiye Hanı restorasyon projesi görselleri (Şahinbey Belediyesi, 2017)	131
Şekil 4.87	Mecidiye Hanı restorasyon inşaatı çalışması, batı güney ve doğu kanatları ile avlu görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	132
Şekil 4.88	Mecidiye Hanı'nın günümüzde kullanılan giriş batıdaki sokak cephesi (Zincircioğlu, 2017).....	132
Şekil 4.89	Mecidiye Hanı'nın avlu cephesinden günümüzde kullanılan girişi (Zincircioğlu, 2017)	133
Şekil 4.90	Mecidiye Hanı doğu yönünde bulunan Şehitler Caddesi cephesindeki girişi (Altın, 2015)	134
Şekil 4.91	Mecidiye Hanı avlusu kuzey ve batı kanatları restorasyon öncesi görünümü (Zincircioğlu, 2017).....	134
Şekil 4.92	Mecidiye Hanı avlusu güneydoğu ve güney kanatları restorasyon öncesi görünümü (Zincircioğlu, 2017)	135
Şekil 4.93	Mecidiye Hanı avlu görünümü: güneydoğu ve güney kanatlarında devam eden restorasyon çalışmaları (Zincircioğlu, 2018).....	135
Şekil 4.94	Mecidiye Hanı batı kanadı görünümü; devam eden restorasyon çalışmaları (Zincircioğlu, 2018)	136
Şekil 4.95	Mecidiye Hanı devam eden restorasyon çalışmaları, ahır bölümünün tonozunun üst kattan görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	136
Şekil 4.96	Mecidiye Hanı avlusu içinde, Şekil 4.98'de de planı görülen ve orijinal olduğunu düşündüğümüz üst kata çıkış merdiveni 1984 (KK arşivi, pdf no 10400).....	137
Şekil 4.97	Mecidiye Hanı, üzerindeki Şekil 4.91 'de de görülen betonarme eklentilerden temizlenen ahır bölümü restorasyon çalışmaları (Zincircioğlu, 2018)	138
Şekil 4.98	Mecidiye Hanı zemin kat planı (Çam, 2006).....	140
Şekil 4.99	Mecidiye Hanı üst kat planı (Çam, 2006).....	140
Şekil 4.100	Tütün Hanı konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	142
Şekil 4.101	Tütün Han üst kata çıkış merdivenleri (Zincircioğlu, 2018)	143
Şekil 4.102	Tütün Han avludan kuzey cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017).....	144
Şekil 4.103	Tütün Hanı bodrum katından görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	144
Şekil 4.104	Tütün Hanı bodrum katından görünümü, kuyu (Zincircioğlu, 2018)	145
Şekil 4.105	Tütün Hanı zemin kat planı (Koruma kurulu arşivi, pdf 1226)	146
Şekil 4.106	Tütün Hanı giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2017).....	146
Şekil 4.107	Tütün Hanı bodrum kat planı (Koruma kurulu arşivi, pdf 1226)	147
Şekil 4.108	Tütün Han avludan genel görünüm, batı ve kuzey cepheler (Zincircioğlu, 2017)	148

Şekil 4.109	Tütün Han avludan güney iç cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017)	149
Şekil 4.110	Tütün Hanı güney cephesi, girişin doğusu (Zincircioğlu, 2018)	150
Şekil 4.111	Tütün Hanı güney cephesi, girişin batısı (Zincircioğlu, 2018)	150
Şekil 4.112	Tütün Hanı taçkapısı 2006 (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 7168).....	151
Şekil 4.113	Tütün Hanı taçkapısı, (Zincircioğlu, 2018)	151
Şekil 4.114	Tütün Hanı kapısı 2000 (Çam, 2006)	152
Şekil 4.115	Hasırcı Hanı'nın bugünkü Kaleoğlu İş Hanı yerinde olduğu tahmin edilen konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	154
Şekil 4.116	Tuz Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	155
Şekil 4.117	Tuz Hanı'nın 1966 yılına ait avludan görünümü (KK arşivi, pdf no 45, eski eser fişi no 21)	157
Şekil 4.118	Tuz Hanı'nın 1966 yılına ait avludan güney kanadı görünümü, revaklar kapalı durumda (KK arşivi, pdf no 45, eski eser fişi no 21)	158
Şekil 4.119	Tuz Hanı cephe fotoğrafı 2013 (KK arşivi, pdf no 7135)	159
Şekil 4.120	Tuz Hanı cephe fotoğrafı 2017 (Zincircioğlu, 2018).....	159
Şekil 4.121	Tuz Hanı girişi (Zincircioğlu, 2018).....	160
Şekil 4.122	Tuz Hanı zemin kat planı (Altın, 2015).....	161
Şekil 4.123	Tuz Hanı üst kat planı (Altın, 2015).....	162
Şekil 4.124	Tuz Hanı üst kata çıkış merdiveni ve üst kat revakı tavan kaplaması (Zincircioğlu, 2018).....	163
Şekil 4.125	Tuz Hanı kuzey cephe görünüm (Zincircioğlu, 2018).....	164
Şekil 4.126	Tuz Hanı avludan görünümler (Zincircioğlu, 2018).....	164
Şekil 4.127	Şeker Han'ın konumunu gösterir belge (Koruma kurulu arşivi, no 10314, (Kahraman, 2013)	165
Şekil 4.128	Şeker Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	166
Şekil 4.129	Şeker Han'ın Eskişaray Caddesi'nden giriş kapısı (Zincircioğlu, 2017)	167
Şekil 4.130	Şeker Hanı zemin kat planı (Çam, 2006).....	168
Şekil 4.131	Şeker Hanı üst kat planı (Çam, 2006).....	169
Şekil 4.132	Şeker Hanı yamuk formlu avludan cephe görünümü (Zincircioğlu, 2018)	170
Şekil 4.133	Şeker Hanı üst kat revakından görünüm (Zincircioğlu, 2018)	171
Şekil 4.134	Şeker Han'ın L biçimindeki ilk avlusundan görünüm (Zincircioğlu, 2018)	172
Şekil 4.135	Şeker Han ikinci avlusundan yarım kemerli geçiş ve kuzey kanadın görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	172
Şekil 4.136	Şeker Hanı avludan görünüm, (Zincircioğlu, 2017)	173
Şekil 4.137	Şeker Hanı giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018)	173
Şekil 4.138	Şeker Hanı üst kata çıkış merdiveni (Zincircioğlu, 2017)	174
Şekil 4.139	Millet Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	175
Şekil 4.140	Millet Hanı taçkapısı üzerindeki kitabesi (Zincircioğlu, 2018)	176
Şekil 4.141	Millet Hanı Abdülhamit arşivinden 1890 (H. İ. Yakar'dan).....	177
Şekil 4.142	Millet Han restorasyon öncesi 1997 (Koruma kurulu arşivi, pdf no 8270)	178

Şekil 4.143	Millet Han restorasyon öncesi 1997 (Koruma kurulu arşivi, pdf no 8270)	178
Şekil 4.144	Millet Han restorasyon öncesi 1997 (Koruma kurulu arşivi, pdf no 8270)	179
Şekil 4.145	Millet Hanı cadde cephesi 1997 (Koruma kurulu arşivi, pdf no 8270)	179
Şekil 4.146	Millet Han merdiven görünümü (Zincircioğlu, 2018)	180
Şekil 4.147	Millet Hanı Baklava Müzesi görünüm (Zincircioğlu, 2018)	182
Şekil 4.148	Millet Hanı üst kat dükkan içi görünüm (Zincircioğlu, 2018)	182
Şekil 4.149	Millet Hanı doğu kanadı avlu görünümü (Zincircioğlu, 2018)	183
Şekil 4.150	Millet Hanı zemin kat planı (Çam, 2006)	184
Şekil 4.151	Millet Hanı üst kat planı (Çam, 2006)	185
Şekil 4.152	Millet Hanı taçkapısı ve cadde cephesi (Zincircioğlu, 2017)	185
Şekil 4.153	Millet Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)	186
Şekil 4.154	Müftü Hanı'nın bulunduğu yer olduğu düşünülen İmam Çağdaş Restoranı cephesi (Zincircioğlu, 2017)	188
Şekil 4.155	Eski Gümrük Hanı konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	189
Şekil 4.156	Gümrük Han yenileme öncesi ön cephe (Çam, 2006)	190
Şekil 4.157	Gümrük Han ön cephe (Zincircioğlu, 2018)	191
Şekil 4.158	Yenileme öncesi avludan kuzey kanadın görünümü (Çam, 2006)	191
Şekil 4.159	Yenileme sonrası avludan görünüm (www.kahveciseddarbey.com.tr/tarihi-gumruk-hani, 2012)	192
Şekil 4.160	Gümrük Hanı alt kat planı (Çam, 2006)	193
Şekil 4.161	Gümrük Hanı üst kat planı (Çam, 2006)	194
Şekil 4.162	Gümrük Hanı giriş dehlizi ve kuyusu (Zincircioğlu, 2018)	194
Şekil 4.163	Gümrük Han ahır bölümü görünümü (Zincircioğlu, 2018)	195
Şekil 4.164	Gümrük Hanı'nın günümüzde bir mağazaya dönüşen ahır bölümünde niş ve mazgal pencere (Zincircioğlu, 2018)	195
Şekil 4.165	Gümrük Hanı batı kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018)	196
Şekil 4.166	Gümrük Hanı Güney kanadı avludan görünüm (Zincircioğlu, 2018)	197
Şekil 4.167	Gümrük Hanı üst kat revak görünümü (Zincircioğlu, 2018)	198
Şekil 4.168	Gümrük Hanı üst kat güney uçtaki koridor (Zincircioğlu, 2018)	199
Şekil 4.169	Gümrük Hanı üst kat sekizgen piramit tavanlı oda görünümü (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 3508)	199
Şekil 4.170	Gümrük Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)	200
Şekil 4.171	Gümrük Hanı doğu cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2018)	201
Şekil 4.172	Gümrük Hanı kuzey cephesi (ön cephe) çizimi (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 2071)	201
Şekil 4.173	Gümrük Hanı doğu cephesi çizimi (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 2071)	202
Şekil 4.174	Kumruoğlu Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	202
Şekil 4.175	Kumruoğlu Han güney cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017)	203
Şekil 4.176	Kumruoğlu Hanı güney cephesi 1987 (Özkarıcı, 1987)	204
Şekil 4.177	Kumruoğlu Hanı batı cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2018)	204
Şekil 4.178	Kumruoğlu Hanı doğu kanadı, 2000 (Çam, 2006)	206
Şekil 4.179	Kumruoğlu Hanı batı kanadından görünüm (Zincircioğlu, 2108)	206
Şekil 4.180	Kumruoğlu Hanı doğu kanadı, (Zincircioğlu, 2018)	207

Şekil 4.181	Kumruoğlu Han planı (Çam, 2006)	208
Şekil 4.182	Kumruoğlu Hanı giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018).....	209
Şekil 4.183	Kumruoğlu Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2018).....	210
Şekil 4.184	Kumruoğlu Hanı giriş dehlizinden üst katlara çıkış merdiveni (Zincircioğlu, 2018)	212
Şekil 4.185	Kumruoğlu Hanı 1. kattan merdivenkovanı görünümü (Zincircioğlu, 2018)	213
Şekil 4.186	Kumruoğlu Han üç katlı merdivenin bitimi (Zincircioğlu, 2018)	213
Şekil 4.187	Kumruoğlu Hanı avludan güney kanattaki giriş dehlizinin görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	214
Şekil 4.188	Kumruoğlu Hanı güneyde giriş dehlizinin bitişiğindeki cephe görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	214
Şekil 4.189	Kumruoğlu Hanı güney kanadına yaslanmış merdiven görünümü (Zincircioğlu, 2018)	215
Şekil 4.190	Kumruoğlu Hanı ikinci giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018).....	215
Şekil 4.191	Kumruoğlu Hanı ikinci giriş kapısı görünümü (Zincircioğlu, 2018)	216
Şekil 4.192	Kumruoğlu Hanı avlusuna ve batıdaki sokağa cephesi bulunan dükkan görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	216
Şekil 4.193	Kumruoğlu Hanı 1. kat batı kanadı revakı (Zincircioğlu, 2018)	217
Şekil 4.194	Kumruoğlu Hanı 1. kat revak duvarındaki tezyinat (Zincircioğlu, 2018)	217
Şekil 4.195	Kumruoğlu Hanı 2. kat revak görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	218
Şekil 4.196	Kumruoğlu Hanı 2. kat batı kanadı revakı (Zincircioğlu, 2018)	218
Şekil 4.197	Çekirdekli Han konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	219
Şekil 4.198	Şirehan'ın konumu gösterir harita(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	221
Şekil 4.199	Şirehan kuzey taçkapısı üzerindeki kitabesi (Zincircioğlu, 2018).....	222
Şekil 4.200	Şirehan doğu taçkapısı kitabesi (Zincircioğlu, 2018)	223
Şekil 4.201	Şirehan batı taçkapısı üzerindeki kitabesi (Zincircioğlu, 2018)	224
Şekil 4.202	Şirehan Abdülhamid Albümleri, 1890. Kuzey cepheden genel görünüm (H. İ. Yakar'dan)	225
Şekil 4.203	Şirehan avlusundaki şadırvan görünüm (Altın,2015) (N. Başgelen arşivi)	225
Şekil 4.204	Şirehan'a otel işlevi verilirken üst katı otele eklenen yapı (Koruma kurulu arşivi 1994 yangını sonrası (Mersinligil, 1997).....	229
Şekil 4.205	Şirehan'a otel işlevi verilirken üst katı otele eklenen yapı, 2013 yılı yenileme sonrası cephe görünümü (gaziantepsirehanotel.com.tr, 2013).....	229
Şekil 4.206	Şirehan'ın avlusunun kuzey bölümünden bölünerek düzenlenmiş otel lobisi (Zincircioğlu, 2018)	230
Şekil 4.207	Şirehan avlusunun lobi olarak kullanılan kuzey kanadı görünüm (Zincircioğlu, 2018)	230
Şekil 4.208	Şirehan alt kat ve üst kat planı (Altın, 2015)	232
Şekil 4.209	Şirehan 1. kat revakı görünüm (Zincircioğlu, 2018)	233
Şekil 4.210	Şirehan 1. kat koridor görünüm (Zincircioğlu, 2018).....	234
Şekil 4.211	Şirehan kuzey cephesi (Zincircioğlu, 2018)	235
Şekil 4.212	Şirehan kuzey taçkapısı (ana) giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018).....	236
Şekil 4.213	Şirehan kuzey taçkapısı görünüm (Zincircioğlu, 2018).....	236

Şekil 4.214	Şirehan kuzey taçkapısı (Zincircioğlu, 2018).....	237
Şekil 4.215	Şirehan batı taçkapısı (Zincircioğlu, 2018).....	238
Şekil 4.216	Şirehan batı cephesi (Zincircioğlu, 2018).....	239
Şekil 4.217	Şirehan güney cephesi (Zincircioğlu, 2018).....	239
Şekil 4.218	Şirehan doğu taçkapısı (Zincircioğlu, 2018).....	240
Şekil 4.219	Şirehan doğu taçkapısı süsleme detayı (Zincircioğlu, 2018).....	241
Şekil 4.220	Şirehan doğu cephesi (Zincircioğlu, 2018).....	241
Şekil 4.221	Kürkçü Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	242
Şekil 4.222	Kürkçü Hanı ön cephesindeki dükkanlar (Zincircioğlu, 2017)	244
Şekil 4.223	Kürkçü Hanı kuzey kanadın arkasındaki sokak cephesi (Zincircioğlu, 2018)	245
Şekil 4.224	Kürkçü Hanı alt kat planı (Altın, 2015).....	246
Şekil 4.225	Kürkçü Hanı giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2017)	247
Şekil 4.226	Kürkçü Han taçkapısı yanındaki açıklık (Zincircioğlu, 2018)	247
Şekil 4.227	Kürkçü Hanı batı kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	248
Şekil 4.228	Kürkçü Hanı doğu kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	248
Şekil 4.229	Kürkçü Hanı kuzey kanadı avludan görünümü (Zincircioğlu, 2017)	249
Şekil 4.230	Kürkçü Hanı güney kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018)	249
Şekil 4.231	Kürkçü Hanı ahır bölümü görünümü (Zincircioğlu, 2018)	250
Şekil 4.232	Kürkçü Hanı zemin kat kapı, pencere ve tepe penceresi görünümü (Zincircioğlu, 2018)	250
Şekil 4.233	Kürkçü Hanı üst kat kapı, pencere ve tepe penceresi görünümü (Zincircioğlu, 2018)	251
Şekil 4.234	Kürkçü Hanı revak görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	252
Şekil 4.235	Kürkçü Hanı üst kat planı (Altın, 2015'den işlenerek).....	253
Şekil 4.236	Kürkçü Hanı üst kat odaları kapı, pencere ve kuş penceresi görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	255
Şekil 4.237	Kürkçü Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2017).....	255
Şekil 4.238	Kürkçü Hanı kitabesi (Zincircioğlu, 2018).....	256
Şekil 4.239	Pürsefa Hanı avlusundan batı cephesi Kürkçü Hanı görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	256
Şekil 4.240	Pürsefa Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	257
Şekil 4.241	Pürsefa Hanı planı (Çam, 2006)	259
Şekil 4.242	Pürsefa Han giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2017)	259
Şekil 4.243	Pürsefa Han avlunun kuzey kanadının görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	260
Şekil 4.244	Pürsefa Han kuzey (cadde) cephesi (Zincircioğlu, 2017).....	261
Şekil 4.245	Pürsefa Han avlunun güney kanadının görünümü (Zincircioğlu, 2018)	261
Şekil 4.246	Pürsefa Hanı doğu kanadı iç mekan görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	262
Şekil 4.247	Pürsefa Hanı doğu kanadı üst kat iç mekan görünümü (Zincircioğlu, 2018)	263
Şekil 4.248	Pürsefa Han taçkapısı (Zincircioğlu, 2017)	264
Şekil 4.249	Pürsefa Han batı cephesi (Zincircioğlu, 2018)	265
Şekil 4.250	Elbeyli Han konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek	266

Şekil 4.251	Büdeyri Hanı çatı arası görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	268
Şekil 4.252	Büdeyri Hanı'nın kuzeybatı yönden genel görünümü, Abdülhamid Arşivi 1890 yılı fotoğrafında sol altta görülmektedir. (Çam, 2006)	268
Şekil 4.253	Hanın güney tarafından cadde cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2017)	269
Şekil 4.254	Büdeyri Han ve sabunhanesi zemin kat planı (Çam, 2006).....	270
Şekil 4.255	Büdeyri Han ve sabunhanesi üst kat planı (Çam, 2006).....	271
Şekil 4.256	Büdeyri Han giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018)	271
Şekil 4.257	Büdeyri Hanı zemin kat kuzey kanadı ve batının bir bölümü görünüm (Zincircioğlu, 2018).....	273
Şekil 4.258	Büdeyri Hanı avlunun doğu kanadından görünüm (Zincircioğlu, 2018)	273
Şekil 4.259	Büdeyri Hanı üst kat revak görünümü (Zincircioğlu, 2018)	274
Şekil 4.260	Zeytin Han taçkapısı (Zincircioğlu, 2017).....	276
Şekil 4.261	Zeytin Han bodrum kat görünümü (Zincircioğlu, 2018)	277
Şekil 4.262	Zeytin Han zemin kat görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	278
Şekil 4.263	Zeytin Han zeytinyağı kuyusu görünümü (Zincircioğlu, 2018)	278
Şekil 4.264	Büdeyri Hanı doğu cephesi (Zincircioğlu, 2018)	280
Şekil 4.265	Büdeyri Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2017)	281
Şekil 4.266	Anadolu Han konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	282
Şekil 4.267	Anadolu Han sokak cephesi görünümü 1987 (KK arşivi, pdf no: 1509)	283
Şekil 4.268	Anadolu Han sokak cephesi görünümü 2014 (KK arşivi, pdf no: 1509)	284
Şekil 4.269	Anadolu Han avlunun batı kanadının görünümü 2014 (KK arşivi, pdf no: 1509).....	285
Şekil 4.270	Anadolu Han avlunun batı kanadının görünümü 2018 (Zincircioğlu, 2018)	285
Şekil 4.271	Anadolu Han avlunun batı kanadının görünümü 1987 (KK arşivi, pdf no: 1509).....	286
Şekil 4.272	Anadolu Hanı ilk avlunun kuzey kanadı görünümü 2018 (Zincircioğlu, 2018)	287
Şekil 4.273	Anadolu Han giriş cephesi, (Zincircioğlu, 2017)	288
Şekil 4.274	Anadolu Hanı birinci avlunun güney kanadının görünümü (Zincircioğlu, 2018)	289
Şekil 4.275	Anadolu Hanı ilk avlunun kuzey kanadı görünümü 2001 (Çam, 2006)	290
Şekil 4.276	Anadolu Han ilk avlu görünümü 1984 (KK arşivi, pdf no:1509).....	290
Şekil 4.277	Anadolu Han ilk avlu revak görünümü 1984 (KK arşivi, pdf no:1509)	291
Şekil 4.278	Anadolu Hanı ilk avlunun kuzey kanadı görünümü 1987 (KK arşivi, pdf no: 1509).....	291
Şekil 4.279	Anadolu Hanı zemin kat planı (Bebekoğlu, 2015)	293
Şekil 4.280	Anadolu Hanı üst kat planı (Bebekoğlu, 2015)	293
Şekil 4.281	Anadolu Han ilk avludan ikinci avluya geçilen dehliz, (Zincircioğlu, 2018)	294
Şekil 4.282	Anadolu Han ikinci avlu üst kat merdiveni (Zincircioğlu, 2018).....	295

Şekil 4.283	Anadolu Han ikinci avlu batı cephesi ve tavan (Zincircioğlu, 2018)	296
Şekil 4.284	Kazancı Han konumu için Elmacı pazarı civarını gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	298
Şekil 4.285	Sabuncu Han konumunu gösterir plan(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	299
Şekil 4.286	Sabuncu Hanı zeytinyağı kuyusu (Zincircioğlu, 2018)	300
Şekil 4.287	Sabuncu Hanı içinden geçen yolun çökmesi sonrasında güney cephesinden görünümü (fotoğrafta görülen kabaltı Şekil 4.288 'de görülen 125 numaralı konuta aittir. (Zincircioğlu, 2018)	301
Şekil 4.288	Sabuncu Han vaziyet planı (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	302
Şekil 4.289	Sabuncu Hanı ilk avlunun kuzey cephesi (Zincircioğlu, 2018).....	303
Şekil 4.290	Sabuncu Hanı ilk avlunun batı cephesi (Zincircioğlu, 2018)	303
Şekil 4.291	Sabuncu Hanı ilk avlunun doğu cephesi (Zincircioğlu, 2018)	304
Şekil 4.292	Sabuncu Hanı ilk avlunun güney cephesi (Zincircioğlu, 2018).....	304
Şekil 4.293	Sabuncu Hanı üst kata çıkış merdiveni (Zincircioğlu, 2018)	305
Şekil 4.294	Sabuncu Hanı ikinci avlusundan görünümler (Zincircioğlu, 2018) ...	306
Şekil 4.295	Sabuncu Hanı güney cephesindeki yol kotundan görünümü (Zincircioğlu, 2018)	306
Şekil 4.296	Sabuncu Hanı ikinci avluya geçilen dehliz (Zincircioğlu, 2018)	307
Şekil 4.297	Sabuncu Hanı kuzeydoğu köşedeki giriş cephesi (Zincircioğlu, 2018)	308
Şekil 4.298	Sabuncu Hanı kuzeydeki sokak cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2018)	308
Şekil 4.299	Sabuncu Hanı güneydeki çıkmaz sokak cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2018)	309
Şekil 4.300	Sabuncu Hanı kuzeydoğu köşedeki giriş kapısı (Zincircioğlu, 2018)	309
Şekil 4.301	Kara Nazar'ın Hanı'nın konumunu gösterir harita (Günümüzde Büyük Pasaj olarak anılan yapı Kara Nazar'ın Hanı'dır. (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	310
Şekil 4.302	Kara Nazarın Hanı (Günümüzde Büyük Pasaj) (Zincircioğlu, 2017)	311
Şekil 4.303	Kınacızade Mehmet Ağa Hanı konumunu belirtmek için Şekeroğlu Mahallesi'ni gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	312
Şekil 4.304	Maarif Han'ın konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	313
Şekil 4.305	Maarif Han'ın 1994'teki yangından sonra kuzey kanattaki ana giriş kapısı (Çam, 2006).....	314
Şekil 4.306	Maarif Han'ın 1994'teki yangından sonra güney kanadının avludan görünümü (Çam, 2006)	314
Şekil 4.307	Maarif Hanı avlunun kuzey kanadının görünümü (Zincircioğlu, 2018)	315
Şekil 4.308	Maarif Hanı avlunun güney kanadının görünümü (Zincircioğlu, 2018)	316
Şekil 4.309	Maarif Han zemin kat planı (Altın, 2015)	317
Şekil 4.310	Maarif Han üst kat planı (Altın, 2015)	317

Şekil 4.311	Maarif Han doğusundaki sonradan yapılan kapı (Zincircioğlu, 2018)	318
Şekil 4.312	Maarif Hanı ahırından sivri kemerle avluya açılan kapılardan biri (Zincircioğlu, 2018)	319
Şekil 4.313	Maarif Hanı güney kanadının avlunun tersi yönündeki girişi (Zincircioğlu, 2018)	319
Şekil 4.314	Maarif Hanı ahır görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	320
Şekil 4.315	Maarif Hanı Belediye Caddesi cephesinin (kuzey kanadının) avlu tarafından görünümü (Zincircioğlu, 2018)	321
Şekil 4.316	Maarif Han kuzey kanadı Belediye Caddesi cephesi (Zincircioğlu, 2017)	322
Şekil 4.317	Maarif Hanı güney kanadının doğu cephesi (Zincircioğlu, 2018).....	322
Şekil 4.318	Maarif Han'ın kuzey kanattaki ana giriş kapısı günümüzdeki görünüm (Zincircioğlu, 2017).....	323
Şekil 4.319	Güven Han'ın konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	325
Şekil 4.320	Güven Hanı taçkapısı kilit taşı (Zincircioğlu, 2018)	326
Şekil 4.321	Güven Hanı alt kat planı (Altın, 2015)	327
Şekil 4.322	Güven Hanı üst kat planı (Altın, 2015).....	328
Şekil 4.323	Güven Hanı betonarme ek yapılarını gösterir kroki (KK arşivi, pdf no 8270).....	328
Şekil 4.324	Güven Hanı doğu kanadının zemin katında beton yapının arka kısmında kapatılmış eyvan görünmektedir. (Zincircioğlu, 2018).....	329
Şekil 4.325	Güven Han avlunun güney kanadının bir bölümü ve doğu kanadının önündeki betonarme ek yapı (Zincircioğlu, 2018).....	330
Şekil 4.326	Güven Han avlunun güney kanadının avludan görünümü (Zincircioğlu, 2018)	330
Şekil 4.327	Güven Hanı avludan güney kanadına çıkan sonradan yapılmış betonarme merdiven görünüm (Zincircioğlu, 2017).....	331
Şekil 4.328	Güven Hanı revak görünümü (Zincircioğlu, 2018)	332
Şekil 4.329	Güven Hanı güney (cadde) ve doğu cephe görünümü (Zincircioğlu, 2018)	332
Şekil 4.330	Güven Han taçkapısı görünümü (Belediye Caddesi cephesi) (Zincircioğlu, 2018)	334
Şekil 4.331	Bayazhan'ın konumu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	335
Şekil 4.332	Bayazhan görünüm 1900'lerin başı (Dinler, 2004)	336
Şekil 4.333	Bayazhan giriş cephesi, Atatürk Bulvarı'ndan görünüm 1984 (Koruma Kurulu arşivi- pdf no: 11674).....	336
Şekil 4.334	Bayazhan avlusundan kuzey ve doğu kanadın bir bölümü 2004 (Dinler, 2004).....	337
Şekil 4.335	Bayazhan giriş cephesi (Zincircioğlu, 2017)	338
Şekil 4.336	Bayazhan zemin kat planı (Altın, 2015'den işlenerek).....	339
Şekil 4.337	Bayazhan'ın giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018)	340
Şekil 4.338	Bayazhan'ın günümüzde bar olarak işlevlendirilmiş kahvehanesinin görünümü (Zincircioğlu, 2018)	341
Şekil 4.339	Bayazhan doğu kanadı (Zincircioğlu, 2018).....	342
Şekil 4.340	Bayazhan batı kanadı (Zincircioğlu, 2018).....	342
Şekil 4.341	Bayazhan restoran olarak kullanılan ahır görünümü (Zincircioğlu, 2018)	343

Şekil 4.342	Bayazhan'ın güney kanadı (Zincircioğlu, 2018)	344
Şekil 4.343	Bayazhan üst kat planı (Altın, 2015'den işlenerek).....	345
Şekil 4.344	Bayazhan batı kanadı üst kat revakı (Zincircioğlu, 2018).....	346
Şekil 4.345	Bayazhan'ın kuzey kanattaki merdivenlerinden birine açılan kapı (Zincircioğlu, 2018)	347
Şekil 4.346	Bayazhan kuzey kanadı (Kent Müzesi) avlu cephesinden görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	348
Şekil 4.347	Bayazhan kuzey kanadı (Gaziantep Kent Müzesi) üst kat koridoru görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	349
Şekil 4.348	Bayazhan kuzeybatı köşe cephe görünümü (Zincircioğlu, 2018).....	350
Şekil 4.349	Bayazhan taçkapısı ve üzerindeki balkon görünümü (Zincircioğlu, 2018)	351
Şekil 4.350	Bayazhan'ın kuzey kanadı ve cadde cephesi (Zincircioğlu, 2018)	352
Şekil 4.351	Bayazhan taçkapı üzerindeki balkon süslemeleri (Zincircioğlu, 2018)	353
Şekil 4.352	Deve Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	355
Şekil 4.353	Dinler'in tezine göre Çekirdekçi Han vaziyet planı (Dinler, 2004) ...	356
Şekil 4.354	Çekirdekçi Hanı'nın konumunun belirtir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	356
Şekil 4.355	Çekirdekçi Han giriş kapısı görünümü (Dinler, 2004)	357
Şekil 4.356	Çekirdekçi Han giriş kapısı (Zincircioğlu, 2018)	357
Şekil 4.357	Çekirdekçi Han'ın Emirali Han avlusundan görünen kalıntıları (Zincircioğlu, 2018)	358
Şekil 5.1	Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi planı ve Hışvahan (Lala Mustafa Paşa Külliyesi) planı (Kuban, 2016, Çam, 2006)	360
Şekil 5.2	Payas'taki Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi'ndeki hanın ve Gaziantep Hışvahan'ın taçkapıları (Zincircioğlu, 2017, Zincircioğlu, 2018)	362
Şekil 5.3	Halep Vezir Hanı ve Gaziantep Yüzükçü Hanı zemin kat planları (Tekin, 2013, Çam, 2006).....	363
Şekil 5.4	Halep Vezir Hanı ve Gaziantep Yüzükçü Hanı cepheleri (Tekin, 2013, Zincircioğlu, 2017)	364
Şekil 5.5	İstanbul Taşhan planı ve Gaziantep Mecidiye Hanı alt ve üst kat planları (Güran, 1978, Çam, 2006).....	365
Şekil 5.6	İstanbul Taşhan ve Mecidiye Hanı avlu cephesinden (turkeycentral.com, 2018, Zincircioğlu, 2017)	366
Şekil 5.7	Taşhan 2018 avlu görünümü ve Mecidiye Hanı 1984 dış cepheden görünüm (www.gezilesiyer.com, KK arşivi, pdf no 10400	368
Şekil 5.8	Büyük Yıldız Han ve Millet Hanı planları (Gürpınar, 2009, Çam, 2006)	369
Şekil 5.9	Yıldız Hanı 2009 ve Millet Hanı 2018 dış cephe görüntüleri (Gürpınar, 2009, Zincircioğlu, 2018).....	371
Şekil 5.10	İstanbul Dördüncü Vakıf Hanı ve Gaziantep Bayazhan dış cepheleri (Aslanapa, 2004, Zincircioğlu, 2018)	372
Şekil 5.11	Emirali Hanı ve Yeni Han zemin kat planları (Altın, 2015 Özkarcı, 1987)	378
Şekil 5.12	Hışvahan ve Tuz Hanı zemin kat planları (Çam, 2006, Altın, 2015)	380

Şekil 5.13	Tütün Hanı ve Yüzükçü Hanı zemin kat planları (Altın, 2015, Koruma kurulu arşivi, pdf 1226 ve Çam, 2006)	380
Şekil 5.14	Mecidiye Hanı, Millet Hanı ve Gümrük Hanı zemin kat planları (Çam, 2006)	381
Şekil 5.15	Şeker Hanı, Kumruoğlu Hanı ve Anadolu Hanı zemin kat planları (Çam, 2006 ve Bebekoğlu, 2015	383
Şekil 5.16	Büdeyri Hanı ve Kürkçü Hanı zemin kat planları ile Sabuncu Hanı vaziyet planı (Çam, 2006 ve Altın, 2015 ve Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)	385
Şekil 5.17	Şirehan ve Maarif Hanı zemin kat planları (Altın, 2015, Çam, 2006)	387
Şekil 5.18	Bayazhan ve Güven Hanı'nın zemin kat planı (Altın, 2015, Çam, 2006)	387
Şekil 5.19	Kürkçü Hanı sabunhanesi (Pürsefa Hanı) iç mekan görünümü (Zincircioğlu, 2018)	390
Şekil 5.20	Yeni Han, Yüzükçü Hanı ve Hışvahan cepheleri (Zincircioğlu, 2018)	392
Şekil 5.21	Millet Hanı, Tuz Hanı ve Tütün Hanı cepheleri (Zincircioğlu, 2018)	393
Şekil 5.22	Maarif Hanı ve Anadolu Hanı, cepheleri (Zincircioğlu, 2018)	394
Şekil 5.23	Büdeyri Han ve Kürkçü Hanı sabunhanesi (Pürsefa Hanı) cepheleri (Zincircioğlu, 2018)	395
Şekil 5.24	Kumruoğlu Hanı ve Güven Hanı cepheleri (Zincircioğlu, 2018).....	397
Şekil 5.25	Bayazhan ve Şirehan cepheleri (Zincircioğlu, 2018).....	399
Şekil 5.26	Yeni Han ve Hışvahan taçkapıları (Zincircioğlu, 2018).....	401
Şekil 5.27	Tütün Hanı ve Tuz Hanı taçkapıları (Zincircioğlu, 2018).....	401
Şekil 5.28	Büdeyri Hanı, Güven Hanı, Millet Hanı, Kürkçü Hanı taçkapıları (Zincircioğlu, 2018)	402
Şekil 5.29	Maarif Hanı ve Yüzükçü Hanı (Zincircioğlu, 2018)	404
Şekil 5.30	Bayazhan ve Kumruoğlu Han taçkapıları (Zincircioğlu, 2018)	405
Şekil 5.31	Gümrük Han ve Anadolu Han taçkapıları (Zincircioğlu, 2018).....	405
Şekil 5.32	Şirehanı taçkapıları (Zincircioğlu, 2018).....	407
Şekil 5.33	Gaziantep hanlarının inşa zamanına göre yüzyıllar içinde değişen sayısını gösteren grafik	409
Şekil 5.34	Kronolojik sıra ile 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar inşa Gaziantep hanlarının oturma alanı ve avlu alanı büyüklüklerini karşılaştıran grafik	411
Şekil 5.35	1516-1599 yılları arasında inşa edilen mevcut tüm Antep hanlarının konumunu gösterir harita	412
Şekil 5.36	17. Yüzyılda inşa edilen hanların ve 17. Yüzyıl sonunda mevcut tüm Antep hanlarının konumunu gösterir haritalar.....	412
Şekil 5.37	18. Yüzyılda inşa edilen hanların ve 18. Yüzyıl sonunda mevcut tüm Antep hanlarının konumunu gösterir haritalar.....	412
Şekil 5.38	19. Yüzyılda inşa edilen hanların ve 19. Yüzyıl sonunda mevcut tüm Antep hanlarının konumunu gösterir haritalar.....	413
Şekil 5.39	1900-1923 yılları arasında inşa edilen hanların ve 1516-1923 Osmanlı hâkimiyeti boyunca inşa edilen Antep hanlarının konumunu gösterir haritalar	413

Şekil Ek 2.1 Memlük Sultan Hamamı Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek).....	443
Şekil Ek 2.2 Sam Köyü Hanı planı (Çam, 2006)	445
Şekil Ek 2.3 Maşer Han'ın konumu için Telbaşer ile Ayıntab arasındaki konum ilişkisini belirtir harita (1536 tarihli Antep Livası'ndan işlenerek, Özdeğer 1988, cilt1)	447

KISALTMALAR LİSTESİ

yy. : yüzyıl

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1516'da dönemin padişahı Yavuz Sultan Selim'in Ayıntab'a gelişi ve kalenin anahtarını dönemin valisinden alışından itibaren şehir artık Osmanlı hâkimiyetindedir. Şehirde Osmanlı hâkimiyeti 1923 yılında başlayan Cumhuriyet Dönemi'ne kadar devam etmiştir. Öncesinde pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış, pek çok istilalarla mücadele etmek zorunda kalmış olan Ayıntab, Osmanlı idaresinin sağladığı güven ortamıyla büyüme ve gelişme imkânı bulmuştur. Şehirde bu süreçte hem nüfus artmış hem de artan nüfusa bağlı olarak imar faaliyetleri ve yapılaşma yoğunlaşmıştır.

Ayıntab şehri hem konumu hem de halkının ticari alandaki yeteneklerinin etkisiyle Osmanlı Dönemi'nde özellikle ticari faaliyetlerin yoğun yaşandığı önemli bir şehir durumundadır. Ticaretin yoğunlaştığı sektörler özellikle dericilik (tabakçılık), döşemelik kumaş imalatı, bağcılık, halıcılık, yağ ve sabun imalatı gibi alanlardadır. Ticarete yaşanan bu yoğunluğun bir sonucu olarak Ayıntap'ta Osmanlı Dönemi'nde çok sayıda han inşa edilmiştir. 16. yüzyıl ve 17. yüzyılda inşa edilen hanlar tamamen o dönemde şehre gelen tüccarların hayvanlarıyla beraber konaklayabilmeleri için düzenlenmiş yolcu hanlarıdır. 19. yüzyıl ve 20. yüzyıllarda inşa edilen hanlar ise çoğunlukla yolcu hanı iken, bazen misafir hanı veya günümüzdeki iş hanlarına benzer özelliklerde ticari hanlardır. 16. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasındaki bu süreçte inşa edilen hanların bir kısmı günümüze ulaşırken, büyük bir kısmı da günümüze ulaşamamıştır. Bu tez çalışmasında şehirdeki günümüze ulaşan hanların mimari verileri ile günümüze ulaşamayan hanlardan tespit edilebilenlerin verileri değerlendirilmiştir.

1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, 16. yüzyılda başlayıp, 20. yüzyıl başlarına kadar devam eden Antep'teki Osmanlı hâkimiyeti süresince inşa edilen hanların tarihçelerini ve

mimarilerini ele alarak üslupsal dönüşümünü, hanların bu süreçte yaşadığı mimari evrimi ortaya koymak, aynı zamanda önceki çalışmalarda gözden kaçırılan veya bilinmeyen hanları tespit etmektir. Çalışma kapsamındaki hanları hem günümüze ulaşmış olan hanlar, hem de varlığı çeşitli belgelerden ve arşiv kayıtlarından tespit edilebilen günümüze ulaşmamış hanlar oluşturmaktadır. Bu hanların tarihçeleri, özellikle de yapım zamanları, geçirdikleri dönüşümler ve şehirdeki konumları belirlenecek, günümüze ulaşmış hanların mimari betimlemeleriyle birlikte kronolojik olarak sıralanarak bir katalog şeklinde ele alınacaktır.

Bu çalışma ayrıca Antep'teki Osmanlı Dönemi hanları ile başka şehirlerde ve başkent İstanbul'da aynı dönemlerde inşa edilen hanların karşılaştırmalarını yaparak üslupsal benzerlik ve farklılıkları ortaya koymayı, şehrin mimari anlayışının o dönemde başkent hanlarıyla ne ölçüde paralel özellikleri olduğunu araştırmayı da hedeflemektedir. Mimari üslup açısından değerlendirme yapılırken mimari detayları günümüze ulaşmış olan hanlar baz alınacaktır. Hanların birbirleriyle ve başkent hanlarıyla yapılacak karşılaştırmalarından başka, oluşturulacak grafik ve haritalarla Gaziantep hanlarının yüzyıllar içindeki şehirdeki izdüşümü de dikkate alınarak hanların şehir merkezindeki yayılımıyla şehrin gelişimi arasındaki paralellikler değerlendirilecektir. Bu grafik ve haritalar oluşturulurken günümüze ulaşan hanların yanı sıra günümüze ulaşmayan hanlar da dikkate alınacaktır.

Bu çalışmanın bir başka amacı ve aynı zamanda çalışmayı ayrıcalıklı kılan bir diğer nokta ise, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı (Türkiye Ulusal Ajansı) tarafından 2017 Yılı Erasmus+ Hibe Programı KA2 Stratejik Ortaklık Projeleri Yükseköğretim (KA203) kapsamında desteklenen "Timeline Travel: An Alternative Tool for Architectural History Learning and Teaching" (Zamandizin Yolculuğu: Mimarlık Tarihi Öğrenimi ve Öğretimi için Alternatif Bir Araç) adlı projenin ürünü olan Timeline Travel adlı web tabanlı mimarlık tarihi eğitimi aracının ilk uygulamalarından birini gerçekleştirmesidir. Gaziantep Üniversitesi koordinatörlüğünde yürütülen bu uluslararası projenin ilk çıktısının bu tez çalışmasında Gaziantep kenti ölçeğinde uygulanmasıyla hem kentin mimari gelişiminin hanlar üzerinden değerlendirmesi yapılmakta hem de tez çalışması kapsamında ele alınan hanlarla ilgili veriler web tabanlı bu uygulamaya yüklenerek herkesin erişebileceği bir bilgi kaynağı olarak sunulmaktadır.

Çalışmanın kapsadığı süreç Antep'in Osmanlı hâkimiyetine girdiği 1516 yılından, 1923'te başlayan Cumhuriyet Dönemine kadar olan süredir. Bu tarihlerin öncesinde veya sonrasında inşa edilen hanlar ile Antep şehir merkezi dışındaki hanlar kapsam dışında tutulmuştur. Ancak literatüre katkı sağlaması adına kapsam dışındaki hanlarla ilgili ulaşılabilecek tespitler ekler bölümünde ayrıca verilecektir. Bedestenler, dükkanlar gibi ticari yapılar da kapsam dışındadır. Kapsama dahil edilen hanlar, yolcu hanı, ticari han, misafir hanı gibi fonksiyon özelliklerine sahip olan şehiriçi hanlarıdır. Şehiriçi hanlarının kapsam içinde olmasının, şehir merkezi dışında inşa edilen hanların kapsam dışında tutulmasının nedeni şehir hanlarının mimari üslubunun ortaya konulmak istenmesi ve bu tarihsel süreçte şehirde yaşanan ticari faaliyetlerin şehir merkezindeki izdüşümlerinin irdelenmek istenmesidir.

Çalışmanın ilk bölümünü oluşturan giriş bölümünde çalışmanın amacı ve kapsamı ile çalışma yöntemi açıklanmış, benzer çalışmalar ve yararlanılan kaynaklar anlatılarak literatür irdelemesi yapılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Gaziantep şehir merkezinin Osmanlı Dönemi öncesindeki mimarisi ve Osmanlı Dönemi'ndeki mimari gelişimleri ortaya konulmuştur. Her ne kadar çalışmanın kapsamı şehrin Osmanlı Dönemi'ndeki mimarisi ile ilgili ise de tarihsel bütünlüğü sağlamak adına Osmanlı öncesine de yer verilmesi gerekli görülmüştür.

Çalışmanın üçüncü bölümünde han mimarisinin tarihsel gelişimi ve yakın çevredeki kentlerle başkent İstanbul'da Osmanlı Dönemi han mimarisi ele alınmıştır. Han mimarisinin geçmiş yüzyıllarda nasıl bir ihtiyaç ile başlayıp, ilerleyen yüzyıllar içinde yaşanan değişim ve gelişimleri incelenmiştir. Yakın çevredeki ve başkent İstanbul'daki hanların farklı yüzyıllarda geçirdiği mimari evrim araştırılmış, farklı yapılarla örneklendirilerek karşılaştırma bölümü için bir hazırlık oluşturması sağlanmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümü tez kapsamındaki hanların yapım zamanlarına göre kronolojik sıraya dizilerek, konumu bilinenlerin konumlarının belirtildiği, tarihçelerinin araştırıldığı, yapıların zaman içinde geçirdiği değişim ve dönüşümlerinin açıklandığı, günümüze ulaşanların mimari betimlemelerinin yapıldığı ve mimari özelliklerinin değerlendirildiği, çalışmanın ana bölümünü oluşturan kısımdır. Bu bölümler “konumu”, “tarihçesi”, “dönüşüm ve restorasyon”, “mimarisi” şeklinde alt başlıklar açılarak ele alınmıştır. Her hanın son bölümündeki

mimari betimlemelerde alt başlık açılmamış dahi olsa sistematik bir sırayı takip etmektedir. Mimari açıklamalardaki bu sıra zemin kat plan düzeni, üst kat plan düzeni, cepheler ve taçkapılar şeklindedir. Bu bölümde ayrıca kendilerine özgü özellikleri bulunduğu tespit edilen hanlar hakkında yorumlar yapılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümü olan karşılaştırma bölümü iki kısımdan oluşur. İlk olarak Gaziantep hanlarında gözlenen üslupsal dönüşüm aynı yüzyıllarda inşa edilen çevre kentlerdeki ve başkent İstanbul'daki hanların mimari üslubu ile örnekler üzerinden karşılaştırılmış, tespit edilen benzerlikler ve farklılıklar üzerinden yorumlar yapılmıştır. Ayrıca yine beşinci bölümün ilk kısmında Gaziantep'te günümüze ulaşmış olan Osmanlı Dönemi hanlarının kendi arasında üslupsal karşılaştırması yapılmıştır. Karşılaştırmalar bu hanların plan düzeninde, kullanılan malzemeler bakımından, cephe düzeninde ve bu hanlarda bezemenin yoğunlaştığı mimari elemanlar olan taçkapılar üzerinden yapılmıştır. İkinci kısımda ise şehrin gelişiminin hanlar üzerinden okunması amacıyla günümüze ulaşmış hanlar ile konumları bilinen fakat günümüze ulaşmamış hanlar için grafikler oluşturulmuş ve Timeline Travel uygulaması yardımıyla oluşturulan şehrin farklı yüzyıllardaki haritaları üzerinde hanların konumlanması ile yaşanan tarihsel sürecin şehre etkisi analiz edilmiştir.

Çalışmanın altıncı bölümü olan sonuç bölümünde çalışmanın sonucunda ulaşılan sonuçlar ile literatürde eksik veya yanlış olduğu tespit edilen bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca yapılan karşılaştırmaların sonucunda ulaşılan verilerin de bir değerlendirmesi yapılarak, yüzyıllar içinde şehrin hanlarının üslupsal olarak bir değişim gösterip göstermediği, yapım zamanlarına bağlı olarak ortak özelliklerinin bulunup bulunmadığı araştırılıp, buna bağlı ulaşılan sonuçlar açıklanmıştır.

1.2 Çalışmanın Yöntemi, Benzer Çalışmalar ve Kaynaklar

Tez çalışmasına başlamadan önce ilk olarak literatür taraması yapılmıştır. Özellikle Gaziantep'te geleneksel yapılarla ilgili ve benzer konularda yapılmış çalışmalar incelenerek bu konuda literatüre nasıl bir katkı sağlanabileceği araştırılmıştır. Yapılan literatür araştırmasında, özellikle hanlar ile ilgili yapılan benzer çalışmalarda eksik bırakılan bir konunun bulunup bulunmadığı ve Gaziantep hanlarının yüzyıllar içinde nasıl bir üslupsal dönüşüm geçirdiği veya geçirip geçirmediği, Osmanlı hakimiyeti süresince farklı dönemlerin üslubunun hanlara nasıl yansıdığı, başkent

İstanbul'daki hanlarla Gaziantep'tekiler arasında ilerleyen yüzyıllar içinde ne gibi benzerlikler ya da farklılıklar olduğu gibi konuların araştırılmamış olduğu tespit edilmiş ve tez çalışmasının, literatürde eksik olduğu belirlenen bu konular doğrultusunda hazırlanmasının gerekliliği öngörülmüştür. Bu tespitin ardından çalışmanın kapsamına giren hanlar ile ilgili bilgilerin nerelerden edinilebileceği araştırılmıştır.

Konuyla ilgili öncelikle yazılmış tez, kitap ve makale çalışmaları incelenmiştir. Daha sonra Gaziantep Üniversitesi Kütüphaneleri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kütüphanesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, Gaziantep Kültür ve Sanat Merkezi içinde yer alan Kent Arşivi Ofisi, Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü Arşivleri'ne ziyaretler yapılmıştır. Ulaşılan dergiler, kitaplar, gazeteler, diğer süreli yayınlar, arşiv belgeleri, fotoğraflar, raporlar ve haritalar üzerinden bilgiler derlenerek çalışmada kullanılmak üzere değerlendirilmiştir. Özellikle Koruma Kurulu Arşivi'nden ulaşılan Gaziantep hanlarıyla ilgili verilerin ve fotoğrafların ilk defa gün ışığına çıkmasıyla hanların nasıl bir dönüşüm geçirdiği gösterilmiştir.

Gaziantep hanları ile ilgili bugüne kadar yapılmış çalışmalar arasında Özkarcı'nın 1987 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk İslam Sanatları anabilim dalında hazırlanan 'Gaziantep İl Merkezinde Bulunan Hanlar' isimli yüksek lisans tezi, Dinler'in 2004 yılında hazırlanan, 'Gaziantep'te Bayazhan'ın Korunması ve Restorasyonu' isimli yüksek lisans tezi, Yazgan'ın 2005'te hazırlanan 'Gaziantep Ticaret Hanları ve Şeker Hanı Güleç Evi Restorasyon Önerisi' isimli yüksek lisans tezi, Açar'ın 2009 yılında hazırlanan 'Gaziantep Lala Mustafa Paşa Hanı ve Koruma Sorunları' isimli yüksek lisans tezi, Altın'ın 2015 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk İslam Sanatları anabilim dalında hazırlanan 'Gaziantep Türk- İslam Mimarisi Eyyubiler'den Cumhuriyet'e isimli doktora tezi ve Beyhan'ın 2016 yılında hazırlanan 'Şekeroğlu Mahallesi'nde Bulunan Emir Ali Hanı'nın Mimari ve Şehirsal Özelliklerinin Araştırılması ve Yeniden Değerlendirilmesi' isimli yüksek lisans tezi yer almaktadır. Bunlardan Dinler'in çalışmasında günümüze ulaşmış 20 adet han kısaca açıklandıktan sonra ağırlıklı olarak Bayazhan ile ilgili araştırmalar ve korunması ile ilgili öneriler ortaya konulmuştur. Yazgan'ın yaptığı çalışmada ise günümüze ulaşmış Gaziantep şehir

merkezinde bulunan 17 adet han ve Sam Köyü Hanı ile günümüze ulaşmamış dört adet handan söz edildikten sonra, Şeker Hanı üzerinde yoğun olarak çalışılmış ve Şeker Hanı için mekansal çözüm önerileri getirilmiştir. Aġar ise yaptığı çalışmada bir menzil hanı olan Sam Köyü Hanı'nı ve 17 adet şehir içi hanını isim olarak sıraladıktan sonra birer cephe fotoğrafı eklemiştir. Aġar çalışmasının devamında Lala Mustafa Hanı'nı yani Hışvahan'ı incelemiş ve korunması için önerilerde bulunmuştur. Beyhan ise yaptığı çalışmada Emirali Hanı'nı araştırmış ve yok olmak üzere olan Emirali Hanı'nın işlevsel olarak yeniden değerlendirilmesi için öneriler getirmiştir.

Gaziantep hanlarıyla ilgili yapılan çalışmalar arasında Özkarcı, 1987 ve Altın, 2015 dışındaki çalışmalar tek bir han özelinde yapılmış koruma veya restorasyon projesi önerisi çalışmalarıdır. Özkarcı, 1987 yılında yaptığı çalışmasında Gaziantep'te günümüze ulaşmış hanları incelemiş ancak konuyu daha ziyade tezyinat bağlamında ele almıştır. Özkarcı kendisinin ifadesiyle Atatürk Üniversitesi'nde tezini hazırlarken Erzurum'dan Gaziantep'e gidiş geliş yaparak çalışmak durumunda kalmıştır. Bu sebeple Özkarcı'nın tezinde günümüze ulaşmış önemli hanlardan Bayazhan, Tütün Hanı, Sabuncu Hanı, Çekirdekçi Hanı gibi hanların varlığı tamamen atlanmış olup, çalışmasında isimleri geçmemektedir. Ancak buna rağmen Özkarcı'nın tez çalışması daha sonra bu konuları çalışanlar için önemli bir kaynak oluşturmuştur.

Altın'ın tez çalışması ise Gaziantep'teki tüm tarihi yapıları içine alan geniş kapsamlı bir çalışmadır. Altın Gaziantep'te günümüze ulaşmış 42 cami, 1 zaviye, 1 imaret, 2 medrese, 2 mektep, 6 türbe, 11 hamam, 7 çeşme, 6 kastel, 7 köprü, 20 han, 1 arasta, 2 bedesten ve 1 kale olmak üzere 115 eserden oluşan bir katalog çalışması yapmıştır. Altın, çalışmasının hanları içeren bölümünde konuyu daha ziyade yapıya ait mekânların geçmişteki fonksiyonlarını belirleme yönünde ele almıştır. Altın'ın çalışmasında günümüze ulaşan hanların yanı sıra 32 adet de günümüze ulaşmamış hanın isimleri geçmektedir. Yaptığımız tez çalışmasında Altın'ın tezinde adı geçen günümüze ulaşmamış 32 adet han dışında başka hanların da varlığı tespit edilmiştir. Farklı tarihi kaynaklardan araştırılarak günümüze ulaşmamış ve Altın'ın tezinde adı geçmeyen 19 adet han ismine daha ulaşılmıştır. Toplamda 20 adet günümüze ulaşan ve 53 adet günümüze ulaşmayan olmak üzere 73 adet han tespit edilmiş ve bu hanlar ile ilgili ulaşılabilen yeni ayrıntılar çeşitli kaynaklardan derlenerek hem literatüre

katkı sağlaması hem de isimleri dâhi tarihe gömülü kalmış bu yapıların günümüze taşınması hedeflenmiştir.

Günümüze ulaşan ve ulaşamayan hanlar ile ilgili olarak tarihçi Nusret Çam'a ait Gaziantep Kültür Varlıkları Envanteri adlı kitap da öğrencisi olan Özkarcı'nın 1987 yılında yapmış olduğu tez çalışmasından faydalanılarak hazırlanmış değerli bir kaynaktır. Ancak Gaziantep hanları ile ilgili daha doğrusu Gaziantep'in Osmanlı Dönemi tarihi ile ilgili özgün bilgilere ulaşılabilen asıl başvuru kaynağı Gaziantep şeriyeye sicilleridir. Şeriyeye sicilleri Osmanlı Dönemi'nde birçok kentte tutulmuştur. Gaziantep'te Memlûklüler'den sonra başlayan Osmanlı Dönemine ışık tutan bu kayıtların ilki 1531 yılında yazılmaya başlanılmıştır. Bu kayıtların bir kısmı muhafaza edilemediğinden dolayı günümüze ulaşamamış olsa da 400 yıla yakın bir süreye ait bilgileri ve olayları detaylarıyla konu edinen kayıtlar önemli tarihi bilgiler içermektedir. Kayıtların tamamı Osmanlıca olarak yazıldığından her bir sicil için bir transkripsiyon ve tahlil çalışması gerekmektedir ve bu tez çalışmasında sadece transkripsiyonu mevcut olan sicillerden yararlanılabilmıştır. Gaziantep tarihi ile ilgili hazırlanmış tez çalışmaları arasında bu sicillerin çevirilerinin yapıldığı çalışmalar bulunmaktadır. Gaziantep için yazılmış günümüze ulaşan 176 adet şeriyeye sicili vardır. Ancak çevirisi yapılan şeriyeye sicilleri yalnız 36 adettir ve 36 ayrı tez çalışması halindedir. Özellikle günümüze ulaşmayan hanların büyük bir bölümü ile ilgili bilgilere ve hanların isimlerine bu tez çalışmaları incelenerek ulaşılmıştır. Sicil belgelerinden ulaşılan bu tarihi kayıtlardan hanların isimleri ve yaklaşık yapım zamanları tespit edilebilmiştir. Sicil belgelerinde hanın mimarisi veya tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmaması durumunda, yalnız geçtikleri yerlerin kayıt numaraları belirtilmiş, kayıta yer alan metinlere tez içerisinde yer verilmemiştir.

Günümüze ulaşan hanlar ile ilgili bilgilere ulaşmak için yapıların yerinde gözlem ve incelemeleri yapılmış, yapılar farklı zamanlarda fotoğraflanmıştır. Bunun yanı sıra, özellikle hanların nasıl değişim ve dönüşümlerden geçtikleri ile ilgili bilgilere Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nden edinilen arşiv belgelerinden yararlanılarak ulaşılmıştır. Böylece arşiv belgelerinde yer alan pek çok bilginin de gün yüzüne çıkması sağlanmıştır.

Diğer kentler ve başkent İstanbul'daki hanlar ile ilgili inşa edildiği zamana göre üslupsal analizler yapmak ve Gaziantep hanları ile karşılaştırabilmek için de

yararlanılan tez çalışmaları vardır. 2009 yılında Lale Gürpınar tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü mimarlık anabilim dalında hazırlanan “Tarihi Yarımada, Hanlar Bölgesi’ndeki Avlulu Hanların İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi ve 1994 yılında Gülay Keleş Usta tarafından Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü mimarlık anabilim dalında hazırlanan ‘Anadolu Osmanlı Dönemi Mimarisinde Mekân Analizi, Han ve Kervansaray Yapılarında Uygulama’ isimli doktora tezi çalışmaları yararlanılan çalışmalardandır.

Çalışmada yapılan analizler için kullanılan haritalar Timeline Travel isimli web uygulaması yardımıyla hazırlanmıştır. Bu programa yüklenen hanların konumları Google Maps üzerinde enlem ve boylam olarak işaretlenmiş ve inşa zamanları da girilerek, farklı tarihleri yansıtan dönemsel haritalar oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın hanlar ile ilgili yapılan diğer tez çalışmalarından farklı olan en önemli özelliği şehirde, Osmanlı hakimiyeti süresince inşa edilen hanların mimarisinin tarihsel süreç içinde ele alınıp analiz edilerek, 16. yüzyıldan başlayıp 20. yüzyıla kadar her geçen yüzyılda hanların mimari üslubunda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin ortaya konulmasını hedefliyor olmasıdır. Ayrıca Timeline Travel adlı web tabanlı mimarlık tarihi eğitimi aracının akademik alanda ilk uygulamalarından birini hayata geçirerek oluşturulan haritalar ve çizilen grafikler yardımıyla analizler yapılarak o dönemin en önemli ticari yapılarından olan han yapılarının, şehrin tarihi ile ne açılardan örtüştüğü irdelenecektir. Bir diğer önemli katkı da literatürde isimleri geçmeyen günümüze ulaşmamış diğer Gaziantep şehiriçi hanlarının ulaşılabilen detaylarıyla birlikte gün ışığına çıkartılmak istenmesidir.

Sonuç olarak bu çalışmanın, bu bölümde irdelenen eserlerden, kaynaklar bölümünde sıralanan diğer kaynaklardan ve literatürdeki konuyla ilgili çalışmalardan faydalanılarak elde edilen bilgiler ile Gaziantep’teki Osmanlı Dönemi süresince şehir merkezinde inşa edilen hanlarla ilgili, gerek bugüne kadar eksik kalan yapıların sunulması, gerek yapılarla ilgili yeni verilerin ortaya konulması gerekse yapılan analizler sayesinde, literatürdeki boşluğu dolduracak nitelikte bir çalışma olması amaçlanmıştır.

BÖLÜM 2

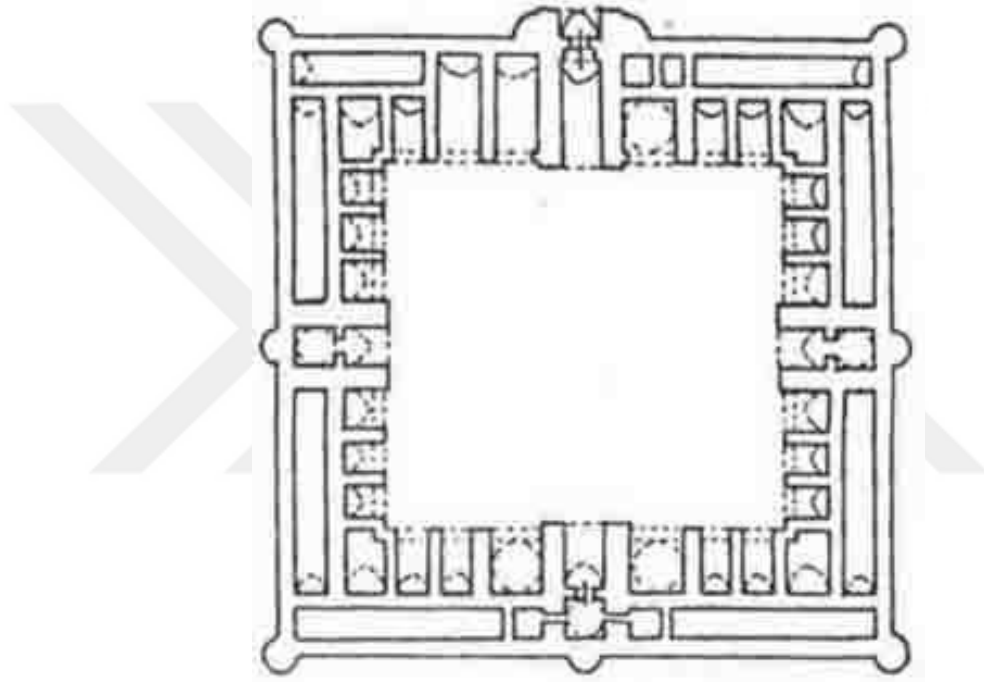
HAN MİMARISİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YAKIN ÇEVREDEKİ KENTLERLE BAŞKENT İSTANBUL'DA OSMANLI DÖNEMİ HAN MİMARİSİ

Han ve kervansarayların kökeni denilince kale görünümlü bir yapı olan ribatlardan söz etmek gerekir. Ribatlar orduların savaşlardaki korunma yerleri olarak kullanılmış yapılardır. İlk ribat örneklerine Abbasiler döneminde rastlanılır. Harun Reşid'in 786'da yaptırdığı ve Kuzey Afrika valisi Harşama'nın 795'te Tunus'ta yaptırdığı ribatlar bilinen örneklerdir. (Güran, 1978) Şam yakınlarında, Kasrül-Hayr el-Garbi civarında Şekil 2.1'de cephesinin bir bölümünü görebildiğimiz yine 8. yüzyıla ait bir ribat bulunmuştur. (Hillenbrand, 2005)

Şekil 2.1 Kasrül-Hayr el-Garbi, ribatın ana girişi, 728, Çıkıntılı kuleleri, kıvrımlı lentoları, taş ve tuğlanın birlikte kullanılması, ribatların özelliklerindedir. (Hillenbrand, 2005)

Esas anlamını güvenli bir yerde konaklamaktan alan han yapılarının ilk örneklerine ilk Müslüman Türk devletlerinde Gazneliler ve Karahanlılar zamanında 11. yüzyılda rastlanır. Gazneli Mahmud'un 1020'de Tus-Serahs yolu üzerinde yaptırdığı, planını (Şekil 2.2)'de gördüğümüz Ribat-ı Mahi adlı yapı, bilinen en eski Türk kervansarayıdır. Bu yapının yüzyıl sonraki Selçuklu kervansaraylarına da öncü olduğu düşünülür. Kareye yakın planı, dört eyvanı, tuğla süslemeleri, eyvanlardan birinin yanında kubbenin yer alması gibi yönleriyle sonradan ortaya çıkacak olan Selçuklu mimarisinin özelliklerini taşımaktadır. (Güran, 1978)

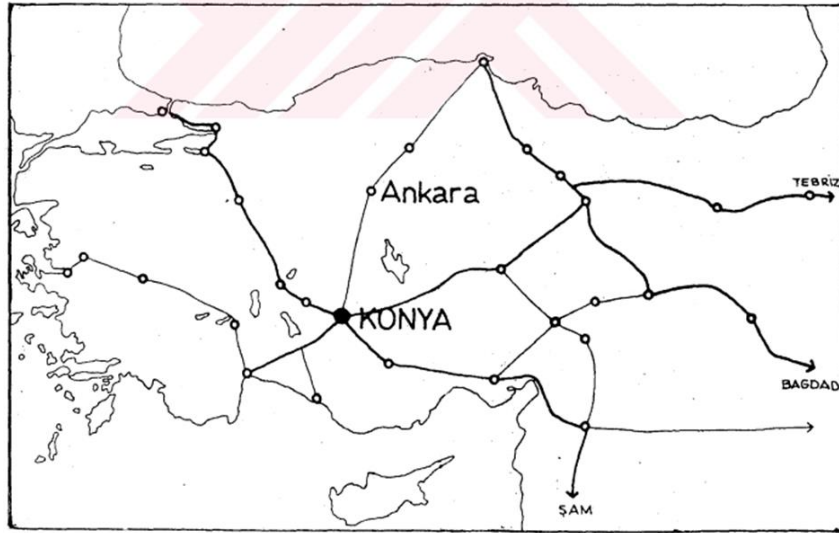

Şekil 2.2 Ribat-ı Mahi plan krokisi (Dinler, 2004)

Ribatlar plan olarak Bizans kaleleri gibidir. Kareye yakın, düzgün bir dikdörtgen avlu etrafında köşe kuleleri bulunan, düz damlı yapılardır. Kulelerinin yüksekliği 20 metreye varmaktadır. (Güran, 1978) Zamanla savaşların azalması, göçebelikten yerleşik hayata geçilmesi gibi sebepler ribatlara olan ihtiyacı azaltırken, ticaret kervanlarının ve seyahatlerin artması ile tüccar ve seyyahların güvenli bir konaklama yerine olan ihtiyacını karşılayan kervansaraylar yapılmaya başlanılmıştır. (Usta,1994) Kervansaraylar plan şeması, boyut, cephe düzeni anlamında ribatlara çok benzemekte, ancak işlev değişikliği ile birbirinden ayrılmaktadır. Kervansaraylar bir menzilden diğer menzile konumlanarak inşa edildiğinden menzil hanları adıyla da anılırlar.

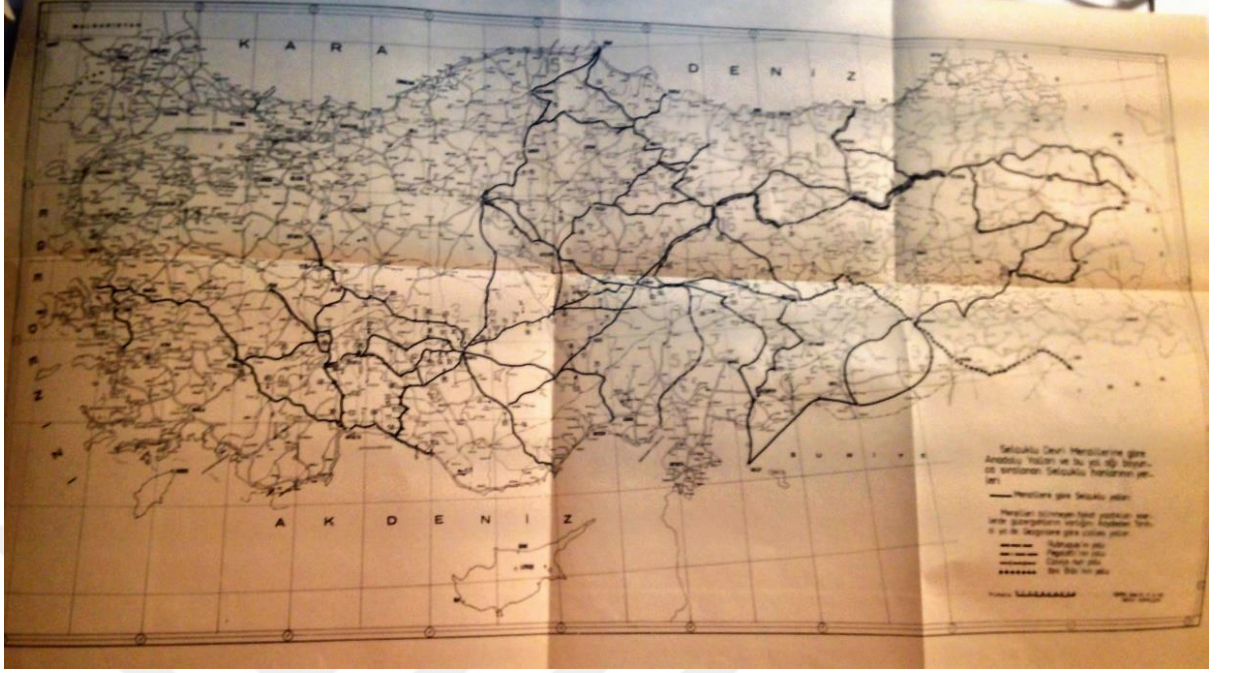
Anadolu'nun Türkleşmesi daha ziyade Selçuklular döneminde olmuştur. (İlter, 1969) Osmanlılardan önceki 200 yılı aşkın bir sürede Selçuklular büyük şehirleri arasında çok sayıda menzil hanı inşa etmişlerdir. Selçuklular döneminde inşa edilen han sayısı Osmanlı dönemindekinden çok daha fazladır. Selçuklular döneminde yaşanan politik çerçevedeki güvensizlik ortamının bunda etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca bir diğer sebep de bu dönemde doğu batı arasında kıtalar arası ticaretin Selçuklu kervansaraylarının bulunduğu hat üzerinden taşınmakta olmasıdır. (İlter, 1969) Selçukludaki güvensizlik ortamı inşa edilen kervansarayların sayısının fazlalığı yanında, mimarisinin niteliğinin (sağlamlığının) de yüksek olmasında etkili olmuştur. Önceki dönemin kerpiç ve tuğla ribatlarından sonra bu kervansaraylar, doğal taş malzeme ile yapılmış ve küçük çapta birer kale gibi yapılar biçiminde inşa edilmişlerdir. (Güran, 1978)

1077'de ilk Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuş ve başkenti İznik olmuştur. Daha sonra İznik'in kaybedilmesinin ardından 1096'dan itibaren başkent Konya olarak devam etmiştir. (Güran, 1978) Selçuklunun önemli şehirleri, aynı zamanda da menzil hanlarının güzergâhları Konya, Kayseri, Sivas, Amasya ve Malatya'dır. 1207-1214 yıllarından sonra bu şehirlere Alanya, Antalya ve Sinop da eklenmiştir. (İlter, 1969) (Şekil 2.3)

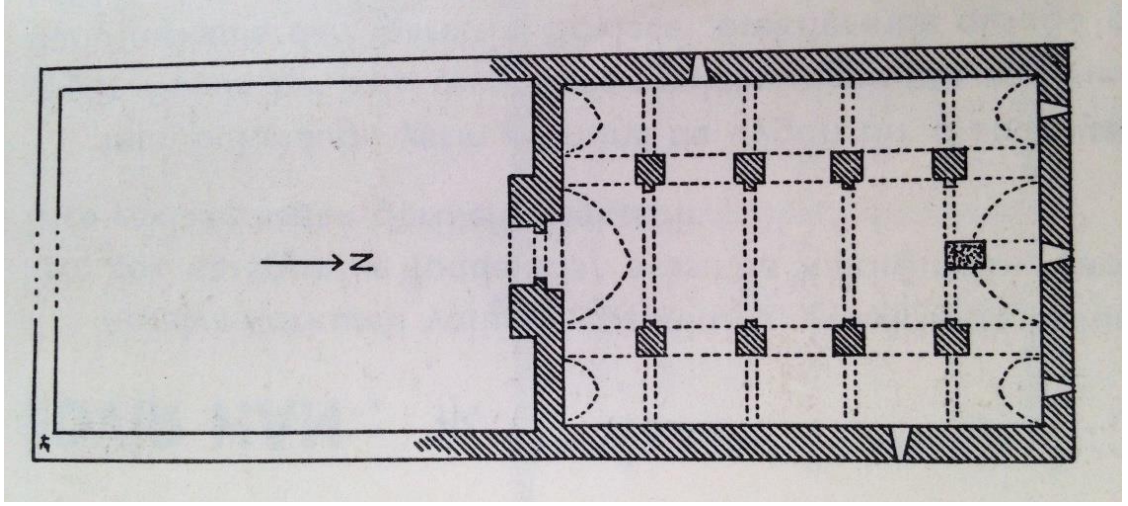
Şekil 2.3 1453'ten önce Anadolu'da başlıca ticaret yolları (Darka,2003)

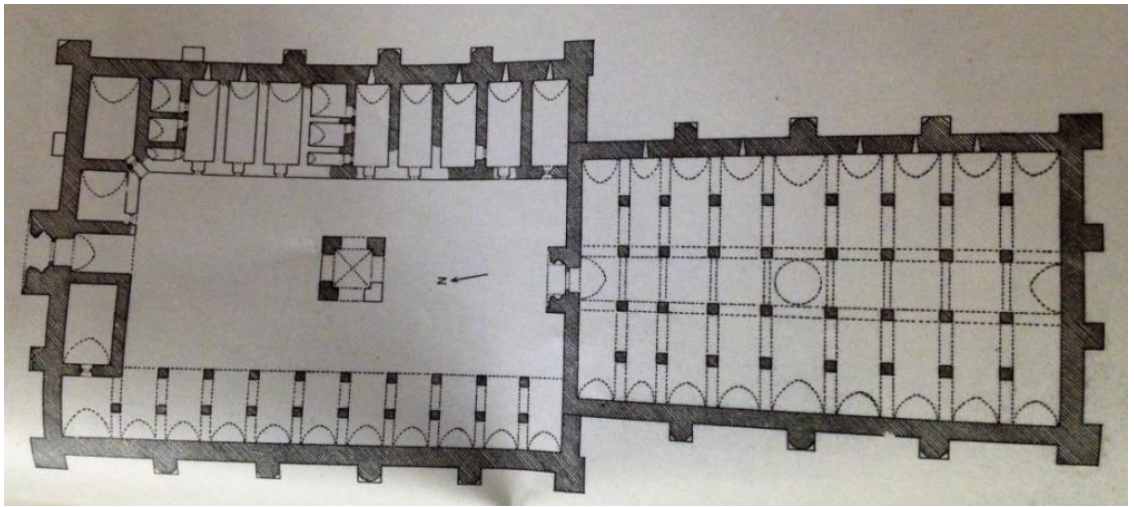
Şekil 2.4 Selçuklu devri menzillerine göre Anadolu yolları. Haritaya göre Gaziantep ile başkent Konya'yı birleştiren Konya-Kayseri-Maraş-Gaziantep-Halep ve Konya-Kayseri-Malatya-Adıyaman-Gaziantep-Halep güzergâhlarında ticaret yolları bulunmaktadır. (İlter, 1969, harita eki)

Şekil 2.4'deki haritadan da anlaşılacağı üzere Selçuklu Dönemi'nde ticaret yolları başkent Konya ve çevresinden Anadolu'ya, Kayseri üzerinden dağılmaktaydı. Bu yollar üzerine konumlanmış han ve kervansaraylardan Dokuzun Hanı Konya Akşehir yolunun 24. kilometresindedir. 1210 yılında, Hacı İbrahim Ebu Bekr tarafından mimar Osman bin Abdurrahman'a yaptırılmıştır. Bir yazlık bir de kışlık bölümü vardır. (Şekil 2.5) 17.50x22 m. avlusu, 17.50x22,50 m. kapalı alanın ölçüsüdür. (İlter,1969)

Şekil 2.5 Dokuzun Hanı plan krokisi (İlter,1969)

Diğer bir han olan Sultan Hanı ise Sultan Hanı kasabasında, Konya Aksaray yolu üzerinde Aksaray'a 40 km mesafededir. 1229 yılında Alâeddin Keykubat tarafından mimar Muhammed Bin Havlan'a yaptırılmıştır. 1278'de onarım geçiren han bu onarım esnasında daha da genişletilmiş ve oturma alanı 4866 m²'yi bulmuştur. Yazlık kısmın eni 49.35 m, boyu 61.75 m, kışlık kısmın eni 32.90 m, boyu 55.15 m dir. Şekil 2.6'da planı görülen Sultan Hanı bu ölçüleriyle Türkiye sınırlarındaki en büyük han olma özelliğindedir. (İlter, 1969)

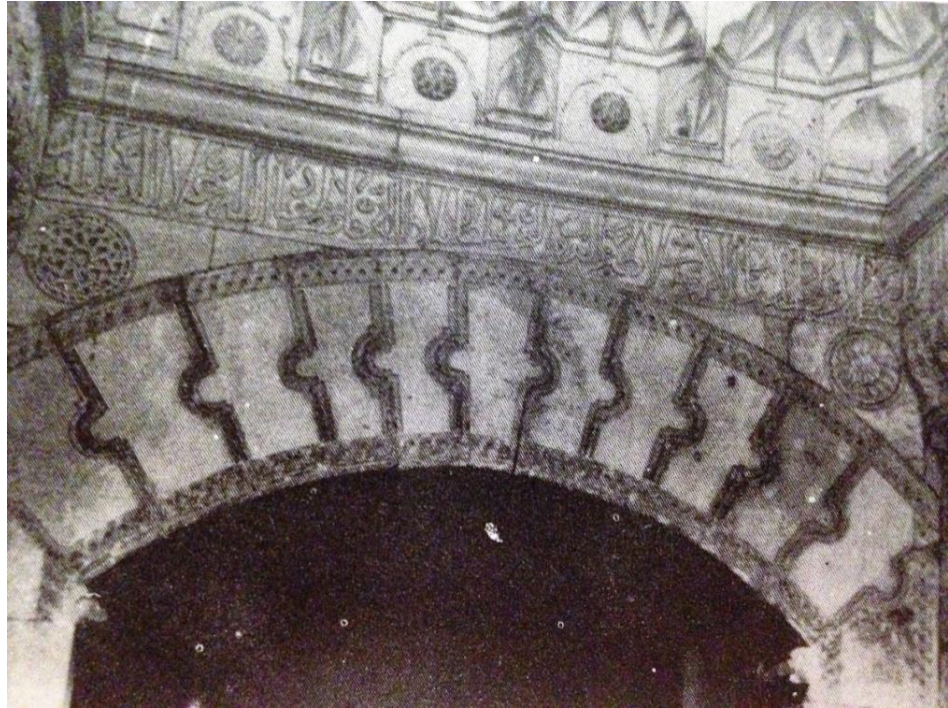

Şekil 2.6 Sultan Hanı plan krokisi (İlter,1969)

(Şekil 2.7) Avlusunun ortasında 7.85 m.x7.85 m. ebatlı mescidi bulunmaktadır. Hana doğu cephesindeki, üzeri geometrik bezemeli mermer kapıdan girilir. Şekil 2.8'de bezemeler görülmektedir.

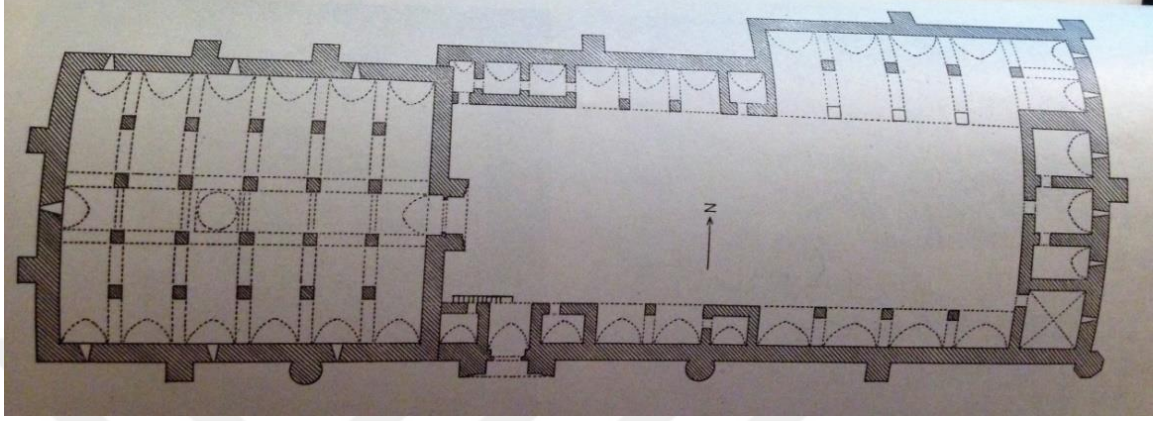

Şekil 2.7 Sultan Hanı avludaki revakların görünümü (İlter,1969)

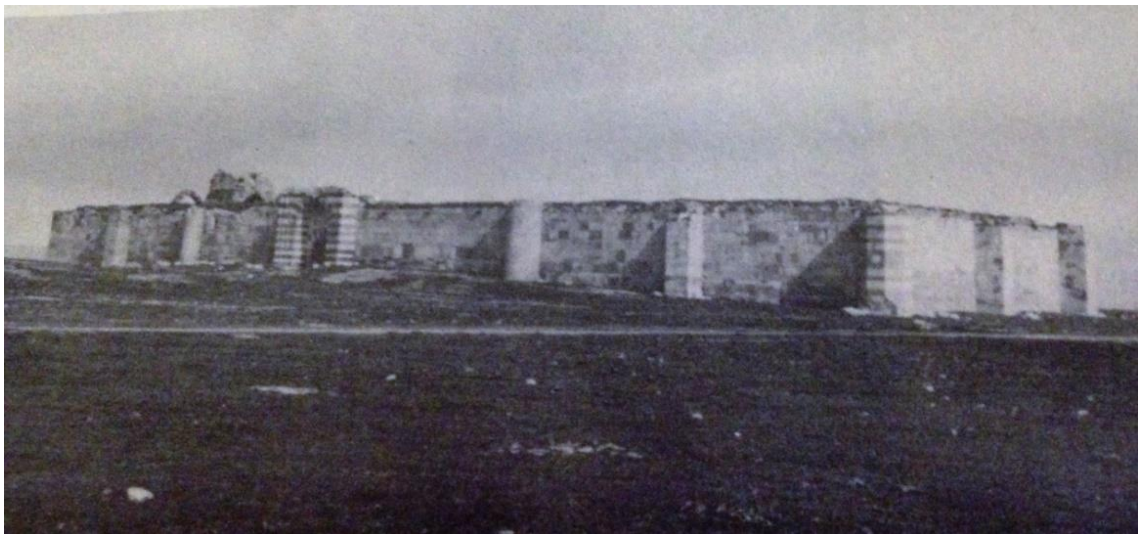
Şekil 2.8 Sultan Hanı giriş kapısı üzerindeki bezemeler (İlter,1969)

Konya'ya 20 km. mesafedeki Zazadin Han ise Aksaray-Konya yolu üzerindedir. Selçuklu emirlerinden Sadeddin Köpek Bin Muhammed tarafından yaptırılmıştır. Hanın yapımı 1236'da tamamlanmıştır. Han hem kapalı hem açık iki bölümlü inşa edilmiştir. (İlter,1969)

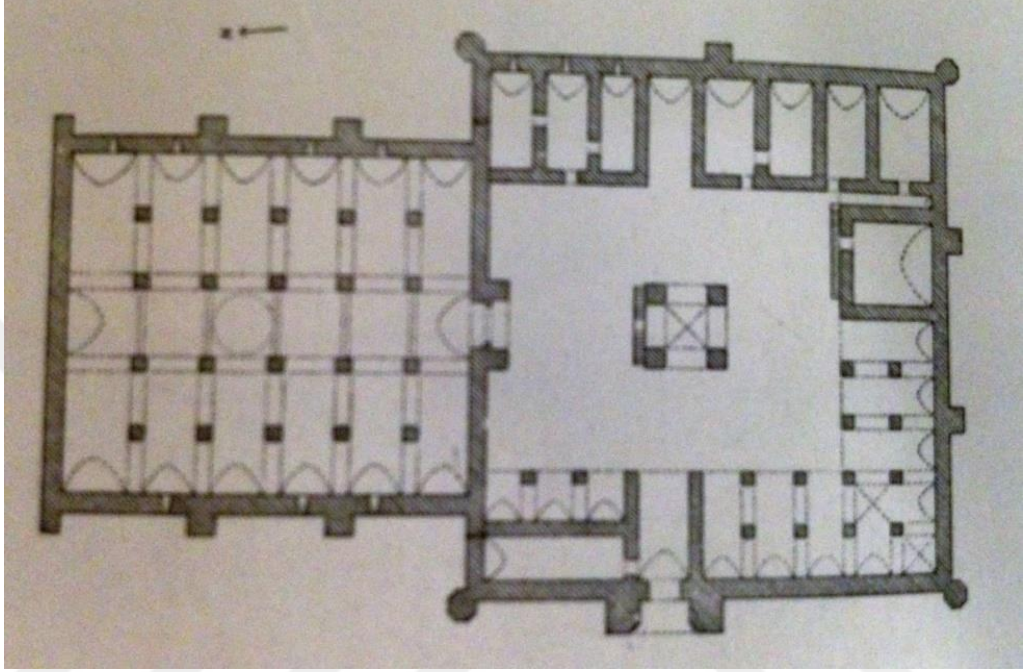
Şekil 2.9 Zazadin Hanı plan krokisi (İlter,1969)

Hanın dikkat çeken özellikleri arasında, kapalı bölümün kubbe yerinin planda merkezi olmayışı, mescidin giriş kapısının hizasında yer alması, giriş kapısında kullanılan siyah beyaz mermer işçiliği ve kapalı kısımdan açık kısma doğru hanın arazinin eğiminden dolayı üç kademeli oluşu sayılabilir. (Şekil 2.9, Şekil 2.10) (İlter, 1969)

Şekil 2.10 Zazadin Hanı güney cepheden genel görünüm (İlter, 1969)

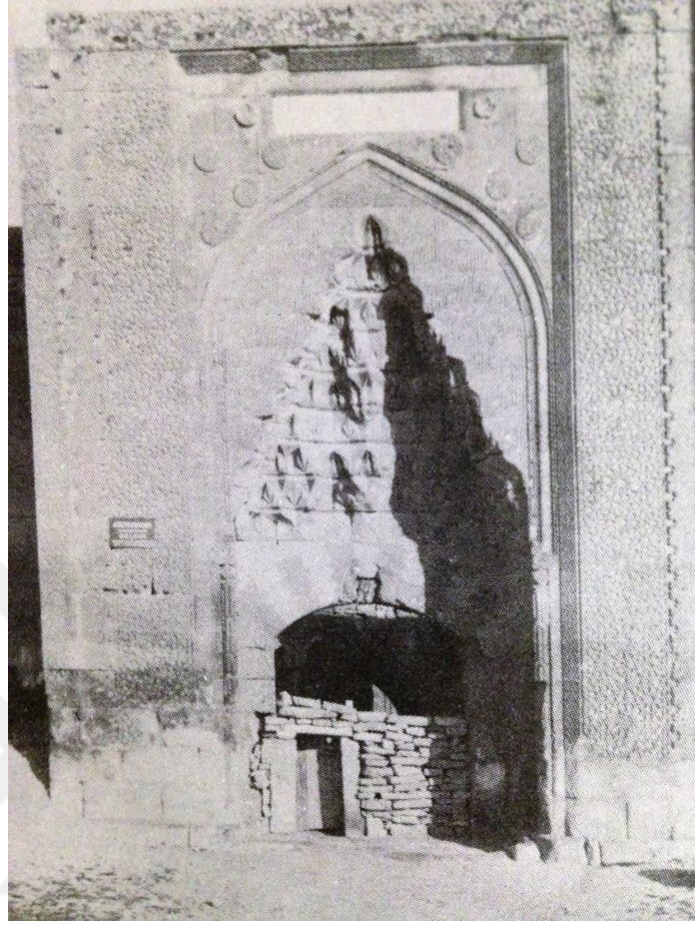
Kayseri-Aksaray yolu üzerindeki Ağzıkara Han kitabesine göre 1236-1240 yıllarında Hacı Mesut bin Abdullah adındaki şahıs tarafından yaptırılmıştır. Avlusunun ortasında mescidi bulunur. (Şekil 2.11, Şekil 2.12) (İlter,1969)

Şekil 2.11 Ağzıkara Han plan krokisi (İlter,1969)

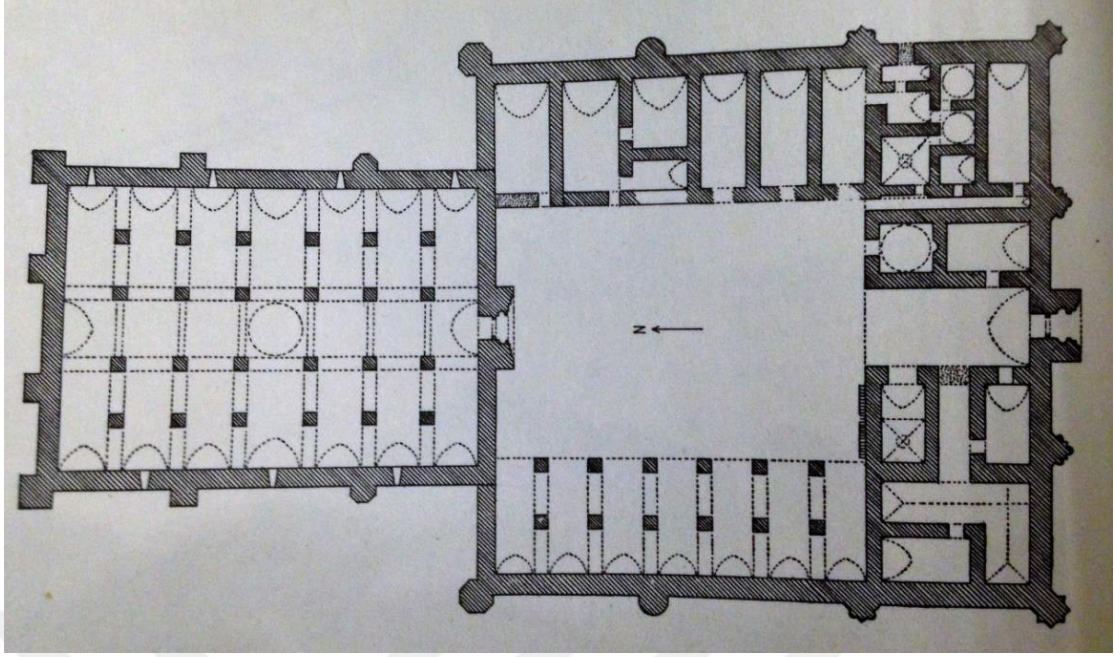

Şekil 2.12 Ağzıkara Han güneyden genel görünüm (İlter, 1969)

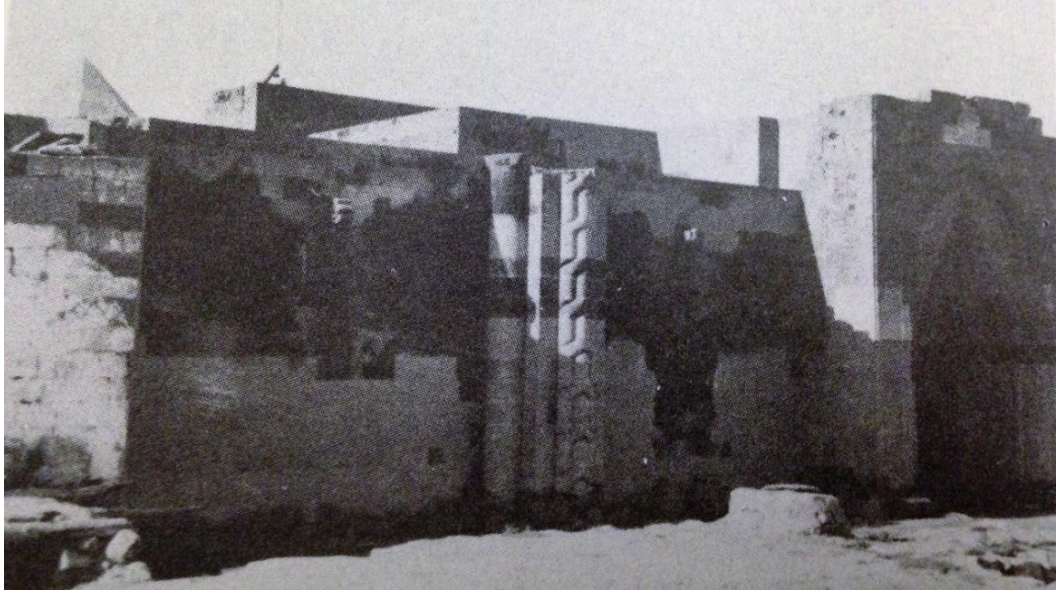

Şekil 2.13 Ağzıkara Han'ın girişini Selçuklu yapılarına has güzel bir portal (kapı) süslemektedir. Kapı üstündeki basık kemer iki renk taşla işlenmiştir. Kemerin üstünde küçülerek yükselen mukarnas dizisi vardır. Portalin tüm yüzü geometrik arabesklerle bezelidir. Tepedeki beyaz mermer kitabenin iki yanında beşer gülçe bulunur. (İlter, 1969)

Karatay Hanı eski Kayseri-Malatya yolu üzerinde, Elbaşı'nın dört km. güneyindeki Karadayı Köyü'nde konumlanır. 1240 yılında Atabeg Emir Celaleddin Karatay tarafından yaptırılmıştır. 1247 tarihli bir de vakfiyesi vardır. (Şekil 2.14, Şekil 2.15) (İlter,1969)

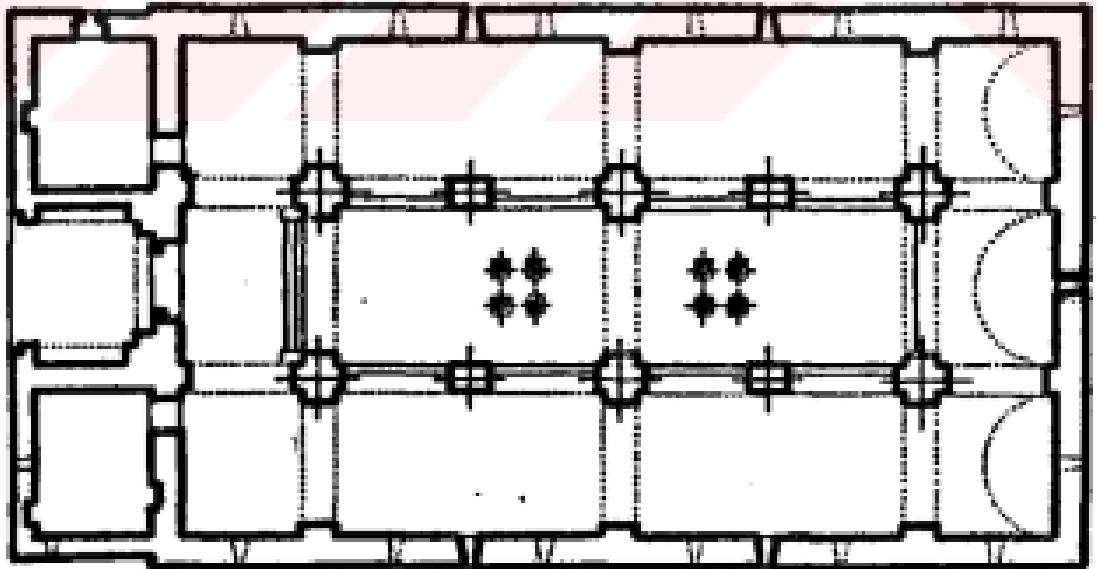

Şekil 2.14 Karatay Hanı plan krokisi (İlter,1969)

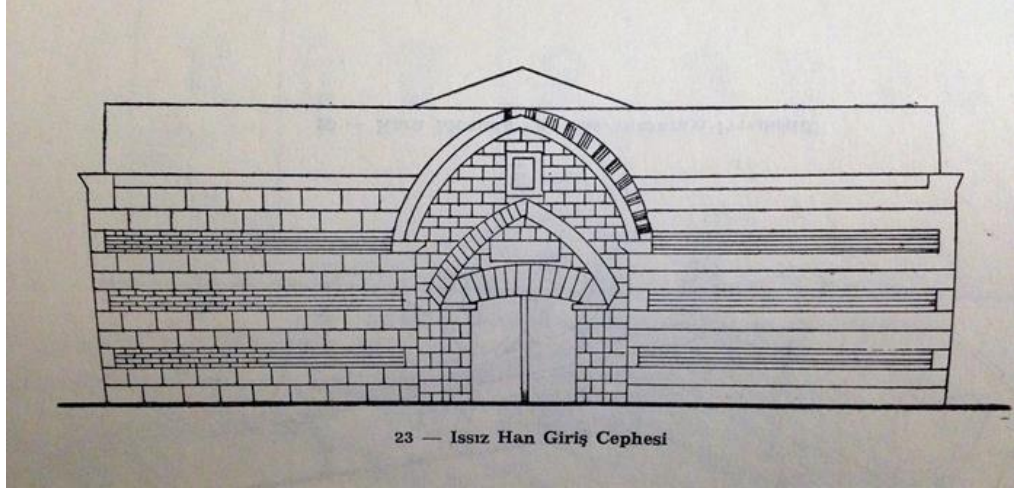
Şekil 2.15 Karatay Han'ın genel görünümü. Geçirdiği onarımlar nedeniyle duvarlar açıklı koyulu görünmektedir. (İlter,1969)

Selçuklular döneminden Osmanlı dönemine kadar olan sürede inşa edilen ve plan yapısı kale görünümünde olan han ve kervansaraylar Osmanlı döneminde şehirlerin hızla büyümesi ve ticari faaliyetlerin artmasıyla işlevlerine göre yeniden şekillenmiştir. (Gürpınar, 2009) Osmanlı devrinde, Selçuklularda yaşanan güvensizlik ortamı yerini daha huzurlu, düzenli ve güvenli bir ortama bırakmıştır. Dolayısıyla Osmanlı döneminde inşa edilen han sayısı Selçuklu dönemine oranla daha azdır. Osmanlılardan önce daha ziyade menzil hanları inşa edilmişken Osmanlı döneminde şehir hanları ağırlıklı olarak inşa edilmeye başlanmıştır. (İlter, 1969) Gerek Selçuklu hanları gerekse Osmanlı hanları yola ilişkin yapılar olarak görüneler de Osmanlı hanları zaman içinde yol güvenliğini sağlayan konaklama yapıları olma özelliğinden çok ticari amaçlı yapılmış şehir içi hanları olarak değişim ve gelişim göstermiştir. Osmanlı menzil hanları genellikle tonoz örtülü nef dizilerinden meydana gelmiş tek mekândan oluşan, yolcuların hayvanlarıyla birlikte konaklayabildiği yapılardır. Bazılarının avlusu da bulunmaktadır. Avlulu olanlarda, avlu etrafında ahırların, depoların ve odaların bulunduğu revaklar vardır. Tarihi bilinen en eski Osmanlı menzil hanı Bursa-Manyas yolundaki 1394 tarihli Issız Han'dır. (Usta,1994)

Şekil 2.16 Ulubat, Bursa, Issız Han (1394) planı (Usta,1994)

Şekil 2.17 Issız Han 1394, ön cephe (Güran, 1978)

Şekil 2.18 Issız Han giriş cephesi (Aslanapa, 2004)

Issız han 1394'te Yıldırım Bayezid zamanında yaptırılmıştır. 42x22 metre büyüklükte ve 10 adet taş ayak üzerine inşa edilmiştir. (Şekil 2.16) Orta kısmı yüksek yan kısımları alçak tonoz çatı örtülüdür. (Şekil 2.17, Şekil 2.18)(Usta,1994)

Başkent İstanbul'da, önceleri tek kapalı bir mekândan oluşan hanlara Erken dönem Osmanlı mimarisinde yani 13.yüzyıl ile 15 yüzyıl arasında, avlusu da olan hanlar eklenmiştir. Bu şekilde insan ve hayvanların konakladığı alanların birbirinden ayrılmış, bazen de bu ayırım hanların çok katlı inşa edilmesiyle yapılmıştır. Zemin katlar genellikle ahır ve depo alanı olurken, insanlar üst katlardaki yolcu odalarını kullanmışlardır. (Güran, 1978) Osmanlı döneminde inşa edilen hanlar, ilk başkent

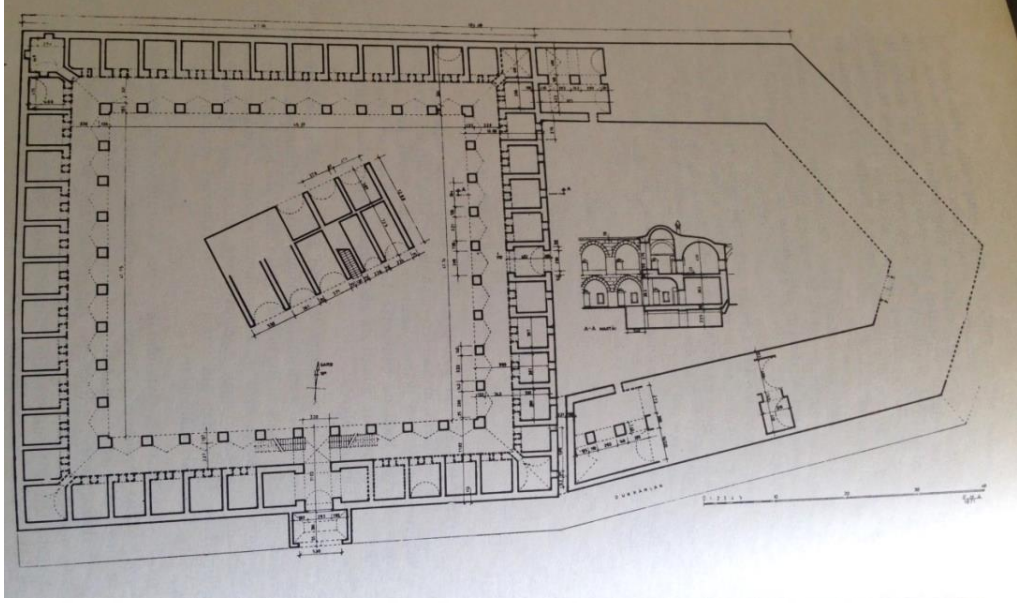
Bursa hanlarının devamı gibidir. Bu hanlar çoğunlukla iki katlı, revaklı veya avlulu, bodrum katında ahır bulunan yapılardır. Hanlar 15. yüzyıla kadar tek avlulu inşa edilirken, 15. yüzyıldan itibaren ikinci avlu kullanımı da ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde yapılan hanlarda avluların ortasında mescit yapılmıştır. Yolcu hanlarında yolcuların hayvanlarının da konaklayabilmesi için inşa edilen ahırlar çoğunlukla bodrum katlardadır. Erken dönem Osmanlı han mimarisinde genel olarak sadelik görülür. Malzemede en yaygın olarak doğal taş kullanılmıştır. Bezeme olarak zaman içinde doğal taş yapı malzemesine ek, tuğla da kullanılmıştır. (Benli, 2007) Tuğlalar daha ziyade saçaklarda, kemerlerde, kubbelerde ve taş duvarlarda hatıl şeklinde uygulanmıştır. Mekânların üst örtüleri genellikle beşik tonozlu, sivri beşik tonozlu, kubbeli veya çapraz tonozludur. Kubbeler bazen kurşun ile de kaplanmaktadır. Kimi zaman kapı, pencere sövelerinde ikinci renk doğal taş kullanımıyla da cephelerde hareket sağlanmıştır. (Güran, 1978)

Osmanlı döneminde yaşanan ticari aktiviteler yolların geçtiği yerlerde, limanlarda ve şehirlerde toplanmıştır. İnşa edilen han ve kervansarayların yerleri de buna paralel olarak seçilmiştir. Üç saatten 18 saat mesafeye kadar uzaklıkta konumlanmış menzilhaneler ve kervansaraylar bu yollar üzerindeki yolcuların konaklayabilmesi, ticari faaliyetler yürütebilmesi ve haberleşmenin sağlanabilmesi gibi amaçlarla inşa edilmişlerdir. Bunların dışında şehirlerin içinde de bu faaliyetlerin yürütülebilmesi için şehir içi hanları inşa edilmiştir. Önceleri içe dönük dikdörtgen formunda olan han yapılarının plan şeması anlayışı değişerek yerini işlevin ön planda olduğu, sokak ile bağlantılı, arsa veya yola göre şekillenen, bazen cephelerinde dükkânların da olduğu hanlar almıştır. (Erol, 2013) Şehir içi hanlarının planlarında işlevsellik ön plandadır. Formları kare, dikdörtgen veya arsanın durumuna göre şekillenen hanlar açık ve kapalı olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Fonksiyon özelliklerine göre ise şehir hanları, yolcu hanları, ticaret hanları, misafirhane hanları ve külliye içi hanları (tabhane) olmak üzere dört gruba ayrılabilir. Yolcu hanları tıpkı kervansaraylar gibi yolcuların konaklaması amacıyla inşa edilmiş, çoğunlukla ahır fonksiyonu da barındıran şehir içi yapılarıdır. Ticaret hanlarında ise yolcu konaklama fonksiyonu bulunmaz. Çoğunlukla içlerinde bulunan esnaf topluluğunun ismi ile anılırlar. Hanlar ayrıca isimlerini, yaptıran kişinin isminden, ikinci ismini farklı bir dönemde tadilat yaptıran kişi ve vakfın isminden veya yapımında kullanılan malzemelerden de alabilmektedir. Buldukları çevreye önemli ölçüde mimari değer

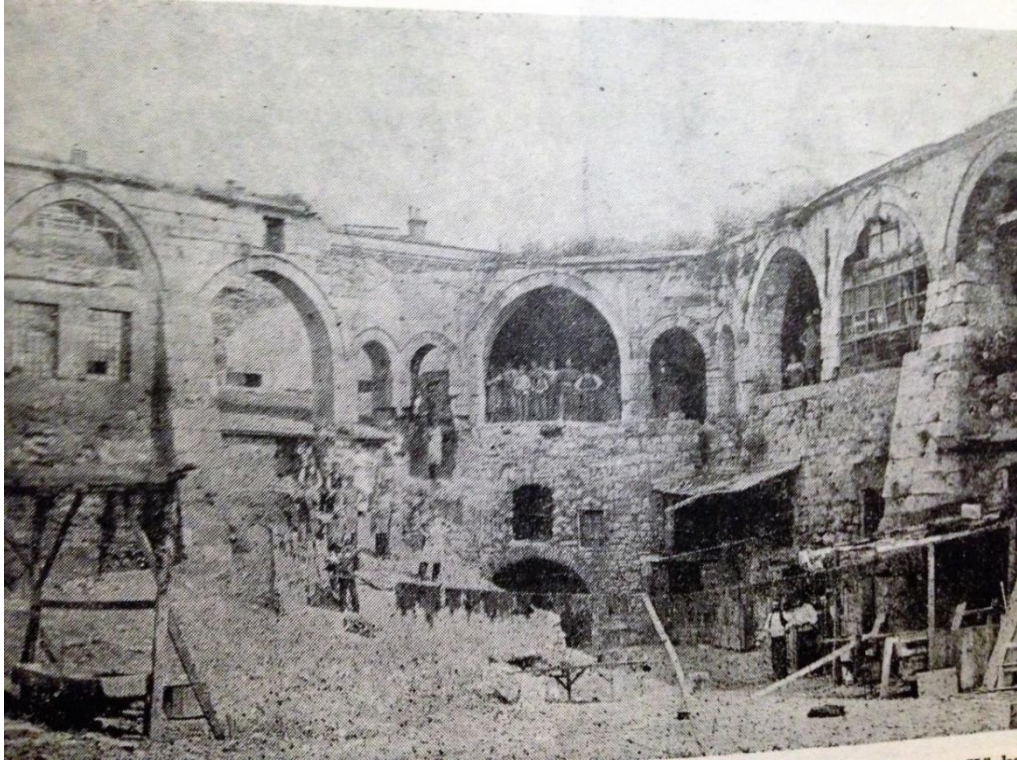
katan bu yapılar bazen de kendileri, buldukları bölgede kendilerinin inşasından sonra kurulan yerleşim yerlerine isimlerini vermişlerdir. Misafirhane hanları ise günümüzdeki şehir içi otelleri gibi işlevi olan, yalnız konuk odalarının bulunduğu, çoğunlukla ahır olmayan ve ihtiyaca göre bazı farklı işlevleri de bulunabilen han yapılarıdır. (Gürpınar, 2009)

Osmanlı dönemi hanlarında en yaygın görülen tip tek avlulu hanlar olmakla birlikte, genel olarak avlulu ve avlusuz hanlar olmak üzere iki tipte oldukları söylenebilir. Avlulu hanlar, tek avlulu, iki avlulu veya üç avlulu olabilmektedir. Avlulu hanların en belirgin mimari özelliği avlu cephelerinin revaklarıdır. Revaklar yapıldığı döneme göre sivri kemerli veya yuvarlak kemerli, planları simetrik veya asimetriktir. Avlulu hanlarda kat sayısı da tek katlı veya çok katlı olarak görülmektedir. Avlusuz hanlar ise dikdörtgen planlı olup, koridora açılan mekânlardan ibarettir. Yapı malzemeleri çoğunlukla doğal taş, tuğla ve kesme taştır. Kemerler ve çatı genellikle tuğladandır. Üst örtüleri beşik veya çapraz tonozlu ve kubbeli olup, çoğunlukla dıştan kurşun kaplanmıştır. Cephelerde bazen kapı pencere atkılarında ve sövelerde iki renk taş örgü kullanılarak cephede hareket sağlanmıştır. (Güran, 1978)

İstanbul Eminönü'nde yer alan ve bir yolcu hanı olan Kürkçü Han, Sadrazam Mahmut Paşa tarafından yaptırılmıştır. (Ayverdi, 1976) İstanbul'da 15. yüzyıl Osmanlı hanlarından günümüze yalnız 1416 yılında inşa edilmiş olan Kürkçü Han ulaşabilmiştir. (Güran,1978) İlki Fatih devrinde yapılmaya başlanan iki avlulu hanlardandır. Dükkânlar ve üst katında odaların bulunduğu büyük bir avlu ile ahır ve depoların bulunduğu küçük bir avlusu vardır. (Şekil 2.20) Küçük avlusu sokağa uyum sağlamıştır. (Şekil 2.19)

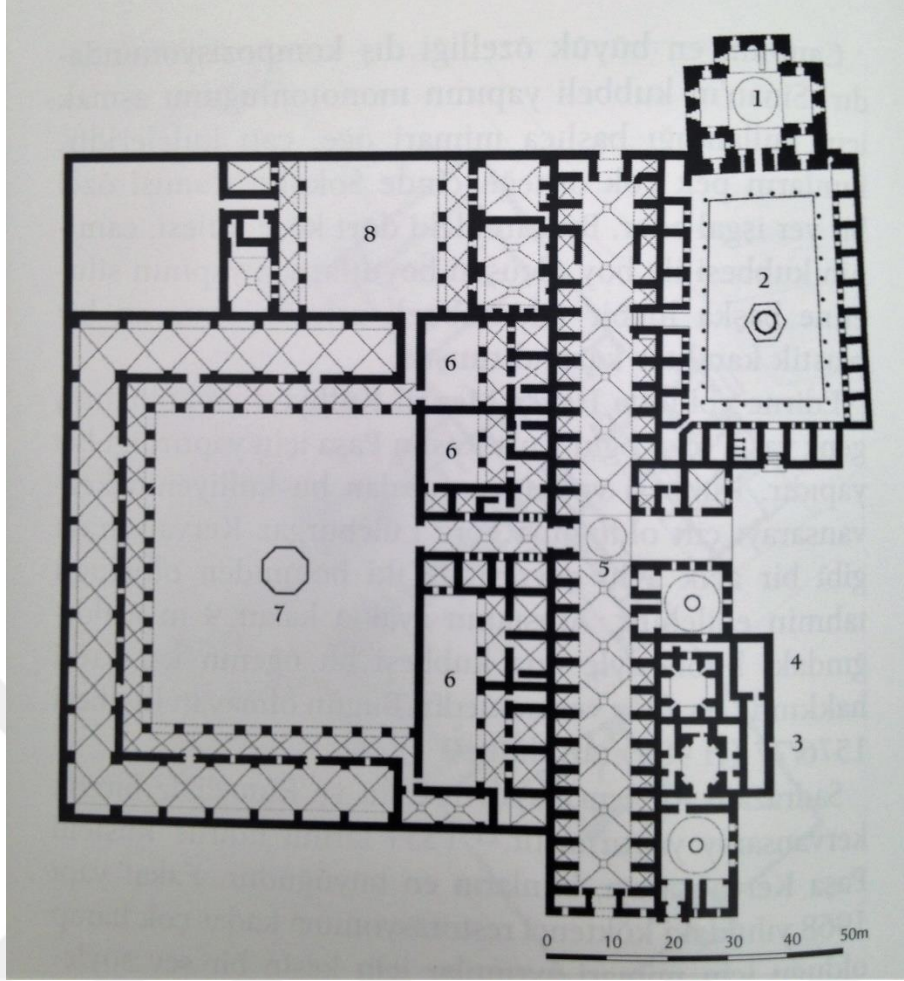
Şekil 2.19 İstanbul K rk  Han, plan (Ayverdi, Yüksel, 1976).

Şekil 2.20 İstanbul K rk  Han (Güran, 1978).

16. yüzyılda daha yaygın kullanılan ahşap malzeme ile yapılan han ve diğer ahşap yapıların, yangınlar nedeniyle çok azı günümüze ulaşabilmiştir. Dönemin mimarisinde daha çok külliyelerin bir parçası durumunda bulunan hanlar inşa edildiğinden önemli bir değişim ve gelişime uğramamışlardır. (Güran,1978) Bir cami etrafında hamam, kervansaray gibi farklı fonksiyonları olan yapı gruplarının toplandığı külliyeler Osmanlı dönemi mimarisindeki yeniliklerdendir. Osmanlı zamanına kadar tek bir yapı olarak inşa edilen kervansaraylar, Osmanlı döneminde hamam, cami, fırın, kahvehane gibi yapılar da eklenerek külliye halini almıştır. (Özer, 1996) Külliyeler şehir içlerinde, şehir yakınlarında veya kervan yollarında yapılmaktaydı. 15. yüzyıl ile 17. yüzyıl arasında, Mimar Sinan'ın da bu döneme damgasını vurmasıyla, Osmanlı İmparatorluğu mimaride parlak bir dönemi yaşamıştır. Özellikle cami mimarisi çok önem kazanırken, bunun yanı sıra külliyeler, han ve kervansaraylarda da önemli eserler verilmiştir.

İstanbul, Halep, Şam, Hicaz yolu üzerinde konumlanan Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi bir menzil külliyesidir. Hatay Payas'ta deniz kenarında yer alan külliye Kıbrıs ve Akdeniz ülkelerine giden ticari mallar için de kullanılmaktaydı. II. Selim zamanında, devrin sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa tarafından, 1574 yılında mimarbaşı Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Şekil 2.21'deki plandan anlaşılacağı şekilde ana omurga 45 dükkânlık arastadır. Şekil 2.22'deki arastanın doğusunda han, tabhane ve imarethanesi, batısında ise içinde medresesi de bulunan cami, sübyan mektebi, hamam ve kaleye açılır. (<http://www.payas.bel.tr/sayfa.php?idno=11>) Han, külliyenin doğusunu tamamen kaplayan, kesme taştan yapılmış büyük bir yapıdır. Şekil 2.23'deki giriş koridorunun sağında ve solunda yönetici odaları bulunur. Avlusunun etrafında kuzey ve güneyde sekizer, doğuda on üç olmak üzere çapraz tonoz örtülü revaklarla çevrilidir. Avlusunun güneyindeki dar geçitten iki tarafında mutfaklar bulunan iç bahçeye geçilir. Bunun da arkasında kuzeydoğu köşede hayvanların girişi için kullanılan bir bahçe daha vardır. Hanın cephesi dıştan gösterişsiz, alçak ve sadedir. (Aslanapa, 2004) Külliyenin restorasyonu 2015 yılında tamamlanmıştır.

Şekil 2.21 Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, plan (Kuban, 2016)

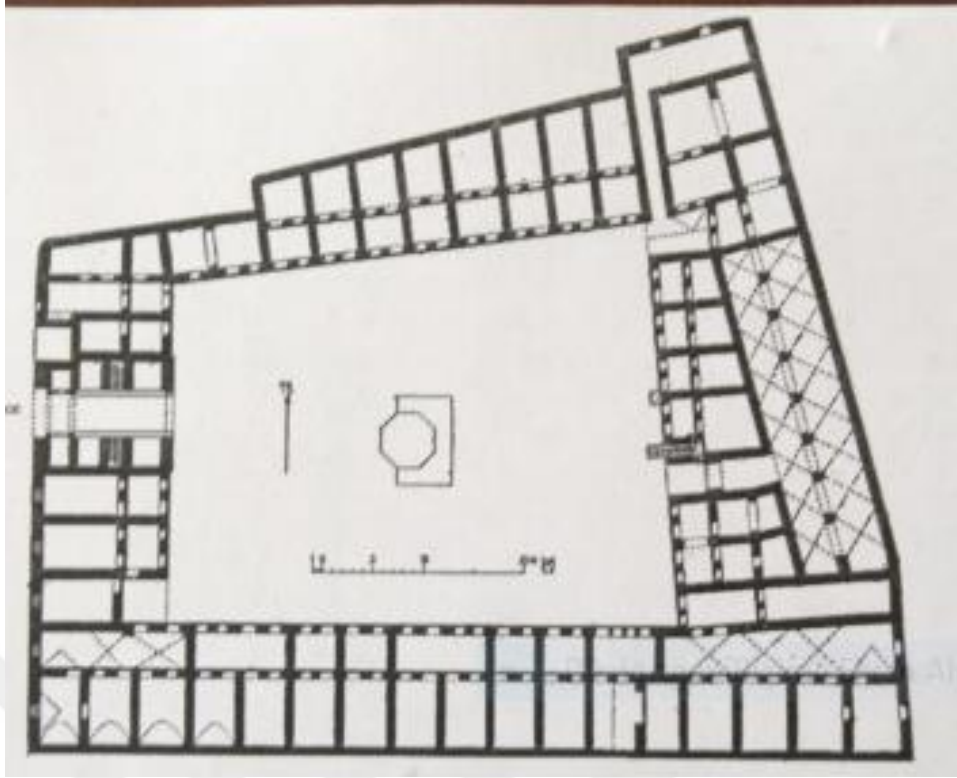
Şekil 2.22 Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi arastadan görünüm 2008 (Ağar, 2009)

Şekil 2.23 Restorasyonu 2015 yılında tamamlanan Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi içindeki arastanın doğusunda yer alan hanın girişindeki taçkapısı 2017

Osmanlının ilk döneminde basit ve tek avlulu inşa edilen hanlar, 17. ve 18. yüzyıllarda çok avlulu ve karmaşık planlı yapılara dönüşmüştür. (Usta, 1994) Anadolu Selçuklu hanlarının avlusunda mutlaka bir mescit bulunurken, Osmanlı döneminde bu özellik bir süre kaybolmuş, şehir hanlarının gelişmesiyle tekrar uygulanmıştır. 17. yüzyılda ise bu gelenek devam ederken, ahırsız hanlar inşa edilmeye başlanmıştır. Bu yüzyılın en belirgin değişikliği ise planlamanın artık mevcut topografyaya uyularak yapılmaya başlanması olmuştur. (Güran,1978)

Halep'in büyük hanlarından Vezir Han 1682 yılında vezir M. Paşa Arnavut tarafından yaptırılmıştır. (Şekil 2.24, Şekil 2.25) (Tekin, 2013)

Şekil 2.24 Halep Vezir Han plan krokisi (Tekin, 2013)

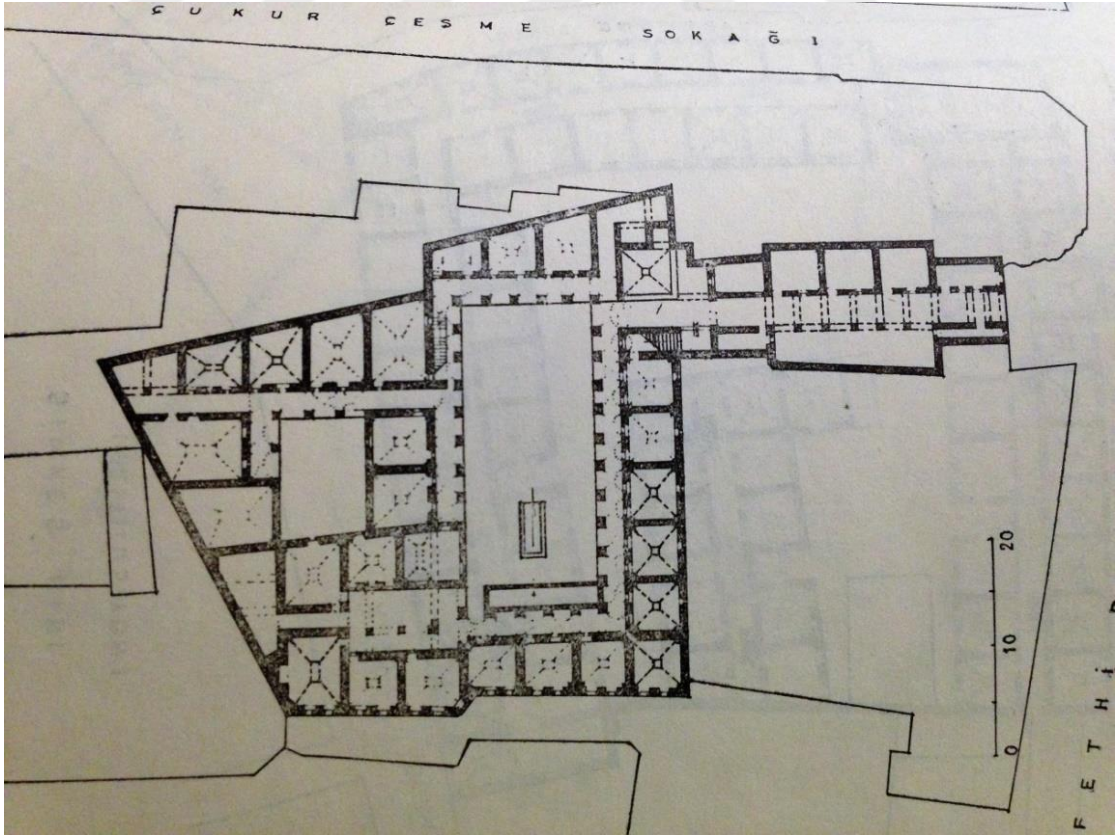
Şekil 2.25 Halep Vezir Han genel görünüm (Tekin, 2013)

Han mimarisinin inşa sayısı olarak en üst seviyeye çıktığı dönem 18. yüzyıldır. Malzemede önemli bir değişiklik olmamış ancak kat sayıları artmıştır. Zemin katta yapılan dükkânların cephelerinde revaklar kullanılması ve açıklıkların kemerlerle geçilmesiyle avlu cephelerinde değişiklikler görülmüştür. Üst katlarda cephede kullanılan taş ve tuğlalarda geleneksel kullanım şekli devam etmiştir. 18. yüzyıl

hanlarının diğeri bir özelliği de taş konsollu çıkmaları taşıyan basık kemerli, kesme taşlı han girişleridir. (Güran, 1978) 18. yüzyıl Osmanlı han mimarisinde yaşanan diğeri bir değişiklik de misafirhane hanlarının inşaasıdır. Ahırsız olarak yapılan bu şehir hanlarında hem zemin katta hem de üst katta konaklama odaları bulunmaktadır. (Gürpınar, 2009)

Bir şehir içi hanı olan İstanbul Taşhan konum olarak Laleli’de Fethi Bey Caddesi’ndedir. 1763’te padişah III. Mustafa tarafından yaptırılan ve Laleli Cami vakıf kayıtlarında ismi geçen hanın sipahilerin barındırılması için yapıldığından söz edilmekte olup, bir 18. yüzyıl hanıdır. Diğeri İstanbul hanlarından farklı olarak giriş cephesi sadece taşandır. Diğeri cepheleri ise İstanbul hanlarının genel tarzında yani taş ve tuğla hatıllı duvarlardır. Revak kemerlerinde de tuğla mevcuttur. şekil 2.26’da görüldüğü gibi Taşhan üç avlulu plan şemasıyla kırık hatlı bir plana sahiptir. İki katlıdır. Esas avlu 27 metre x14 metrelik bir dikdörtgendir. Bütün avlular revaklıdır. (şekil 2.27) Hem dış cepheleri hem de avlu cepheleri taş ve tuğla hatıllıdır. (Güran, 1978)

şekil 2.26 İstanbul Taşhan planı (Güran, 1978)

Şekil 2.27 İstanbul Taşhan dış cephe görünümü (Güran,1978)

Şekil 2.28 İstanbul Taşhan avludan görünüm (turkeycentral.com, 2018)

İstanbul Yıldız Hanı konum olarak Mahmutpaşa yokuşundadır. Kitabesi bulunan hanın yapım yılı 1817 olup mimarı ve yaptıranı belli değildir. Yapının inşa tarzı ve üslubu karakteristik İstanbul hanlarının bir devamıdır. Cephelelerinde taş, kesme taş sıralar halinde ve aralarında üçer sıra tuğla hatıllı biçimde işlenmiştir. (Şekil 2.30) Tuğla ayrıca örtü sisteminde ve revaklarda da bulunur. Şekil 2.29'deki gibi plan dikdörtgen bir avlu etrafında yola göre düzenlenmiştir. Tek avlulu, üç katlı bir ticaret hanıdır. Zemin kattaki dükkânların arasına yerleştirilmiş olan giriş sade bir açıklık şeklindedir. 18. yüzyıl yapılarında sıklıkla görülen cephe çıkmaları bu handa farklı bir tarzda uygulanmıştır. Çıkma kırıklıkları her katta taş konsollarla taşınmak yerine bütün cephe boyunca zeminden yükseltılarak uygulanmıştır. (Güran, 1978) Ticaret ve yolcu hanlarında avlu cephelelerinde farklılık görülmektedir. Ticaret hanlarında zemin katlarda sadece kapı görülürken, yolcu hanlarında zemin katta birer pencere ve kapı bulunmaktadır.

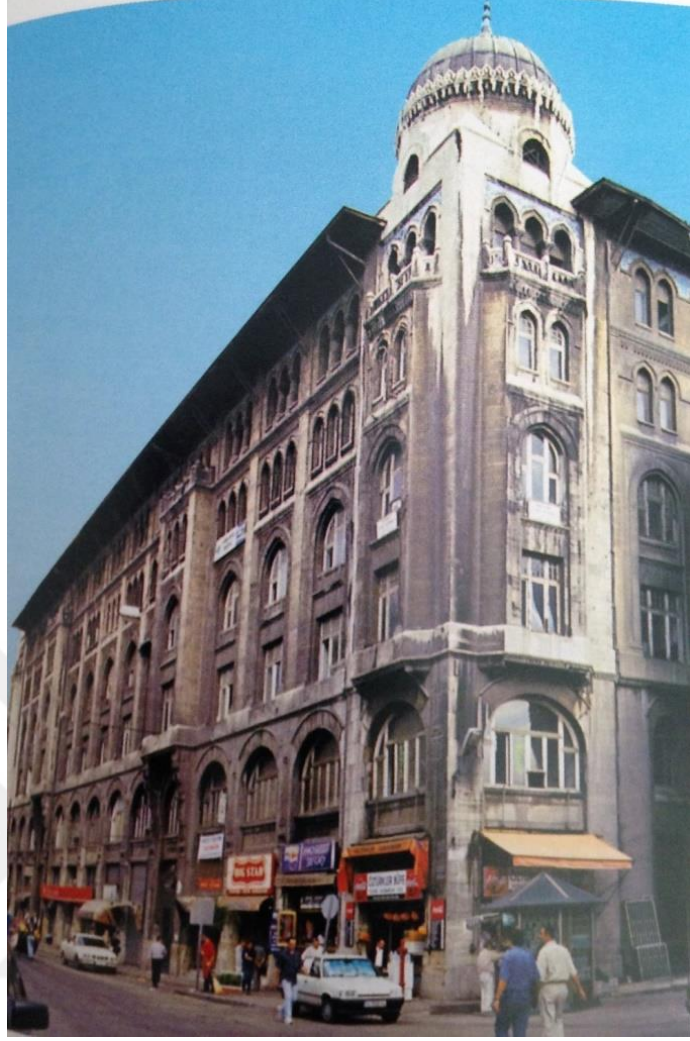

Şekil 2.29 Yıldız Hanı planı (Gürpınar, 2009)

Şekil 2.30 Yıldız Han cephe görünümü (Gürpınar, 2009)

19. yüzyılda han mimarisi eski geleneklerini sürdürerek devam ederken (Güran, 1978) 20. yüzyılda ticaretin daha da gelişmesiyle şirketler ortaya çıkmıştır. Bununla beraber bu şirketlerin ihtiyaç duyduğu yönetim binaları, büro hanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Fonksiyon anlamında diğer han yapılarından çok farkı olmasa da büro hanları yapının tüm arsayı kaplaması, kat yüksekliklerinin fazla olması, büro hanlarında avlunun örtülmesi, revakların yerini koridorların ve hollerin alması, kalorifer ve asansör gibi konfor sağlayan farklı öğelerin kullanılmaya başlanması, sokak cephesine bakan dükkânların da olması gibi değişimlere neden olmuştur. Endüstri devrimiyle gelişen inşaat malzemeleri de yeni inşa edilen hanların strüktürlerinin beton ve çelik gibi malzemeler ile uygulanmasına imkân sağlamıştır. (Erol, 2013) 20. yüzyıl başı Osmanlı mimarisi denildiğinde, mimari süslemede Türk sanatı geleneğini devam ettiren Mimar Kemaleddin akla gelir. Örneğin onun İstanbul vakıflarına gelir sağlamak amacıyla yaptığı ve sıra numarasıyla anılan vakıf hanlarından Bahçekapı'daki Dördüncü Vakıf Han, klasik Türk mimari unsurlarıyla bezeli gösterişli bir yapıdır. Köşelerdeki, çatıdan yukarıda yapılmış kubbeli odalar birer köşe kulesi gibidir. (Şekil 2.31) (Aslanapa, 2004)

Şekil 2.31 Dördüncü Vakıf Han cephesi (Aslanapa, 2004)

Türk han mimarisinde han tipolojisini fonksiyon yönünden ve plan ve mekan anlayışı yönünden olmak üzere iki şekilde sıralamak mümkündür. (Güran, 1978)

Hanlar fonksiyon yönünden şu şekilde ayrılmaktadır:

1. Yolcu Hanları

a) Ahırsız Hanlar

b) Ahırlı Hanlar

2. Ticaret Hanları

3. Misafirhane Hanları

4. Külliyelele Dahil Hanlar

Hanlar plan ve mekan anlayışı yönünden şu şekilde ayrılmaktadır:

1. Avlularına göre
  - a) Tek avlulular
  - b) İki avlulular
  - c) Üç avlulular
2. Katlarına göre
  - a) İki katlılar
  - b) Üç katlılar

Başkent İstanbul'da inşa edilen hanlar incelendiğinde yüzyıllar içinde değişen han mimarisi ise şu şekildedir:

16. yy İstanbul şehir içi hanları, iki katlı olarak inşa edilmektedir. Bu hanların zemin katları depo olarak, üst katları ise konaklama fonksiyonu ile kullanılmaktadır. 16.yy han cephelerinde sadelik görülmektedir. Bu dönemdeki hanların bazıları kendi adlarını taşıyan külliyelerin bir bölümü olarak, bazıları ise külliyelerden bağımsız olarak inşa edilmektedir. Rüstem Paşa Hanı, Burmalı Han ve Küçük Çukur Han külliyelerin bir bölümü olarak inşa edilmiş hanlardandır. Leblebici Han, Büyük Çorapçı Han, Büyük Şişeci Han ve Balkapanı Han ise bağımsız inşa edilmiş hanlardandır. (Gürpınar, 2009)

İstanbul'un ticaret yönünden canlandığı 17. yy'dan itibaren yeni han inşası gelişim göstermektedir. Bu dönemde başkentte inşa edilen önemli bir han yapısı, 1640 yılında Kösem Mahpeyker Sultan tarafından yaptırılan Büyük Valide Hanı'dır. Han, üç avlulu plan kurgusuyla diğer hanlardan oldukça farklılık göstermektedir. Ahırların üçüncü avluda yer alması ile ilk kez konaklama ile ahır fonksiyonunun tamamen birbirinden ayrıldığı görülmektedir. 17. yy'ın diğer önemli hanları, Çakmakçılar Yokuşu'nda yer alan Büyük Yeni Han ile Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın yaptırdığı Çemberlitaş'ta bulunan Vezir Hanı'dır. Bu hanlar eğimli bir arazi üzerine oturtulduklarından, han planında geometrik formlardan uzaklaşarak organik bir planlama yapıldığı görülmektedir. (Gülcan, 1990)

18. yüzyıl hanlarında, üslup yönünden önceki yüzyıllara göre bir değişiklik görülmemektedir. Plan organizasyonu yönünden ise ilk olarak 17. yy'da görülmeye başlayan organik plan tarzı, en tipik şeklini 18. yy'da Taş Han'da göstermektedir. Taş Han, geleneksel plan ve inşaat tekniğinde yapılmasına karşın, araziye yayılış ve konumlanış bakımından alışılanın dışında organik bir yapı sergilemektedir. Plan şemasının parsel ve yol durumuna göre şekillenmesi nedeniyle zemin katlardaki düzensizlikler üst katlarda çıkımlarla düzeltilerek düzgün dikdörtgen veya kare mekanlar elde edilmektedir. Buna bağlı olarak üst katlarda çıkımlarla düzeltilen plan eğrilikleri değişik bir cephe uygulamasını beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte, artan talebin karşılanması amacıyla, hanların kat adedi arttırılmış ve ilk kez üç katlı hanlar bu dönemde yapılmaya başlanılmıştır.

18. yy. hanlarında iki farklı kullanım görülmektedir. Birincisi depolu ticaret hanları, ikincisi ise yolcu hanlarıdır. Bununla birlikte, ticaretin canlılığı ve alışveriş kapasitesinin artması ile hanların büyük bir kısmı pazar niteliği kazanırken, klasik konaklama fonksiyonu için ayrı yapılar inşa edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Sadece misafirhane olarak kullanılan hanların ise bu yüzyılda ortaya çıktığı görülmektedir. Seyyid Hasan Paşa Hanı, 18.yy'da görülen ilk misafirhane hanı örneğidir. Plan ve inşaat tekniği anlamında eski dönem hanlarıyla aynı olan bu yapıda diğerlerinden farklı olarak, zemin kat da konaklamaya tahsis edilmektedir. Ayrıca hanın deposuz ve ahırsız olması da bu yüzyılda görülen yeniliklerdir. İlk olarak 17. yy'da ortaya çıkan ahırsız hanlar, 18. yy'da da uygulanmaya devam etmiştir. (Güran, 1978) Bu yüzyıla kadar sadece planın cepheye aksetmesi olarak görülen cephe mimarisinde artık dış görünüme de önem verilmeye başlanmaktadır. Cephede hareketliliği sağlayan, taş konsollar ve giriş kapılarıdır. Yoğun yapılaşma ve arsa azlığından dolayı bazı hanların dış cephelerinin sadece giriş kapısından ibaret olduğu görülmektedir. (Gürpınar, 2009)

19. yüzyılın sonları, 20.yy' ın başlarında sosyal hayattaki değişimler ve teknolojiadaki gelişmeler sonucunda, "iş yeri" kavramı ticaret hayatının içine girmeye başlamaktadır. Ticaretteki bu değişimden dolayı, bölgede gelişen han mimarisi 19. yy'ın sonu ve 20. yy. başlarında artık inşa edilmemeye başlanılmaktadır. (Gürpınar, 2009)

20. yy'ın başında geleneksel han mimari karakterinin aksine çok katlı, büyük vakıf hanları inşa edilmeye başlanılmaktadır. Bu dönemde gelir sağlamak amacıyla yedi tane vakıf hanı inşa edilmektedir. Bu hanların en önemlilerinden biri Mimar Kemalettin tarafından yapılan Sirkeci'deki 4. Vakıf Han'dır. Altı katlı olarak tasarlanmış olan yapıda bodrum kat, dükkânların bulunduğu zemin kat ve büro katları bulunmaktadır. Vakıf hanları, 19.yy öncesi yapılan hanlarda olduğu gibi bulunduğu yere göre inşa edilmekle birlikte, görünüş ve kullanılan malzeme açısından tamamen diğerlerinden farklıdır. (Gürpınar, 2009)

Han mimarisinin Osmanlı dönemi boyunca yüzyıllar içindeki değişim ve gelişimini ana hatlarıyla özetleyecek olursak;

15. yüzyılda

- İkinci avlu kullanımı ortaya çıkmış
- Ahırlar için bodrum kat uygulaması yapılmış
- Avlunun ortasına mescit inşa edilmiş
- Sadelik ön plana alınmış

16. yüzyılda

- Sadelik devam etmiş
- Dikdörtgen formulu plan düzeni kullanılmış

17. yüzyılda

- Üçüncü avlu kullanımı ortaya çıkmış
- İlk defa ahırsız han planları uygulanmış
- Topografyaya uyumlu planları olan hanlar inşa edilmiş
- 15. yüzyılda başlayan ve bir süre uygulanmayan avlu ortası mescit uygulaması devam etmiş (Gürpınar, 2009)

18. yüzyılda

- Üç katlı hanlar yapılmaya başlanılmış
- Misafirhane hanları ortaya çıkmış
- Ahırsız han uygulamaları devam etmiş

- Cephe mimarisine önem verilmiş (Gürpınar, 2009)

19. yüzyılda

- 17. ve 18. yüzyıl han mimarisi devam etmiş
- Bir koridor etrafındaki mekânlardan oluşan yeni han tipleri ortaya çıkmış (Gürpınar, 2009)

20. yüzyılda

- Üç katlı hanlardan daha yüksek katlı han mimarisine geçilerek kat yükseklikleri fazlaşmış
- Yeni inşa edilen hanlar tümüyle iş hanı niteliğinde inşa edilmeye başlanılmış
- İş hanlarında avluların üstü örtülmüş
- Revakların yerini koridor ve holler almış
- Kalorifer ve asansör kullanılmaya başlanılmış
- Beton ve çelik malzemeler kullanılmaya başlanılmış
- Daha önceki dönemlerde inşa edilmiş hanların bir kısmı işlev değiştirerek yerini modern otellere bırakmıştır.

BÖLÜM 3

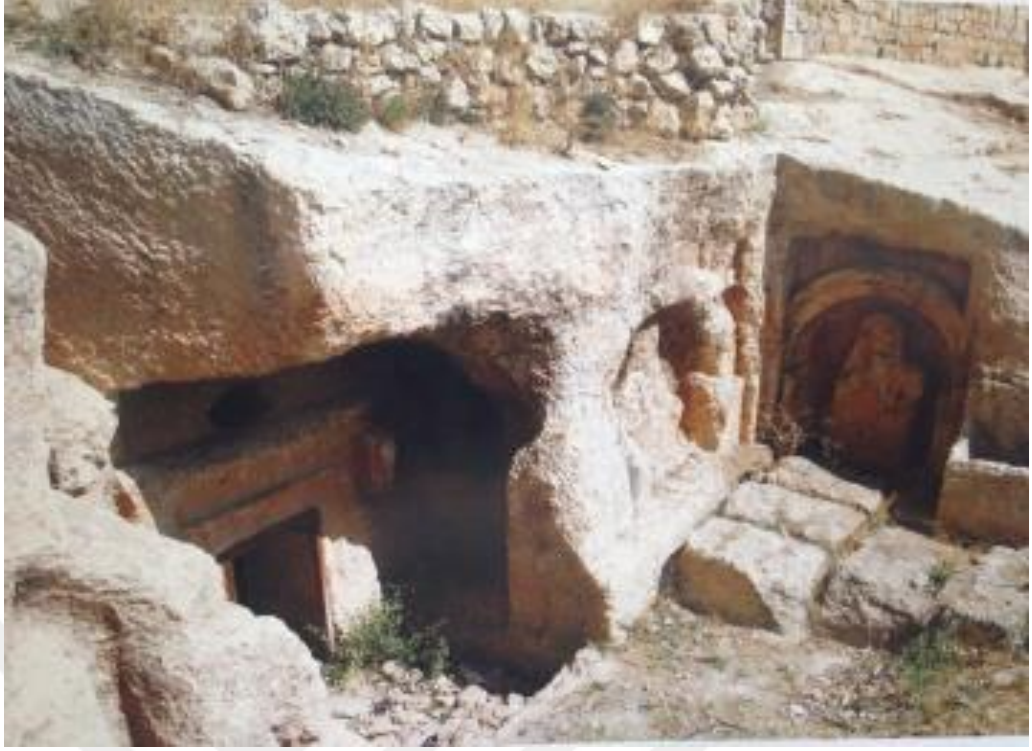
GAZİANTEP ŞEHİR MERKEZİNİN OSMANLI DÖNEMİNE KADAR MİMARİ GELİŞİMİ VE OSMANLI DÖNEMİNDE GAZİANTEP MİMARİSİ

3.1 Gaziantep Şehir Merkezinin Osmanlı Dönemine Kadar Mimari Gelişimi

8 Şubat 1921’de Gazi unvanı alarak ‘Gaziantep’ olarak anılmaya başlayan Antep, İslami kaynaklarda ‘Ayıntap’ adıyla anılırken, Haçlı kaynaklarında ‘Hantab’ ismiyle geçer. Bölgede yapılan kazı çalışmaları ve buluntular göstermiştir ki, şehrin tarihi, M.Ö. 10.000-7.000 yıllarına, yani paleolitik çağa uzanmaktadır. (Çam, 2006)

İlk insan topluluklarının yaşadığı, ilk medeniyetlerin geliştiği yerleşimler olan Mezopotamya, Anadolu ve Mısır’ı birbirine bağlayan bir konumda bulunan Antep’te yazının icadından öncelere (M.Ö. 4000’ler) ait kültür izlerine rastlanmıştır. (Yetkin, 1973) Bölgede Hititler, Asurlular, Persler, Makedonyalılar, Seleukoslar, Kommagene Krallığı, Romalılar, Bizanslılar, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Eyyubiler, Haçlılar, Memlûkler ve son olarak Osmanlılar hüküm sürmüş ve bölgeye kültürlerini taşımışlardır. (Atalar, 2004)

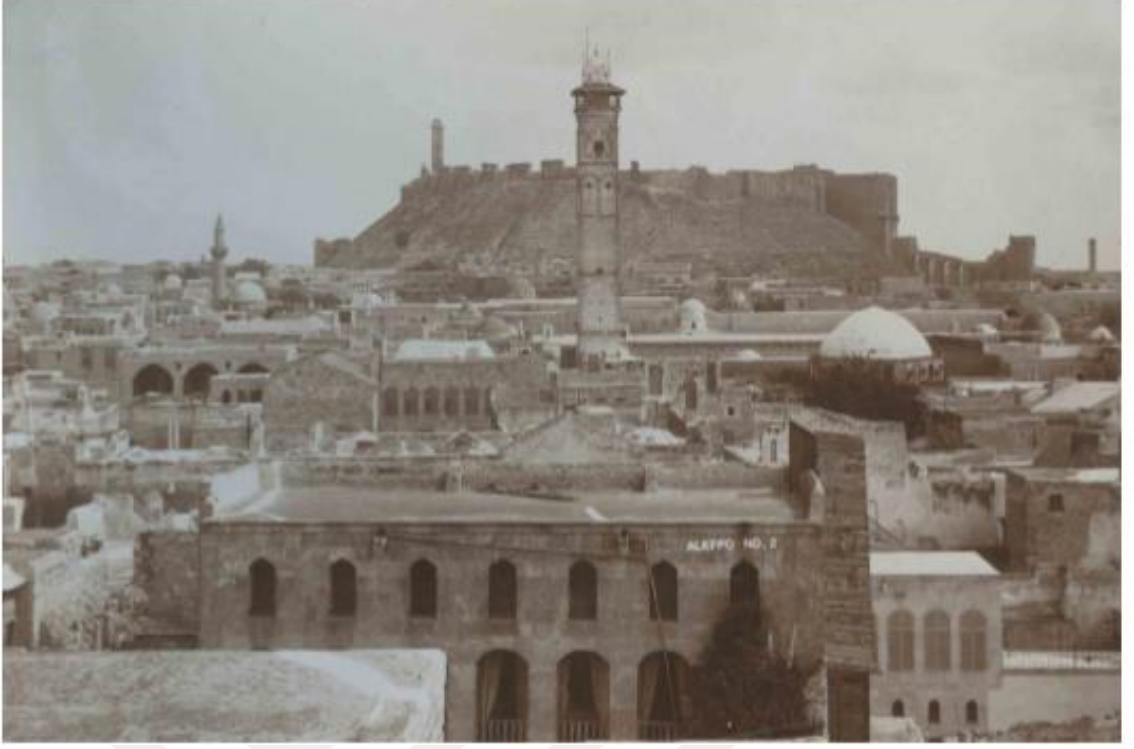
Yapılan araştırmalara göre, Gaziantep ve çevresi Anadolu’nun ilk yerleşilen alanlarından biridir. Diğer öteki önemli yerleşimler ise; Dülük, Kargamış (Barak), Zincirli, Cabahöyük (Sakçagözü) olarak sayılabilir. (Subaşı, 1972) Antep yöresinde ilk yerleşim Dülük (Doliche) (Şekil 3.1) merkezli başlamış ve daha sonra Halep Kalesi’nin (Şekil 3.3) küçük bir modeli olan Antep Kalesi’nin (Şekil 3.2) inşa edilmesinden itibaren güneye doğru kaymıştır. (Özpalabıyıklar, 2007)

Şekil 3.1 Dülük'te bulunan kaya mezarlarına ait bir resim, Gaziantep İl Yıllığı, 2002

Şekil 3.2 Gaziantep Kalesi Vincent Germain Gravürü (Canbakal, 2009)

Şekil 3.3 Halep Kalesi (Anonim)

Bölgede, Neolitik, Kalkolitik, Bakır, Hitit, Mitani, Asur, Roma ve Bizans dönemlerinden izler bulunmaktadır. Bizans imparatoru I. Justinianos döneminden (527-565) itibaren Antep, önemli bir yerleşim merkezi olmaya başlamıştır. Halife Hz. Ömer döneminde (636-639) İslam topraklarına katılan bölge çeşitli savaşlarla, Bizanslılar ve Müslümanlar arasında el değiştirmiştir. Gaziantep'in eski camilerinden Ömeriye Cami'nin ilk yapımının bu tarihlere dayandığı düşünülmektedir. (Çetin, 2001) (Şekil 3.3, Şekil 3.6) 1071 Malazgirt savaşının ardından Antep'te Selçuklulara bağlı bir Türk devleti olan Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuş ve 1084'ten itibaren Türk boyları bölgeye yerleşmeye başlamışlardır. (Subaşı, 1972)

Şekil 3.4 Ömeriye Camii (Zincircioğlu, 2018)

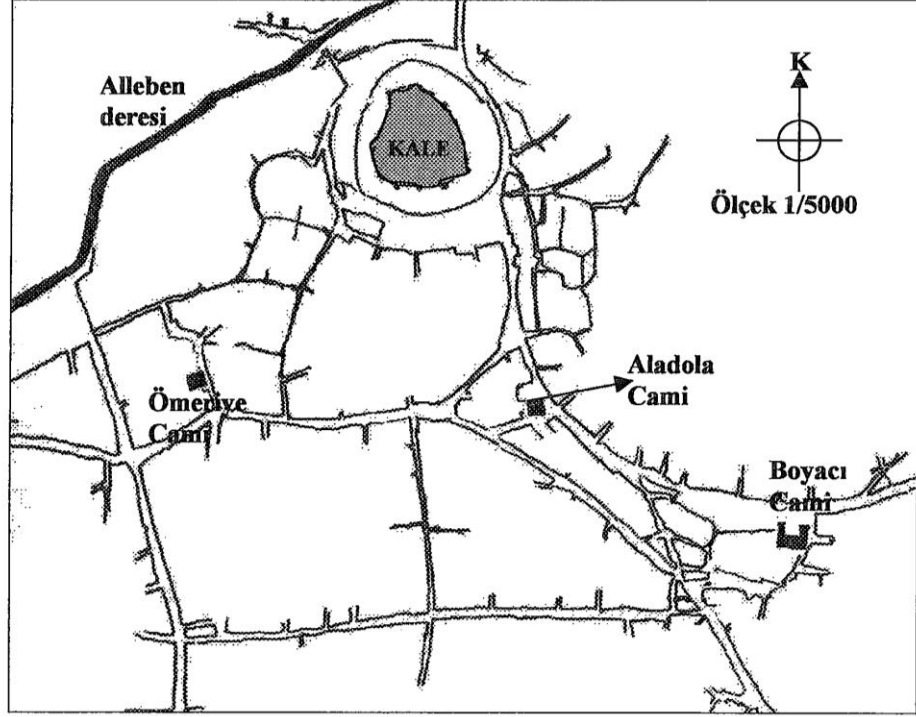
Antep 7. yüzyılda İslam topraklarına katılsa da bölgede Emeviler, Abbasiler ve kısa süre hâkimiyet süren Selçuklular döneminden (1157-1197) günümüze ulaşan bir tarihi eser bulunmamaktadır. 1197’de tekrar Eyyubiler tarafından fethedilen bölgede bu dönemde önemli mimari gelişmeler olmuştur. (Küçükdağ, 2000) Eyyubilerden Melik Salih döneminde Antep oldukça gelişmiştir. 13. yy başlarına denk gelen bu dönemde şehre; bağlar, bahçeler, köşkler, camiler yaptıran Melik Salih ayrıca dışarıdan insanların da gelip yerleşmesini sağlayarak şehrin gelişimine katkıda bulunmuştur. Ayıntaplı Bedrettin Ayni’nin verdiği bilgilere göre yönetimin daha sonra Selahattin Eyyubi’ye geçmesi ve kendisine bir köşk yaptırıp, çevresine de adamları için evler yaptırmasıyla, ayrıca medreseler, camiler inşa ettirmesiyle şehir büyümeye ve gelişmeye devam etmiştir. (Çam, 2006) Bu dönem şehrin refah çağı niteliğindedir. 1480 yılından 1515 yılına kadar Dulkadiroğlularından Alaüddeve emrine giren Antep şehrindeki Alaüddeve Cami’nin bu yıllarda inşa edildiği düşünülmektedir. (Çetin, 2001) (Şekil 3.5, Şekil 3.6) Dönemin Osmanlı Sultanı I. Selim zamanında, 20 Ağustos 1516 tarihinde Antep, Osmanlı topraklarına katılır.

Şekil 3.5 Alaüddevle Camii, (Zincircioğlu,2018)

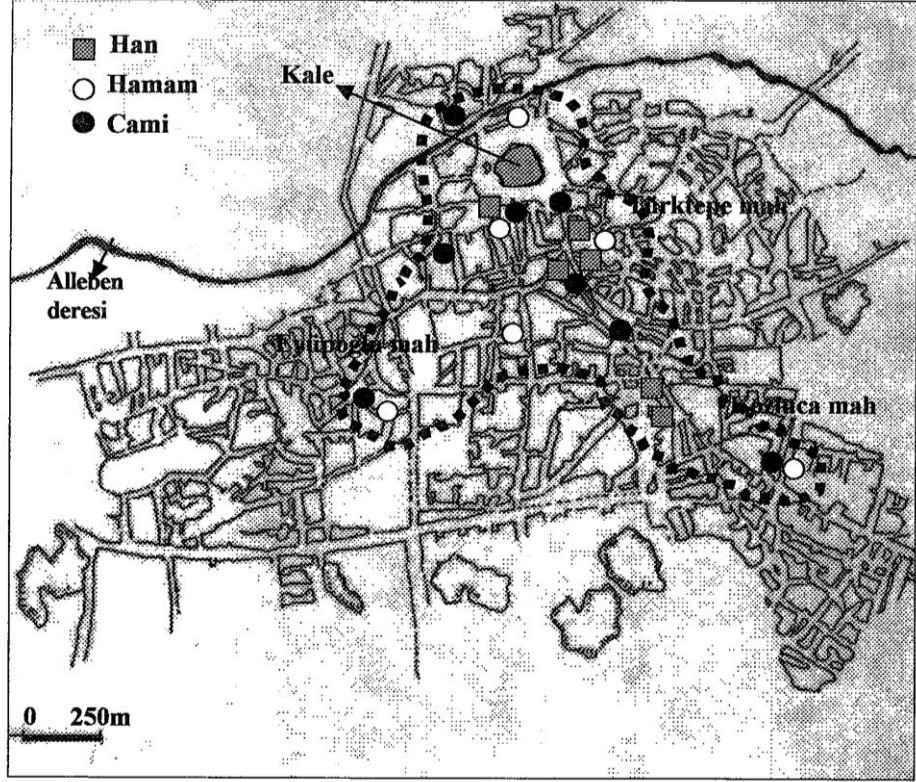
3.2 Gaziantep Şehir Merkezinin Osmanlı Dönemi Mimarisi

20 Ağustos 1516'da Yavuz Sultan Selim Han, bugün kendi adını taşıyan Gaziantep'in önceki adı Cingife olan Yavuzeli İlçesi'nin bulunduğu yere hem adını verir, hem üç gün konaklar ve dönemin valisi Yunus Bey'den kalenin anahtarını alır. Bu tarihten sonra Antep, Osmanlı hâkimiyetinde kalır. (Şekil 3.6)

Şekil 3.6 Antep şehrinin Osmanlı idaresine geçtiği dönemdeki durumu (Hüsnü Uğur, 2004)

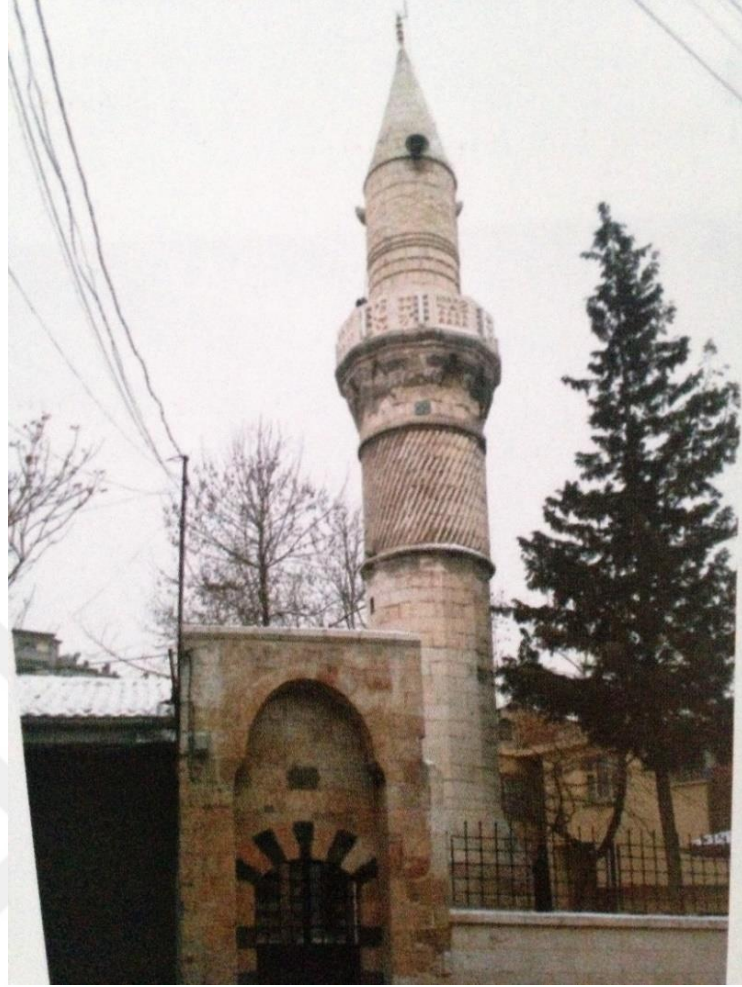
Antep'in konum olarak büyük ticaret yollarının üzerinde bulunuşu, halkının ticaret yeteneği, yetiştirilen çeşitli tarım ürünleri, bu yöreyi önemli ticaret merkezlerinden biri haline getirmiştir. Osmanlıya kadar da gelişmiş olmasına rağmen şehir asıl gelişimini Osmanlılar döneminde yaşamıştır. 1536 yılında Kanuni'nin yaptırdığı nüfus sayımında Antep nüfusu 9.288 iken, 1574 sayımında 14.847 olmuştur. Hızlı artan bu nüfusa bağlı olarak şehirde, mahallelerin, evlerin, dükkânların, cami ve mescitlerin sayıları da aynı oranda artmıştır. Vakıf defterlerinden alınan bilgilerden Kanuni zamanında Antep'in, doğu yönde Şhreküstü'den, batıda Akyol Mahallesi'ne, Kuzeybatı yönünde Ali Nacar Camisi'nden, kuzeydoğuda Bostancı Camisi'ne ve güneybatıda Eyüboğlu Mahallesi'ne kadar uzandığı anlaşılmaktadır. (Şekil 3.7) 16. yy ortalarında Antep'te inşa edilmiş hanlar ile ilgili tahrir defterlerinde herhangi bir bilgi olmamakla birlikte ilim, ticaret ve sanat alanlarında oldukça gelişim göstermiş Antep şehrinde, gelen insanların ihtiyacını karşılayacak hanların varlığı şüphesizdir. Evliya Çelebi'nin Antep şehrine 1648 ve 1671 yıllarındaki iki ziyareti arasında 7-8 mahallelik bir büyümeden söz ettiği bilinmektedir. (Evliya, 1985)

Şekil 3.7 Osmanlı döneminde Antep şehri ilk yıllar (Uğur, 2004)

Tarihin hiçbir döneminde Antep şehri, başkent ya da eyalet merkezi olmamıştır. Bunun nedenini tarihçiler Halep'e yakınlığına bağlamaktadırlar. Bu nedenle Eyyubi ve Memluk emirlerinin yaptırdığı birkaç yapı dışında tüm mimari eserler yerli baniler tarafından yaptırılmıştır. Dolayısıyla Antep'te İstanbul, Edirne, Konya, Bursa gibi şehirlerdeki gibi büyük külliye ya da büyük eserler bulunmamaktadır. Bu sebeple yerel yöneticiler ya da hayırseverler tarafından yaptırılan bu yapılarda üslup olarak Eyyubiler ve Memlûkler döneminden gelen mimari özelliklerin Osmanlılar döneminde de pek değişmediği söylenebilir. Buna rağmen Antep şehrindeki yapılarda başka yerlerde görülmemiş ya da az görülmüş mimari detaylara rastlamak mümkündür. Örneğin; kastel denilen yeraltı su tesisleri, Şeyh Fethullah Camisi'nde görülen tek ayaklı şemsiye tonoz ya da Antep camilerinde sıkça görülen burmalı minare sayılabilir. (Şekil 3.8) Ayrıca şehrin su ihtiyacının yeraltında kayaların oyulmasıyla açılan kanevetler ile sağlanması da önemli bir mimari özelliktir. (Küçükdağ, 2000)

Şekil 3.8 Ağa Cami Burmalı Minaresi (Çam, 2006)

Osmanlı hâkimiyetindeki Antep'te İslam kültürü yaygındır. Bu kültür mimariye de doğrudan yansımıştır. Buna bağlı olarak mahremiyet açısından, yüksek bahçe duvarları kullanılmış, sokak pencereleri yerden yüksek ve kafesli uygulanmıştır. Evler dar sokaklar içine, bitişik nizam olarak inşa edilmişlerdir. Komşuluk ilişkileri açısından, birbirini göremeyecek şekilde ya da komşu eve bakan tarafta pencere olmayacak şekilde yapılmışlardır. Dış cephede kullanılan ahşaplar, tudyâ ile ve oda içleri de ahşap ile kaplanmıştır (nacarlanmıştır). Ayrıca yine dış cephede çatı saçaklarında ve kuş penceresi kapaklarında da kaliteli bir ahşap işçiliği vardır.

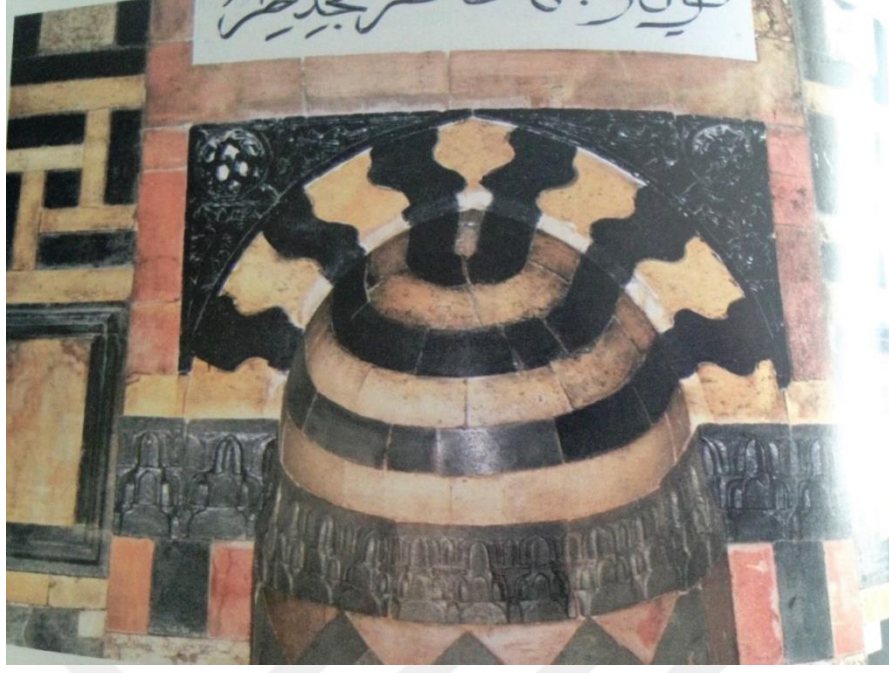
Antep mimarisi, cephe ve bina oturumu anlamında da çevre illerdeki mimarilerden farklıdır. Örneğin evler, biri daha çok kullanılan (kıble ev) güney cephe ve iki üç katlı, diğeri (poyraz ev) kuzey cephe ve iki katlı olacak şekilde iki ayrı bina olarak inşa edilmiştir. İki bina arası hayat denilen geniş bir avlu bahçe şeklindedir. Evlerde duvarlar yarım metre ile bir metre arasında değişen kalınlıktadır. Bahçe duvarı

yükseklikleri üç metre ile yedi sekiz metre arasındadır. En üst sıra taşlar boşluklu dizilip, bu şekilde hayat içerisindeki hava sirkülasyonu sağlanmıştır. Bazı dar sokaklarda karşılıklı iki evi bağlayan bir yapı bulunur. (Şekil 3.9) Altından yol geçen bu yapıya ‘kabaltı’ denilmektedir.

Şekil 3.9 Kabaltı (Zincircioğlu, 2018)

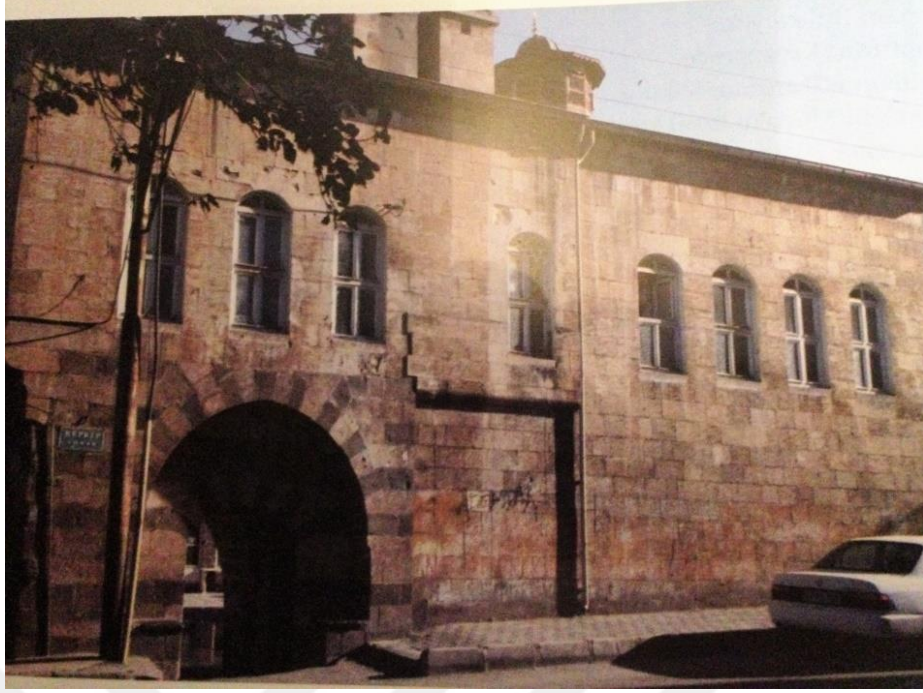
Bezemelerde en çok dikkati renkli taşlar çeker ve en çok da minare şerefelerinde uygulanmıştır. Bina cephelerinin, minberlerin, mihrapların ve döşemelerin renkli taşlarla kaplanması yine Antep mimarisine özgü özelliklerdir. (Şekil 3.10) (Küçükdağ, 2000) Antep mimarisinde havara taşı, keymih taşı, minare kayası, topak taşı, karataş, beyaz mermer, kırmızı mermer olmak üzere farklı cins taşlar kullanılmıştır. Kullanılan taşların tamamı yöredeki taş ocaklarından çıkarılmaktadır. Bu taşların en ölçüsü standarttır. Yaklaşık 27 cm. olan bu ölçü eski adıyla ‘dokuzparmak’tır. (Atalar, 2004)

Şekil 3.10 Şeyh Fethullah Cami Mihrap Detayı (Çam, 2006)

17. yüzyılda Evliya Çelebi'nin şehri ziyaretinde adı geçen Antep camileri 20 kadardır. Bunlar; Boyacıoğlu, Uzunçarşı'da Tahtalı, Bey, Ali Neccar, Eyyubizade, Molla Ahmed, Alleben Deresi yanında Müftü, Dapıncak diğer adıyla Ömeriye Cami, Alaybeyi, Pişmaniye, Şehreküstü'de Ağa Cami, Ramazan Efendi, Şeyh Efendi, Uzun Bey, Emir, Bostancı, Tabakhane'de, Handaniye, Sultan Alaüddevle ve İçkale amileridir. (Çam, 2006)

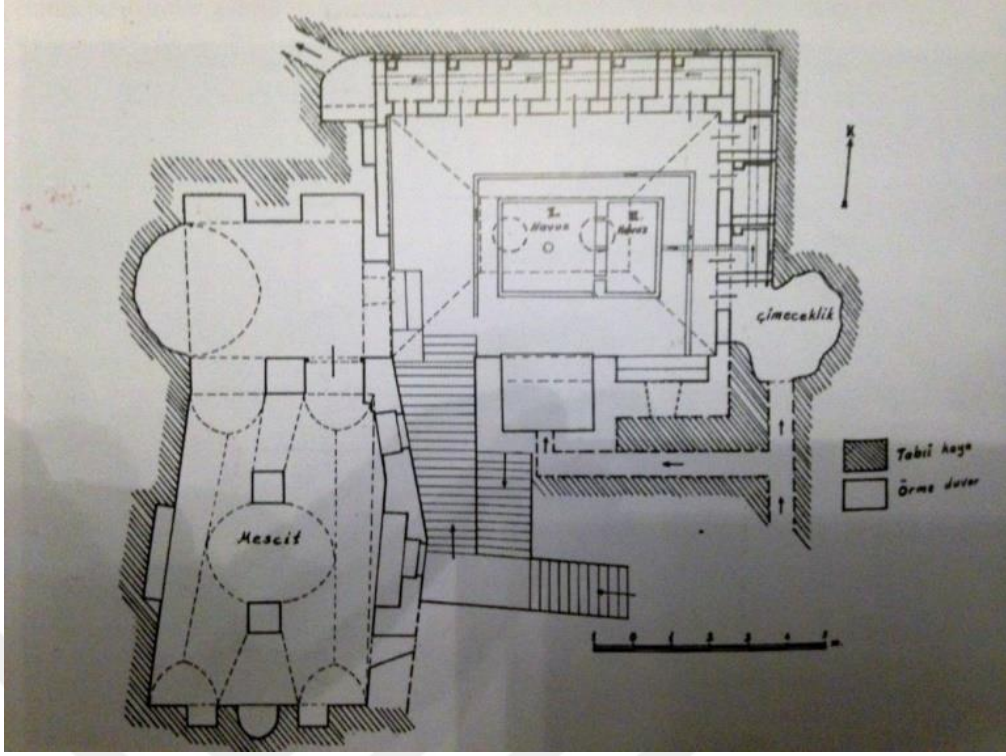
Osmanlı dönemi Gaziantep camileri daha çok Memluk üslubu etkisinde bir mimari sergilerler. Halep ve Şam'daki camiler gibi klasik Osmanlı tarzında camilere rastlanmaz. Taş olarak, beyaz kalker taşı (keymık) ve yörede karataş da denilen siyah bazalt taş uygulanmıştır. Cami cephelerinde ön cephe dışındaki cepheler önemsizdir. Kapılar özellikle vurgulanmış ve renkli taşlarla bezemeler yapılmıştır. Günümüzde cami olarak kullanılan Şeyh Fethullah, Tekke ve Şırvani tekkeleri dışında günümüze ulaşamayan Osmanlı dönemi ve öncesine ait yirmi kadar tekkenin varlığından yazılı kaynaklarda söz edilmektedir. Yine tarihi kaynaklardan öğrendiğimize göre, Osmanlı dönemi ve öncesinde, Gaziantep'te 30 kadar medrese ve üç buk'a (büyük bina) inşa edilmiştir. Medreseler genellikle cami avlularının etrafına yapılmış, tek katlı yapılarıdır. Bu yapılardan günümüze ulaşanlardan bazıları arasında Ahmet Çelebi Medresesi, (Şekil 3.11) Ali Nacar Cami Medresesi ve Şeyh Fethullah Medresesi sayılabilir. (Özcan, 1996)

Şekil 3.11 Ahmet Çelebi Medresesi (Çam, 2006)

Tespit edilmiş şehir hamamı sayısı 19 olup, bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. 16. yüzyıl ortalarında inşa edilmiş olan İki Kapılı Hamam, Keyvanbey Hamamı, Şeyh Fethullah Paşa Hamamı ve Eski Hamam ile 18. yüzyıl başlarında yapıldığı düşünülen Hüseyin Paşa Hamamı, Naip ve Tabakhane Hamamları günümüze ulaşanlardır. Bunlar dışında isimlerinden başka bilgiye sahip olmadığımız diğerleri ise; Tıslaki, Bağat, Kadı, Akyol, Bey, Koca Nakıp, Mücelle, Piyale Paşa ve Tüffah hamamlarıdır. Gaziantep hamamları inşa edilirken yarısı veya üçte biri yer altına gömük olarak yapılmışlardır. Yıldız tonozları ve renkli taş döşemeleri dikkat çekicidir. (Özpalabıyıklar, 2007)

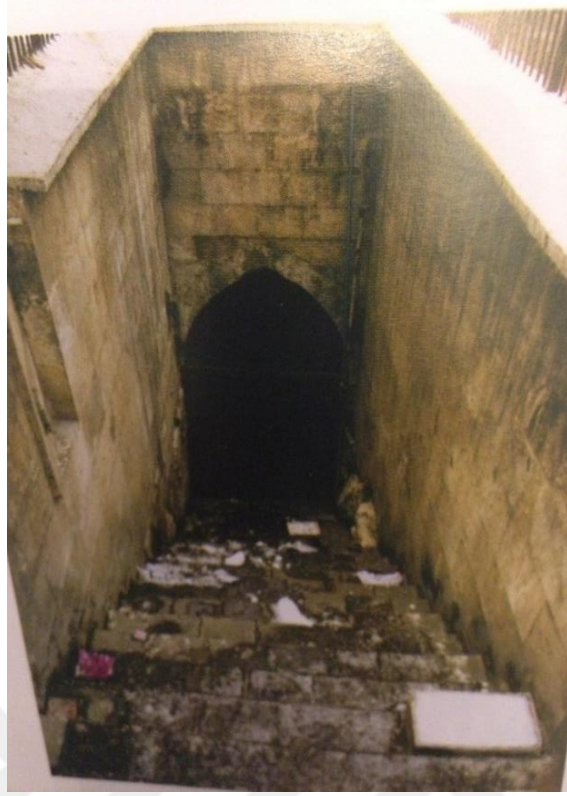
Modern şehir suyu şebekesinden önce, şehrin su ihtiyacı, kastel denilen, 3 m ile 10 m arasında bir derinliği olan ve kayalara oyularak yapılmış kanallar ile sağlanmıştır. Pişirici Kasteli, (Şekil 3.12, Şekil 3.13) Esenbek Kasteli, Ahmet Çelebi Kasteli, (Şekil 3.14) Kozluca ve Şeyh Fethullah Camii Kasteli günümüze ulaşanlardır.. Günümüze ulaşan altı çeşme bulunmaktadır. Bunlardan en özellikli üçü, 19. yüzyıl başlarından kalan ve renkli taş işçiliği ile dikkat çeken Hüseyin Paşa Çeşmesi, 20. yüzyıl başlarından Kumandan Çeşmesi ve üzerindeki hayvan kabartmaları ile daha eski olduğu düşünülen Pazaryeri Çeşmesi'dir. (Özcan, 1996)

Şekil 3.12 Pişirici Kasteli Planı (Çam, 2006)

Şekil 3.13 Pişirici Kasteli Girişi (Çam, 2006)

Şekil 3.14 Ahmet Çelebi Kasteli Girişi (Çam, 2006)

Şekil 3.15 Zincirli Bedesten (Zincircioğlu, 2018)

Gaziantep'te farklı zamanlarda altı adet bedesten inşa edilmiştir. Lala Mustafa Paşa'nın inşa ettirdiği 110 adet dükkandan meydana gelen Eski (Karanlık) Bedesten, Kadri Paşa (Fatlacılar) Bedesteni ve Hüsrev Paşa'nın yaptırdığı Oturakçılar Bedesteni günümüzde mevcut değildir. Bunlardan günümüze ulaşanlar yalnız Zincirli Bedesten (Şekil 3.15) ve Kemikli Bedestendir. Bunlar tonoz örtülü bir sokağın iki yanına sıralanmış yan yana dükkânlardan oluşan yapılardır. Bu nedenle şehrin bedestenleri klasik bir bedesten planından ziyade, arasta gibi planlanmıştır denilebilir. (Özcan, 1996)

18. yy'da Antep, Halep yolu boyunca Şehreküstü Mahallesi'ne kadar büyümüştür. Bu yüzyılda, bugün Uzun Çarşı olarak anılan bölgede kale önünden doğu ve güneydoğu yönünde yol boyunca uzanan büyük bir ticaret aksı bulunmaktaydı. (Kuban, 2014) Hışvahan da denilen Lala Mustafa Paşa Hanı, Zincirli Bedesten, Mecidiye Han, Emirali Hanı, Tütün Hanı bu ticaret aksını oluşturan hanlardandır.

Şehir 1818'de kuraklık, 1821'de büyük bir deprem, 1826'da veba salgını ile zor günler geçirmiştir. (Göğüş, 2000) Gaziantep'te han inşaatı en çok bu yüzyılda (19. yüzyıl) olmuştur. Akyol Mahallesi'ndeki Bayazhan dışındaki diğer hanlar, kale civarından başlayıp, güneydoğu yönündeki Halep yolu üzerinde ve çevresinde yer alır. 1870'te ilk belediye kurulmuş ve günümüzde restore edilip otel olarak kullanılan Belediye Hanı da bu dönemde inşa edilmiştir. (Kuban, 2014)

Osmanlı döneminde şehir içi hanları, ortasında bir avlusu bulunan ve avluyu çevreleyen revakların arkasına düzenlenmiş odalardan oluşan, çoğunlukla iki katlı kargir yapılardır. (Cezar, 1985) Gaziantep şehiriçi hanları da genellikle tek avlulu ve ikişer katlı inşa edilmişlerdir. Hanların tümünde odalar bir avlu etrafında bulunurlar. Anadolu Han, Sabuncu Han gibi iki avlulu olanlar da mevcuttur. Tütün Han ve Yeni Han gibi bazı hanların içinde mağaraları bulunur. Bu mağaralar kayadan oyularak yapılmış olup, ahır olarak kullanılmakta idiler. Hanların üst katlarında genellikle taşıyıcı ayaklar üzerinde revaklar uygulanmıştır. Kumruoğlu Hanı gibi çok katlı hanlarda alttaki odalar atölye veya dükkân olarak, üstteki odalar ise dinlenme ve yolcu odaları olarak kullanılmışlardır. Hanlar genel olarak sade cepheleri olmasına rağmen giriş kapıları çoğunlukla siyah beyaz taş bezemeli ve gösterişli taçkapılar şeklindedir. Bu taçkapılardan tonoz örtülü giriş dehlizleriyle avluya geçilmektedir. Avluya veya üst katta önündeki revaka açılan odaların basık kemerli kapıları ve

pencereleri vardır. Bazılarında bu pencerelerin üstünde küçük tepe pencereleri veya kuş pencereleri de bulunmaktadır. Odalar genellikle giriş doğrultusunda tonoz örtülü, çatılar çoğunlukla kiremit örtülü kırma çatıdır. Gaziantep şehiriçi hanları fonksiyon olarak çoğunlukla ahırları da bulunan yolcu hanları olarak inşa edilmiş iseler de son dönem Osmanlısında misafir hanı, büro hanı gibi fonksiyonlara sahip hanlara da rastlanır. Ayrıca Kürkçü Han, Büdeyri Han gibi yanlarında sabunhaneleri de bulunan hanlar da vardır.

BÖLÜM 4
GAZİANTEP OSMANLI DÖNEMİ HANLARI
(KRONOLOJİK SIRAYA GÖRE)

1. **Emirali Hanı - Han-ı Sebil - Alaüddevle Hanı - Sirkeci Hanı (1531 öncesi)**
2. **Yeni Han-Han-ı Cedid (1531 öncesi)**
3. Koyun Hanı (1540 öncesi)
4. Kapan-ı Atik Hanı (1541 öncesi)
5. Pekmez Hanı-Bekmez Hanı (1543)
6. Mastaba (1548 öncesi)
7. Ammu Hanı (1557 öncesi)
8. Han-ı Ekber (1557 öncesi)
9. Küçük Han (1559 öncesi)
10. **Hısvahan (Lala Mustafa Paşa Hanı) (1562)**
11. Şeyh Hanı (1572 öncesi)
12. Ahmet Paşa Hanı (1575)
13. Saraçhane (1575-1595 arası)
14. Babacık Hanı (1584 öncesi)
15. Tesahçı Hanı (1603 öncesi)
16. Zelli Han (1603 öncesi)
17. İki Kapılı Han (1608 öncesi)
18. Mustafa Ağa Hanı (1638)
19. Bel Hanı (1645 öncesi)
20. İki Kuyulu Han (1649 öncesi)
21. **Yüzükçü Hanı (1650 öncesi)**
22. Arasta Hanı (1650 öncesi)
23. Sinekoğlu Hanı (1722)
24. Boyacıoğlu Hanı (1722 öncesi)
25. **Koca Nakıp Han (Mecidiye Hanı) (1726 öncesi)**
26. **Tütün Han (1750 öncesi)**

27. Kandilli Hanı-Kandil Çavuş Hanı (1764 öncesi)
28. Kızgan Hanı (1764 öncesi)
29. Haffaf Hanı (1769 öncesi)
30. Katırcılar Hanı (1769 öncesi)
31. Hasırcı Hanı (1801)
32. Hacı Musa Hanı (1820 öncesi)
- 33. Tuz Hanı (1850)**
- 34. Şeker Hanı (1850 civarı)**
35. Sabun Hanı (1850-1890 yılları)
- 36. Millet Hanı (Aziziye Hanı) (1868)**
37. Ahmenoz Değirmeni Hanı (1871 öncesi)
38. Emniyet Hanı -Hayriye Hanı(1871 öncesi)
39. Narlıhan (1871 öncesi)
40. Müftü Hanı (1871 öncesi)
- 41. Eski Gümrük Hanı (1873)**
- 42. Kumruoğlu Hanı (1875-1899 arası)**
43. Çekirdekli Han (1882 öncesi)
44. Kefşeker Hanı (1882 öncesi)
45. Acer Ali Hanı (1884 öncesi)
- 46. Şirehan (1885)**
- 47. Kürkçü Han (1890)**
- 48. Pürsefa Hanı -Kürkçü Hanı Sabunhanesi (1890)**
49. Beldes Hanı (1892 öncesi)
- 50. Elbeyli Hanı-Büdeyri Hanı- İncioğlu Hanı (1890'lı yıllar)**
- 51. Anadolu Hanı (1890'lı yıllar)**
52. Kazancı Han (1894 öncesi)
53. Halep Hanı (1894 öncesi)
- 54. Sabuncu Hanı (1900 öncesi)**
55. Kara Nazar'ın Hanı (1900 öncesi)
56. Kınacızade Mehmet Ağa Hanı (1900 öncesi)
- 57. Eski Maarif Hanı-Yemiş Han (1900 öncesi)**
58. Hacı Ömer Ağa Hanı (1903 öncesi)
59. Şehbender Nazar Ağa Hanı (1903 öncesi)
60. Bağçe Hanı (1903 öncesi)

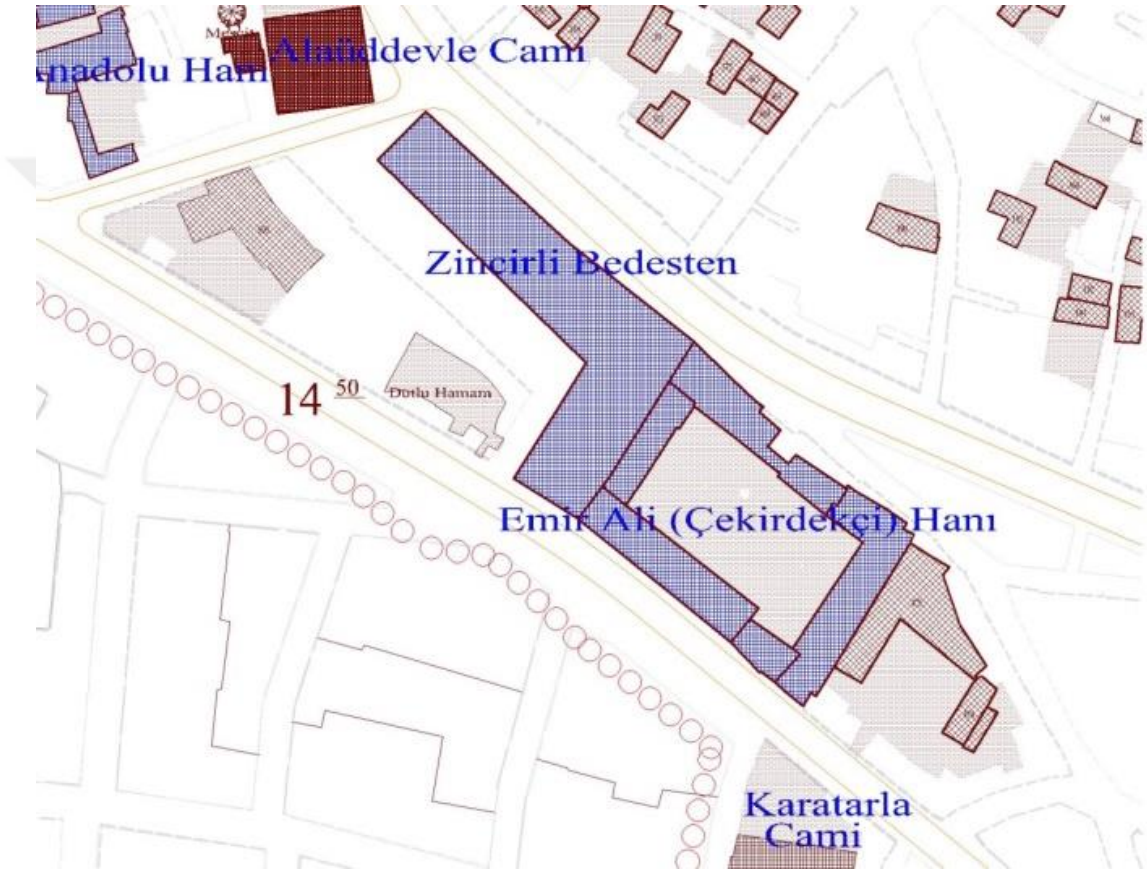
61. Zincirli Han (1903 öncesi)
62. **Güven Hanı (1906)**
63. **Bayazhan (1909)**
64. Deve Hanı (1909 civarı)
65. Çekirdekçi Hanı

4.1 Emirali Hanı - Han-ı Sebil - Seyyid Ali Hanı - Alaüddeve Hanı - Sirkeci Hanı (1531 öncesi)

4.1.1 Konumu

Han Şekeroğlu Mahallesi'nde, Eski Saray Caddesi üzerindeki Karatarla Cami karşısında, Zincirli Bedesten'in hemen yanında yer alır. (Şekil 4.1) Eski Saray Caddesi önceleri Halep'ten Antep şehir merkezine ve kaleye ulaşımı sağlayan ana caddedir.

Şekil 4.1 Emirali Hanın konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.1.2 Tarihçesi

Hanın yapım zamanı ve yaptıranı ile ilgili bir kitabesi bulunmamaktadır. Çok sayıda isimle anılması ve bu isimlerin Ayıntab şerhiye sicillerinde ve vakfiyelerde farklı yüzyıllara ait belgelerde geçiyor olması hanın yapım zamanı ile ilgili farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Tarihçi Çam, hanın Emirali adını referans göstererek ve tarihte böyle büyük bir hana adını verecek bir şahsiyet kimdir sorusuna sorarak “Dulkadirli emiri Alaüddevle Bozkurt Bey tarafından 1480-1515 yılları arasında yaptırılmıştır” şeklinde iddiada bulunmuştur. Ayrıca Çam, tarihçi Yınanç’ın 1989 yılı eserini referans vererek 1515 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından öldürtülen Alaüddevle Bey’in kendi adıyla Antep’te bir cami ve bir han yaptırdığını belirttiğini ifade ederek iddiasını güçlendirmeye çalışmaktadır. Konum olarak bakıldığında Alaüddevle Camii ve Emirali Han’ın birbirine yakın konumda oldukları görülmektedir. Çam’ı bu sonuca ulaştıran bir başka sebep de Dulkadirli beylerinin o dönemde kullandıkları ünvanlardan birinin “Emirü’l Mü’minin” olması ve Ali adının Alaüddevle’nin kısaltması olduğunu varsayıp hana Emirali adının verilmiş olmasıdır. (Çam, 2006) Tarihçi Altın ise Çam’ın tersine, “hanın banisi Alaüddevle değildir” iddiasında bulunmuştur. 1500 tarihli bir vakfiyede Alaüddevle, Antep’te yaptırdığı bir camiden bahsederken, caminin yanındaki hanı vakfettiğini de belirtmiştir. (Altın, 2015) Altın, Alaüddevle’nin vakfettiği bu hanın Emirali Hanı olduğunu düşünmektedir. Yani Altın’a göre Alaüddevle, hanı yaptırmamış, hanı sadece yaptırdığı camiye vakfetmiştir.

Sebil Hanı yani Han-ı Sebil ismine rastlanılan en eski kayıt Ayıntab şerhiye sicillerinin ilki yani en eskisi olan 1 nolu şerhiye sicilidir. Temmuz 1531 tarihinden, Şubat 1553 tarihine kadar olan süreçteki olayların kaydedildiği bu sicile göre han bu tarihlerden önce, hatta muhtemelen Osmanlı dönemi öncesinde inşa edilmiştir. Sebil Hanı isminin geçtiği kaynakları incelediğimizde 1 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 64. sayfasının 3. hükmünde ve aynı sicilin 65. sayfasının 1. hükmünde hanın adına rastlanılmıştır. (Karagöz, 2012) Tarihçi Göğüş’e göre Sebil Hanı ismi handaki büyük bir çeşmenin varlığına işaret etmektedir. 1719 tarihli bir vakfiyede ise Zincirli Bedesten’den bahsederken doğusunda Seyyid Ali’nin yaptırdığı Han-ı Sebil’in bulunduğu söz edilmektedir. 1741 tarihli başka bir belgedeki bilgilere göre

hanın tamir edilmesinin gerektiği ve tamir esnasında hanın mülkiyetinin ne zaman ve nasıl Emir Ali'ye geçtiği açıklanmıştır. (Çınar, 2000) Buradan anlaşılmaktadır ki han, ilk yapıldığında Emirali Han değil, Sebil Han adı ile anılmıştır. Bu da Çam'ın, hanın ismi ve yaptırını konusundaki iddiasını çürütmektedir.

Hanın Seyyid Ali Han olarak anıldığı en eski tarihli kaynak ise 1650 yılını kapsayan 129 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 76'daki 178 nolu hükmüdür. (Toğrul, 2010) 151 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 163'deki 246 nolu hükmünde ve sayfa 210'daki 314 nolu hükmünde de Seyyid Ali Hanı adı geçmektedir. (Yılmaz, 2007) 152 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 35'deki 57 nolu hükmünde de Seyyid Ali Hanı adı geçer. (Yıldırım, 2006) 1722 tarihli bir şerhiye siciline göre Sirkeci Han adıyla anılan han 1791'de yanmıştır. O dönemde içinde yapılan sirke imalatı ve sirkenin de ateş ortamında patlama özelliği sebebiyle han büyük bir yangın geçirmiştir. (Çam, 2006)

Emirali Han adına ise ilk olarak 18. yüzyılda rastlanır. 125 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin Ocak 1762 tarihli ve 102 numaralı hükmünde (Bakırcı, 2015), Ocak 1763 tarihli ve 122 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 318 numaralı hükmünde (Yılmaz, 2016), 121 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 1766 tarihli ve 23 nolu hükmünde hanın ismine Emirali Han olarak rastlanır. (Karakuş, 2006) 131 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 12 Şubat 1782 tarihli ve sayfa 33'teki hükmünde (Koroğlu, 2009) ve 151 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 218'deki 325 nolu hükmünde de Emirali Han'ın ismine rastlanılmıştır. (Yılmaz, 2007)

Tüm bu tarihi belgeler ışığında han, Han-ı Sebil veya Sebil Hanı ismiyle büyük bir olasılıkla 16. yüzyıl veya öncesinde yaptırılmıştır. Daha sonra sırasıyla Seyyid Ali Han, Sirkeci Hanı ve son olarak günümüzde kullanılan adı olan Emirali Han adını almıştır. Han Emirali adını 1740'lı yıllarda hanı satın alarak, tamir ettiren Emir Ali Bey'den almıştır.

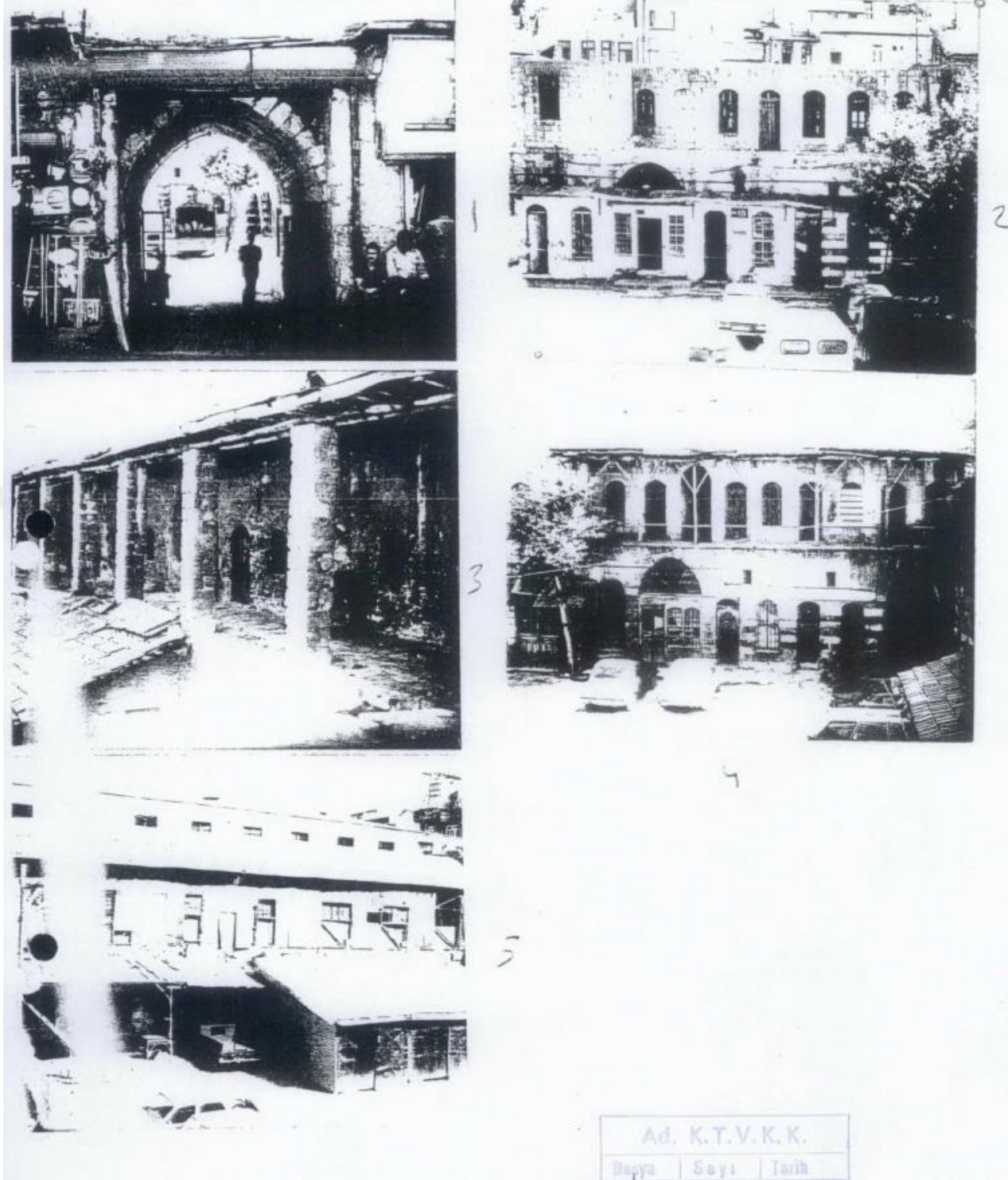
Hanın yeri Sinekoğlu Hüsmâ-ı El'aynitabi vakfına aittir. Bu vakfın mütevellilerinden Hacı Mehmet önce masrafını kendisi karşılayarak 16 odalık bir han yaptırmıştır. Daha sonra oğlu Seyit Ali ve arkadaşları her yıl vakfa bir miktar ödeme yaparak hanın büyümesini ve tamamlanmasını sağlamışlardır. (Göğüş, 2006)

Emirali Han'ın adı tescil kayıtlarında Çekirdekçi Han olarak da geçer. Dinler'in tezinde ise Çekirdekçi Han, Emirali Han'ın doğu kanadına bitişik nizam inşa edilmiş başka bir yapı olarak anılmakta, vaziyet planı ve fotoğraflarla açıklanmaktadır. (Dinler, 2004) Yerinde yapılan inceleme sonrasında Çekirdekçi Han'ın farklı bir yapı olduğu düşünülmektedir. Çekirdekçi Han Bölüm 4.62'de ayrı bir başlık altında açıklanacaktır.

4.1.3 Dönüşüm ve Restorasyon

10.06.1967 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı'nın han ile ilgili yazısı hakkında kurulda müzakere yapılmış ve bu müzakere sonucunda Emirali Han'ın "çok tipik ve türlü işçiliği bulunan korunması gerekli eski eser olduğuna ve asli şekline göre tamiri için projesinin hazırlanılıp kurula gönderilmesine" karar verilmiştir. (Koruma kurulu arşivi, pdf no 7520) Şekil 4.2'deki fotoğraflar hanın bu karar sürecinde çekilen fotoğraflarıdır. Hanın 1967 yılına ait fotoğraflarında 1. resim giriş tonozunun, 2. resim avlunun kuzey cephesinin bir bölümünün, 3. resim doğu cephesinin bir bölümünün, 4. resim avlunun kuzey cephesinin diğer bölümünün, 5. resim ise batı cephesinin bir bölümünün görünümüdür.

Yapı, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 26.11.1967 tarih ve 3737 nolu kararıyla tescillenmiş, korunması gerekli kültür varlığıdır. (Koruma kurulu arşivi, pdf no 7520) Ayrıca 11.03.1972 tarih ve 6311 nolu karar ekindeki kentsel sit alanı listesinde 75 envanter numarası ile yer almaktadır. (Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)

Şekil 4.2 Emirali Hanı 1967 tarihli cephe fotoğrafları (KK arşivi, pdf 7520)

Şekil 4.3 Emirali Hanı doğu kanadında çökmelere ait 1992 tarihli fotoğraflar
(Koruma kurulu arşiv raporları, pdf no 1023)

Şekil 4.4 Emirali Hanı doğu kanadında çökmelere ait fotoğraflar 1992
(Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)

Güney cephesi tek katlı, diğer cepheleri iki katlı olan hanın doğu cephesinin güney tarafının yıkılmış olduğu ve sebebinin de yoğun kar yağışı olduğu 24.03.1992 tarihli raporda konu edilmiştir. (Şekil 4.3, Şekil 4.4) (Koruma kurulu arşiv raporları, pdf no 102319.05.1993 tarihinde güney kanattaki dükkânlardan birinin çatısının çökmesi (Şekil 4.5) ve dükkânı kiracı olarak kullanan Abdülbasir Kocaoğlu adlı vatandaşın ticari mallarının enkaz altında kalmasının ardından verdiği dilekçe neticesinde 9.6.1993 tarihinde yapılan tespitle mal sahipleri olan Ömer ve Hüseyin Fakılı'dan acil olarak önlem alınması ve tüm hanın rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanması konusunda Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 24.03.1994 tarih ve 1766 nolu karar alınmıştır. (Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)

Şekil 4.5 Emirali Hanı 1993 tarihli güneydoğu cephesi fotoğrafı
(Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)

15.01.1994 tarihinde daha önce çöken güneydoğu cephesinin bir bölümünün daha çöktüğü tespit edilmiştir. Ayrıca aynı cephenin caddeye bakan dükkânlarının kuruldan izin alınmadan tadil edildiği görülmüştür. (Şekil 4.6) (Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)

Şekil 4.6 Emirali Hanı'nda 1994 tarihinde kurul görüşü alınmadan yapılan tamiratlar
(Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)

Şekil 4.7 Emirali Hanı 1996 tarihli doğu cephesi fotoğrafı
(Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)

Şekil 4.8 Emirali Hanı 1996 tarihli doğu cephesi fotoğrafı
(Koruma kurulu arşivi, pdf no 1023)

Şekil 4.7’de ve Şekil 4.8’de görüldüğü gibi çökmeler devam etmiştir. Hanın doğu tarafı tamamen yıkılmış durumdadır. (Şekil 4.11) 1997 yılı koruma kurulu arşivine göre hanın üst katının bir bölümü 1964’te yıkılmıştır. Yine aynı rapordaki ifadeyle üst katta yalnız kuzey tarafın bir bölümü özgün halini koruyabilmiştir. Diğer bölüm 1985’te briket örülerek tadil edilmiştir. (Yetkin, 1997)

Şekil 4.9 Emirali Hanı batıdaki iki katlı dükkânların görünümü, 1997 (KKarşivi, pdf no 8063)

Şekil 4.10 Emirali Hanı kuzey cephesi görünümü, 1997 (KKarşivi, pdf no 8063)

Şekil 4.11 Emirali Hanı doğu cephesi görünümü 1997 (Yetkin, 1997)

Şekil 4.12 Emirali Hanı caddeden güney cephesi görünümü, (Yetkin, 1997)

Mustafa Özınan'ın 13.02.1997 tarihinde hazırladığı rapora göre doğu kanadındaki yıkılma tehlikesi olan kısmın kurtarılması mümkün görülmektedir. (Şekil 4.11, Şekil 4.13) 1. katın yıkıldıktan sonra ancak enkazın çekilmesi gerektiğini öneren Özınan buna gerekçe olarak enkazın çekilmesi esnasında çökmelerin devam edeceğini göstermiştir. (KK arşivi, pdf no 1023)

Şekil 4.13 Emirali Hanı rapora konu edilen, doğu kanadın çökmesi durumu, 1997, (KK arşivi, pdf no 1023)

Şekil 4.14 Emirali Hanı'nın güneyindeki dükkânlar, 1997,
(KK arşivi, pdf no 1023)

Şahinbey Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü tarafından 2013 yılında hazırladığı raporda 2005 yılından 2013 yılına kadar yapının büyük ölçüde yıkıldığı ve yıkımların devam ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca yapının avlusunun otopark olarak kullanılmasının da yapıya büyük ölçüde zarar verdiği belirtilmiştir. (Şekil 4.14)(KK arşivi, pdf no 7520)

Şekil 4.15 Emirali Hanı kuzey kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.16 Emirali Hanı doğu kanadı görünümü, (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.17 Emirali Hanı avlunun batısı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.18 Emirali Hanı giriş tonozu avludan görünüm, (Zincircioğlu, 2017)

Avlunun otopark olarak kullanılıp kullanılmaması konusu hanın sahipleri ile koruma kurulu arasında defalarca dava konusu olmuştur. Günümüzde hanın avlusu otopark olarak kullanılmaktadır. Han genel olarak harap haldedir. (Şekil 4.15, Şekil 4.16, Şekil 4.17) Ayakta olan bazı mekânlar ise depo olarak kullanılmaktadır.

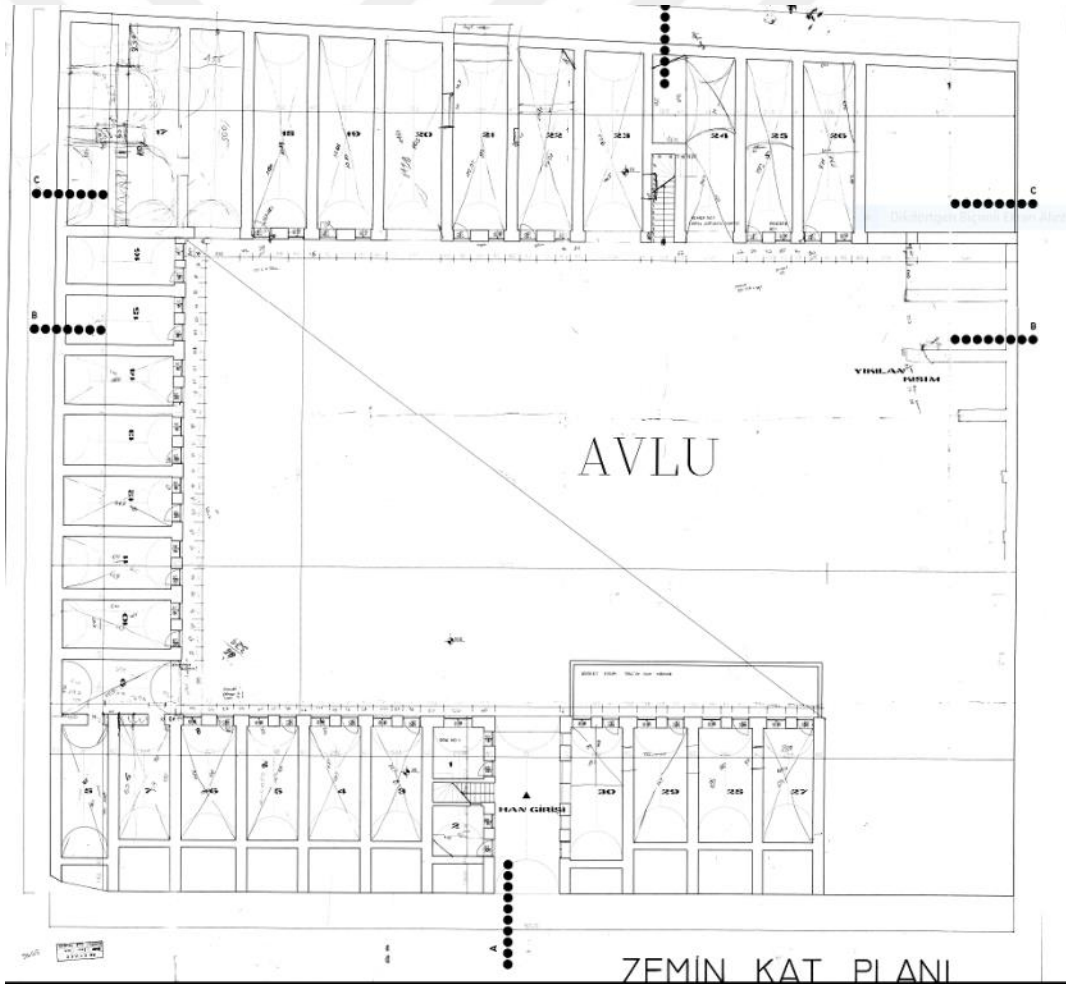
Şekil 4.19 Emirali Hanı giriş tonozu, güneyden cadde cephesi görünümü, (Zincircioğlu, 2017)

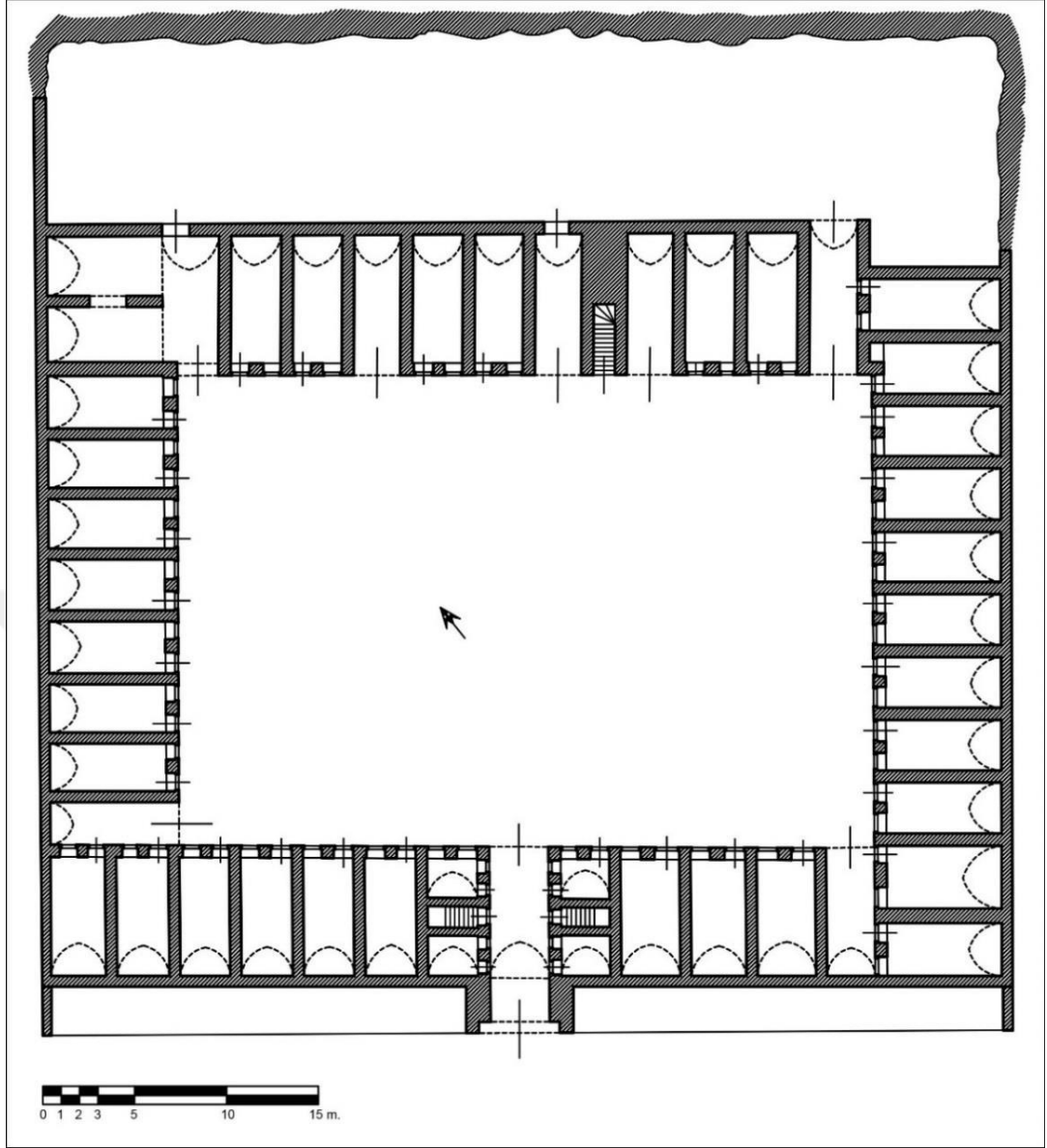
Şekil 4.20 Emirali Hanı giriş dehlizindeki odalar (Zincircioğlu, 2018)

4.1.4 Mimarisi

Han tek avlulu, iki katlı hanlar grubundandır. Yaklaşık 38 metre x 25 metre boyutlarında dikdörtgen şeklinde bir avlu ve yaklaşık 50 metre x 60 metre oturma alanına sahip, Antep'in büyük hanlarından. Zemin katta revaksız, üst katta kuzey taraftan revaklı düzendedir. Günümüzde büyük bölümü yok olmuş olan hanın 1762 tarihli şerhiye sicil kaydına göre alt katında 43, üst katında 57 oda bulunmaktadır. Odalardan başka hanın üç mağarasının, bir havuzunun olduğu, giriş tonozunun bulunduğu güney cephesinde 12 dükkânın bulunduğu, ayrıca kuzey bölümde bir evinin olduğu aynı sicilde belirtilmiştir. (Bakırcı, 2015) Sicilde belirtilen havuzun avluda olduğu ve evin kuzey kanadın günümüze ulaşamamış olan doğu ucunda olduğu düşünülmektedir. (Şekil 4.15)

Şekil 4.21 Emirali Hanı'nın Mimar Handan Yetkin tarafından hazırlanan rölöve zemin kat planı 1997 (Koruma Kurulu arşivi pdf no 7520)

Şekil 4.22 Emirali Han'ın restitüsyon zemin kat planı (Altın, 2015)

Hana güney kanattaki odaların derinliğinde bir dehlizden girilir. Dehlizde dört oda ve iki merdiven bulunur. Giriş dehlizindeki odaların han görevlilerine ait olduğu düşünülmektedir. Beşik tonoz örtülü giriş dehlizinin iki yanında aralarında merdiven olan birer oda bulunur. İlk odaların yalnız dehlize açılan birer kapı ve birer penceresi bulunurken merdivenin diğer yanındaki odaların avlu cephesinde de ikişer penceresi bulunur. Dehlizdeki kapı ve pencereler dikdörtgendir. Yalnız doğudaki ilk odanın kapısı basık kemerlidir. Bu kapı diğer açıklıkların da önceden basık kemerli olduğunu düşündürmektedir. Merdivenler güney kanadının da önceleri üst katının olduğunun işaretidir. Odalardan başka güney kanatta farklı ebatlarda dokuz oda ve

bir eyvan vardır. Üst örtüleri kuzey güney doğrultusunda sivri beşik tonozludur. (Şekil 4.23, Şekil 4.24)

Şekil 4.21’de görüldüğü gibi doğu kanat günümüze ulaşamamıştır. Kalıntılardan hareketle hazırlanan Şekil 4.22’deki restorasyon projesine göre bu kanatta 11 adet oda mevcuttur. Odaların üst örtüsü doğu batı doğrultusunda sivri beşik tonozludur. Kuzey ucundaki bir oda ile güney ucundaki iki oda eyvana açılmaktadır. Hanın kuzeyinde bir büyük mağara mevcuttur. **(Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.)** Bu ağara hanın ahır fonksiyonlu alanıdır. Sicilde geçen üç büyük mağara ifadesi muhtemelen mağaranın önceden üç bölüm olması sebebiyledir.

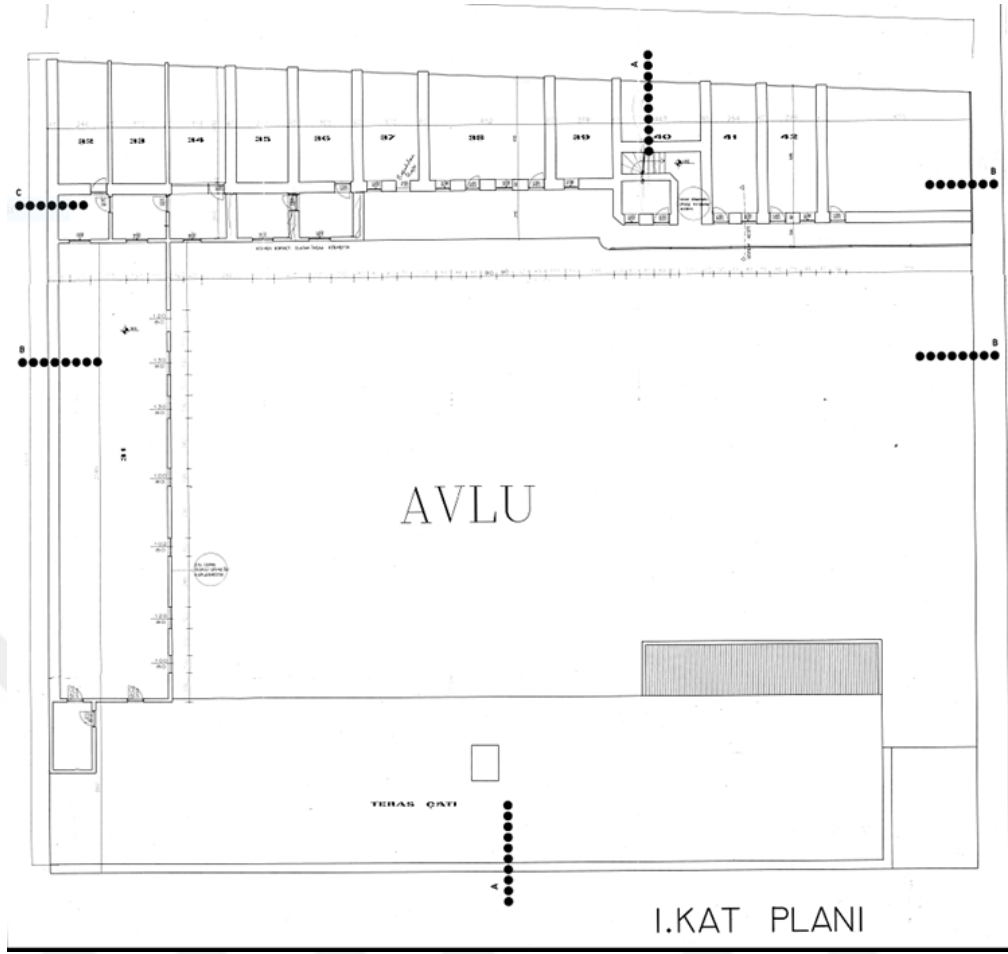

Şekil 4.23 Emirali Hanı avludan güney kanadının batı bölümünün görünümü
(Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.24 Emirali Hanı avludan güney kanadının doğu bölümünün görünümü
(Zincircioğlu, 2018)

Doğu cephesine bakıldığında planda görünmeyen ama cephe boyunca izleri belli olan tonoz kavisleri mevcut planın arka tarafına konumlanır. Bu izler cephe boyunca uzanan tonozlu bir koridora yaslanmış arasta veya bedesten şeklinde sıralanmış dükkânlar gibidir. (Şekil 4.16) İnce dikdörtgen formundaki bu bölüm Dinler'in tezinde Çekirdekçi Han olarak anılmaktadır. Dinler, Çekirdekçi Han'ın sivri kemerli giriş kapısını ve kapı yanındaki iki küçük dükkânını da fotoğraflamıştır. Günümüze ulaşamamış ve Çekirdekçi Han adıyla anılan ve Emirali Hanı'na bitişik nizam inşa edilmiş olan bu bedesten Çekirdekçi Han adıyla Bölüm 4.65'de ayrı bir başlık altında incelenecektir. Emirali Hanı'ndan bağımsız bir yapı olduğu görülebilen bu eser, günümüzde belediyenin hazırlamış olduğu koruma imar planında da Emirali Hanı'nın diğer bir adı olarak anılmaya devam etmektedir.

Şekil 4.25 Emirali Hanı'nın Mimar Handan Yetkin tarafından hazırlanan 1. Kat rölöve planı 1997 (Koruma Kurulu arşivi pdf no 7520)

Kuzey kanatta onbir adet mekan bulunur. Bu cephede yerden pencere ve kapı açıklıklarının bitimine kadar kuşak şeklinde bir sıra beyaz (keymıh taşı) ve bir sıra siyah (karataş, bazalt) kuşak şeklinde uygulanmış taş işçiliği vardır. Benzer bir bezemeye Şeker Hanı'nda da rastlanılmıştır. (Şekil 4.15) Odaları avluya açılan birer basık kemerli kapısı ve birer penceresi bulunur. Kapı ve pencere açıklıklarının ortasında üstte birer dikdörtgen tepe penceresi vardır. Kuzey kanadın üst katına alttaki iki eyvan arasında bulunan merdiven ile ulaşılmaktadır. (Şekil 4.27) Biri merdivenin yanında ikisi kuzey kanadın batı ve doğudaki iki ucunda olmak üzere sivri kemerli tonoz örtülü üç dehliz ile arkadaki mağara biçimindeki ahıra ulaşım sağlanmıştır. Bu merdiven giriş dehlizindeki iki merdiven ile hanın üçüncü merdivenidir. Merdiven üst katta yaklaşık 1.5 metre genişliğindeki revaka çıkmaktadır. Revakın büyük bir kısmı alt kata otururken, yarım metrelik kısmı saçak

oluşturmaktadır. Kuzey kanadın doğu ucunda bu şekilde dar olan revak, diğer tarafta üç metreye yakındır. Üst katta yedi oda vardır. Doğu kenarındaki üç oda diğerlerine göre daha öndedir. Revak burada daraldığından odaların altında yer alan konsolların üzerine balkon uygulanmıştır. Odalar düz tavanlıdır. Her oda, bir kapı ve bir pencere ile revaka açılmaktadır. Revakların ayakları ve kemerleri, günümüzde hiçbir cephede yoktur. Hanın eski fotoğraflarında, kuzey kanatta cepheden önde olan bölümdeki revakın ahşap direklerinin olduğu ve kiremit çatısının bulunduğu görülmektedir. (Şekil 4.10)

Günümüzde hanın üst katında yalnızca birkaç oda ayakta durmaktadır. Doğu kanattakiler bugün mevcut değildir. Batı kanattaki odalar önceleri briket örgülü, teneke ile kaplanmış, özensiz tadil edilmiş odalar iken günümüzde mevcut değildirler. Güney kanadın üst kat odaları ise günümüze ulaşmamış, teras çatı durumundadır.

Yapıların arasındaki hanın sadece güney cephesi açıktadır. Sicilde geçen 12 adet dükkân yerine günümüzde cephede 18 adet dükkân bulunmaktadır. Bunun sebebi muhtemelen ara duvarların yıktırılıp, daraltılarak daha fazla sayıda dükkân elde edilmeye çalışılmış olmasıdır. Hanın dükkanları sivri kemerli eyvanlar biçimindedir. Hanın taçkapısı bulunmamaktadır. Girişi sivri kemerli basit bir açıklık şeklinde olup, taçkapısı günümüze ulaşmamıştır. (Şekil 4.19, Şekil 4.26)

Emirali Hanı günümüzde mevcut olan hanlar içinde en eski Osmanlı dönemi Hanı'dır. Han, tarihi öneminin yanı sıra plan şemasının yapıldığı dönemin han mimarisini yansıtıyor olması ve kayadan oyma mağara şeklindeki ahırının yöreye özgü niteliğinin şehrin yerel mimari kimliğine katkısıyla da önemlidir. Hanın ayrıca konum olarak şehir merkezindeki büyük oturma alanıyla değer verilmesi gereken bir yapı olduğu açıktır. Hanın günümüzde yalnızca avlusu otopark olarak kullanılmakta olup, yapının diğer kısımları kaderine terk edilmiş durumdadır.

Şekil 4.26 Emirali Hanı cadde cephesindeki dükkanlardan bazıları (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.27 Emirali Hanı kuzey kanadı üst kat merdiveni (Zincircioğlu, 2018)

4.2 Yeni Han - Han-ı Cedid (1531 Öncesi)

4.2.1 Konumu

Han konum olarak Şekeroğlu Mahallesi Uzunçarşı'da, Alaüddevle Cami ve Yüzükçü Han'ın kuzeyinde yer alır. (Şekil 4.28)

Şekil 4.28 Yeni Han konum haritası (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.2.2 Tarihçesi

Yeni Han eski adıyla Han-ı Cedid günümüze ulaşmış en eski hanlardan biridir. Ayıntab şerhiye sicillerinden 1531 tarihli 1 nolu sicilde adı geçmektedir. (Karagöz, 2012) Yeni Han'ın kitabesi bulunmadığından yapım zamanı ve yaptıranı kesin olarak bilinmemektedir. 1557 yılı Ayıntab Vakıf Defteri'nde adı Han-ı Cedid (Yeni Han)

olarak geçtiğinden, Çam'a göre yapım tarihi daha da eskidir. (Çam, 2006) Bu konuda Altın da Çam ile benzer görüşte olup, tarihi belgelere göre hanın Osmanlı öncesi dönemden kaldığını yani Memlüklüler ya da Eyyubiler tarafından yapılmış olduğunu ifade eder. (Altın, 2015) Özkarcı'ya göre ise han, 1757-1785 yılları arasında Battal Bey'in kızı Asiye Hatun ile Hacı Osman Efendi'nin kızı Emine Hatun tarafından yaptırılmıştır. Özkarcı'nın bu iddiası yapının bu dönemdeki tapusunun sahipleri olmaları sebebiyledir. Ancak bu sadece bir iddiadır. Han, sicil kayıtlarında Mihaloğlu Yahşi Bey Medresesi vakfı olarak kayıtlıdır. Bu kayıtlarda Yeni Han, Mihaliye Medresesi'nin Suk'i Tavi'l'deki hanı şeklinde geçer. (Çakır, 2015) Bu veriler doğrultusunda hanın yapım zamanının 1531 yılı öncesinde bir tarih olduğu anlaşılmaktadır. 1516 yılında Osmanlı topraklarına katılan Ayıntab'taki Yeni Han, Osmanlı dönemi hanı olabileceği gibi, Osmanlı dönemi öncesi bir tarihte inşa edilmiş olması ihtimali de vardır. Yani 16. yüzyıl öncesinde Memlüklüler veya Eyyubiler tarafından da yaptırılmış olabilir.

Ayıntab şerhiye sicillerinde en eski 1608-1609 yıllarına ait 11 nolu sicil 270 nolu hükmünde hanın adına rastlanılmıştır. 64 nolu şerhiye sicilinin 1711 yılı 110 nolu hükmünde (Narinç, 2010), 1712-1713 yıllarına ait 61 nolu şerhiye sicilinin sayfa 98/hüküm 201 nolu kaydında (Çavdaroglu, 2013), 125 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin Ocak 1762 tarihli ve 74 hüküm numaralı miras belgesinde (Bakırcı, 2015) ve 1871-1874 yıllarına ait 148 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 122. sayfasının 144 nolu hükmünde hanın adı geçmektedir. (Demir, 2013)

4.2.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Özellikle çatısına yapılan ciddi yenileme çalışması dışında farklı dönemlerde müdahaleler geçirmiş olan han ile ilgili. 20. yüzyıl öncesi yenilemeler hakkında herhangi bir belgeye rastlanılmamıştır. Anıtlar Kurulu'nun 23.10.1961 tarih ve 1966 numaralı kararı ile çatısının çökmesi sebebiyle bir onarım geçirmiştir. Üst katta hanın çatısı kaldırılarak, beton dam uygulanmıştır. Gaziantep Müzesi Müdürlüğü'nün 1992 yılında yaptığı incelemede (Şekil 4.29) hanın teras çatısının otopark olarak kullanıldığı tespit edilmiş ve 12.03.1993 tarih ve 1435 numaralı kararla bu uygulamaya son verilmiştir. (KK arşivi, pdf no: 8064) 1990'lı yıllarda hanın odaları

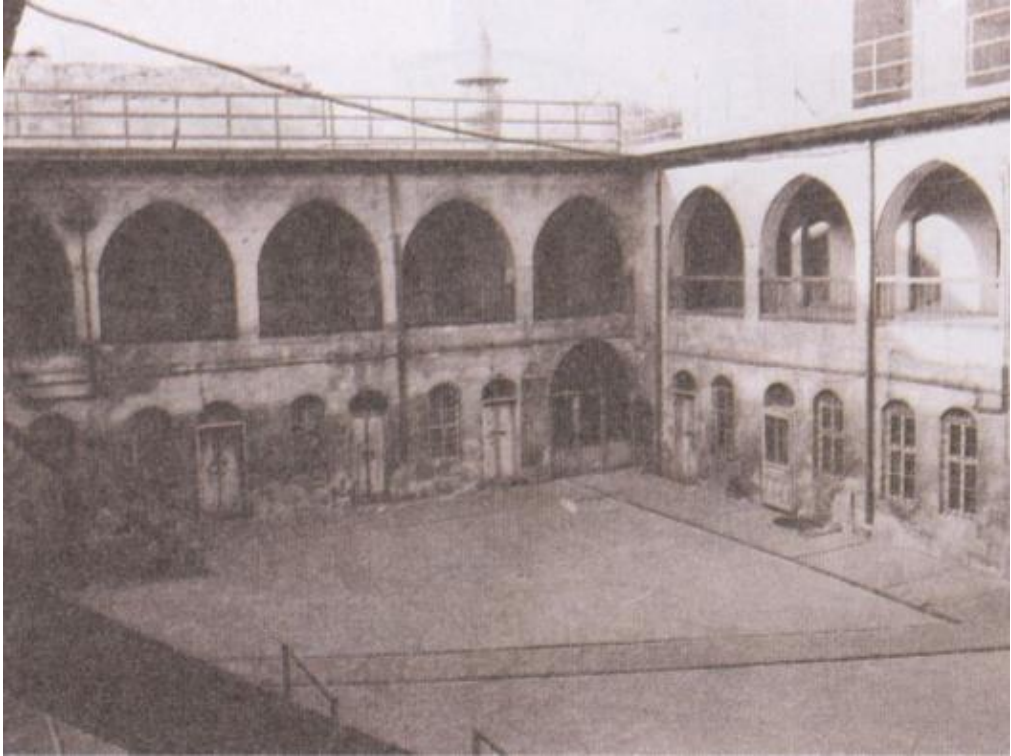
bir yenileme geçirmiş, odaların avluya ve revaka açılan kapı ve pencereleri kaldırılarak yerine kemerli açıklıklar oluşturulmuştur. (Şekil 4.31) Avlunun doğu kanadı zemin katta önceden altı kemer açıklığı bulunan revak şeklinde iken daha sonra bu kanatta altı adet olacak şekilde avlu yönünde derinliği olan odalar oluşturulmuştur. (Şekil 4.32, Şekil 4.33) Bu yeni odalar hem zemin katta hem de üst kattadır. O yıllarda Yeni Han Halıcular Sitesi olarak anılan han günümüzde de halı ticaretinin yapıldığı bir merkez olarak aktif kullanılmaktadır. Hanın zemin katının güneydoğu köşesindeki mekanın içinden geçilerek ulaşılan ve içerideki düzenlemeyle sıvalı beton ayaklarla yer yer desteklenmiş büyük mağarası kafe işleviyle turist çekmektedir. (Şekil 4.30, Şekil 4.33)

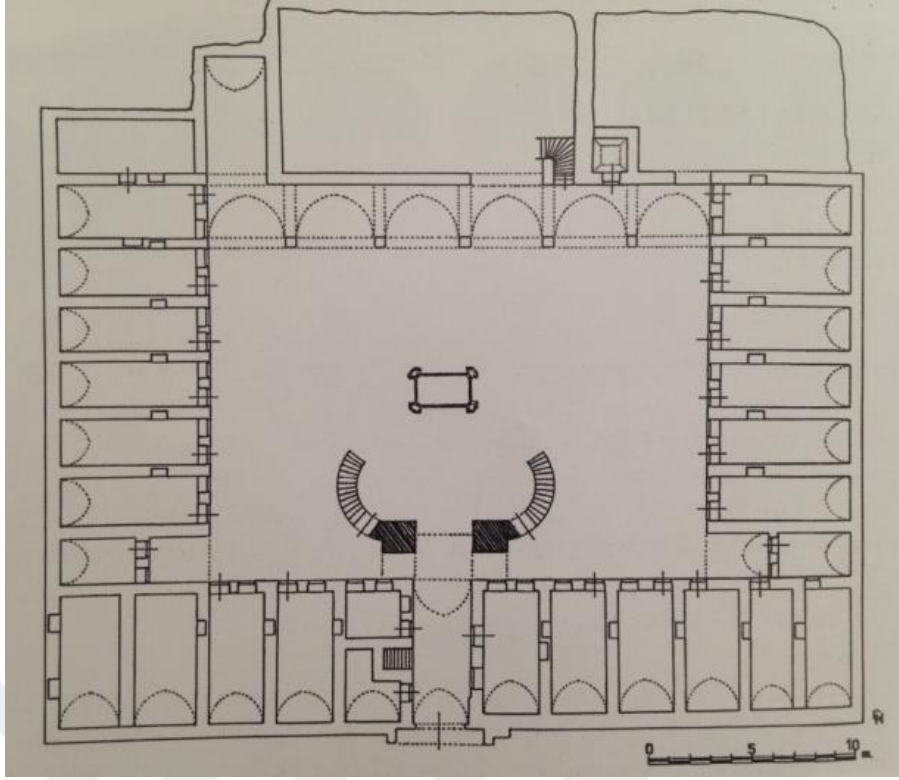
Şekil 4.29 Yeni Han'ın çatısının otopark olarak kullanılması için yapıya eklenen gölgelikler 1992 (KK arşivi, pdf no: 8064)

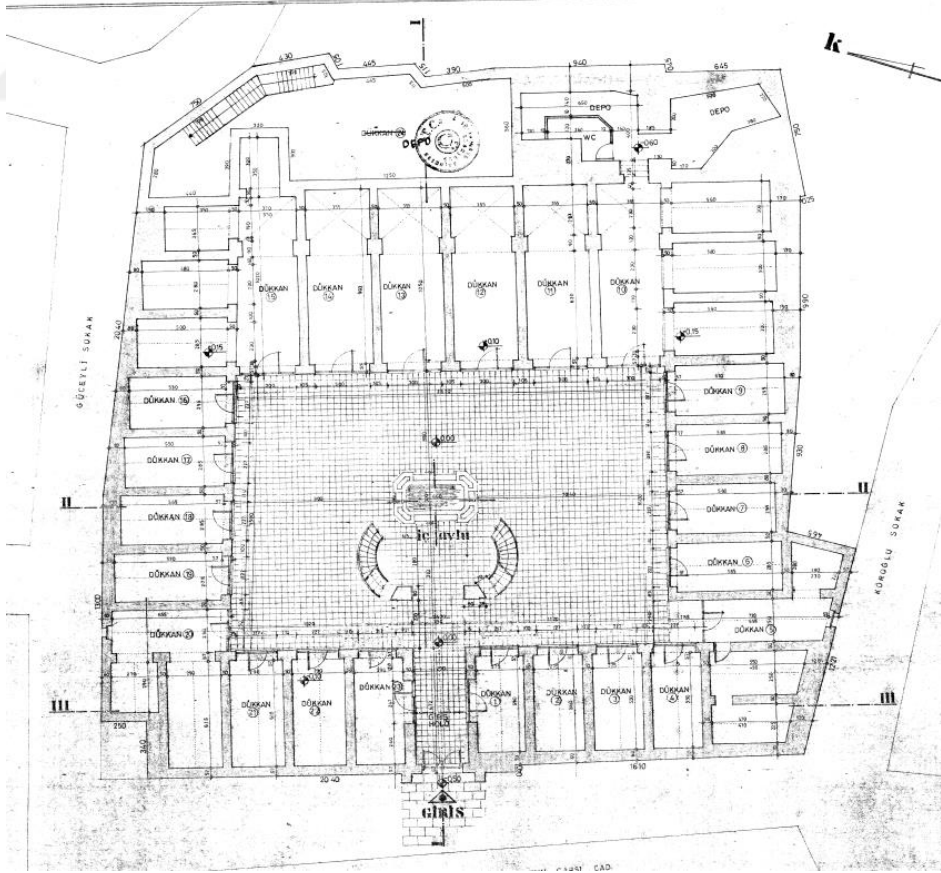
Şekil 4.30 Yeni Han mağarası (Zincircioğlu, 2018)

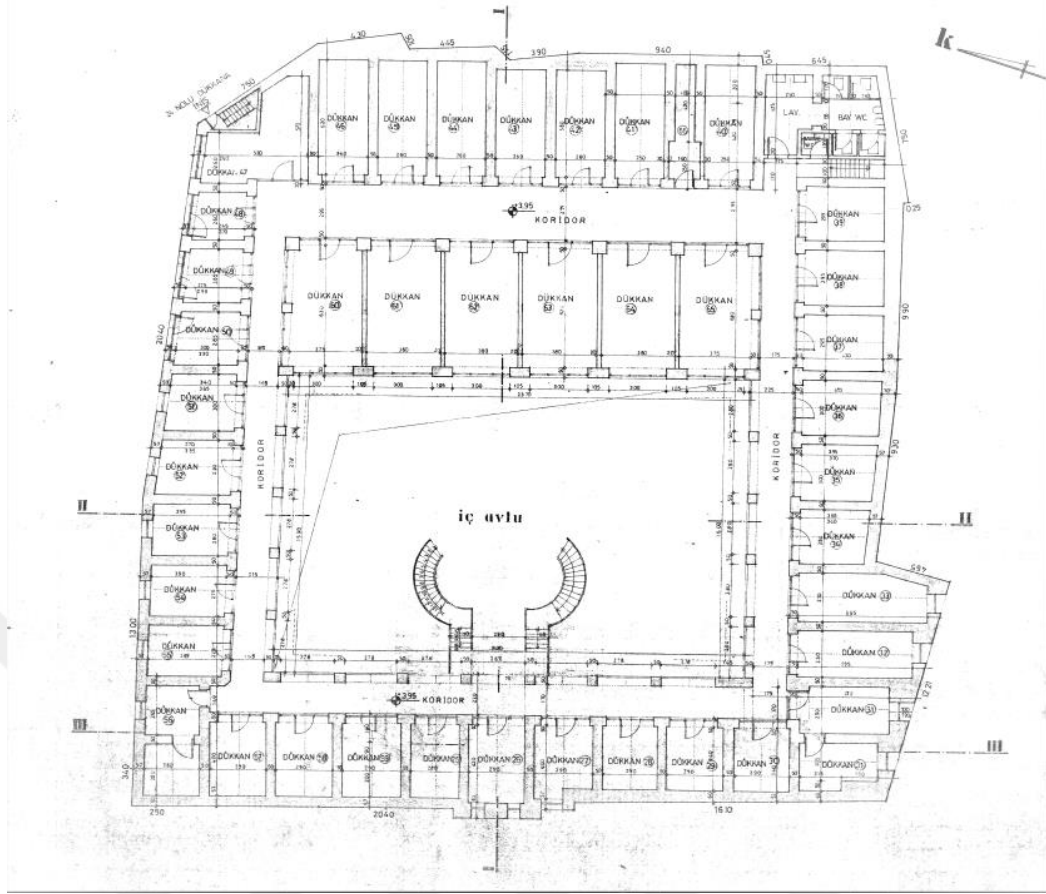
Şekil 4.31 Yeni Han avlu görünümü 1987 (Özkarıcı, 1987)

Şekil 4.32 Yeni Han zemin kat planı 1987 (Özkarci, 1987)

Şekil 4.33 Yeni Han zemin kat planı 2006 (KK Arşivi, pdf no: 3591)

Şekil 4.34 Yeni Han 1. kat planı 2006 (KK Arşivi, pdf no: 3591)

4.2.4 Mimarisi

Han tek avlulu ve iki katlı planda düzenlenmiştir. Yaklaşık 20 metre x 25 metrelik düzgün dikdörtgen bir avlusu vardır. Avlunun ortasındaki havuz sonradan yapılmıştır. Yaklaşık 30 metre x 35 metrelik bir oturma alanına sahiptir. Avluya batı kanattaki beşik tonozlu giriş dehlizinden girilir. (Şekil 4.36) Dehlizin iki yanındaki odalar önceden kuzey tarafta iki, güneyde bir ve kuzeydeki iki odanın arasında üst kata çıkan merdiven bulunurken, günümüzde iki odanın arasındaki merdiven kaldırılarak mekan tek dükkana dönüştürülmüştür. Dehlizdeki odalardan başka, girişin kuzeyinde dört, güneyinde beş oda bulunmaktadır. Bu odalara köşelerdeki ikişer oda hariç avludan girilmektedir. Köşedeki odalara ise birer ara mekân ile geçilmektedir. Bunlardan başka kuzey kanatta beşi avludan girilen yedi oda ve güneyde beşi avludan girilen altı oda ile bu kanatların batı ucunda önlerinde birer eyvan bulunan birer küçük oda bulunur. Ayrıca biri kuzeyde biri güneyde olmak üzere mağara şeklinde iki ahır vardır. Günümüzde bu iki alan tek mekan

durumundadır. Güneydeki ahırın bir köşesinde bir tuvalet mevcuttur. Ayrıca kuzeydeki mağara ile bitişik doğu kanadın kuzey tarafında bir de eyvan bulunmaktadır. (Şekil 4.33)

Şekil 4.35 Yeni Han batı ve kuzey kanat görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Avludaki iki kollu merdiven dışında kuzeydeki mağaradaki merdivenler ile de üst kata çıkılabilmektedir. Ancak günümüzde bu merdiven de giriş dehlizindeki merdiven gibi iptal edilmiştir. Önceleri avluya bakan odaların basık kemerli birer kapısı ve birer penceresi varken şu anda bu odaların ön duvarları tamamen kaldırılıp kemer açıklıklı camekanları olan dükkânlar haline getirilmiştir. (Şekil 4.35)

Şekil 4.36 Yeni Han avlu tarafından giriş dehlizi görünümü
(Zincircioğlu, 2018)

Hanın üst katında odalar, on bir batıda, on doğuda, sekizer oda da güneyde ve kuzeyde sıralanmış olarak bulunur. Batı ve kuzey kanattaki odalarla, güneybatı köşedeki odaların pencereleri vardır. Pencereler, odanın üst kısmına doğru mazgal şeklinde açılmıştır. Doğu kanattaki sonradan yapılan odaların dışındaki tüm odalar, sivri beşik tonozla örtülüdür. (Şekil 4.37)

Şekil 4.37 Yeni Han doğu kanadı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.38 Yeni Han batı cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017)

Hanın doğu cephesi binalarla kapanmıştır. Taçkapısının bulunduğu batı cephesi caddeye, kuzey ve gúney cepheleri sokağa bakmaktadır. Batı, doğu ve kuzey cepheleri sokağa bakmaktadır. Gúney cephesinde zemin katta dört adet kúuk dikdörtgen pencere ile úst katında dört adet büyük dikdörtgen pencere vardır. Diğer sokak cephesi olan kuzey cephesinin zemin katında ise köşede hanın avlusu ile irtibatı olmayan kemer açıklıklı bir dkkán ile bir kúuk dikdörtgen pencere ve úst katında yedi adet dikdörtgen pencere vardır.

Cephe yüksekliğince devam eden taçkapısı batı cephesinde ortaya yakın bir yerdedir. Bu kapı dışında cephede herhangi bir süsleme mevcut değildir. Alt katın dış cephesinde pencereler bulunmazken, úst kat hizasında ta kapının gúney tarafında dört adet dikdörtgen pencere bulunur. Cephedeki diğer pencereler mazgal şeklinindedir. Taçkapısının yan duvarlarında sonradan örülmüş kemer şeklindeki duvarlar, oradaki dkkánların dış cephedeki duvarlarını kaldırıp bir süre bu şekilde kullanmış olmaları sebebiyledir. şekil 4.29'daki fotoğrafta dış cephedeki dkkánlar görülmekte iken daha sonra kapatılan cephe duvarında bu dkkánların izleri görülmektedir. (şekil 4.38)

Siyah beyaz taş işçiliğine sahip taçkapısının sivri kemerli giriş açıklığı niş ierisindeedir. Taçkapının kemerlerindeki siyah taşlar tek merkezden çıkar şekilde sıralanmıştır. Nişin kilit taşı úzerinde siyah renkli taşla yapılmış diyagonal kare bulunur. Taçkapının úst kısmında, karşılıklı iki pencere mevcuttur. Dikdörtgen ereveli bu pencereler, girişin úzerinde yer alan odaya açılmaktadır. Taçkapı oluklu silmelerden oluşan kornişle sonlanır. Korniřin úzerinde görülen duvar sonradan yapılmıştır. (şekil 4.39)

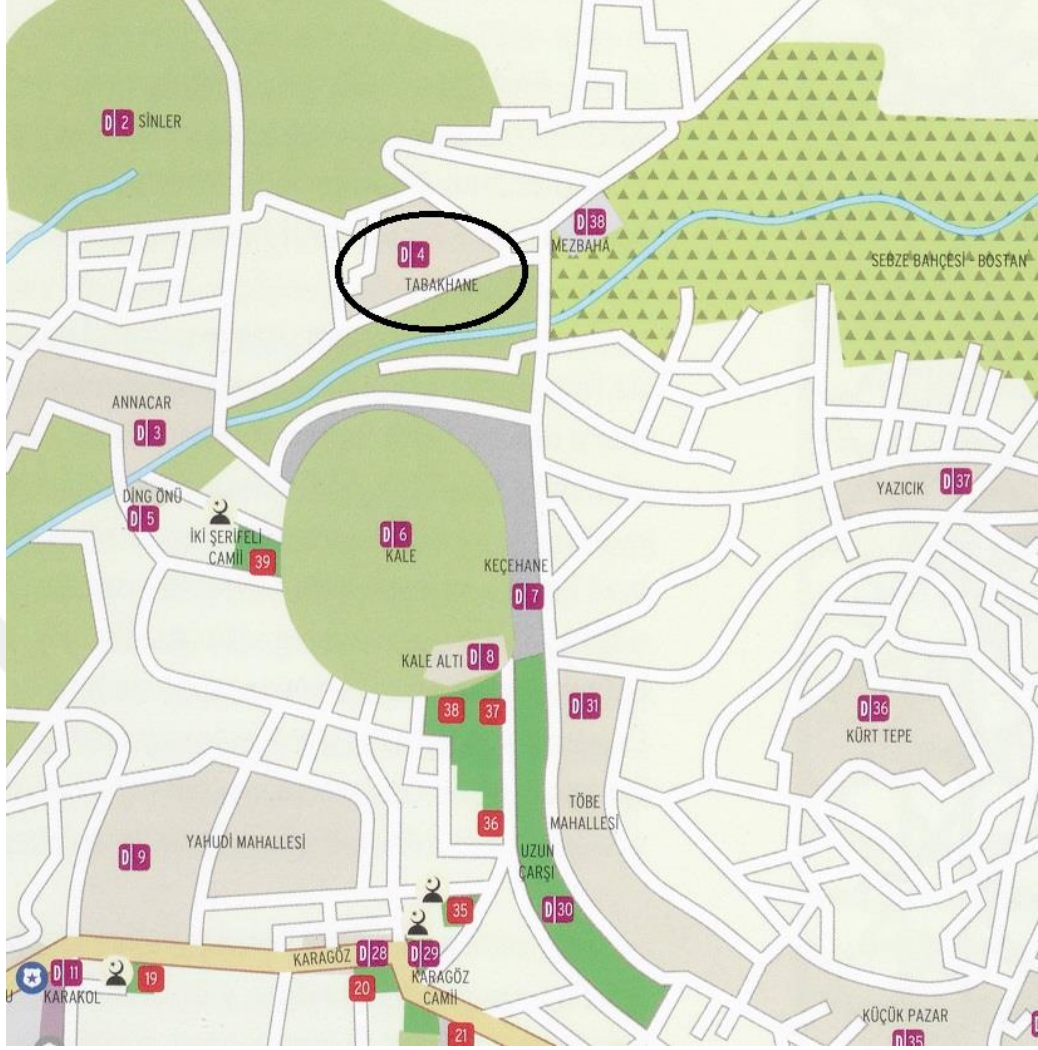

Şekil 4.39 Yeni Han taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)

4.3 Koyun Hanı (1540 öncesi)

4.3.1 Konumu

Günümüze ulaşmayan han Ayıntap şeriyeye sicillerine göre, debbağhane bölgesinde yer almaktaydı. (Çakır, 2015) Debbağhane günümüzde tabakhane denilen bölgedir. Bu bölge kalenin kuzeyinde Alleben Deresi'nin iki yanında uzanan küçük bir alandır. (Şekil 4.40)

Şekil 4.40 Koyun Hanı'nın konumunun bulunduğu bölgeyi gösterir harita (Yakar, 2015 'ten işlenerek) Tabakhane bölgesi günümüzdeki adıdır. Hanın yapıldığı dönemde bu bölgeye Debbaghane denilmekte idi.

4.3.2 Tarihçesi

İsmine ilk olarak 20 Eylül 1540 tarihli kayıta rastlanır. Hanın sonraki yıllarda da faaliyette olduğu 8 Mayıs 1576 tarihindeki kayıttan anlaşılan hanın bu tarihte Bağdatlı bir hayırsever tarafından tamir ettirildiği ifade edilmiştir. (Çakır, 2015) 1012 yılı (1603) Ayıntab şerhiye sicillerinde adı geçmekte olan küçük bir handır. (Işık, 2002) Küçük bir han olması sebebiyle Gaziantep ile ilgili araştırma yazılarında, adına sık rastlanılmamaktadır. 1649-1650 tarihli Ayıntab şerhiye sicilindeki 21 nolu kayıttın 290. sayfasının 2 nolu hükmünde de Koyun Hanı ismi geçer.

4.4 Kapan-ı Atik Hanı (1541 öncesi)

4.4.1 Konumu

Han günümüzde mevcut değildir. Konumunun Odun Pazarı yakınında olduğu Ayıntab şerhiye sicil kayıtlarından anlaşılmaktadır. (Çakır, 2015)

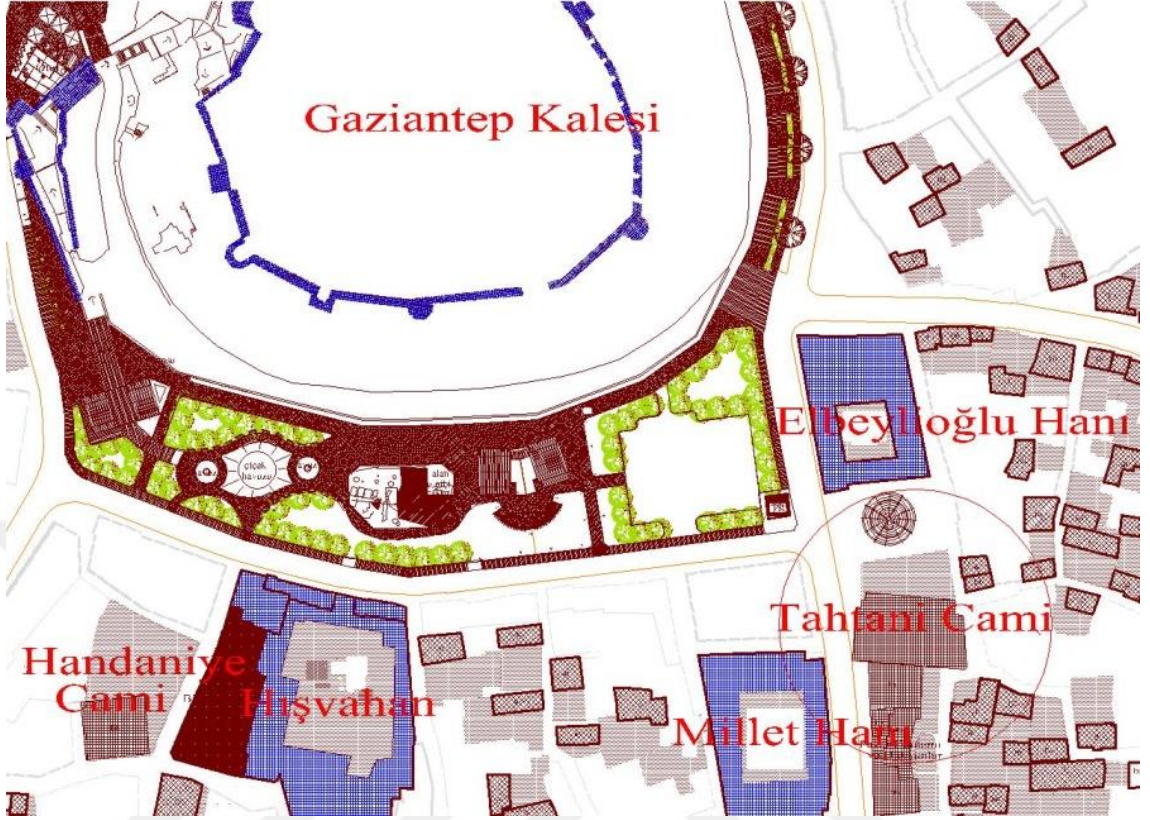
4.4.2 Tarihçesi

1541 yılını kapsayan 2 nolu Ayıntab şerhiye sicilinde hanın adına rastlanmıştır. (Çakır, 2015)

4.5 Pekmez Hanı - Bekmez Hanı (1543)

4.5.1 Konumu

Han günümüzde mevcut değildir. Hanın konumu kesin olarak bilinmemekte olup, bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır. Konumunun bugünkü Elbeyli Han'ın (Büdeyri Han, İnceoğlu Han) yerinde olduğunu belirten Çam'a göre Pekmez Han yıkıldıktan sonra yerine Elbeyli Han yapılmıştır. (Çam, 2006) Tahtani Cami'nin kuzeyinde olduğunu ifade eden Altın da her ne kadar aynı görüşü savunmasa da, yakın bir konum belirtmiştir. (Altın, 2015) Çınar'a göre ise Bekmez Hanı, Han-ı Cedid yani Yeni Han'ın daha sonradan kullanılan adıdır. (Çınar, 2000) Ancak bu görüş diğerleri ile çelişki içindedir. Günümüzde halen eski adı Han-ı Cedid olan han, Yeni Han adı ile anılmaktadır. Göğüş'e göre ise Pekmez Hanı Uzunçarşı'da Tahtani Cami önüne doğru uzanan yolun sağında idi.(Göğüş, 1997) Tüm bu görüşler değerlendirildiğinde Pekmez Hanı'nın konumunu kesin olarak ifade etmek mümkün olmayacaktır. Ancak denilebilir ki, tüm görüşler Tahtani Cami yakınlarında bir konumu işaret etmektedir. (Şekil 4.41) Elbeyli Hanı'nın konumunun kaleye olan yakınlığı ve bir 19. yüzyıl yapısı oluşu Çam'ın Bekmez Han'ın konumu ile ilgili iddiasını güçlendirmektedir.

Şekil 4.41 Pekmez Hanı'nın konumu için Tahtani Cami konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.5.2 Tarihçesi

Pekmez Hanı, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde adı geçen birkaç handan biri olması nedeniyle önemlidir. (Evliya 1985) Güzelbey'e göre 1543-1544 yıllarında Erzincanlı Şeyh Abdurrahman oğlu Şeyh Muhittin tarafından yaptırılmıştır. (Güzelbey, Yetkin, 1970) Tahtani Cami Medresesi'ne gelir sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. (Çakır, 2015) Adı geçen medrese Tahtani Cami'nin kuzey bitişiğinde idi. Han, uzun yıllar pekmez pazarı olarak kullanıldığından bu isimle anılmaktadır. (Göğüş, 1997)

Bekmez Hanı adına en eski, 1608-1609 yıllarını kapsayan 11 nolu Ayıntab şerhiye sicilinde rastlanılmıştır. 12 nolu Ayıntab şerhiye sicili 144. sayfa 118 nolu hükümde de hanın ismi geçmektedir. Belgede ayrıca Pekmez Hanı'nın Tahtani Camii Medresesi evkafına tâbi olduğu belirtilmiştir. Söz konusu sicil 1618-1619 yılları arasını içerir. Aynı sicilin w-1651 yıllarını kapsayan 20 nolu Ayıntab şerhiye sicilinde sayfa 53'teki 140 nolu hükümde 'Bekmezlihan' avlusunda meydana gelen

bir bıçaklanma olayı dava konusu edilmiştir. (Kartal, 2014) Burada adı geçen Bekmezlihan ile Bekmez Han'ın aynı han olduğu düşünülmektedir. 1650 yılı 129 nolu Ayıntab şeriyeye sicilinin sayfa 43'teki 102 nolu hükmünde, (Toğrul, 2010) 1752 tarihli 109 nolu Ayıntab şeriyeye sicilinin 229. sayfa ve 387 nolu hükmünde, (Karasakal, 2010) 122 nolu Ayıntab şeriyeye sicilinin 1763 tarihli ve 77 nolu hükmünde de hanın ismine rastlanılmıştır.(Yılmaz, 2016)

4.6 Mastaba (1548'den önce)

4.6.1 Konumu

Yapı günümüze ulaşamamıştır. Han konum olarak Medrese-i Cedide'nin yakınında yer almaktaydı. (Çakır, 2015) Medrese-i Cedide'nin Şekeroğlu Mahallesi'nde, Tahtani Cami avlusunun kuzeyinde veya doğusunda olduğu düşünülmektedir. (Şekil 4.41) (Çam, 2006)

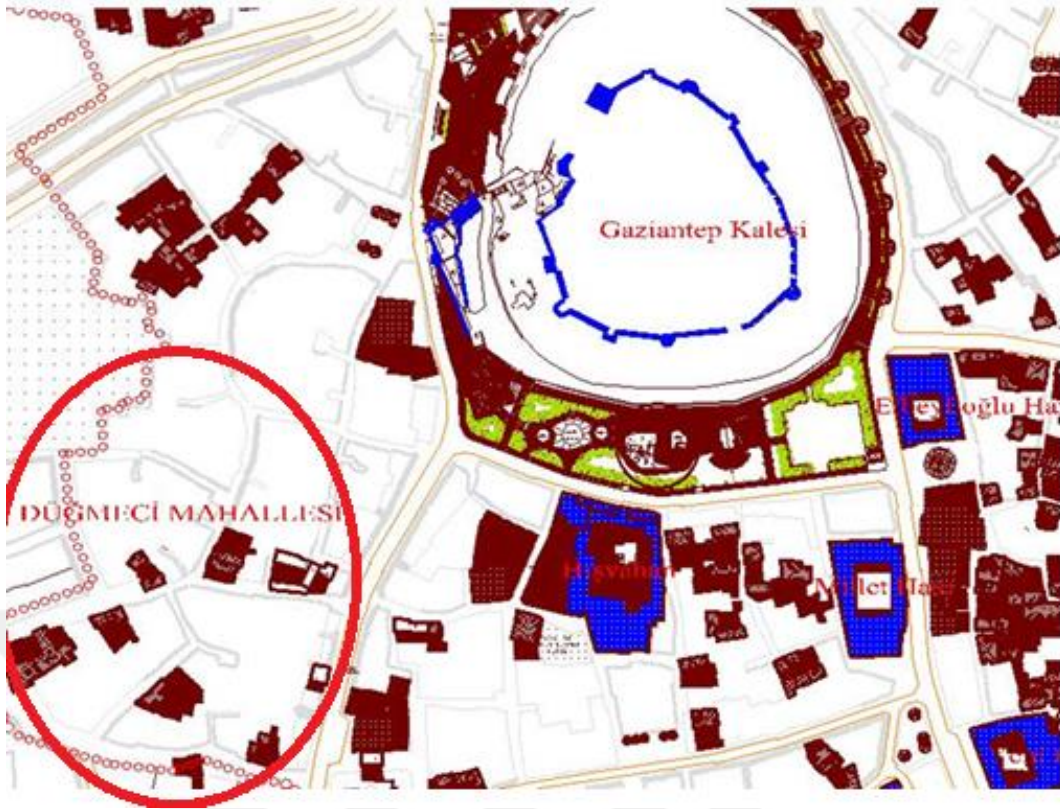
4.6.2 Tarihçesi

1557 tarihli vakıf defterine göre Mektebhane-i Cedide'nin vakfına aitti. (Çakır, 2015) Medrese-i Cedide'nin vakıfları arasında yer aldığı bilindiğinden yapım tarihinin de bu medresenin vakfiyesindeki tarihten yani 1548'den önce olduğu açıktır. (Özdeğer, 1984) Ayrıca Çam'a göre eserin banisi de medresenin banisi ile aynı olup, Şam şeyhi olarak bilinen Erzincanlı Şeyh Abdurrahman oğlu Şeyh Muhyiddin'dir. Mastaba kelimesi şehir hanı anlamına gelmektedir. (Çam, 2006)

4.7 Ammu Hanı (1557'den önce)

4.7.1 Konumu

Han günümüze ulaşamamıştır. Düğmeci Mahallesi'nde, Alleben Deresi'nin güneyinde yer almaktaydı. (Özdeğer, 1988). (Şekil 4.42)

Şekil 4.42 Ammu Hanı konumu için Düğmeci (Ammu) Mahallesi konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

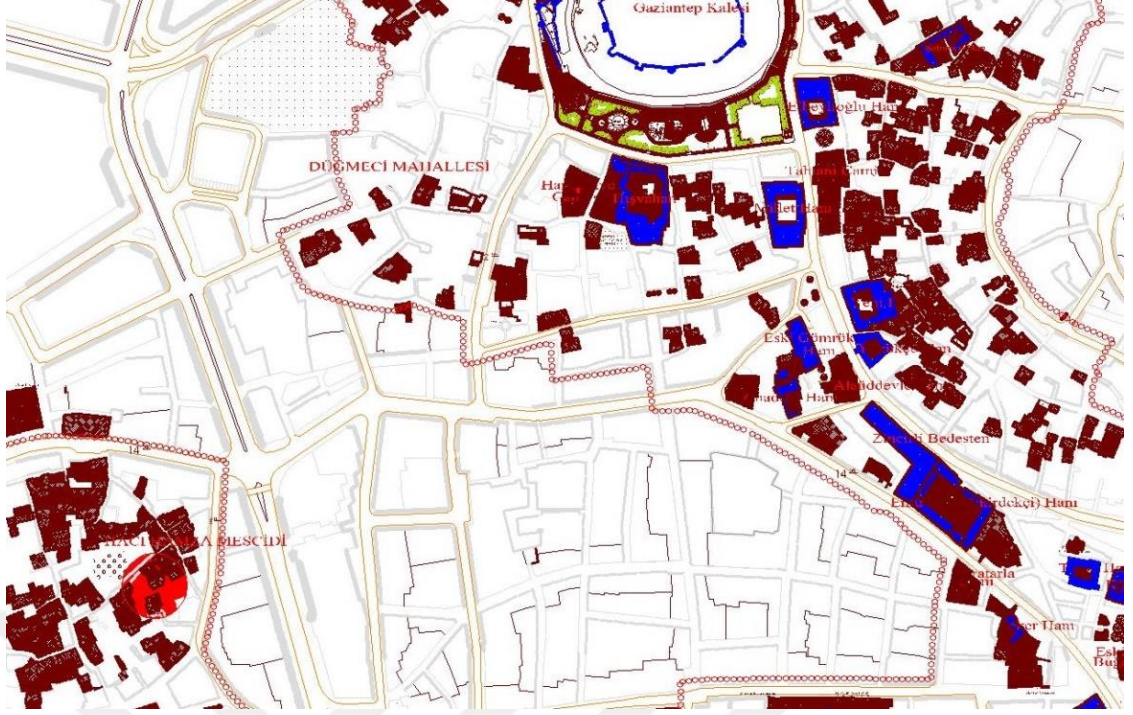
4.7.2 Tarihçesi

Ammu Hanı adı, 1557 tarihli vakıf tahrir defterinde adı geçmektedir. Hanın on hissesi Alaüddevle Cami'ne vakfedilmiştir. (Özdeğer, 1988)

4.8 Han-ı Ekber (1557 öncesi)

4.8.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. Hacı Hamza Mescidi'nin vakfı olarak inşa edildiği bilinen hanın konum olarak mescide yakın olduğu düşünülebilir. Hacı Hamza Mescidi günümüze ulaşmış bir yapıdır. Şahinbey İlçesi, Daracık Mahallesi'nde Acemoğlu Sokak'ın kuzeyinde yer alır. Bu bilgi çerçevesinde Han-ı Ekber'in de kesin olmamakla birlikte aynı bölgede yer aldığı kabul edilebilir. Şekil 4.43'de de görüldüğü gibi hanların toplandığı bölgeden uzak bir konumdadır.

Şekil 4.43 Han-ı Ekber'in konumu için Hacı Hamza Mescidi'nin konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.8.2 Tarihçesi

1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde adı geçen han, aynı vakfiyede Hacı Hamza Mescidi'nin vakfı olarak belirtilmiştir. (Özdeğer, 1988)

4.9 Küçük Han (1559 öncesi)

4.9.1 Konumu

Han günümüzde mevcut değildir ve konumu bilinmemektedir.

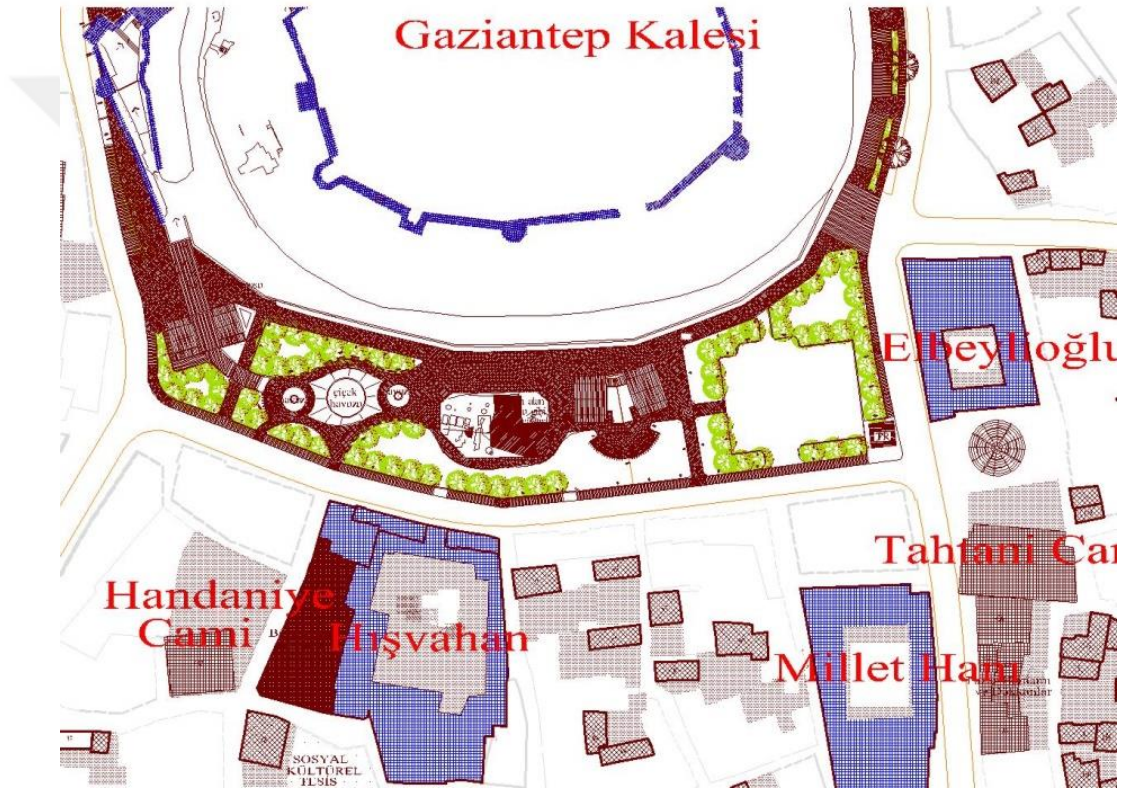
4.9.2 Tarihçesi

1559-1560 yıllarını kapsayan 46 nolu Ayıntab şerhiye sicilinde adı geçer. (Çakır, 2015)

4.10 Hışvahan - Lala Mustafa Paşa Hanı (1562)

4.10.1 Konumu

Lala Mustafa Paşa Külliyesinin bir parçası olarak yapılmış olan han, Karagöz Mahallesi'nde, Lala Mustafa Paşa Caddesi üzerinde yer alır ve kaleye çok yakın olup kalenin hemen güneyinde, karşısındadır. (Şekil 4.44) Külliye de han dışında, batıda Paşa Hamamı ve susamhane, doğuda ise şimdi mevcut olmayan bedesten ile Mir-i Miran Mescidi yer almaktadır.

Şekil 4.44 Hışvahan konumunu gösteren plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.10.2 Tarihçesi

Hana ait bir kitabe bulunmamaktadır ancak Lala Mustafa Paşa'nın 1577 tarihli, hanı da kapsayan ve Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi No: 7710'a kayıtlı vakfiyesi han ile ilgili bilgiler içermektedir. Hanın Lala Mustafa Paşa tarafından 1563-1568 yıllarında külliye'nin bir parçası olarak yaptırıldığı vakfiyeler ve şer-i mahkeme kayıtlarında belirtilmektedir. (Ağar, 2009) Şeri mahkeme sicillerinde hanın ismi Paşa Hanı olarak geçmektedir. Ayıntab şeriyye sicillerinde hanın ismine rastladığımız en eski tarihli kayıt 1608-1609 yıllarını kapsayan 11 nolu Ayıntab şeriyye sicilindeki 534 nolu hükmüdür. 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şeriyye sicilinin sayfa 67'deki 183 nolu hükmünde de hanın adı geçmektedir. (Erkmen, 2005)

Şekil 4.45 Hışvahan genel görünümü, Abdülhamit arşivi, 1890
(Sıtkı Severoğlu arşivinden)

4.10.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Hanın 1822'de yaşanan Antep depreminde büyük ölçüde zarara uğradığı anlaşılmaktadır. (Çam, 2006) Depremden önce iki katlı olduğu bilinen han, 1834 yılında yaptırılan onarımla tek kat olarak düzenlenmiştir. (Güzelbey, 1966) İlk inşaatı 16. yüzyılda yapılan hanın ön cephesindeki az derinlikli dükkanların da 19. yüzyıl han mimari üslubuna uygun olarak cepheye bu onarımda eklendiği düşünülmektedir. 1890 yılı Abdülhamid fotoğrafında dükkanlar görülmektedir. (Şekil 4.45) 2000'li yıllara gelindiğinde bakımsızlık sebebiyle zaman içinde harap

olan hana (Şekil 4.47) rekonstrüksiyon çalışmaları da yapılarak, 2016 yılında yenileme çalışması tamamlanmış ve günümüzde butik otel ve restoran olarak kullanıma açılmıştır. (Şekil 4.49) Hanın restorasyonu yapılırken avludaki revakların pozisyonu, restitüsyon projesine sadık kalınmayıp, planlamadaki fonksiyon durumuna öncelik verilmiştir. Restitüsyon projesinde görülen revak düzenindeki kopukluk, restorasyon sırasında birleştirilerek uygulanmış ve özgün planda mevcut olan bazı duvarlar yok sayılmıştır. Hanın güney kanattaki ahır bölümü restorasyon sonrası restoran olarak düzenlenmiştir. Önündeki revaklı bölüm ise restoranın terası olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.46 Hışvahan'ın ahır bölümünün önündeki revak, günümüzde restoranın terası olarak kullanılmaktadır. (Zincircioğlu, 2018)

Hanın ön cephesindeki dükkanlarda, Gaziantep'e özgü yöresel bir kumaş olan kutnu kumaşı ve bu kumaşla üretilen kıyafetler satışa sunulmaktadır. (Şekil 4.48) Hışvahan ile aynı dönemde yapılan imarethane (günümüzdeki susamhane bölümü) Hışvahan'ın kuzeybatı köşesinde, Paşa Hamamı'nın bitişiğindedir. Paşa Hamamı günümüzde

Hamam Müzesi olarak düzenlenmiş ve ziyarete açılmıştır. Hanın konaklama fonksiyonunu kaybedip, ticari amaçlı kullanıldığı dönemde imarethanenin, susamyağı, helva gibi ürünlerin üretiminde kullanılmış olduğundan susamhane olarak anıldığı düşünülmektedir. Han'ın avlusundan kapı bağlantısı olan susamhane, Osmanlı döneminden günümüze ulaşmış tek imarethanedir. (Kahrıman, 2014) Susamhane bölümü yenilemeden sonra günümüzde pastane olarak düzenlenmiştir. Tek mekandan oluşan bu bölümü büyük bir kubbe tavan örtmektedir. Koruma ilkeleri kapsamında, anıtların yeni işlevleri ile birlikte kültürel değerlerini ve tarihi belge niteliklerini kaybetmemeleri gerekmektedir. Hışvahan'ın da yapılış işlevini sürdürebildiği için kültürel algısını kaybetmemesi oldukça olumludur. (Karadayı Yenice, 2017)

Yapının kale ile arasındaki park alanında 2000 yılı öncesinde birtakım yapılar bulunmakta olup, 2000 yılında yapılan kalenin etrafının düzenlenmesi çalışması ile bu yapılardan kalan izlerin bir bölümü üzerlerine çelik taşıyıcı ve cam zemin çalışması yapılarak korumaya alınmış durumdadır.

Şekil 4.47 Hışvahan 2014 yılı genel görünümü
(Koruma kurulu arşivi, Kahrıman, 2014)

Şekil 4.48 Hışvahan'ın ön cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.49 Hışvahan genel görünüm, 2015 (Altın, 2015)

4.10.4 Mimarisi

Han iki katlı ve tek avlulu hanlar grubundandır. Yapının giriş cephesi olan kuzey cephesi, Lala Mustafa Paşa Caddesi'ndedir. Giriş tonozu geçildikten sonra ulaşılan bir avlu etrafında sıralanmış mekânlardan oluşan tek katlı bir handır. Fakat özgün halinin tek katlı olmadığı 1577 yılındaki vakfiyesinden anlaşılmaktadır. Yapı iki katlı olarak inşa edilmiş ancak 1834 yılındaki onarımla kat sayısı eksilmiştir. (Ağar, 2009)

Avlusunun büyüklüğü 881 m²'dir. Toplam 2639 m² alana oturan hanın 56 adet kapalı alanı, 4 adet yarı açık alanı ve bir avlusu bulunmaktadır. Geçirdiği onarımlar sonrasında düzensiz bir şekil almış avlunun etrafında dört taraflı odalar bulunmaktadır. Odaların her birine birer kapı ve pencere açılmıştır. Üstte de birer tepe penceresi mevcuttur. Kapı ve pencerelerin bir kısmı basık kemerli, bir kısmı düz atkıdır. Bu farklılıklar yapılan onarımlar sebebiyledir. Odaların içten tavanları sivri beşik tonoz örtülü, dıştan toprak dam şeklindedir.

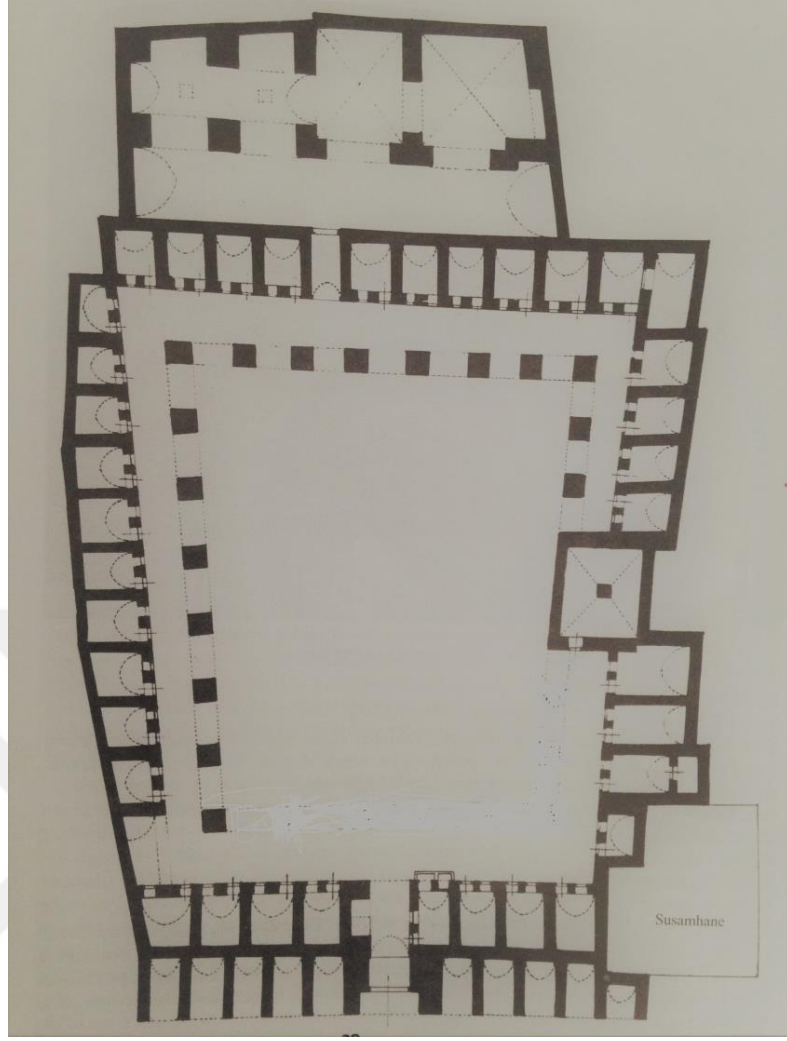
Kuzey cephedeki giriş tonozunu geçip avluya ulaşıldığında girişin solunda ve sağında dörder oda bulunmaktadır. Doğu köşedeki bir oda haricinde diğer odaların birer kapı ve penceresi avluya açılmaktadır. Bu odaların sırtında cadde cephesinde sıralanmış, hanın avlusu ile irtibatı olmayan, altı tanesi girişin batısında, beş tanesi girişin doğusunda bulunan dükkânlar yer alır. Sivri beşik tonoz örtülü dükkânlar, basık kemerli açıklıkla dışarıya açılmaktadır.

Koridorun üstü sivri beşik tonoz örtülüdür. Güney cephenin ortasında bir geçit bulunmaktadır. Geçidin gerisinde hanın ahır mevcuttur. Ahırın batı tarafındaki iki kemer gözü alan çapraz tonoz örtülü, diğer kısımlar sivri beşik tonoz örtülüdür. (Şekil 4.54) Ahır kayadan oyularak yapılmış bir de bodrum kata sahiptir. (Şekil 4.52) Bodrum katın üzeri cam zemin ve çelik taşıyıcılarla kapatılmıştır. Geçidin doğu Avlunun batısında bulunan dokuz adet odadan ortadaki oda büyük, kare planlı ve farklı bir üst örtüye sahiptir. Bu oda aynı zamanda avluya doğru çıkıntılıdır. Odanın tavanı merkezinde bulunan taşıyıcı üzerine oturan yelpaze tonozla örtülmüştür. Bu odanın kuzeyinde avluya açılan dört oda ve güneyinde bir koridora açılan beş oda bulunmaktadır. (Şekil 4.51) Bu alan daha sonra kapatılarak koridor oluşturulmuştur. tarafında üç revak ve revakların gerisinde derinliği az dört oda bulunur. Bu odaların penceresi olmayıp birer kapıları bulunur. Geçidin batı tarafında ise derinliği fazla

dikdörtgen planlı beş oda bulunur. Bu odalar avluya açılır. Güney cephenin batı köşesindeki iki küçük oda birbirleriyle bağlantılıdır.

Şekil 4.50 Hışvahan restitüsyon planı (Ağar, 2009)

Şekil 4.51 Hışvahan restorasyon sonrası durum planı (Çam, 2006'dan işlenerek)

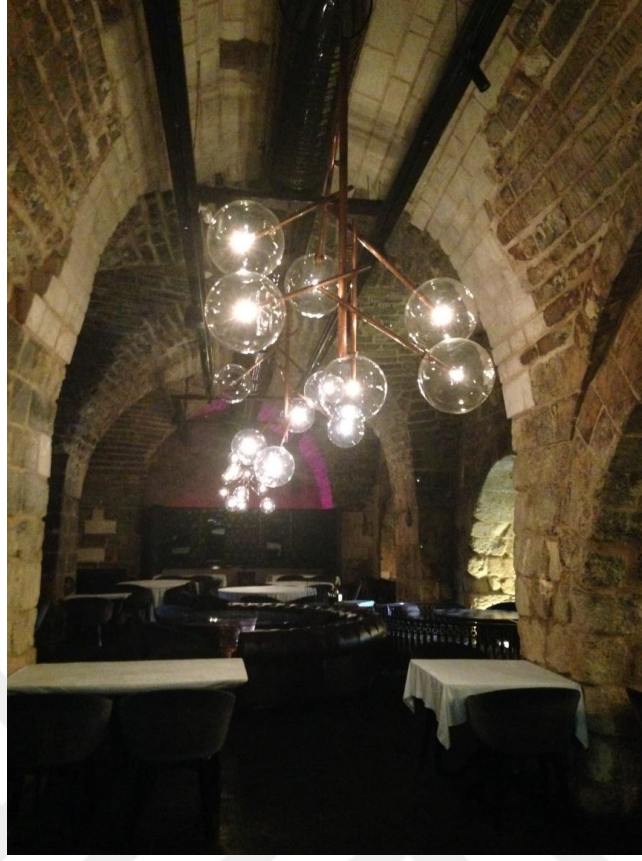
Avlunun doğusunda on bir oda vardır. Bu odalar güney cephedeki revak arkasındaki odalar gibi az derinlikli ve penceresiz, tek bir kapısı avluya açılan küçük odalardır. Bu cephede revakların arasına cam kapılar eklenerek revaklı bölüm kapalı hale getirilmiştir. (Şekil 4.53) Fonksiyonu bilinmeyen bu mekân avluya çıkıntı yapmaktadır. Kuzeydoğu köşedeki oda ile de irtibatlı bu alanın güneyde bir penceresi, batıda bir kapı ve bir penceresi bulunmaktadır.

şekil 4.52 Hışvahan ahır bölümünün bodrum katı (Zincircioğlu, 2018)

şekil 4.53 Hışvahan doğu kanadı revaklarından bir örnek (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.54 Hışvahan ahır bölümünden görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.55 Hışvahan'ın giriş tonozunun doğusunda yer alan kuyusundan görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Hanın güney cephesi yapı gruplarıyla kapalıdır. Ana cadde tarafı olan kuzeydeki ön cephede taç kapısı ve iki yanında dükkanlar bulunur. Dükkanlar cephenin batısında altı, doğusunda beş adettir. Hanın doğu cephesi dar bir sokağa açılmaktadır. Bu cephe arazinin durumuna göre eğri ilerlemektedir. Cephenin sonunda hanın restoranına dönüştürülen ahır bölümü ile bağlantılı, sonradan açılmış bir kapı mevcuttur. Batı cephesini ise Paşa Hamamı, günümüzdeki fonksiyonu ile Hamam Müzesi kapatmaktadır.

Gösterişli taç kapısı diğer birçok handa olduğu gibi siyah beyaz taş işçiliğine sahiptir. Cepheyle aynı düzlemde olan kapının üst kısmı yüksektir. Kapının iki yanında yaklaşık 60 cm. yükseklikte sekiler bulunmaktadır. (Şekil 4.56, Şekil 4.57) Özgün halinde ahşap kanatları olan kapının üzeri saç levhalar ile kaplanmıştır.

Şekil 4.56 Hışvahan taç kapısı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.57 Hışvahan taç kapısı, 2012 (gezicigurmeguzellik.com)

Hışvahan Gaziantep'te, Osmanlı hâkimiyetinin ilk yıllarında 16. yüzyılda külliye mimarisi (Lala Mustafa Paşa Külliyesi) ile inşa edilen hanlardan biridir. Günümüzde tek katlı olan han ilk inşasında diğer şehir hanları gibi iki katlıdır. 1822 yılında yaşanan Gaziantep depreminden sonra büyük çaplı bir onarım geçirmiştir. 19. yüzyılda gerçekleşen bu onarım nedeniyle büyük ölçüde bu yüzyılın mimari üslup özelliklerini taşımaktadır. İlk inşasında iki katlı yapıldığı bilinen Hışvahan bu onarımda tek kata düşürülmüştür. 19. yüzyılda yapılan onarım sırasında hanın planında ne gibi değişiklikler yapılmış olabileceğini hanın planına bakarak söylemek mümkündür. Hışvahan'ın kayadan oyma ahır 16. yüzyıl Gaziantep hanlarının mimari üslubudur. Bu yüzyılda dış cephede yalnız taçkapı bulunmaktadır, henüz dükkanlara rastlanılmaz. Ahır bölümünün üst katı, ön cephedeki dükkanlar ve avlunun doğu kanadının ortasındaki kahvehane olarak kullanıldığı düşünülen büyük oda 19. yüzyıl mimari üslubunun özelliklerindedir. Sonradan inşa edildiği düşünülen dükkanların günümüzde hanın taçkapısı ile aynı yüzeyde olmasının sebebinin, 16. yüzyılda inşa edilen hanların taçkapılarının hanın cephesinden birkaç metre önde, kademeli yapıldığı ve dükkanların bu kademeye oturtulmuş olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Gaziantep hanlarının mimari üslubunda zemin katta Hışvahan hariç revak bulunmaz.

4.11 Şeyh Hanı - Şih Hanı - Şihci Hanı (1572 öncesi)

4.11.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. 1572 tarihli şerhiye sicilinde Tahtani Cami'nin vakfı olduğu belirtilen Şeyh Hanı'nın camiye yakın bir konumda olduğu düşünülmektedir. (Şekil 4.44) (Yıldırım, 2012) 1764 tarihli 122 nolu başka bir Ayıntab şerhiye sicilinin 17 hüküm nolu belgesinde hanın Ammu mahallesinde olduğu ifadesine rastlanmıştır. (Yılmaz, 2016) Ammu Mahallesi günümüzde Düğmeci Mahallesi olarak anılmaktadır. (Şekil 4.42)

4.11.2 Tarihçesi

1572 tarihli ve 166 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin 35. sayfasında hanın adı geçmektedir. (Yıldırım, 2012) 1764 tarihli ve 122 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin 17 hüküm nolu belgesinde de Şeyh Hanı ifadesine rastlanılmıştır. (Yılmaz, 2016) 1882-1884 yıllarını kapsayan 151 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 34. sayfasının 22 nolu hükmünde Şihci Hanı ismi geçer. (Yılmaz, 2007)

4.12 Ahmet Paşa Hanı (1575)

4.12.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. Hanın konum olarak Şahinbey ilçesi Boyacı Mahallesi'nde buğday arasası civarında olduğu tahmin edilmektedir. (Çam, 2006) (Şekil 4.58)

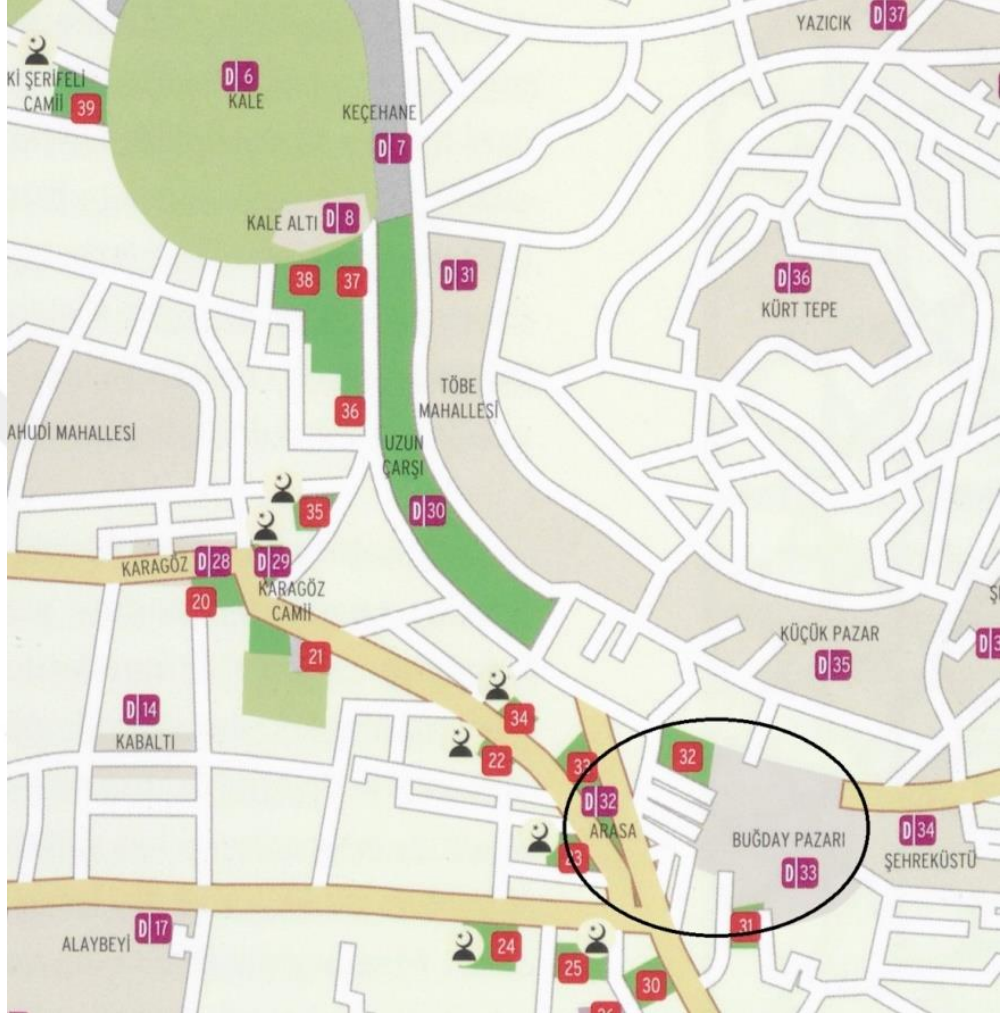
4.12.2 Tarihçesi

Boyacı Camini tamir ettiren Şam beylerbeyi Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bu sebeple yapım zamanının 1575 civarı olduğu düşünülmektedir. (Çam, 2006)

1649-1650 yıllarını kapsayan 21 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 216'daki 3 nolu hükmünde hanın ismi geçmektedir. (Güner, 2006) 1712-1713 yıllarını kapsayan 61 nolu şerhiye sicilinin 56. sayfasının 105. hükmünde (Çavdaroğlu, 2013) ve 1743 tarihli, 99 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 47 nolu hükmünde hanın adına rastlanmıştır. (Kurt, 2013) 1752 yılını kapsayan 109 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 234. sayfasının 394 nolu hükmünde (Karasakal, 2010) ve 122 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin

Nisan 1763 tarihli ve 60 numaralı hükmünde de hanın ismine rastlanılmıştır. (Yılmaz, 2016)

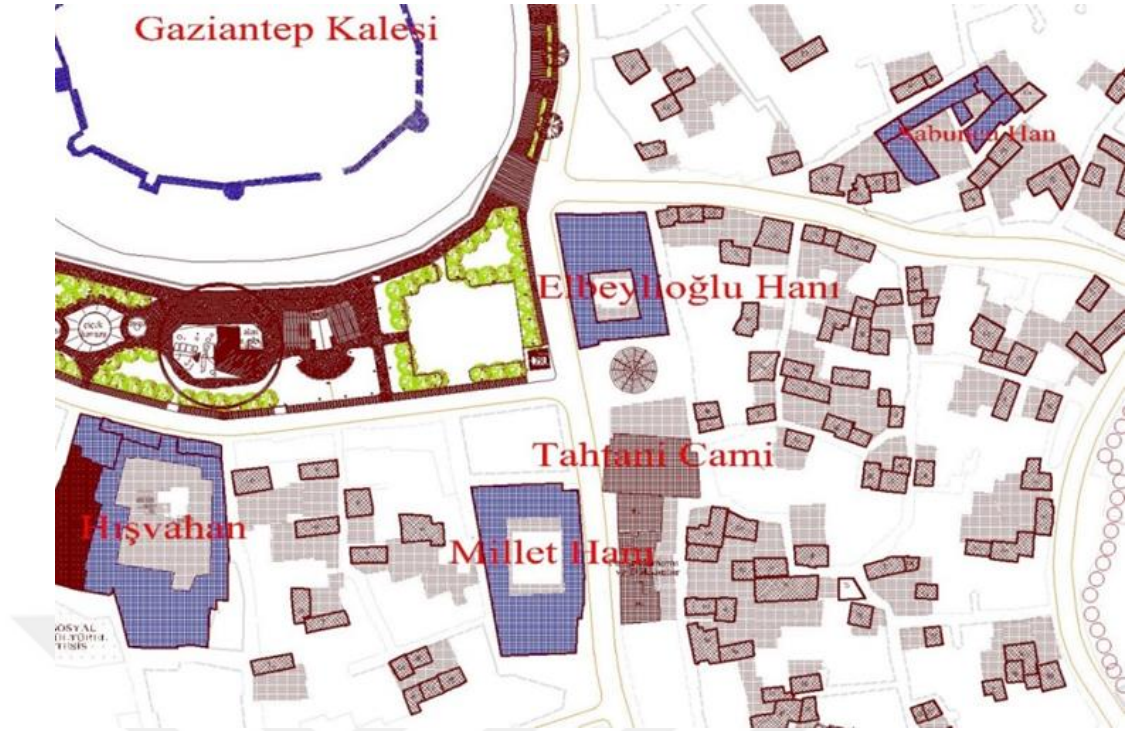

Şekil 4.58 Ahmet Paşa Hanı'nın bulunduğu tahmin edilen alanı gösterir harita (Yakar, 2015 'ten işlenerek)

4.13 Saraçhane (1575-1595 arası)

4.13.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. Saraçhane, konum olarak Şekeroğlu Mahallesi'nde, Uzunçarşı'daki, Millet Hanı'nın doğusunda yer almaktaydı. (Çam, 2006) (Şekil 4.59)

Şekil 4.59 Millet Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek) Saraçhane'nin, haritada görülen Millet Hanı'nın doğusunda yer aldığı tahmin edilmektedir.

4.13.2 Tarihçesi

1570 tarihli Ayıntab Vakıf evladiyelik belgesinde yazılana göre Saraçhane Handan Bey tarafından, 1575-1595 yıllarında yaptırılıp, yine Handan Bey'in yaptırdığı camiye gelir sağlaması için vakfedilmiştir. (am, 2006)

1649-1650 yıllarını kapsayan 21 nolu Ayıntab Şeriyeye sicilinin 39. sayfasında Saraçhane'deki bir dükkânın kiraya verilmesi konu edilirken ismi geçmektedir. 21 nolu sicilin sayfa 169'daki 2 nolu hükmünde ve aynı sicilin sayfa 174'teki 2 nolu hükmünde hanın adı geçmektedir. (Güner, 2006) 1712-1713 yıllarını kapsayan 61 nolu Şeriyeye sicilinin 86. sayfa 168 nolu hükmünde (Çavdaroğlu, 2013) ve 1727-1746 yılları arasını kapsayan 99 nolu Ayıntab Şeriyeye sicilinin 135 nolu hükmünde de hanın adına rastlanmıştır. (Kurt, 2013)

Hanın adı Evliya elebi'nin Seyahatname'sinde de geçmektedir. (Seyahatname, cilt 9, sa. 49) VGM, Antep Vakıfları Esas Defter 618, s. 125'de de hanın adı geçmekte ve Basmacızade adıyla anılan vakfiyesinin olduğu belirtilmektedir. (am, 2006) Saraçhane Köse Mustafa Paşa zamanında 1790 yılında yanmış ve yerine dükkânlar yaptırılmıştır. (am, 2006, Güzelbey, 1984)

4.14 Babacık Hanı (1584 öncesi)

4.14.1 Konumu

Han günümüzde mevcut değildir. Konumunun Odun Pazarı yakınında olduğu Ayıntab şerhiye sicili kayıtlarından anlaşılmaktadır. (Çakır, 2015) (Şekil 4.60)

Şekil 4.60 Oduncu Pazarı (Direkçi Pazarı) konumunu gösterir harita
(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.14.2 Tarihçesi

1584-1586/1594-1595 yıllarını içeren 42 nolu Ayıntab şerhiye sicilinde adına rastlanılmıştır. (Çakır, 2015)

4.15 Tesahçı Hanı (1603 öncesi)

4.15.1 Konumu

Günümüzde mevcut değildir. Hanın konumu bilinmemektedir.

4.15.2 Tarihçesi

1012 yılı (1603) şer-i mahkeme sicillerinde adı geçmekte olan küçük bir handır. Nerede olduğu bilinmemektedir. (Işık, 2002)

4.16 Zelli Han (1603 öncesi)

4.16.1 Konumu

Günümüzde mevcut değildir. Hanın konumu bilinmemektedir.

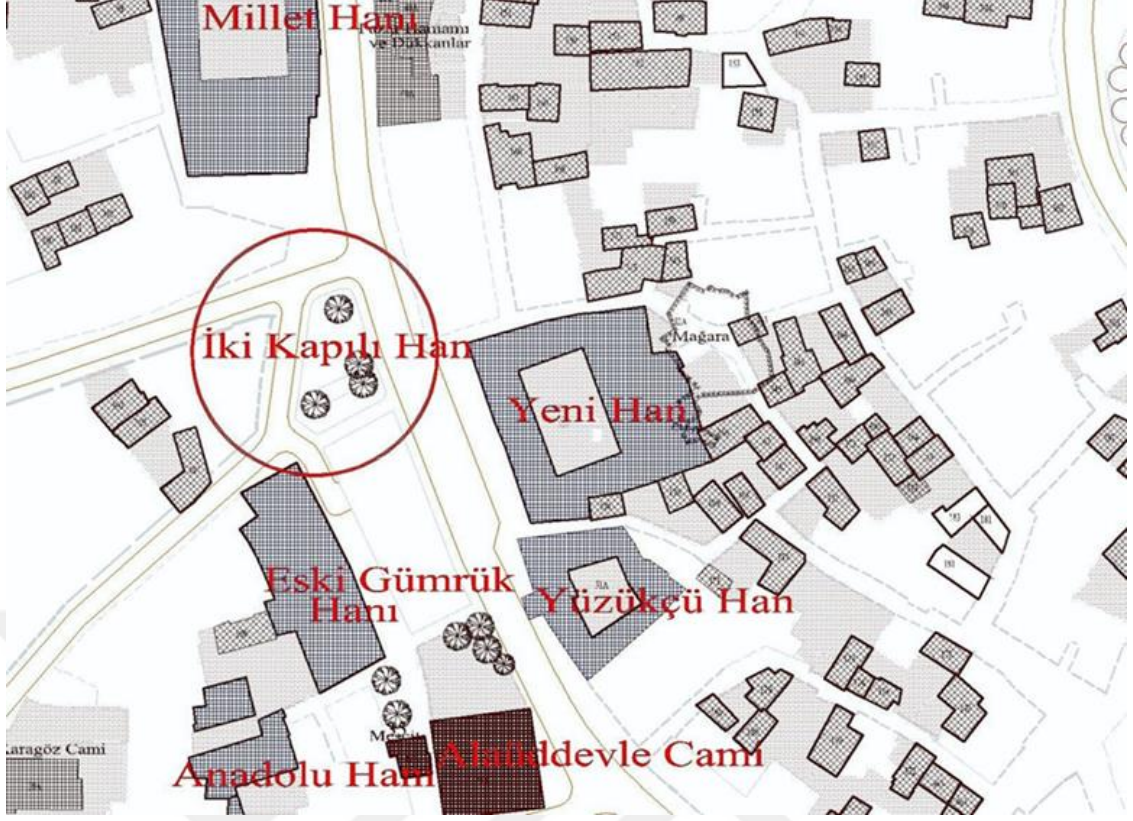
4.16.2 Tarihçesi

1012 yılı (1603) şer-i mahkeme sicillerinde adı geçmekte olan küçük bir handır. Nerede olduğu bilinmemektedir. (Işık, 2002)

4.17 İki Kapılı Han (1608 öncesi)

4.17.1 Konumu

İki Kapılı Han günümüze ulaşmamış hanlardandır. Karagöz mahallesinde Uzunçarşı ve Gümrük Caddesi'nin birleştikleri yerde bulunmakta idi. (Işık, 2002) Bulunduğu yerin Gümrük Han'ın önündeki üçgen park alanı olduğu düşünülmektedir. (Çam, 2006) (Şekil 4.61)

Şekil 4.61 İki Kapılı Han'ın olası konumunu gösterir plan
(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.17.2 Tarihçesi

Çam'a göre Mihaliye Medresesi'nin vakıfları arasında olduğu bilinen hanın, medreseyle aynı tarihlerde yani 1557'den önce yapılmış olması gerekir, (Çam, 2008) ancak han ile ilgili ulaşılabilen en eski kayıt 1608-1609 yıllarını kapsayan 11 nolu Ayıntab şerhiye sicilidir. Dolayısıyla hanın yapım tarihinin 1608 öncesi olduğu kesindir. Hanın ismi bu sicilin 462 nolu hükmünde geçmektedir. 1618 tarihli 12 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 186. sayfasının 243 nolu hükmünde (Arıkan, 2017) 1649 tarihli 21 nolu şerhiye sicili sayfa no 48'de ve aynı sicilin sayfa 99'un 2 nolu hükmünde (Güner, 2006) 1650 tarihli 20 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 69. sayfasının 182 nolu hükmünde, (Kartal, 2014) 1696 tarihli 129 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 44'teki 105 nolu hükmünde (Toğrul, 2010) 1711 tarihli 64 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 115 nolu hükmünde ve aynı sicilin 116 nolu hükmünde (Narinç, 2010) 1762 tarihli ve 125 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin 102 numaralı hükmünde hanın adı geçmektedir. (Bakırcı, 2015) 131 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 1781 tarih ve 15. sayfa ikinci hükmündeki bir miras davasında ve aynı sicil kaydının 1781 tarihli 26. sayfasının birinci hükmünde hanın adı geçer. (Koroğlu, 2009)

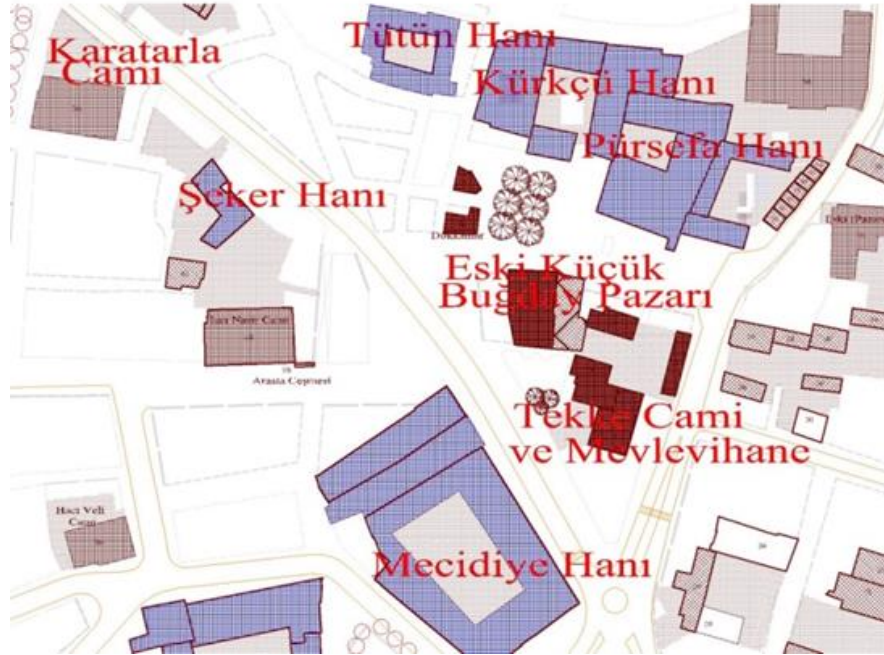
1845-1850 tarihli 141 nolu Ayıntab şerhiye sicili kaydında vaka 47 hüküm 122 ve 123'te de İki Kapılı Hanı'nın adı geçmektedir. Hüküm 122'de 2/3 hissesinin Mihaliye Medresesi vakfına, 1/3 hissesinin Edipoğlu vakfına ait olduğu ve hanın tamiri konu edilmiştir. Hüküm 123'te ise bu tamir masraflarının Bahaddin Efendi ve Sare Hanım tarafından karşılanacağı ifade edilmiştir. (Arslantaş, 1997) 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 198'deki hükmünde de hanın adına rastlanılmıştır. (Erkmen, 2005)

Han günümüze çok yakın bir tarihe kadar korunmuş olmasına rağmen 1970'li yıllarda yıktırılmıştır. (Işık, 1998) Hanın mimarisi ile ilgili bilgi bulunmamaktadır ancak biri Gümrük caddesinden diğeri Uzunçarşı'dan olmak üzere iki kapısının olduğu bilgisi mevcuttur. (Çam, 2006)

4.18 Mustafa Ağa Hanı (1638)

4.18.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. Mevlevihane Tekke Cami bitişiğindeki zahire hanının adıdır. (Işık, 2002) (Şekil 4.62)

Şekil 4.62 Mustafa Ağa Hanı'nın konumunu belirtir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.18.2 Tarihçesi

Mevlevihane'yi, camiyi ve hanı Mustafa Ağa yaptırmıştır. Yapım yılı 1638'dir. (Armağan, 2014) Han ayrıca Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde adı geçen az sayıdaki handan biri olması itibariyle önemlidir. Seyahatname'de cilt 9 sayfa 49'da hanın adı geçer. (Evliya, 1985)

4.19 Bel Hanı (1645 öncesi)

4.19.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

4.19.2 Tarihçesi

1645-1646 yıllarını kapsayan Ayıntab 17 Nolu Şer'iyye Sicili, sayfa 61'de hanın ismi geçmektedir. (Bozkurt, 2002)

4.20 İki Kuyulu Han (1649 öncesi)

4.20.1 Konumu

İki Kuyulu Han günümüze ulaşmamış hanlardandır. Hanın konumu bilinmemektedir.

4.20.2 Tarihçesi

Hanın ismine 1649-1650 yıllarını kapsayan 21 nolu Ayıntab şer'iyye sicil kaydı dışında herhangi bir yerde rastlanılmamıştır. Sicilin sayfa 173'teki 1 nolu ve 2 nolu hükmünde hanın ismi geçmektedir. (Güner, 2006)

4.21 Yüzükçü Hanı (1650 öncesi)

4.21.1 Konumu

Uzunçarşı'da, Alaüddevle Camii karşısında küçük bir handır. (Şekil 4.63)

Şekil 4.63 Yüzükçü Hanı'nın konumunu gösterir harita
(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.21.2 Tarihçesi

Hanın yapım zamanı ve yaptıranı kesin olarak bilinmemektedir. Adına rastlanılan en eski kayıt 1650 tarihlidir. Giriş kapısı üzerindeki kitabe 1897 tarihini işaret ettiğinden bu kitabenin yenileme kitabesi olduğu anlaşılmaktadır. (Şekil 4.64)

1650 tarihli 129 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 43'teki 102 nolu hükmünde adı geçer. (Toğrul, 2010) 1894 tarihli 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 207'deki hükmünde ise "Yüksükçü Han" ifadesiyle hanın adı geçmektedir. Aynı sicil kaydının sayfa 68'deki 184 nolu hükmünde "Yüzükçü hanı hârabesi" ifadesine rastlanılmıştır. (Erkmen, 2005)

Şekil 4.64 Yüzükçü Hanı kitabesi (Zincircioğlu, 2018)

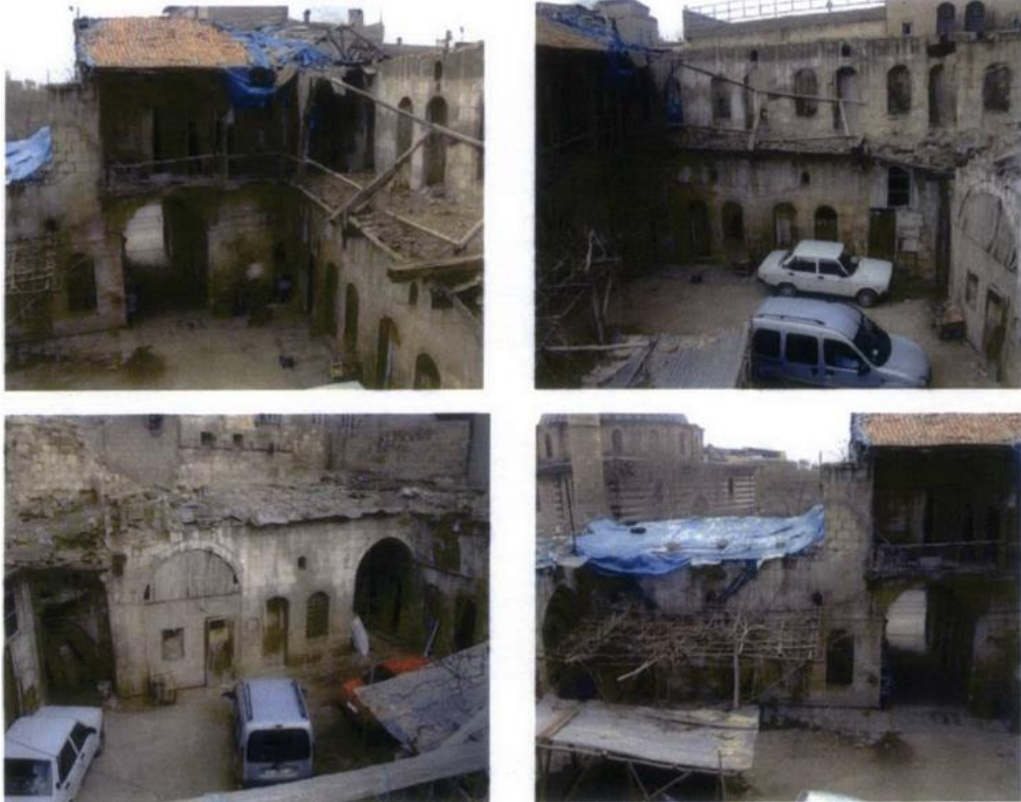
4.21.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Hanın giriş kapısı üzerinde bulunan yenileme kitabesi 1897 yılına aittir. Batı cephesinin ortasında bulunan taç kapısı 1897 yılındaki onarımda dışa taşırılmış ve girişin iki yanında dükkânlar yapılmıştır. (Altın, 2015) (Şekil 4.68) 2009'daki restorasyon öncesine kadar burada dükkanların bulunduğu bilinmektedir. (Şekil 4.68)

2009 yılında restorasyonu yapılan han yenileme öncesinde Şekil 4.66'da görüldüğü gibidir. Orijinalinde ahşap işçiliği dikkat çekici olan han, bitişiğindeki İmam Çağdaş restoranına ilave edilmiştir. Günümüzde de aynı şekilde kullanımdadır. Hanın ana giriş kapısı kullanılmamakta olup, İmam Çağdaş Restoranı içinden hana giriş yapılabilmektedir.

Şekil 4.65 Yüzükçi Han görünüm 2000 (Çam, 2006)

Şekil 4.66 Yüzükçi Hanı avlusu 2009 (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 383)

Şekil 4.67 Yüzükçü Hanı cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017)

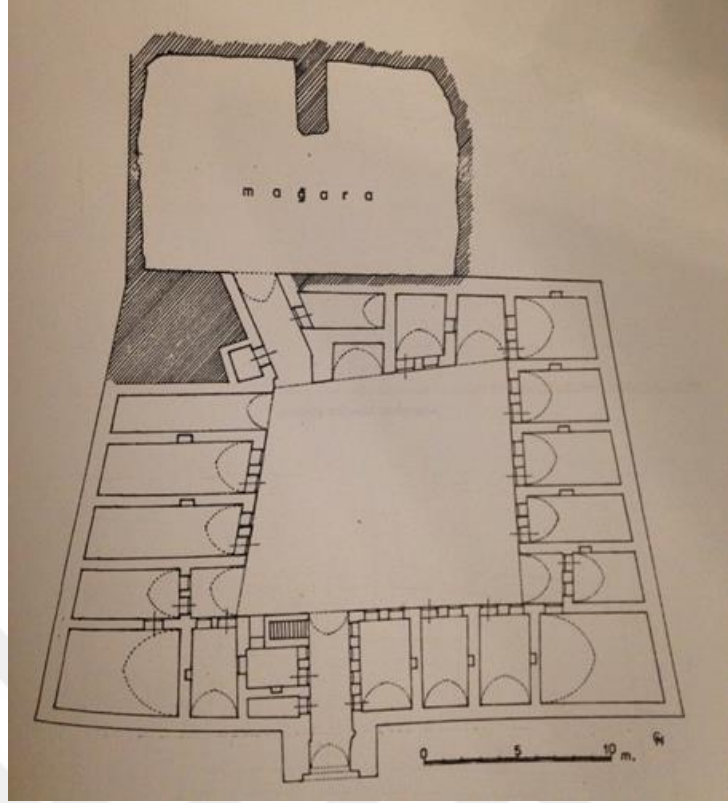
Şekil 4.68 Giriş kapısı, 1997 (Kurul arşivi) Giriş kapısı (Zincircioğlu, 2017)

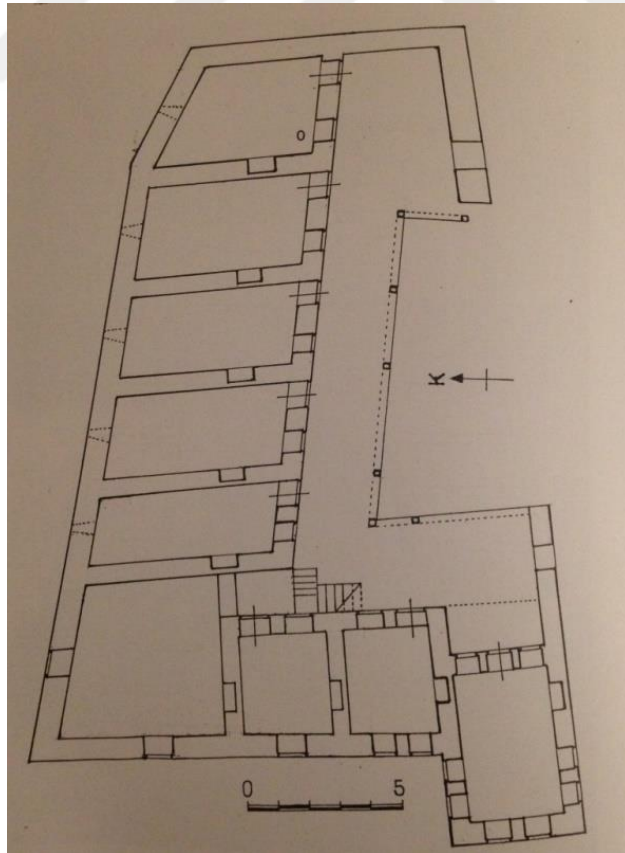
Şekil 4.69 Yüzükü Hanı cadde cephesi (Zincircioğlu, 2017)

4.21.4 Mimarisi

Han, tek avlulu ve iki katlı hanlar sınıfında, L plan tipindedir. (Şekil 4.70, Şekil 4.71) Yapının doğu ve güney kısımları tek katlı, kuzeyinin tamamı, batısının bir kısmı iki katlıdır. Şekil 4.66'daki yenileme öncesi fotoğraflarda bu katlar görülmektedir. Bitişigindeki restoran ile entegre edilirken üst katın tamamı iki katlı olarak düzenlenmiş ancak yeni ile eski arasına avlu cephesinde kot farkı uygulanmıştır. (Şekil 4.72)

Şekil 4.70 Yüzükçü Hanı zemin kat planı (Çam, 2006)

Şekil 4.71 Yüzükçü Hanı üst kat planı (Çam, 2006)

Şekil 4.72 Yüzükçü Hanı avlusundan görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Hanın planı sokağın konumundan dolayı düzgün olmayan bir plandadır. Hanın batı cephesi yol cephesidir. Alt kat planına göre taç kapısından içeri girildiğinde avluya geçilen giriş dehlizinin batısında iki oda ile bir merdiven, doğusunda ise büyük bir oda bulunur. Bu merdiven hanın üst kata çıkış merdivenidir. İki oda arasındaki duvarın sonradan yapıldığı, yenileme çalışmalarındaki raspa işlemi sonrası ortaya çıkmış olup kaldırılmıştır. (KK arşivi, pdf no: 2844) Hanın alt katı yamuk bir formu olan avlu etrafındaki odalar ve eyvanlardan ibarettir. Odaların tavanları beşik tonoz örtülüdür. Avlunun doğu kanadının kuzey tarafında beşik tonozlu ikinci bir dehliz bulunur. Bu dehlize açılan küçük bir oda dışında dehlizin sonunda kayadan oyulmuş mağara şeklinde hanın ahır bölümü bulunmaktadır. (Şekil 4.73)

Şekil 4.73 Yüzükçü Hanı ahır bölümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.74 Yüzükçü Hanı avlusunun güney cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.'da görülen avlunun güney cephesinin ortasındaki odanın kapısı restorandan hana geçilen mekanın kapısı olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu odanın arka duvarları kaldırılmış ve iki mekan arasındaki kot farkı merdivenlerle düzenlenerek hana geçiş sağlanmıştır. (Şekil 4.75)

Şekil 4.75 İmam Çağdaş Restoranı'ndan Yüzükçü Hanı'na geçilen mekan (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.76 Yüzükçü Hanı'nın kuzey ve batı cephesi ile avlusunun bir bölümü (Zincircioğlu, 2018)

Üst kat 'L' plan şemasına sahiptir. Günümüzde üst katta oda bulunmayan bölümler ahşap camekân ile kapatılmıştır. Yeni yapılan üst kat odaların tamamı, alt kata ağırlık vermemesi için ahşap kirişler üzerindeki düz tavanlar biçimindedir. Han, Gaziantep hanları içinde ahşap işçiliğinin bu denli yoğun olduğu tek handır. Üst kat revakı tamamen ahşap kaplamalı olarak yapılmıştır. (Şekil 4.77) Hanın restorasyon öncesindeki durumunu gösteren fotoğraflara bakıldığında, özgün halinde Şekil 4.65'de revakların ahşap dikmeler şeklinde olduğu görülmektedir.

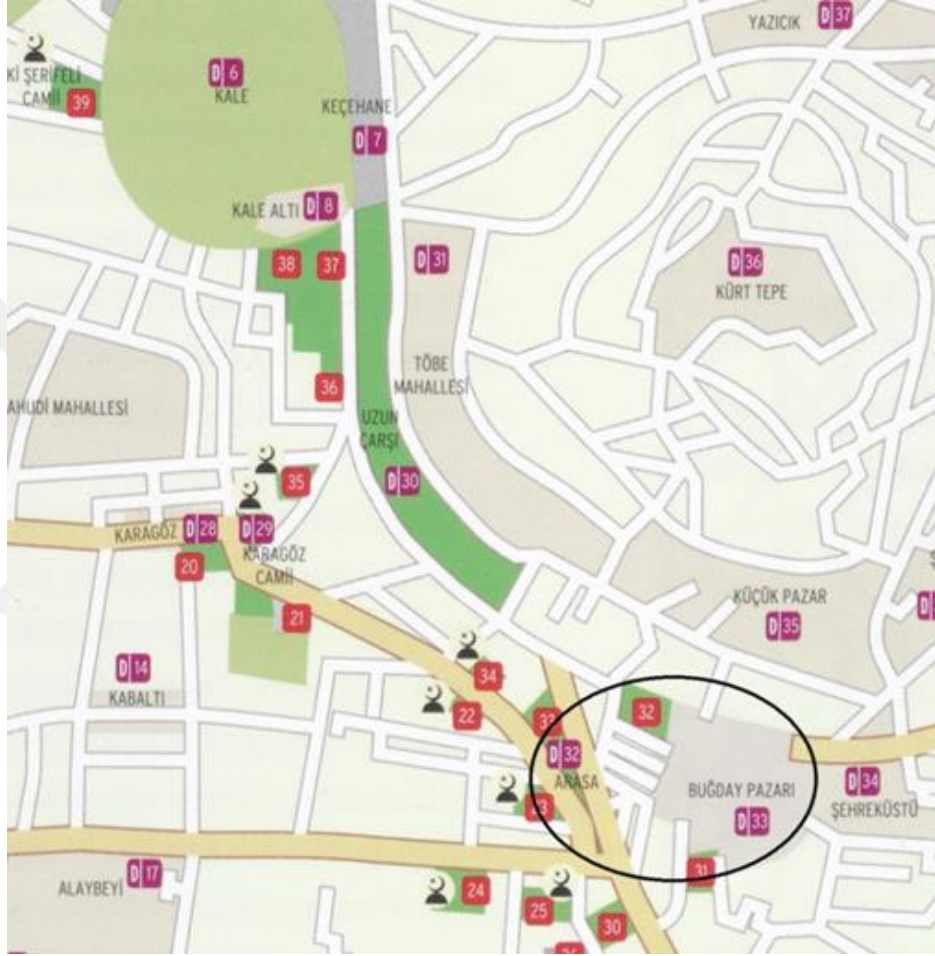
Şekil 4.77 Yüzükçü Hanı üst kat görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Hanın doğu ve güney cephesi binalarla kapalıdır. Taçkapı batı cephesindedir ve sivri beşik tonozludur. Alt katta sokak cephesinde taçkapı dışında herhangi bir açıklık bulunmazken, üst katta taçkapının üstündeki odada altı, hanın kuzey kenarında dört olmak üzere basık kemerli pencereler bulunmaktadır. (Şekil 4.67) Taçkapı siyah beyaz taş işçiliğine sahip olup, bir de kitabesi bulunmaktadır. (Şekil 4.64) Dışta ve içte iki kemerden oluşan taç kapının dıştaki kemeri sivri, içteki kemeri ise yuvarlak kemerdur ve daha alçaktır. Kemerler de aynı şekilde, çift renkli taşlarla bezenmiştir. Giriş açıklığının kemer kilit taşında, sorguç bulunmaktadır. Sorgucun üzerinde yenileme kitabesi vardır. Taçkapının iki yanı, payanda şeklinde dışa taşırılmış olup, iki yanında sekiler bulunur. (Şekil 4.68)

4.22 Arasta Hanı (1650 öncesi)

4.22.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. Arasta günümüzde halkın arasa dediği çarşıdır. Buradan işaretle hanın konumunun bugün arasa denilen yerde olduğu düşünülebilir. (Şekil 4.78)

Şekil 4.78 Arasta Hanı'nın tahmini konumunu gösterir harita (Yakar, 2015'ten işlenerek)

4.22.2 Tarihçesi

Hanın adı Evliya Çelebi Seyahatnamesi, cilt 9 sayfa 49'da adı geçmektedir. (Evliya, 1985) Evliya Çelebi 17. yüzyılın gezginlerindedir. Seyahatname'de adı geçen bu yapının bir 17. yüzyıl yapısı veya öncesine ait bir yapı olduğu söylenebilir.

4.23 Sinekoğlu Hanı (1722)

4.23.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

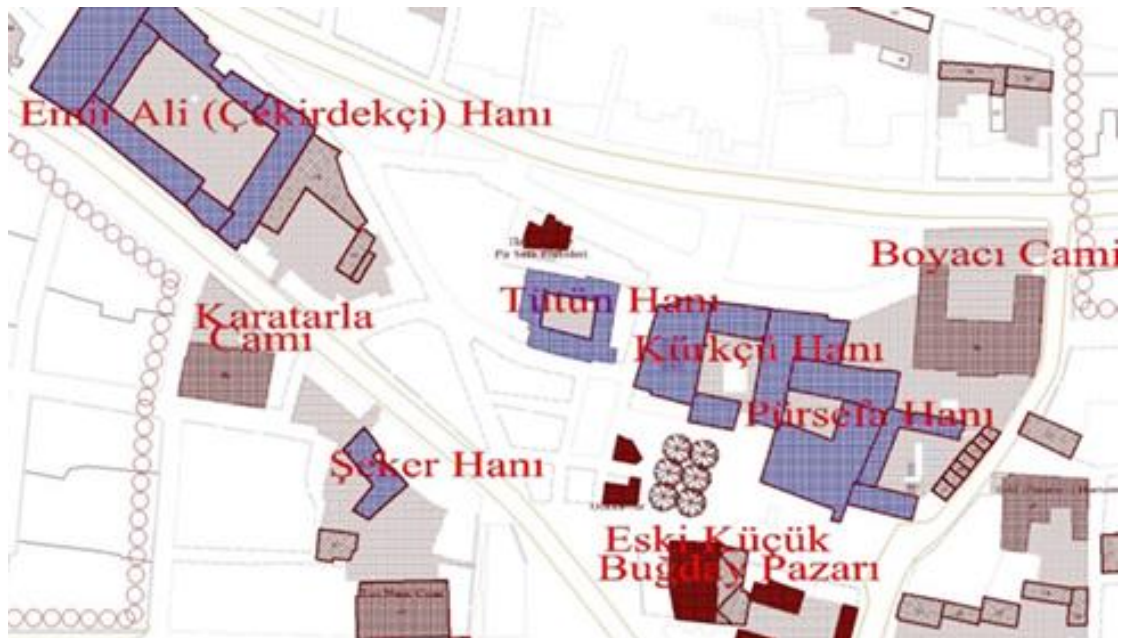
4.23.2 Tarihçesi

Hanın adına 1722 tarihli bir kayıta rastlanılmıştır. Bu kayıta “Ayıntab’daki Sinekoğlu Evkafı arsasına Seyyid Ali’nin yaptığı bina kaldırılıp bahsi geçen arsaya han vesair bina yapılmasına izin verildiği” (Osmanlı Devleti Arşivi AE, SAMD. III 190/18375) biçiminde geçer. Bu kayıttaki bilgiye göre hanın bu tarihlerde yapılmış olduğu düşünülmektedir.

4.24 Boyacıoğlu Hanı (1722 öncesi)

4.24.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir. Ancak ismi sebebiyle kesin olmamakla beraber, günümüzde mevcut olan Boyacı Cami yakınlarında ve Boyacı Mahallesi’nde olduğu düşünülmektedir. (Şekil 4.79)

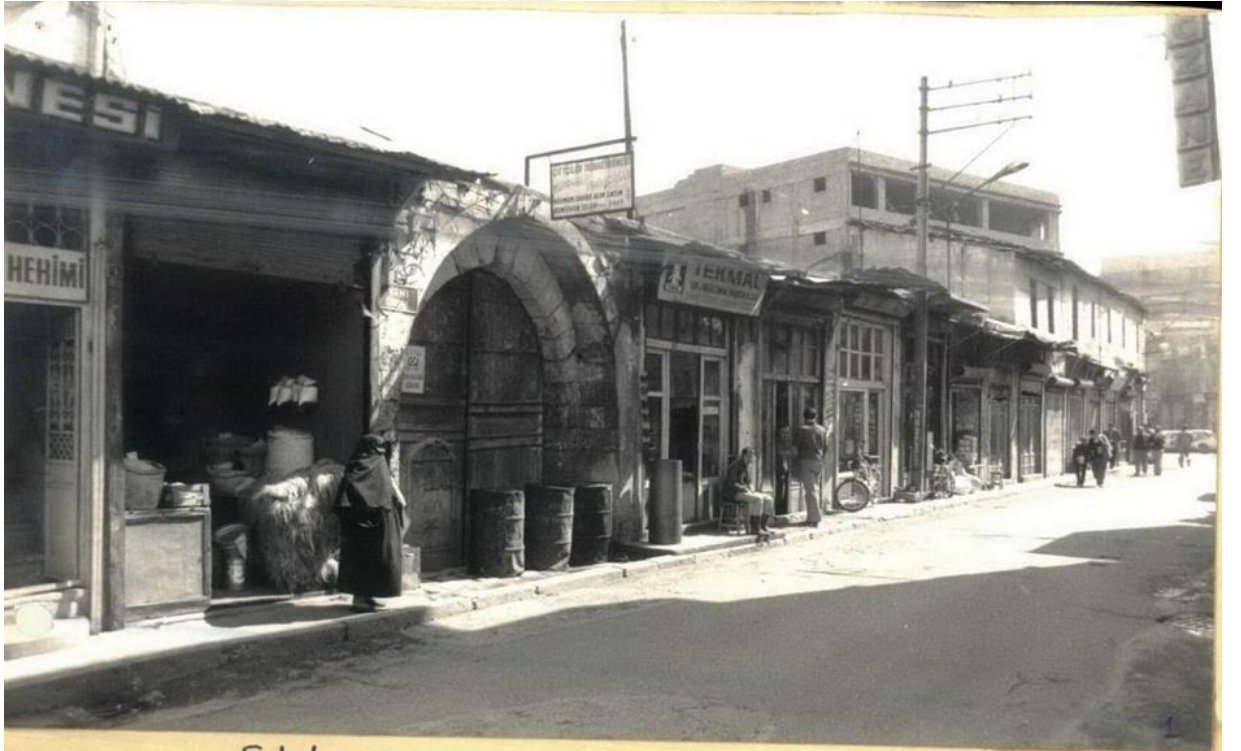
Şekil 4.79 Boyacıoğlu Han’ın tahmini konumu için Boyacı Cami konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

Usta'dır. (Güzelbey, Yetkin, 1970) Hanın ayrıca 99 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 1743 tarihli ve 49 nolu hükmünde (Kurt, 2013) ve 125 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin Ocak 1762 tarihli ve 74 nolu hükmünde de hanın adına rastlanmıştır. (Bakırcı, 2015) Bu tarihlerdeki kayıtlarda hanın adı henüz Nakıp Hanı olarak geçmektedir.

4.25.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Sultan Abdülmecid zamanında yani 1829-1861 yılları arasında tamir geçirdiği bilinmektedir. Sonrasında 1991 yılındaki mülk sahibi kendince bazı tadilatlar gittiğinden han eski halini kısmen kaybetmiştir. Bu tadilatlar sebebiyle mülk sahibi Anıtlar Kurulu tarafından mahkemeye verilmiş böylece hanın tamamen yıkılmasının önüne geçilmiştir. (Şahinbey Belediyesi Tanıtım Kitabı, 2017) 1984 yılı rölöve raporuna göre han büyük ölçüde korunmuş durumda imiş. (KK arşivi, pdf no 10400)

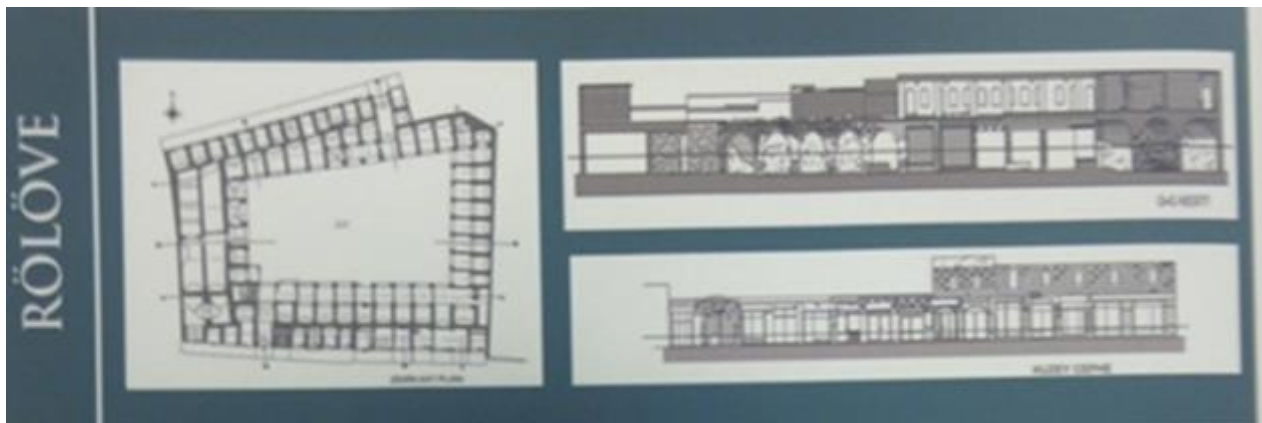

Şekil 4.81 Mecidiye Han Şehitler Caddesi giriş cephesi 1984
(KK arşivi, pdf no 10400)

Şekil 4.82 Mecidiye Han batıdaki sokak cephesi 1984 (KK arşivi, pdf no 10400)

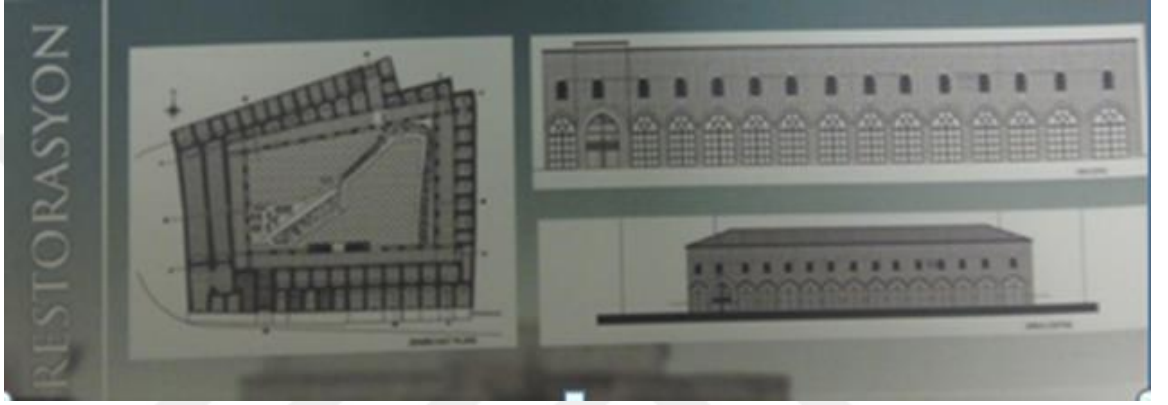
Günümüzde Şahinbey Belediyesi tarafından satın alındıktan sonra restorasyon projeleri hazırlanan Mecidiye Hanı bu projeyle (Şekil 4.84, Şekil 4.85, Şekil 4.86) Şahinbey Belediyesine 2014 Tarihi Kentler Birliği Süreklilik ödülünü kazandırmıştır. Han içerisinde restorasyon çalışması uygulamaları Ocak 2018 itibariyle başlanılmıştır. (Şekil 4.87)

Şekil 4.83 Mecidiye Hanı'nın rölöve projesi (Şahinbey Belediyesi, 2017)

Şekil 4.84 Mecidiye Hanı'nın restitüsyon projesi (Şahinbey Belediyesi, 2017)

Şekil 4.85 Mecidiye Hanı'nın restorasyon projesi (Şahinbey Belediyesi, 2017)

Şekil 4.86 Mecidiye Hanı restorasyon projesi görselleri (Şahinbey Belediyesi, 2017)

Şekil 4.87 Mecidiye Hanı restorasyon inşaatı çalışması, batı güney ve doğu kanatları ile avlu görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.88 Mecidiye Hanı'nın günümüzde kullanılan giriş batıdaki sokak cephesi (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.89 Mecidiye Hanı'nın avlu cephesinden günümüzde kullanılan girişi (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.88'de görülen ve günümüzde ana giriş olarak kullanılan kapı sonradan açıldığını düşündüğümüz olan ikinci bir kapıdır. (Şekil 4.89) Şekil 4.90'da görülen bu giriş günümüzde kullanılmamaktadır. Ancak hanın ana girişinin asıl bu olduğu Şekil 4.98'deki plandan da anlaşılabilir.

Şekil 4.90 Mecidiye Hanı doğu yönünde bulunan Şehitler Caddesi cephesindeki girişi (Altın, 2015)

Şekil 4.91 Mecidiye Hanı avlusu kuzey ve batı kanatları restorasyon öncesi görünümü (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.92 Mecidiye Hanı avlusu güneydoğu ve güney kanatları restorasyon öncesi görünümü (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.93 Mecidiye Hanı avlu görünümü: güneydoğu ve güney kanatlarında devam eden restorasyon çalışmaları (Zincircioğlu, 2018)

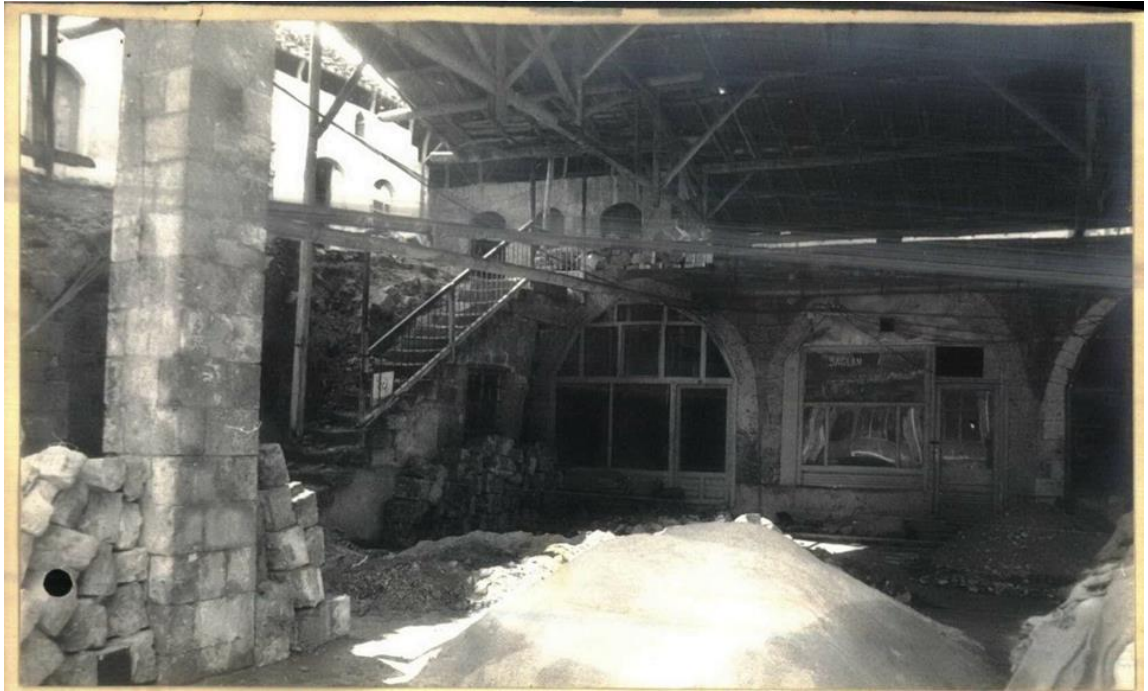
Şekil 4.94 Mecidiye Hanı batı kanadı görünümü; devam eden restorasyon çalışmaları (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.95 Mecidiye Hanı devam eden restorasyon çalışmaları, ahır bölümünün tonozunun üst kattan görünümü (Zincircioğlu, 2018)

?Restorasyon çalışmaları halen devam etmektedir. Restitüsyon projesinde bulunan ve günümüze ulaşmamış revaklar eklenmeye başlanmış, üst katta yeniden oluşturulan odalar görülmektedir. (Şekil 4.94) Ayrıca sonradan yapılan betonarme eklentiler kırılarak orijinal döşemeler ortaya çıkarılmıştır. (Şekil 4.95) Şekil 4.85'teki restorasyon planı ve Şekil 4.86'daki görsellere göre avlunun batı kanadına yapılması planlanan iki kollu merdivenin hangi kaynağa dayandırıldığı bilinmemekte olup muhtemelen hana verilecek yeni fonksiyonlara göre tasarlandığı düşünülmektedir.

Şekil 4.93'te üst katın korunmuş olan bölümün bir kısmı görülmektedir. Önünde sonradan betonarme dikmelerin uygulandığı revakın arkasındaki odaların her biri basık kemerli birer kapı, birer pencere ve birer küçük tepe penceresinden oluşmaktadır. Şekil 4.96'da aynı cephenin restorasyon çalışması ile oluşturulan üst kat odaları görülmektedir. Üst kattan günümüze ulaşan bölümlerin tamamen yıkılıp, yeniden inşa edilen odaların derinliklerinin artırılarak eski revak hizasına getirildiği, uygulamada özgün ölçülere uyulmadığı gözlemlenmiştir.

Şekil 4.96 Mecidiye Hamı avlusu içinde, **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'de e planı görülen ve orijinal olduğunu düşündüğümüz üst kata çıkış merdiveni 1984 (KK arşivi, pdf no 10400)

Şekil 4.97 Mecidiye Hanı, üzerindeki Şekil 4.91’de de görülen betonarme eklentilerden temizlenen ahır bölümü restorasyon çalışmaları (Zincircioğlu, 2018)

4.25.4 Mimarisi

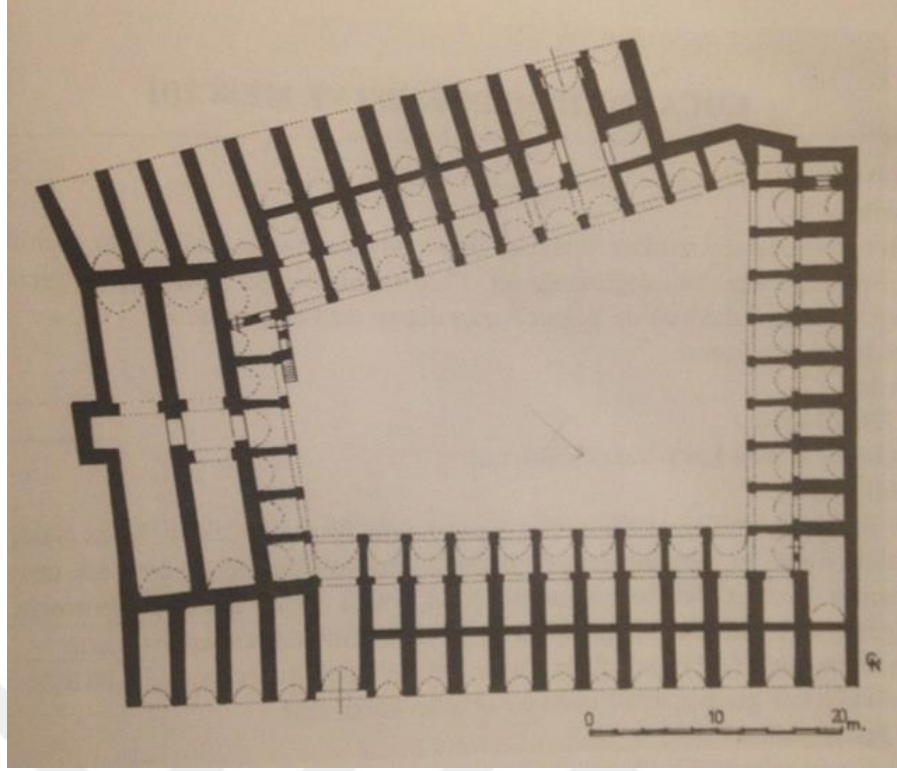
Han, yamuk, yaklaşık 36 metre x 24 metre ebatlarında, geniş bir avlu etrafında iki katlı olarak inşa edilmiş bir yolcu hanıdır. Hanın orijinal halinde alt katın kuzey kanadında sekiz oda, güneydoğu kanadında on oda ve ana giriş, köşede bir oda ve her odanın önünde birer eyvan, batı kanadında on bir oda ve güney ortada bir ahır girişi ile beş oda bulunmaktadır. (Şekil 4.98) Alt kattaki bu revak benzeri eyvanlar yalnız Mecidiye Han’a özgü bir özelliktir. Odaların üstleri beşik tonoz örtülüdür.

Plana göre üst kata ahır girişinin doğusunda yer alan merdivenden çıkılmaktadır. (Şekil 4.96) Bu merdiven sonradan iptal edilmiş, bunun yerine güneydoğudaki odanın birinin içerisine Şekil 4.86’da planı görülen betondan merdiven yapılmıştır. Günümüzde devam eden restorasyon çalışmaları sırasında bu merdiven de kırılmış ve orijinal merdivenin tam bulunduğu yere şantiye merdiveni kurulmuştur. (Şekil 4.97)

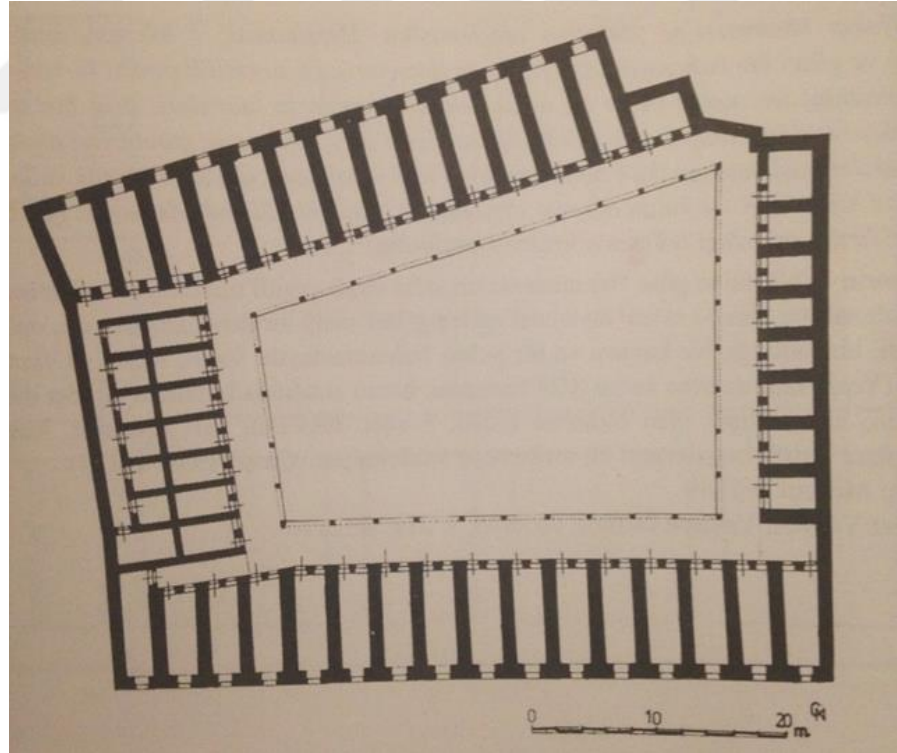
Hanın üst katının odalarının büyük kısmı günümüzde mevcut değildir. Üst kattan günümüze ulaşan yalnızca hanın güneydoğu ve güneybatısındaki birkaç odadır. Üst katın büyük bölümü günümüze ulaşamamıştır. Üst katın özgün durumdaki plan düzeninin, avlu çevresinde dört tarafı revaklı ve arkasında odaları bulunan bir yapıda olduğu düşünülmektedir. Bu odalar çoğunlukla alt katın hizasındadır. Alt kattan farklı olarak üst kattaki en büyük farklılık, altta ince uzun iki kısımdan oluşan ahır bölümünün, üst katta odalara bölünerek düzenlenmiş olmasıdır. Güney kanadında sekiz oda, batıda on beş oda ve bir eyvan, güneyde ahır bölümünün üstünde revakların yönünde yedi ve sırtında yedi olmak üzere on dört oda ile doğu kanadında on dört oda bulunmaktadır. (Şekil 4.99) Güney cephenin batı tarafındaki ikinci odanın duvarları, kısmen yıkılmıştır. Üst katın revakları da aynı şekilde yok olmuştur. Revakların yerine betonarme ayaklar uygulanmış ayrıca yok olan çatının yerine betonarme tavan yapılmıştır. (Şekil 4.91, Şekil 4.92)

Hanı betimlemek için kullanılan “yetmiş sekiz adet tahtani ve fevkani oda ve bir kebir ahur ve bir havzı ve havluyu müştamil ve kezalik mukaddema ihdas ve bina eylediğim han” ifadesi 1726 tarihli ve 583 defter numaralı vakıf defterinin 42. sayfasının 55 numaralı kaydında geçmektedir. (Güzelbey, H.Yetkin, 1970) Hanın elimizdeki restitüsyon planlarına göre alt katında otuz beş, üst katında elli iki olmak üzere toplam seksen yedi adet odasının olduğu görülmektedir. Hanın vakfiyesi handaki oda sayısının toplam yetmiş sekiz adet olduğunu, bir ahırının ve bir havuzunun olduğunu ifade etmektedir. Ahır güneyde olup günümüze ulaşmışken, havuz mevcut değildir. Oda sayısındaki fazlalık hanın tadilat geçirmiş olması sebebiyledir.

Şekil 4.98 Mecidiye Hanı zemin kat planı (Çam, 2006)

Şekil 4.99 Mecidiye Hanı üst kat planı (Çam, 2006)

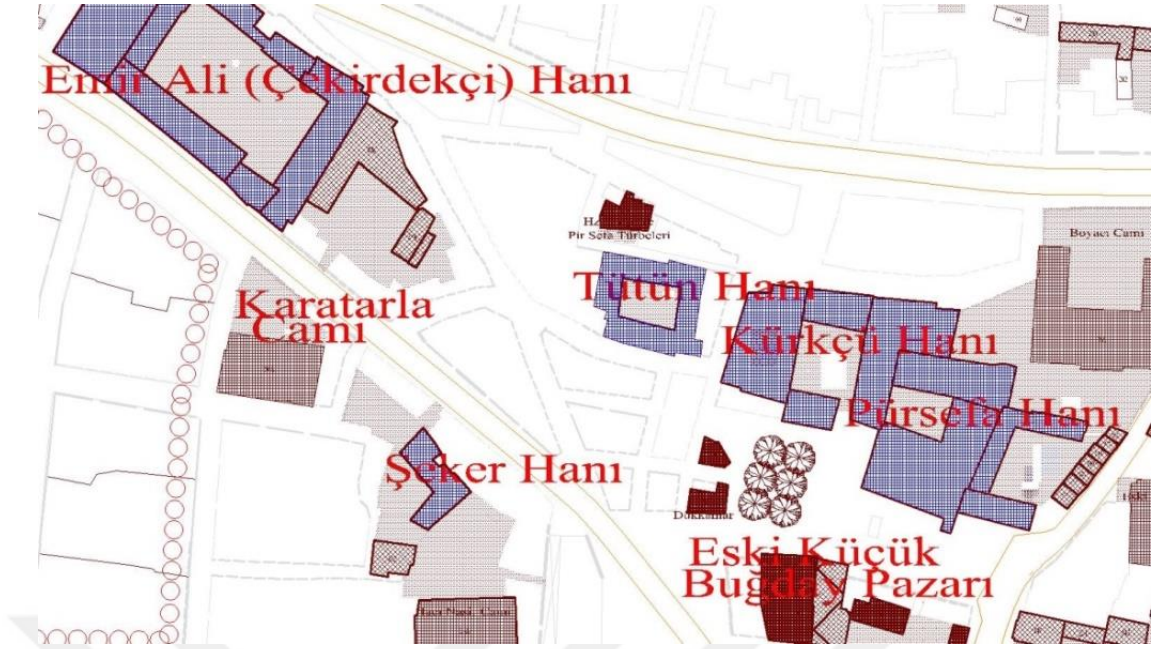
Hanın kuzey ve güney cepheleri yapılarla kapalı olup, cadde cephesi olan güneydoğu cephesi ile sokağa bakan batı cephesi bulunur. Hanın Şehitler Caddesi'ndeki güneydoğu cephesinde on iki dükkan ile bir giriş ve Yeni Çarşı Sokağı'na bakan batı cephesinde onbeş dükkan ile bir giriş bulunur. Bu girişlerden cadde tarafındakinin orijinal olduğu, diğerinin sonradan yapılan bir tadilatla açıldığı düşünülmektedir. Gaziantep hanlarında özellikle hanın kuyusunun girişe yakın bir yerde konumlandığını gözlemlemiş bulunmaktayız. Mecidiye Han'ın kuyusunun da bu giriş tarafında olması bu düşünceyi doğrular niteliktedir. Sokak cephesindeki diğer giriş üzerindeki tonozu ve hacminin büyüklüğü ile kuzey tarafındaki dört adet dükkan ile özdeş planlıdır ve bu girişin daha önceden bir dükkan olduğu izlenimini vermektedir.

Mecidiye Hanı birçok özelliği ile Gaziantep mimarlık tarihi için önemli bir handır. 18. yüzyıldan itibaren mağara biçiminde ahır yapımının da sona erdiği gözlemlenmiştir. Mecidiye Hanı'nda ilk defa denendiği düşünülen sahnı ahır uygulaması dikkat çekicidir. Bu döneme kadar ahır yapılarının kayadan oyma uygulanıyor olması, Mecidiye Hanı'nı bu özelliği ile de özelleştirmiştir. Ancak bu hanın ahırındaki uygulama sonraki dönem hanlarındakilerden farklıdır. Diğer hanlarda kemergözü açıklıkları ile oluşturulan sahnlar Mecidiye Hanı'nda sahnların arasına duvarlar örülerek uygulanmıştır. Bu şekilde inşa edilen ahır uygulaması da Gaziantep hanları içinde tektir. Daha sonraki dönemlerde inşa edilen hanların ahırları ne mağara biçiminde ne de bu şekildedir.

4.26 Tütün Hanı (1550-1650 arası)

4.26.1 Konumu

Han, Boyacı Mahallesi'nde Kürkçü Hanı ve Tütün Hanı Sokakları'nın kesiştiği yerdedir. (Şekil 4.100)

Şekil 4.100 Tütün Hanı konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.26.2 Tarihçesi

Hanın kitabesi bulunmamaktadır. Hanın adına rastlanan en eski belge 1754 tarihli bir Ayıntab şerhiye sicilidir. Sicilde tütünlerin eskiden beri Tütün Hanı'nda satıldığı ifadesinden hareketle hanın yapım tarihinin 1754'ten daha önce olduğu anlaşılmaktadır. Şubat 1764 tarihli ve 122 nolu başka bir Ayıntab şerhiye sicilinin 81 numaralı hükmünde hanın ismine rastlanılmıştır. Aynı sicil kaydının Aralık 1764 tarihli ve 135 nolu hükmünde (Yılmaz, 2016) ve 1765-1785 yılları arasında kapsayan 121 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 55. sayfasındaki 90 nolu hükümde de Tütün Hanı'nın ismi geçmektedir. (Karakuş, 2006)

1801-1806 yıllarını kaydeden 137 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin 92. sayfasının 116 numaralı hükmünde Ayıntâb'da Nuri Mehmed Paşa Câmii bitişiğinde Nuri Ali Ağazâde Hüseyin Ağa isimli vâkıfın inşa ettirdiği Tütün Han'ın muhasebesi konu edilmiştir. (Acıoğlu, 2012) Bu sicil kaydından anlaşılmaktadır ki hanı inşa ettiren Nuri Ali Ağa'nın oğlu Hüseyin Ağadır.

1871-1874 yılları arasında kapsayan 148 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 10. sayfasının 12 nolu hükmünde (Demir, 2013) ve 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 63'deki 179 nolu hükmünde de hanın adı geçmektedir. (Erkmen, 2005)

4.26.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Altın'ın tezinde yer alan “Han, tek katlı ve tek avlulu plandadır. Günümüze ulaşmış hanlar arasında tek katlı olan tek han Tütün Han'dır.” (Altın, 2015) bilgisinin koruma kurulu arşivindeki Tütün Hanı'na ait restorasyon ve restitüsyon raporları incelendiğinde doğru olmadığı görülmektedir. Sanat tarihçi M. Erkan Özerol'un raporunda hanın ikinci katının kuzey tarafında dikdörtgen bir mekânın bulunduğu, bunun haricinde ikinci katın günümüz malzemeleriyle çatıya dönüştürülüp, fonksiyonunu yitirmiş olduğu, ancak bugün üst kattaki mekânlara dair herhangi bir izin bulunmadığı ifade edilmiştir. (Koruma Kurulu Arşivi, Özerol, 2005) Ayrıca hanın güneydeki giriş kapısının tam karşısında. (Şekil 4.101)

Şekil 4.101 Tütün Han üst kata çıkış merdivenleri (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.102 Tütün Han avludan kuzey cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017)

Handa bir süre tütün ticareti yapıldığından bu isimle anılmaktadır. 2000’li yıllarda çerez yapım atölyesi olarak kullanılırken, 2007 yılında restore edilen han günümüzde kafeterya olarak kullanılmaktadır. Ayrıca avludan girilen ahır ya da mahzen olarak kullanılmış mağarasının içi de günümüzde mağara kafe adıyla aktif kullanılmaktadır. (Şekil 4.103, Şekil 4.104)

Şekil 4.103 Tütün Hanı bodrum katından görünümler (Zincircioğlu, 2018)

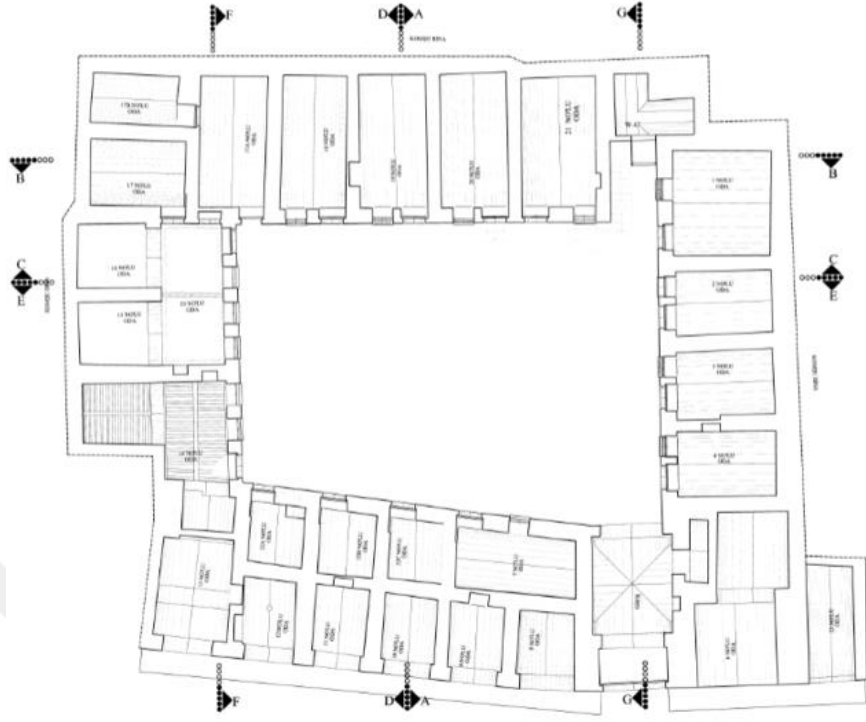

Şekil 4.104 Tütün Hanı bodrum katından görünüşler, kuyu (Zincircioğlu, 2018)

4.26.4 Mimarisi

Han tek avluludur. Günümüzde tek katlı olan hanın, yukarıda açıklandığı gibi orijinalinde iki katlı olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. (Özerol, 2005)

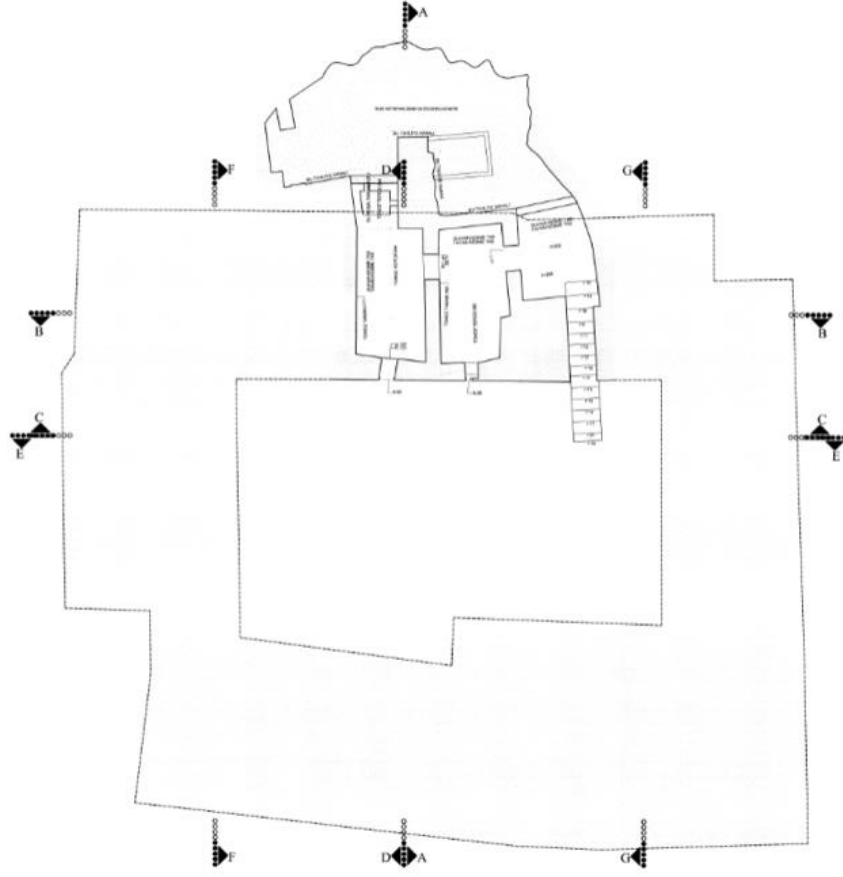
Han düzgene yakın yaklaşık 10 metre x 15 metrelik bir dikdörtgen avlu etrafında sıralanmış odalardan oluşmaktadır. Han ebat olarak Gaziantep'teki hanların en küçüğüdür. Güneydeki sokak cephesinden çapraz tonoz tavanlı bir dehlizle avluya ulaşılmaktadır. (Şekil 4.105, Şekil 4.106)

Şekil 4.105 Tütün Hanı zemin kat planı (Koruma kurulu arşivi, pdf 1226)

Şekil 4.106 Tütün Hanı giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.107 Tütün Hanı bodrum kat planı (Koruma kurulu arşivi, pdf 1226)

Kuzeyde giriş dehlizinin karşısında dama çıkış merdivenleri ve onun hemen yanında günümüzde mağara kafe olarak düzenlenmiş olan bodrumuna iniş merdivenleri bulunur. (Şekil 4.107) Bu bodrum muhtemelen ahır veya depo amaçlı kullanılmakta idi. Bodrumun duvarları tabii kayadan oyma şeklindedir. İçerisinde bir de kuyusu bulunan bodrumun içinde oluşturulmuş iki ayrı odanın duvarları kesme taş örgülü, üzerleri beşik tonozludur. (Şekil 4.103, Şekil 4.104)

Hanın doğu kanadında dört oda bulunmaktadır. Odalardan üçü dikdörtgen, kuzey uçtaki kare plandadır. Her odanın basık kemerli bir kapısı ve penceresi bulunmaktadır. Kuzey kanadın doğu ucunda tuvalet olarak kullanılan bir mekân ve önceden üst kata çıkılan merdivenler bulunur. Kuzey kanatta altı oda bulunmaktadır. (Şekil 4.108) Bu odalardan doğudaki birinci odanın penceresinin önünde bodruma iniş merdiveni vardır. (Şekil 4.102) Bu bodrum muhtemelen ahır veya depo amaçlı kullanılmakta idi. Bodrumun duvarları tabii kayadan oyma şeklindedir. İçerisinde bir

de kuyusu bulunan bodrumun içinde oluşturulmuş iki ayrı odanın duvarları kesme taş örgülü, üzerleri beşik tonozludur. (Şekil 4.103, Şekil 4.104) Avlunun güney kanadında dükkanların arka tarafında sonradan eklenmiş üç oda bulunur. (Şekil 4.109) Bu odaların sonradan eklendiği Çam'ın 2000 yılına ait plan şemasından anlaşılmaktadır. Batı kanattaki mekanlar ise birbirinden üç kemer gözüyle ayrılmış iki büyük odadır. Batı kanadın kuzey tarafındaki oda kuzey kanadın batı tarafındaki odayla irtibatlıdır. Batı cephesindeki odaların tavanı ahşap kaplı düz tavandır. Güney ve doğu kanatlar tavanı içten beşik tonoz biçimindedir.

Şekil 4.108 Tütün Han avludan genel görünüm, batı ve kuzey cepheler (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.109 Tütün Han avludan güney iç cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017)

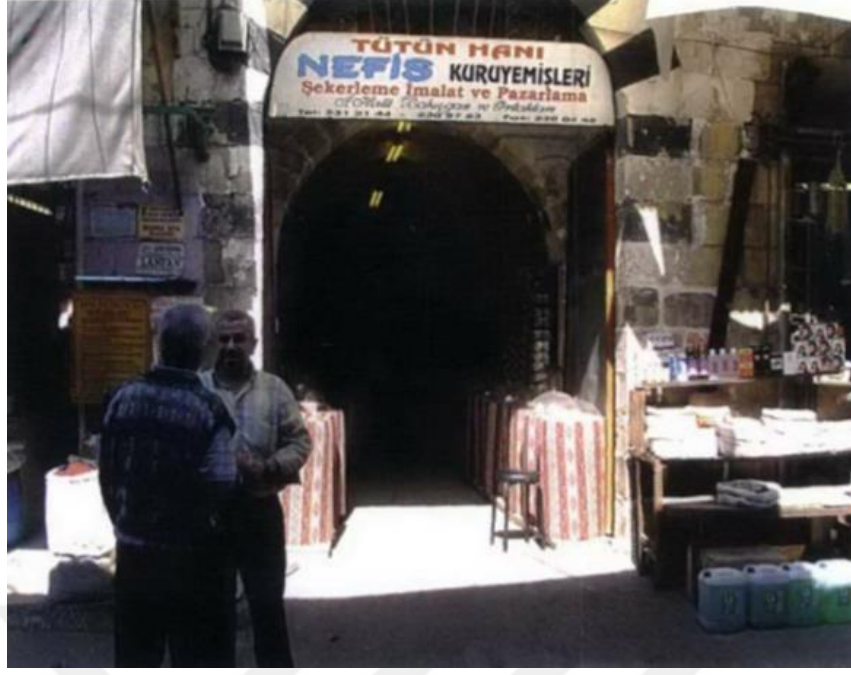
Hanın güney cephesi dışındaki cepheleri bitişiğindeki yapılarla kapalıdır. Giriş cephesi olan güneydeki taçkapısının her iki yanında dükkânlar bulunmaktadır. Girişin batısında altı, doğusunda bir dükkân yer alır. (Şekil 4.110, Şekil 4.111) Giriş kapısı diğer hanlardaki gibi gösterişli bir taçkapı biçiminde değildir. (Şekil 4.112, Şekil 4.113, Şekil 4.114) Kemerli ve pervazlı sonradan renkli taşlarla kaplanmıştır.

Şekil 4.110 Tütün Hanı güney cephesi, girişin doğusu (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.111 Tütün Hanı güney cephesi, girişin batısı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.112 Tütün Hanı taçkapısı 2006 (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 7168)

Şekil 4.113 Tütün Hanı taçkapısı, (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.114 Tütün Hanı kapısı 2000 (Çam, 2006)

Tütün Hanı hakkında bu çalışma neticesinde iki önemli tespit yapılmıştır. Birincisi literatürde tek katlı bir han olarak bilinen hanın özgün mimarisinde diğer Gaziantep hanları gibi iki katlı olarak inşa edilmiş olmasıdır. İkincisi hanın yapım zamanı ile ilgilidir. Hanın tarihi belgelerde adına rastlanan eski kayıt 1754 tarihli dir. Bu sebeple hanın 18. yüzyıl öncesi bir tarihte inşa edilmiş olduğu kesindir. Ancak bodrum katında kayadan oyma bir mağarası bulunan hanın bu özelliği Gaziantep'te 16. ve 17. yüzyıl hanlarında rastlanılan bir üsluptur. 18. yüzyıldan itibaren uygulanmadığı tespit edilmiştir. Giriş cephesindeki dükkânların varlığı Gaziantep'teki 18. yüzyıl hanlarına benziyor ise de Şekil 4.105 **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'deki zemin katları incelendiğinde avlunun dükkânların olduğu kanadındaki oda derinliklerinin diğer odaların derinliğinden daha az olduğu ve dış cephedeki dükkânların sonradan yapılan tadilatlarla bu odalardan bölünerek oluşturulduğu düşünülmektedir. Bu analiz ve tespitler ışığında hanın Çam'a göre 1735 öncesinde muhtemelen 17. yüzyıl sonlarında (Çam, 2006), Altın'a göre 18. yüzyıl başlarında (Altın, 2015) yapılmış olan Tütün Hanı'nın daha da eski yani 16. yüzyıl sonu, 17. yüzyıl başı gibi bir dönemde inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

4.27 Kandilli Hanı - Kandil Çavuş Hanı (1764 öncesi)

4.27.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ancak konumu günümüzde Düğmeci Mahallesi denilen Ammu (Ammi) Mahallesi'ndedir. (Çınar, 2000) Şekil 4.42'de Düğmeci Mahallesi'nin konumu görülmektedir.

4.27.2 Tarihçesi

101 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 29 nolu hükmüne göre han, 18. yüzyılın ilk yarısında Kandil Çavuş da denilen, Ayıntab Mukataası'nın sahibi Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır.(Çınar, 2000) 1742 tarihli Ayıntab şerhiye sicilinin 4. sayfasının 11 nolu hükmünde de Kandil Çavuş Hanı adına rastlanılmıştır. (Yılmaz 2010) Kandil Çavuş Hanı'nın alt katında 14 oda, üst katında 24 oda vardı. Alt katta ayrıca iki manav, iki bakkal, ekme ve berber dükkânları ile bir ahır bulunmaktaydı. (Çınar, 2000) 1764 tarihli 122 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 13 numaralı ve 17 numaralı hükmünde 'Kandilli' adına rastlanılmıştır. (Yılmaz, 2016)

4.28 Kızgan Hanı (1764 öncesi)

4.28.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

4.28.2 Tarihçesi

1763-1764 yıllarını kapsayan 122 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin 138 nolu hükmünde hanın ismine rastlanılmıştır. (Yılmaz, 2016)

4.29 Haffaf Hanı 1769 öncesi

4.29.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

4.29.2 Tarihçesi

1769 tarihli ve 131 nolu Ayıntab şerhiye sicil kaydı sayfa 229'da hanın adı geçer. (Altın, 2015)

4.30 Katırcılar Hanı (1769 öncesi)

4.30.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

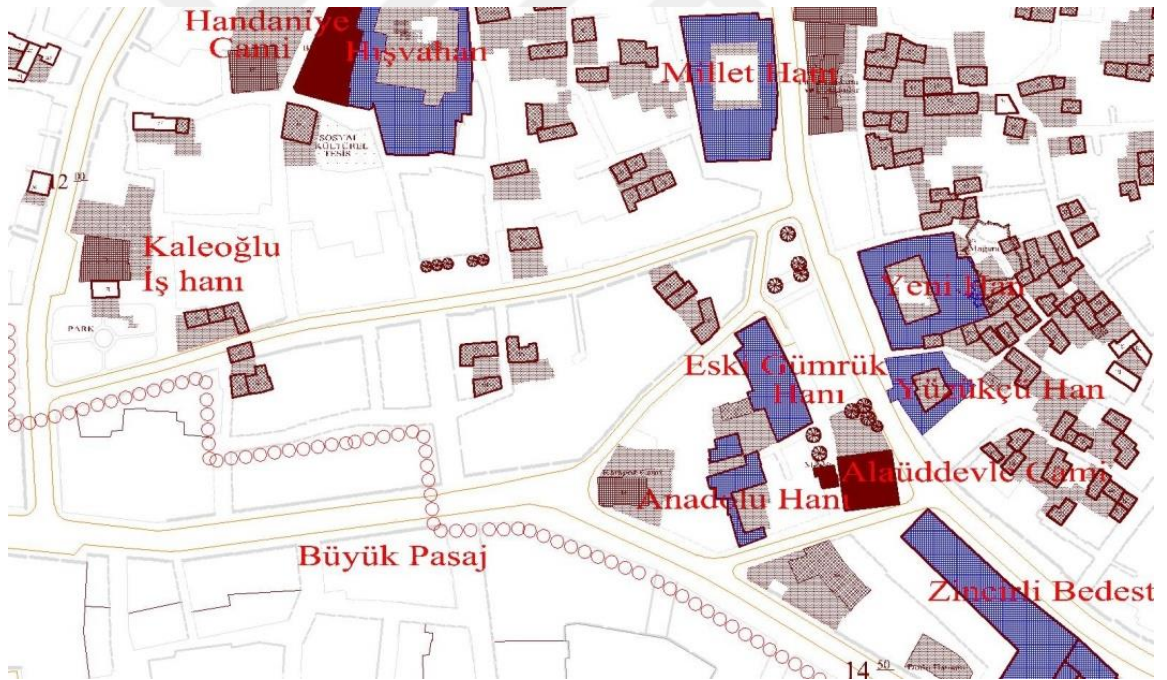
4.30.2 Tarihçesi

1769-1782 yılları arasında konu alan 131 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri kaydında hanın adı geçmektedir. (Köroğlu, 2009)

4.31 Hasırcı Hanı (1801)

4.31.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. Konumunun Kaleoğlu iş hanının bulunduğu yer olduğu düşünülmektedir. (Çam, 2006) (Şekil 4.115)

Şekil 4.115 Hasırcı Hanı'nın bugünkü Kaleoğlu İş Hanı yerinde olduğu tahmin edilen konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.31.2 Tarihçesi

1801'de şair Hasırcıoğlu Mehmet Ağa'nın babası Abdullah Ağa vakfi olarak yaptırılmış, Uzunçarşı içinde küçük bir handır. (Işık, 2002) 1798'de yenilenmiş olup yapım yılı daha eskidir. (Çam, 2006)

1882-1884 yıllarını kapsayan 151 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 203'teki 305 nolu hükmünde 'Hasırcızade Hanı' ifadesiyle hanın ismi geçmektedir. (Yılmaz, 2007)

4.32 Hacı Musa Hanı (1820 öncesi)

4.32.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

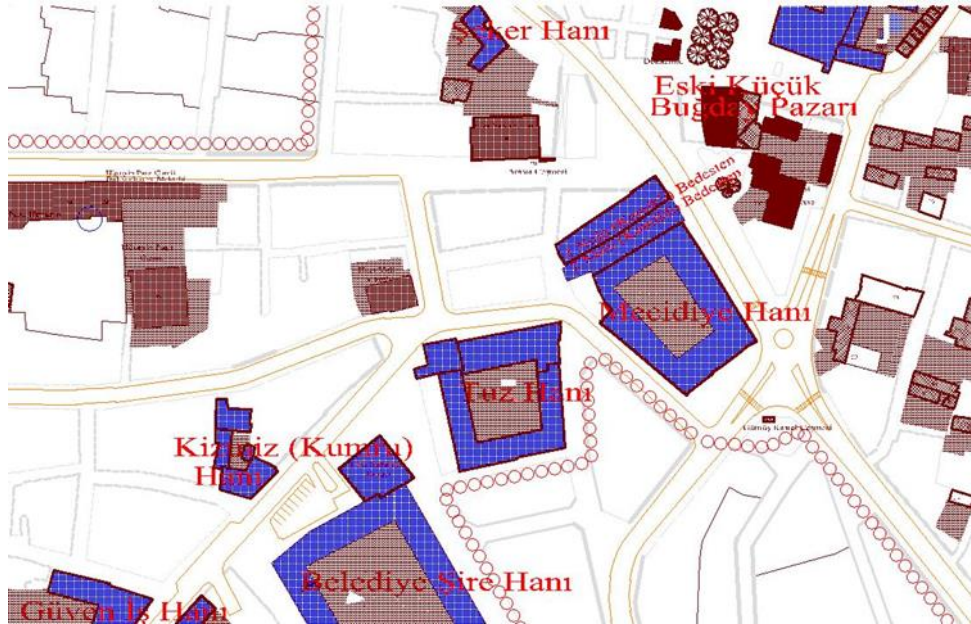
4.32.2 Tarihçesi

1966 numaralı VGMA defterinin 162. sırasında adı geçer. (Altın, 2015) Söz konusu defter 1820 yılına aittir.

4.33 Tuz Hanı (1531 öncesi)

4.33.1 Konumu

İsmet Paşa Mahallesi Tuz Hanı Caddesi üzerindedir. Ayıntab şerhiye sicillerinde hanın bulunduğu mevki arasa mevki olarak geçmektedir. (Şekil 4.116)

Şekil 4.116 Tuz Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.33.2 Tarihçesi

Tuz Hanı'nın kitabesi bulunmamaktadır. Bu nedenle yapım zamanı ve yaptıranı net bilinmemektedir. Bu konuda tarihçiler arasında farklı görüşler vardır. Çam'a göre söz konusu Tuz Hanı ilk olarak 16. yüzyılda yapılmış, daha sonra yıkılıp 19. yüzyıl ortalarında yeniden yapılmıştır. Güzelbey'e göre ise 16. yüzyılda yapılan Tuz Hanı ile 19. yüzyılda yapılan Tuz Hanı farklı yerlerdeki Hanın konum olarak o dönemdeki şehir merkezine uzak oluşu Güzelbey'i doğrular niteliktedir. (Altın, 2015) Tuz Hanı hakkında diğer bir tartışma konusu da Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sindeki (Evliya, 1985) notlarından kaynaklanır. Günümüzde mevcut bir adet Tuz Hanı varken, Çelebi şehri ziyareti sırasında gördüğü iki adet Tuz Hanı'ndan söz etmektedir. Burada sözü edilen Tuz Hanı'nın birisi Tuz Hanı başlığı altında incelediğimiz bu han iken, diğer Tuz Hanı hakkında iki ayrı görüş bulunmaktadır. Tarihçi Çam, bu ikinci Tuz Hanı'nın günümüzde de mevcut olan Maarif Hanı, diğer adıyla Yemişhan olduğunu savunurken bazı tarihçiler diğer Tuz Hanı'nın kaleye daha yakın konumda ve günümüze ulaşmamış başka bir han olduğunu düşünmektedirler. (Işık, 2002) Bu noktada hangi görüşün doğru olduğunu belirleyebilmek için yeterli veri bulunmamaktadır.

1850-1860'larda sıfırdan inşa edilmiş olan yapının ilk katının mimarı bilinmemektedir. İkinci katın mimarının, Boynuydoğan Ali Usta olduğu belirtilmektedir. (Güzelbey, 1960)

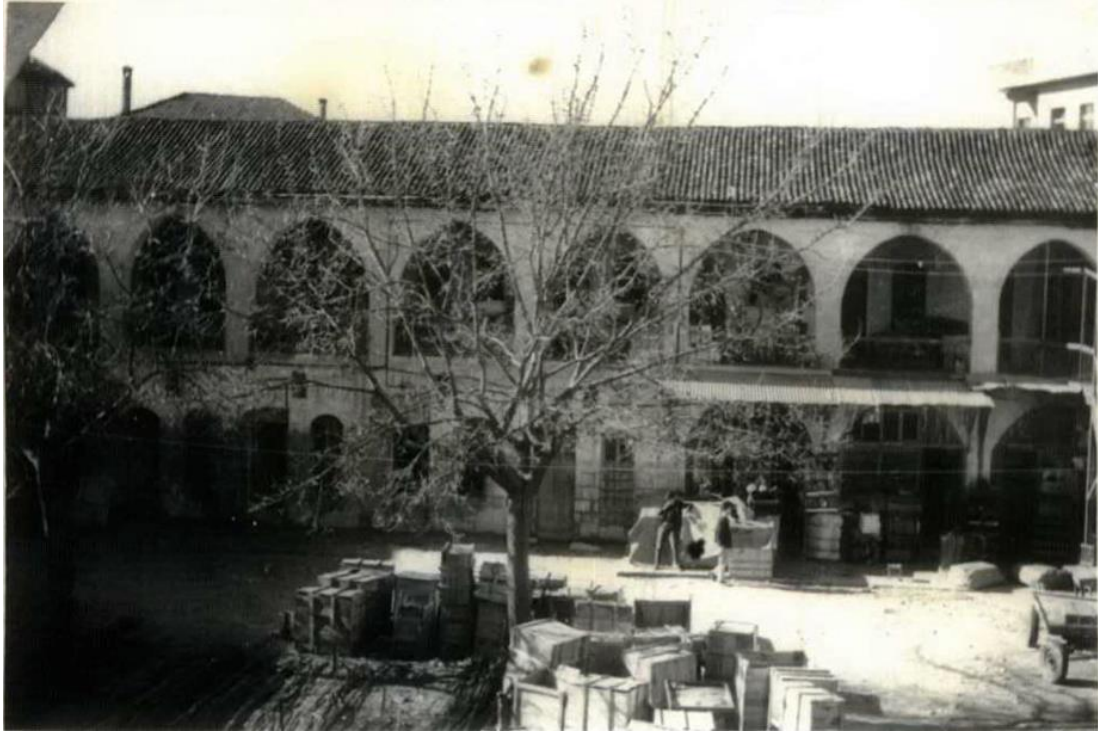
Tuz Hanı ismi 1 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 168. sayfasının birinci hükmünde ve aynı sicil kaydının 214. sayfasının birinci hükmünde geçer. Bu sicil 1531 ile 1553 yılları arasını kapsadığı bilindiğine göre hanın yapım tarihinin bu yıllardan eski olduğu açıktır. (Karagöz, 2012) 1618-1619 tarihli 12 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 115. sayfasının 36 nolu hükmünde ve aynı sicil 174. sayfasının 206 nolu hükmünde de hanın ismine rastlanılmıştır. (Arıkan, 2017) 1882-1884 yıllarını kapsayan 151 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 91'deki 144 nolu hükmünde ve aynı şerhiye sicilinin sayfa no 138'teki 204 numaralı hükmünde de birkaç defa 'Tuzcu Hanı' ifadesi geçmektedir. (Yılmaz, 2007) Burada adı geçen hanın da Tuz Hanı olması ihtimali kuvvetle muhtemeldir. 1884-1885 tarihli 152 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 19'daki 32 nolu hükmünde de Tuz Hanı adı geçmektedir. Aynı sicil sayfa 138'deki hükmünde (Yıldırım, 2006) ve 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu

Ayıntab şeriyeye sicilinin 76 nolu dava hükmünde de hanın adına rastlanılmıştır. (Erkmen, 2005)

Tüm bu kayıtlarda adı geçen Tuz Hanı'nın bahsi geçen Tuz Hanı mı, yoksa Seyahatname'de adı geçen diğer Tuz Hanı'na mı ait olduğu tespit edilememiştir.

4.33.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Han, 1966 yılına ait Koruma Kurulu arşiv raporlarına göre o yıllarda Abdülkadir Söylemez isimli şahsa aittir. Bu yıllarda tescilini yapan Nazım Tarhan'ın raporuna göre kare planlı ve toprak zeminli avluda iki büyük dut ağacı mevcuttur. Tarhan hanın muhtelif zamanlarda onarım gördüğünü ifade etmiştir. Kuzey cephenin ikinci katında Tekel ve Borsa satış şubeleri bulunmaktadır. Diğer birimlerde bezirgan, zahireci, diğer malzeme satış yerleri ve yazıhaneler bulunur. Şekil 4.117 ve Şekil 4.118'de 1966 yılına ait fotoğraflar Koruma Kurulu'ndan zemin kattaki bazı odaların dükkana çevrilmesi için istenen izin sebebiyle çekilmiştir. (KK arşivi, pdf no 45) Bu fotoğraflarda sonradan yıkılıp kemerli camekan yapılan odaların basık kemerli kapı ve pencereleri görülmektedir.

Şekil 4.117 Tuz Hanı'nın 1966 yılına ait avludan görünümü
(KK arşivi, pdf no 45, eski eser fişi no 21)

Şekil 4.118 Tuz Hanı'nın 1966 yılına ait avludan güney kanadı görünümü, revaklar kapalı durumda (KK arşivi, pdf no 45, eski eser fişi no 21)

2013 yılı sonrasında Şekil 4.119 ve Şekil 4.120'deki fotoğraflarda da görülebildiği şekilde çatıda onarım ve hanın cephesindeki tabelalarda düzenlemeler yapılmıştır. (KK arşivi, pdf no 7135) Günümüzde han toptan manifaturacılar çarşısı olarak kullanılmaktadır. Üst kat çoğunlukla dükkânların depoları olarak işlevlendirilmiştir.

Şekil 4.119 Tuz Hanı cephe fotoğrafı 2013 (KK arşivi, pdf no 7135)

Şekil 4.120 Tuz Hanı cephe fotoğrafı 2017 (Zincircioğlu, 2018)

4.33.4 Mimarisi

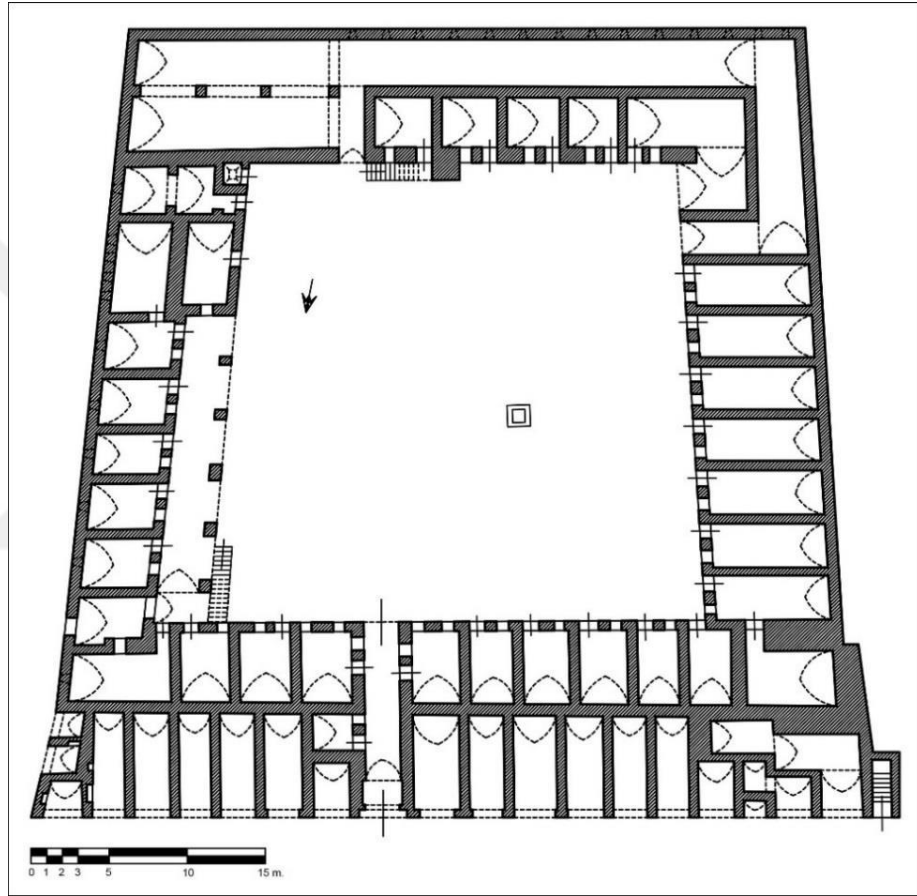
Tuz Hanı tek avlulu, iki katlı hanlar grubundandır. Han, çok sayıda odaları, ahırları, ambarları ve günümüzde otopark olarak kullanılan kare planlı yaklaşık 38 metre x 38 metrelik geniş avlusunun büyüklüğüyle bir kervansaray niteliğindedir. Oldukça büyük olan Tuz Hanı'nın oturma alanı yaklaşık 50 metre x 50 metredir.

Hanın girişi cadde cephesi olan kuzey cephededir. Avluya beşik tonoz örtülü giriş dehlizinden ulaşılır. (Şekil 4.121) Giriş dehlizinin doğusunda bir kapısı ve bir penceresi olan bir oda mevcuttur. Dehlizin güney tarafındaki avluya cephe odalara da dehlizden girilmektedir. Bu odaların dehlize açılan birer kapısı ve birer penceresinden başka avluya açılan iki basık kemerli penceresi bulunmaktadır. Ancak günümüzde zemin kattaki açıklıkların hepsi önü camekanlı dükkanlar biçimindedir. Bu odalardan başka dehlizin doğusunda üç, batısında altı dükkan daha bulunur. Köşedeki hafif L planlı dükkanlar dışındaki dükkanlar dikdörtgen planlıdır. L planlı dükkanlar üst katındaki büyükçe oda sebebiyle farklı plan düzenindedir.

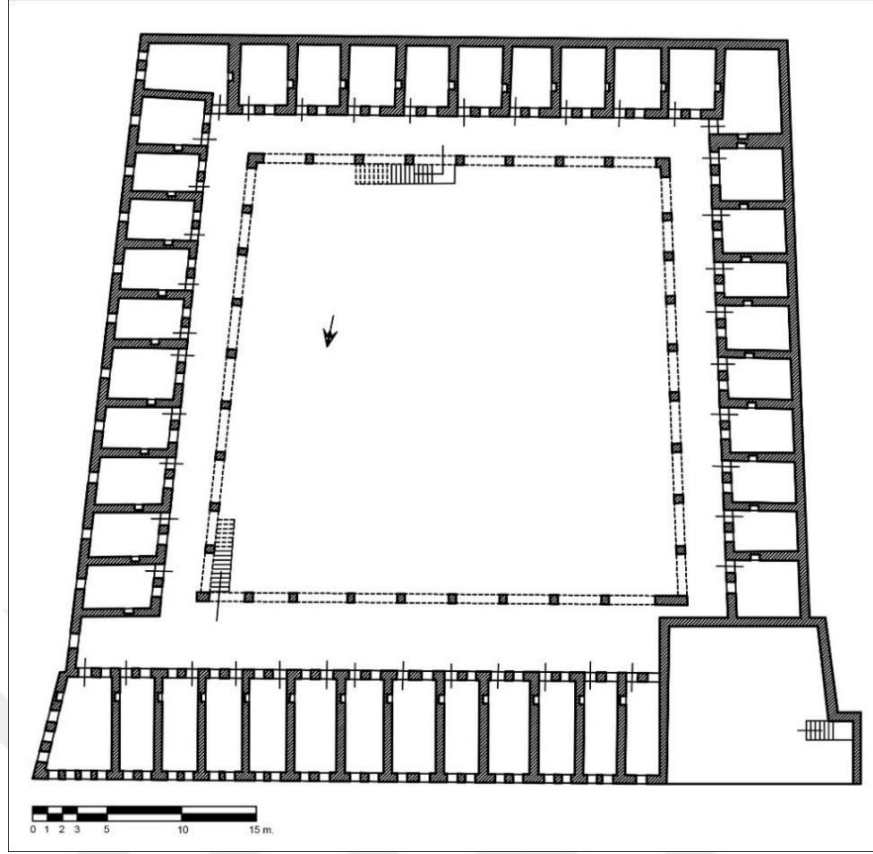
Şekil 4.121 Tuz Hanı girişi (Zincircioğlu, 2018)

Zemin katta doğu kanadının büyük kısmı revaklı, diğer kısımlar revaksızdır. Bu revaklar yığma kesme taştan yapılmış, altı adet sivri kemerden meydana gelmektedir. Revakın arkasında bulunan altı adet odanın birer dikdörtgen penceresi avluya açılmakta ve birer mazgal penceresi doğudaki cadde cephesine açılmaktadır. Bu bölümün en güneyindeki odadan başka bir mekana geçilmektedir. Bu odanın yalnız doğudaki mazgal penceresi vardır. En güneyde ise birbiri içinden geçilen iki mekan mevcuttur. (şekil 4.122)

şekil 4.122 Tuz Hanı zemin kat planı (Altın, 2015)

Zemin katta avlunun güney kanadında beş oda ve bir ahır bulunmaktadır. Günümüzde bu bölüm depo olarak kullanılmaktadır. Ahır bölümünün tamamı beşik tonozla örtülü olup, yalnız mazgal pencerelerden ışık almaktadır. Ahırın arkasında batı kanatta bulunan bir dehlizden avluya geçilir. Ahır kapısının batısında avludan üst kata çıkan iki merdivenden biri bulunmaktadır. Hanın batı kanadı ise dokuz oda ve bir eyvandan oluşmaktadır. Köşedeki oda hariç diğer odaların avluya açılan birer kapı ve penceresi bulunur.

Şekil 4.123 Tuz Hanı üst kat planı (Altın, 2015)

Avlunun güneyinin ortasındaki bir merdivenle dört tarafı revaklı ve revakların arkasında odalar bulunan üst kata çıkılır. (Şekil 4.123) Şekil 4.124'te görülen taş merdivenlerin basamaklarının karataş oluşu orijinal olduğunu düşündürmektedir. Merdivenin konum olarak cephenin dışına taşıyor olması hanın ilk yapıldığında tek katlı, daha sonradan iki katlı planlandığı izlenimini vermektedir. Doğu batı ve kuzey cephelerdeki revaklar dokuz gözlü kemerli, güneydeki ise sekiz gözlüdür. Ayrıca kuzey kanadındaki revak genişliği ön cephedeki dükkanların derinliği sebebiyle diğer cephedekilerden fazladır. Doğu kanadında on oda ve bir eyvan vardır. Odalarda ikişer pencere ve birer adet yüklük bulunur. Doğu kanadının kuzey ucundaki bu eyvandan kuzey kanadındaki iki odaya kapı açılmıştır. Kuzey tarafta bu iki oda ile beraber on üç oda vardır. Kuzeydeki bu odaların hem avluya hem caddeye bakan pencereleri vardır. Batı kanadındaki on odanın ve güney kanadındaki on bir odanın yalnız avlu cephesinde penceresi bulunur. Hanın üst katının kuzeybatı köşesinde yer alan büyük odanın hanın kahvehanesi olduğu düşünülmektedir. Üst kattaki mekânların tavanlarının tamamı alttan ahşap ile kaplıdır. Bu kaplamaların orijinal mi yoksa sonradan mı yapıldığı bilinmemektedir. (Şekil 4.124)

Şekil 4.124 Tuz Hanı üst kata çıkış merdiveni ve üst kat revakı tavan kaplaması (Zincircioğlu, 2018)

Hanın hem cadde cephesinde hem de avlu cephesinde dükkânlar bulunmaktadır. (Şekil 4.125, Şekil 4.126) Giriş cephesinde bulunan on yedi adet dükkânın yedi tanesi kapının doğusunda, on tanesi batısındadır. Bu dükkânlar dışında doğudaki sokak cephesinde de iki adet dükkân mevcuttur. Böylece cephede toplam on dokuz dükkân bulunur. Bu dükkânlar beşik tonozludur. Giriş cephesinin batı ucunda, üst kattaki kahvehane olduğunu düşündüğümüz odaya çıkan bir merdiven vardır. Dükkanların hizasında, üst kattaki odaların basık kemerli ikişer penceresi mevcuttur. Üst katta girişin üstündekilerle birlikte toplam yirmi yedi adet basık kemerli pencere bulunur. Handa genel olarak bir süsleme mevcut bulunmayıp, tamamı kesme keymih taşından yapılmış sade bir mimariye sahiptir. (Şekil 4.125)

Hanın genel yapısındaki sadelik girişine de yansımıştır. Tuz Hanı'nın taçkapısı basit sivri kemerli bir açıklıktan ibarettir. Açıklığın etrafına siyah beyaz taş işçiliği uygulanmıştır. (Şekil 4.121) Taçkapının üzerindeki odaya açılan iki adet basık kemerli pencere ve bunların üzerinde ortada bir de kuş penceresi bulunur.

Şekil 4.125 Tuz Hanı kuzey cephe görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.126 Tuz Hanı avludan görünüm (Zincircioğlu, 2018)

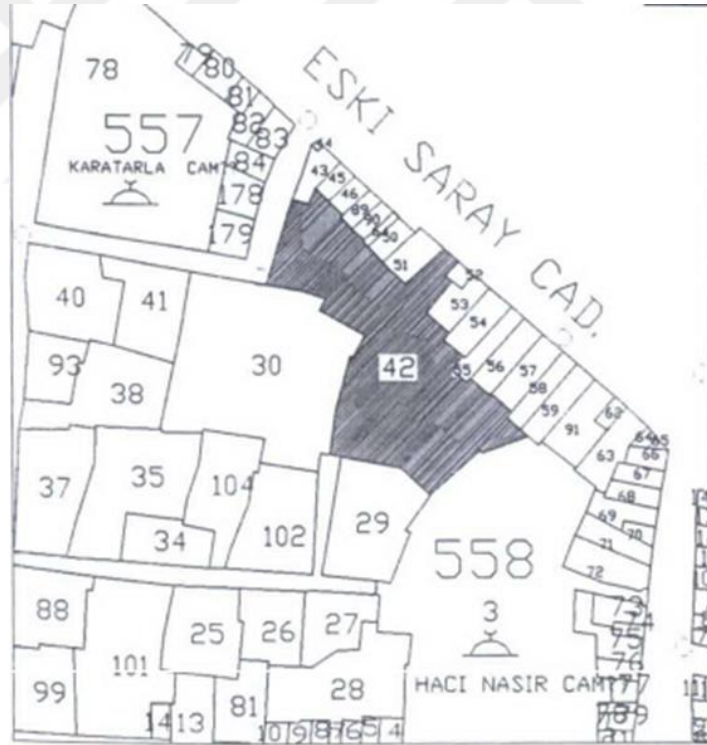
Literatürde Tuz Hanı'nın yapım zamanı ile ilgili belirsizlikler yer almaktadır. Hanın adının 16. yüzyıl Ayıntab şerhiye sicillerinde geçtiği, 17. yüzyılda şehri ziyaret eden Evliya Çelebi'nin şehirde iki adet Tuz Hanı'nın varlığından söz etmesi gibi bilgiler ile hanın mimari üslubunun 19. yüzyıl Gaziantep hanlarına benziyor olması çelişkiye sebep olmaktadır. Çünkü 16. yüzyıldan 17. yüzyıl başlarına kadar olan süreçte inşa edilen hanlar plan düzeni olarak incelendiğinde ahır bölümlerinin yöreye özgü bir

teknik olan kayadan oyma mağara biçiminde olduğu görülmektedir. Bu mağaralar bazen bodrum katta, bazen zemin katta olabilmektedir. Şekil 4.122’de planı görülen Tuz Hanı’nın ahırının mağara şeklinde değil, iki sahnalı ve tonoz örtülü olduğu görülmektedir. Ayrıca 16. ve 17. yüzyıl Gaziantep hanlarında dış cephelerde henüz dükkânlara rastlanılmaz. Günümüzdeki Tuz Hanı, Evliya Çelebi’nin sözünü ettiği iki Tuz Hanı’ndan biri değildir. Hanın hem cephesindeki dükkânlarının varlığı, hem de plan özellikleri bakımından tipik 19. yüzyıl Gaziantep hanlarının plan şemasına sahip olması ile bir 19. yüzyıl yapısı olduğu açıktır.

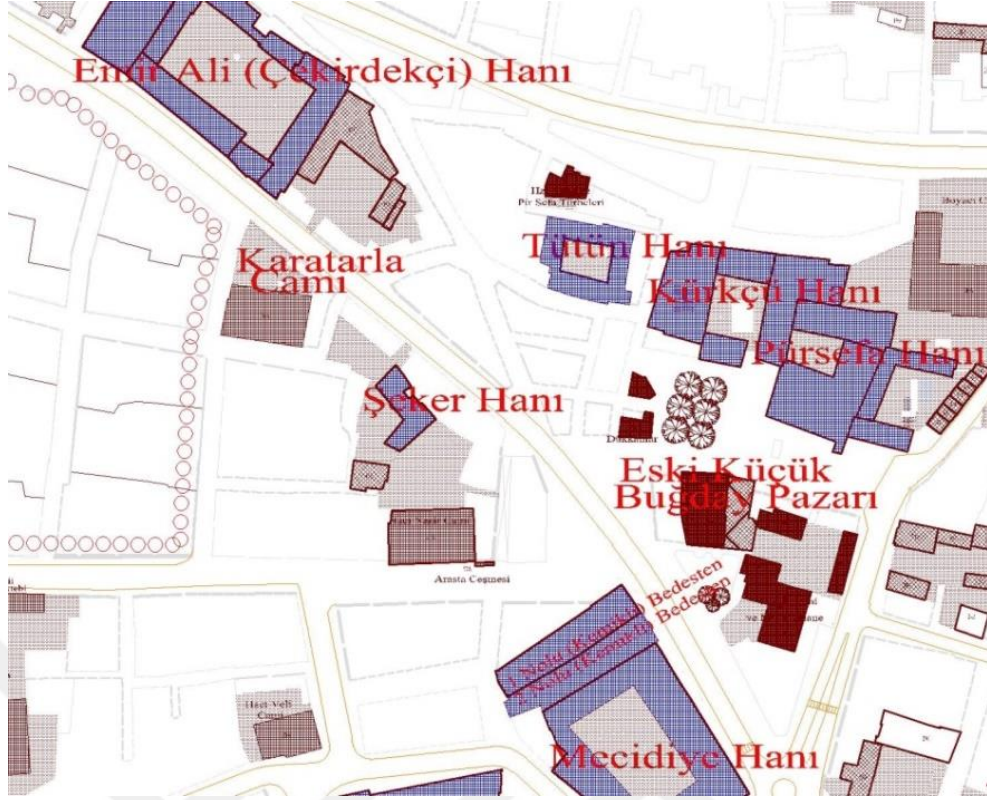
4.34 Şeker Hanı (1850 civarı)

4.34.1 Konumu

Karatarla Mahallesi, Eski Saray Caddesi üzerinde, Karatarla Cami yanında binaların arasında inşa edilmiş küçük bir handır. (Şekil 4.127, Şekil 4.128)

Şekil 4.127 Şeker Han’ın konumunu gösterir belge (Koruma kurulu arşivi, no 10314, (Kahraman, 2013)

Şekil 4.128 Şeker Hanı'nın konumunu gösterir harita
(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.34.2 Tarihçesi

Herhangi bir kitabesi bulunmayan hanın yapım zamanı ve yaptıranı kesin olarak bilinmemektedir. Yapım tarihi konusunda Çam, şekilsiz bir avlu etrafına, iki katlı olarak yapılmış olan hanın, 19. yüzyıl sonlarında yer darlığı sebebiyle çok katlı yapılan hanlar ile aynı dönemde yapıldığını iddia eder. Özkarcı ise hanın güneyindeki han ile irtibatlı konutun yapım tarihinden hareketle yapım yılını 1850 olarak vermektedir. (Özkarcı, 1987) Bu iki veri ışığında hanın yapım zamanının 19. yüzyıl ortaları olduğu söylenebilir. Yapı, günümüzde Güleç ailesinin mülkiyetinde bulunmaktadır. İncelediğimiz şeriye sicillerinde ve vakfiyelerde hanın adına rastlanılmamıştır.

4.34.3 Dönüşüm ve Restorasyon

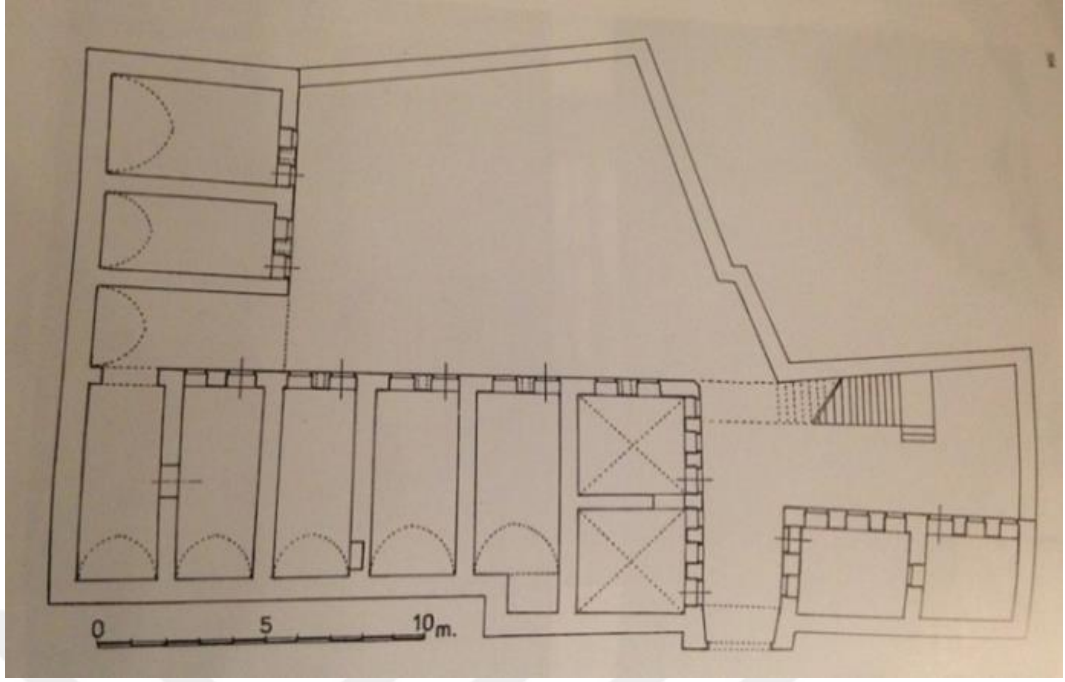
Şeker Han bugün çevre esnafın kiralayıp depo olarak kullandığı bölümleri dışında kullanılmamaktadır ve büyük ölçüde harap vaziyettedir. Tescillidir. Restorasyonu yapılmamıştır. Ana girişinin yanında hırdavat ve plastik malzeme satan dükkânlar bulunmaktadır. (Şekil 4.129)

Şekil 4.129 Şeker Han'ın Eskişehir Caddesi'nden giriş kapısı
(Zincircioğlu, 2017)

4.34.4 Mimarisi

Han, iki katlı ve iki avlulu düzende planlanmıştır. Giriş dehlizi ile birleşen L formdaki bir avlusu ve yarım bir kemer altından geçilerek ulaşılan yamuk formulu ikinci avlusu bulunmaktadır. Arsasının konumundan dolayı düzensiz planlıdır. Yaklaşık 350 metrekare bir oturma alanı vardır. Başlangıçta yolcu hanı olarak planlandığı, alt kattaki ahır ve depolardan, üst kattaki konuk odalarından anlaşılmaktadır. (Şekil 4.130)

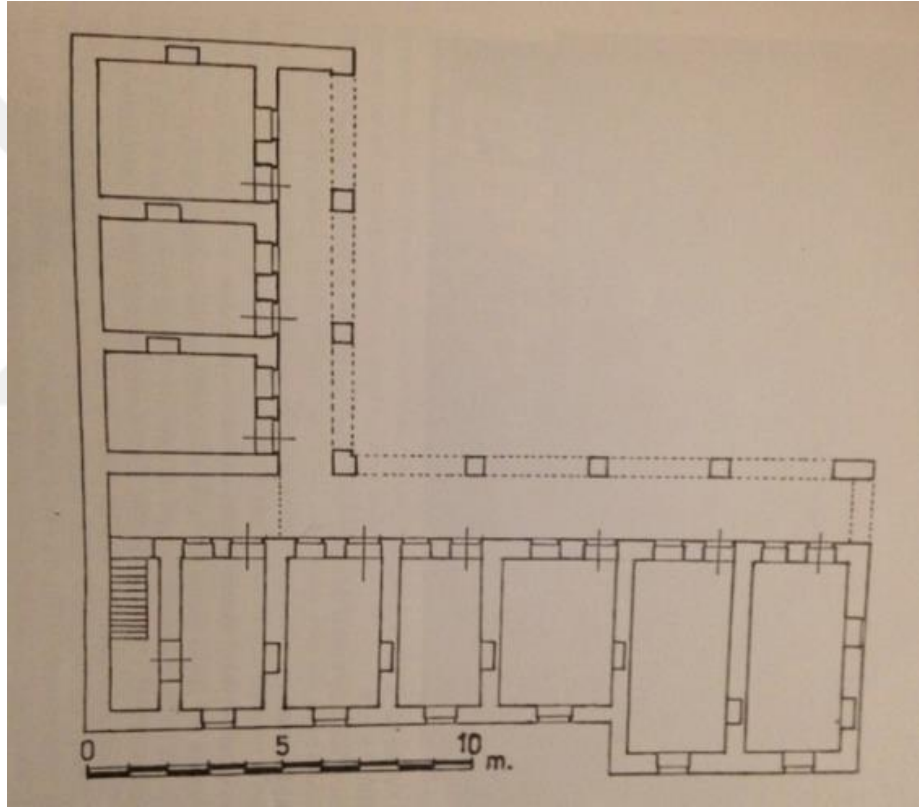
Şekil 4.130 Şeker Hanı zemin kat planı (Çam, 2006)

Kuzeydeki dar bir tonozlu dehlizden geçilerek L şeklinde üstü açık bir küçük alana ulaşılır. (Şekil 4.130, Şekil 4.134) Bu noktada yarım kemer biçimindeki ikinci bir kemerin altından geçilip yamuk biçimli avluya ulaşılır. L şeklindeki alanın kuzeyinde tek katlı iki oda ve güneyinde üst kat merdivenleri bulunur. Bu iki odadan giriş dehlizi tarafındaki dehlize cepheli bir kapı bir penceresi ile güneyindeki avluya açılan üç penceresi vardır. Diğer odanın ise avluya cepheli bir kapı ve iki penceresi bulunur. Kapı ve pencereler basık kemerlidir. Giriş dehlizinin doğusunda kare formulu ve iki oda bulunur. Bu odalar çapraz tonoz örtülüdür. L avluya açılan birer kapı ve ikişer penceresi olup kapı ve pencereleri basık kemerlidir. Güneydeki odanın ayrıca yamuk avlu cepheli iki penceresi daha vardır. Merdiven yamuk avluya cepheli olan kısmın üst katına çıkmaktadır. İki avlu arasında yarım bir kemer bulunmaktadır. Yarım kemerin üst kısmı aynı zamanda üst kata çıkan merdivenin sahanlığını oluşturur. Kemerin üzerinde sonradan örülmüş briket duvar sahanlığın korkuluğudur. (Şekil 4.135)

Yamuk formulu ikinci avlu etrafındaki odalardan alt katın kuzey kanadında bulunan ve ilk avluya da cephesi bulunan iki adet kare oda dışında beş adet beşik tonozlu dikdörtgen formulu oda daha vardır. Bu odalardan en batıdaki dışındaki dördünün basık kemerli birer kapı ve penceresi ile üstte birer tepe penceresi bulunur. En batıdaki oda ise kapısız ve penceresiz olup genişçe bir niş gibidir. Bu odanın hemen

önünde yamuk avlunun doğu kanadını oluşturan iki oda ve bir eyvan bulunur. Doğu batı doğrultusunda beşik tonoz örtülü bu odalar ve eyvan, dikdörtgen planlıdır. Eyvanın önüne sonradan metal kepenk uygulanmıştır. (Şekil 4.132) İki odanın da avlu cephesinde basık kemerli birer kapı ve penceresi ile üstte birer tepe penceresi vardır. (Şekil 4.130, Şekil 4.135)

Hanın alt katının duvarlarında, yalnız ikinci avlu etrafında olmak üzere, yerden pencere ve kapı açıklıklarının bitimine kadar kuşak şeklinde bir sıra beyaz (keymih taşı) ve bir sıra siyah (karataş, bazalt) kuşak şeklinde uygulanmış taş işçiliği dikkat çekmektedir. (Şekil 4.135)

Şekil 4.131 Şeker Hanı üst kat planı (Çam, 2006)

Şekil 4.132 Şeker Hanı yamuk formulu avludan cephe görünümü
(Zincircioğlu, 2018)

Üst kata, L biçimindeki ilk avlunun güneyindeki merdivenden çıkılmaktadır. Merdivenin basamaklarında yörede karataş denilen bazalt kullanılmıştır. Merdivenin konumundaki düzensizlik, üst katın daha sonradan yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Merdivenin yamuk formdaki büyük avluya geçişi kapatmaması için, merdivenden hanın duvarına yarım kemerli bir köprü uygulanmıştır. Bu köprü'nün üstü merdivenin sahanlık kısmını oluşturup üst kat revağına yuvarlak kemerli bir açıklıktan geçilerek ulaşılmasını sağlamaktadır.

Üst kata çıkan merdiven önce sivri kemerli ve yedi kemer gözlü kesme taşlı bir revaka çıkmaktadır. (Şekil 4.138) Kare ayaklar üzerine oturan sivri kemerler ile ayaklar arasında silmeler mevcuttur. Revağın kuzey kanadında altı oda doğu kanadında üç oda, bir eyvan bulunmaktadır. Üst kattaki odalar içten düz tavanlı, dıştan kırma çatı örtülüdür. Üst katın kuzey kanadındaki altı odadan batı tarafındaki iki oda daha geniş planlıdır. (Şekil 4.121) Ayrıca doğu uçtaki son odanın doğusunda aşağı kat ile bağlantılı ikinci bir merdiven bulunmaktadır. Üst katın doğu kanadı ise revak ile hizalı bir eyvan ve üç odadan oluşur. Üst kattaki odaların birer kapısı ve birer penceresi olup hepsi basık kemerlidir.

Hanın giriş cephesi dışındaki cepheleri yapılarla kapalıdır. Şeker Hanı giriş kapısı diğer hanlarda olduğu gibi bir taçkapı şeklinde olmayıp oldukça sade düzenlenmiştir. (Şekil 4.129) Bunun, taçkapının özgün halini yitirmesinden kaynaklandığı da düşünülebilir. Kapının üzeri giriş dehlizi boyunca kiremit örtülü kırma çatı ile kapatılmıştır. (Şekil 4.137)

Şekil 4.133 Şeker Hanı üst kat revakından görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.134 Şeker Han'ın L biçimindeki ilk avlusundan görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.135 Şeker Han ikinci avlusundan yarım kemerli geçiş ve kuzey kanadın görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.136 Şeker Hanı avludan görünüm, (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.137 Şeker Hanı giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.138 Şeker Hanı üst kata çıkış merdiveni (Zincircioğlu, 2017)

4.35 Sabun Hanı - Deveci Hanı (1850-1890 yılları)

4.35.1 Konumu

Sabun Hanı, Karagöz Caddesi'nde Çekirdekli Han'ın karşısında bulunmakta idi. (Göğüş, 2006) Çekirdekli Han da, Sabun Hanı da günümüze ulaşmamıştır.

4.35.2 Tarihçesi

Kimin tarafından ve ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmeyen hanın 19. yüzyılın sonlarında inşa edildiği düşünülmektedir. Deveci Han adıyla da anıldığı bilinmektedir. Göğüş, Gaziantep savunmasında Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin han binasını kullandığını ifade etmektedir. (Göğüş, 2006) Üç katlı han, 1990'ların sonlarında yıktırılıp yerine yeni bir yapı inşa edilmiştir. (Işık, 2002)

4.36 Millet Hanı - Aziziye Hanı - Keçeci Bedesten (1868)

4.36.1 Konumu

Kaleye en yakın hanlardan biridir. Gümrük Caddesi üzerinde, Tahtani Cami'nin güneybatısındadır. (Şekil 4.139)

Şekil 4.139 Millet Hanı'nın konumunu gösterir harita
(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.36.2 Tarihçesi

Han kitabesine göre 1868-1869 yıllarında Aşçıoğlu Kesbar Kevork tarafından yaptırılmıştır. (Şekil 4.140) Bu yılların Sultan Abdülaziz dönemine denk gelmesi sebebiyle Aziziye Hanı adıyla da anılmaktadır. (Çam, 2006) Millet kelimesinin o dönemlerde gayrimüslimler için de kullanıldığı bilinmektedir. Yaptıranın Ermeni olması sebebiyle hana Millet hanı adı verildiği düşünülmektedir. 1874 yılında Ermeni cemaatince Ermeni okullarına vakfedilmiştir. (Işık,1998) Keçeci Bedesten olarak da anılmasının sebebi, Keçeci Bedesten'in bir bölümü üzerine inşa edilmiş olması sebebiyledir. (Candemir, 1981)

Şekil 4.140 Millet Hanı taçkapısı üzerindeki kitabesi (Zincircioğlu, 2018)

Hana ait en eski belge olan ve 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilin sayfa 207'deki hükmünde hanın adı geçmektedir. (Erkmen, 2005) 1900-1907 yıllarını kapsayan 158 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 126. hükmünde (Birlik, 2011) ve 1903-1907 yıllarını içeren 159 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 62. sayfasının 412. hükmünde de hanın ismi geçmektedir. (Çalışkan, 2011)

4.36.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Şekil 4.141 Millet Hanı Abdülhamit arşivinden 1890 (Altın, 2015,H. İ. Yakar'dan)

Şekil 4.141’de Millet Hanı’nın günümüze ulaşmış en eski fotoğrafı görülmektedir. Güney kanadın üzerinde görülen aydınlatma feneri günümüze ulaşmamıştır. Böyle bir fener örneğine Millet Hanı dışındaki Gaziantep hanlarında rastlanılmamıştır.

Hanın ikinci katının doğu kanadı Antep harbindeki Fransız toplarıyla tamamen yıkılmıştır. (Koruma kurulu arşivi, pdf no 8270) (Şekil 4.142)

Şekil 4.142 Millet Han restorasyon öncesi 1997 (Koruma kurulu arşivi, pdf no 8270)

Şekil 4.143 Millet Han restorasyon öncesi 1997 (Koruma kurulu arşivi, pdf no 8270)

Şekil 4.144 Millet Han restorasyon öncesi 1997 (Koruma kurulu arşivi, pdf no 8270)

Millet Hanı'nın restorasyon öncesi 1997 yılı fotoğraflarından da anlaşılacağı gibi, kare plan tipindeki yapının iç avluya bakan zemin kat cepheleri orijinal görüntüsünü korumuştur. Zemin katta yalnız cadde cephesinde ihtiyaç doğrultusunda oluşmuş bir takım müdahaleler mevcuttur. (Şekil 4.145)

Şekil 4.145 Millet Hanı cadde cephesi 1997 (Koruma kurulu arşivi, pdf no 8270)

Yapının orijinalinde güneyinde bulunan ahır bölümü 1950’li yıllarda tamamen değiştirilip güneye paralel olan iki sahnınlıklı kısım, dükkan ve depoya dönüştürülmüştür. (Özkarıcı, 1997)

Hanın geçirdiği dönüşümlerden bahsederken özellikle taçkapısına uygulanan tadilattan da söz etmek gerekir. (Şekil 4.152) 1985 yılında toplamda cepheden 3.80 metre önde olan orijinal kapının yerinde, yapılan yol genişletme çalışması sebebiyle bugün kapı cepheden yalnız 0.60 metre öndedir. Yine aynı dönemde yapılan bir başka tadilat ise doğu kanadı oluşturan doğu duvarları kaldırılmış ve bu odaların doğrudan dükkan olmaları sağlanmıştır. Üst katta revakların ayakları tamamen yok olmadığından üst kat planı oluşturulabilmektedir. (Çam, 2006) Şekil 4.150’deki planda görülen giriş dehlizindeki üst kata çıkan merdivenler günümüzde mevcut değildir. Bu merdivenin de yol genişletmesi çalışması esnasında iptal edilmiş olduğu düşünülmektedir. 2011 yılında restorasyon geçiren hanın günümüzde üst katına, avlu içine sonradan yapılan avlunun kuzeybatı tarafında konumlanmış betonarme bir merdiven ile çıkılmaktadır. Üst katta ahır bölümünün üzerine denk gelen güney kanadın tamamı 2018 yılı itibariyle baklava müzesi adı altında baklava imalatı ve satışının da yapıldığı bir bölüm olarak düzenlenmiştir. (Şekil 4.147) Üst kattaki diğer dükkanların çoğunluğu kullanılmamakta bir kısmında ise tesbih imalatı yapılmaktadır. (Şekil 4.148)

Şekil 4.146 Millet Han merdiven görünümü (Zincircioğlu, 2018)

4.36.4 Mimari

Han düzgün dikdörtgen avlulu, iki katlıdır. Yaklaşık 32 metre x 55 metreye oturan bir alanı kaplamaktadır. Büyük bir taçkapıdan ve tonozlu bir dehlizden geçilerek avluya ulaşılır. Giriş dehlizinde kapıları ve pencereleri bulunan üç oda mevcuttur. Orijinal planda giriş dehlizinde bir de yukarı çıkan merdivenler bulunmakta iken üst katın harap olmasıyla bu merdiven de iptal olmuştur. (Şekil 4.150) Avlu etrafında sıralanmış odalar alt katta revaksız olup doğrudan avluya açılmaktadır. Avlu etrafındaki odalar derinlemesine dikdörtgen planlıdır. Odalar, avluya basık kemerli bir pencere ve kapı ile açılmakta ve birer tepe penceresi bulunmaktadır. (Şekil 4.142, Şekil 4.143, Şekil 4.144) Odaların üzerleri, sivri beşik tonoz örtülüdür. Avlunun güneyindeki dört odanın ortasına yerleştirilmiş olan eyvan ile güney kanattaki eski ahır kısmına geçiş bulunmaktadır. Ahıra tonoz örtülü bir dehliz ile girilir. Giriş dehlizine dik üç sahnı ve altı kemer gözlüdür. Zemin katta ahır girişinin yanındaki dört odadan başka doğu cephede girişin yanındaki hariç beş, kuzey cephede altı, batı cephede on bir oda vardır. Batı cephesindeki eğim arazinin konumundan kaynaklanmaktadır. Köşelerdeki odaların avluya açılan kapıları bulunmadığından bitişik odalardan geçiş sağlanmıştır. Hanın doğu ve kuzey cephesinde, dışa eyvan şeklinde sivri kemerle açılan sıralı dükkanlar bulunmaktadır. Hanın doğusunda taçkapının kuzey tarafında sekiz, kuzey cephede baştanbaşa on dört adet olmak üzere yirmi iki dükkan vardır. Kuzeydeki dükkan sayısı muhtemelen tadilatlar sebebiyle günümüzde on iki tane, doğudaki ise on üç tanedir. Dükkanların üzeri, sivri beşik tonoz örtülüdür.

Şekil 4.147 Millet Hanı Baklava Müzesi görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.148 Millet Hanı üst kat dükkan içi görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Hanın üst katında revaklar etrafına sıralanmış odalar mevcuttur. Doğuda dokuz, kuzeyde yedi, batıda on bir, güneyde altı oda bulunmaktadır. Odaların belirli bir

düzeni yoktur, çoğunlukla alt kata ve arsanın pozisyonuna hizalıdır. Hemen her odanın revağa açılan basık kemerli bir kapısı ve penceresi vardır. Odaların dış cephelere açılan hayli büyük olan pencerelerinin özgün olmadığı Şekil 4.143'teki 1997 yılı restorasyon öncesi fotoğraftan da anlaşılmaktadır. Üst kat planındaki en önemli özellik alt kattaki ahır bölümünün üzerinde konumlanan odalara geçişin alttaki eyvanın hizasından bir koridorla sağlanmış olması ve bu koridorun üzerine de bir aydınlatma feneri yerleştirilmiş olmasıdır. Ancak bu fener günümüzde mevcut değildir.

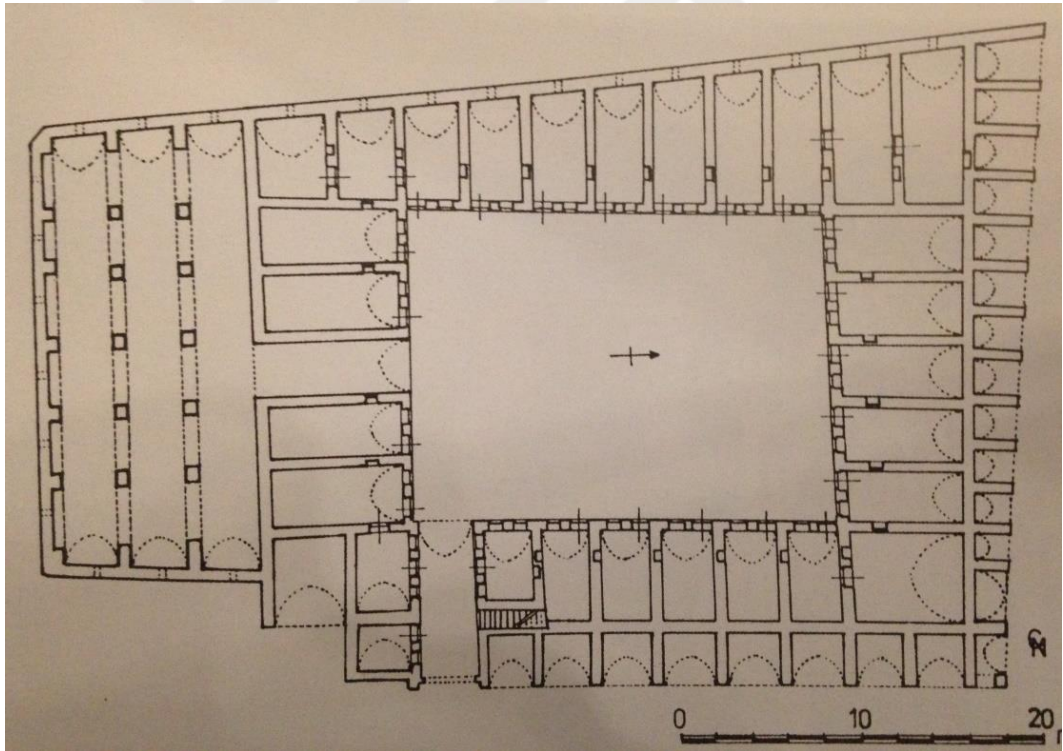
Günümüzde hanın hiçbir cephesi özgün değildir. Aynı zamanda giriş cephesi de olan doğu cephesindeki dükkanlar aslında hanın avlu cephesindeki odalarıdır. (Şekil 4.149) Üst kat 2011 yılındaki restorasyon çalışmasında oluşturulmuştur. (Şekil 4.152) Dolayısıyla bu cephede özgün kalan tek öge taçkapıdır. Kuzey cephede plana göre on dört, günümüzde on iki dükkan bulunmaktadır. Sokağın eğiminden dolayı, batıya doğru dükkanların derinliği artar. Dükkanlar, günümüzde dikdörtgen açıklığa sahiptir. Batı cephesi sağır duvarlıdır. Bu cephede dükkan bulunmamaktadır. Ahır olarak inşa edilmiş güney cephede tadilatlar sonrasında ahırın arka bölümleri dükkana dönüştürülmüştür.

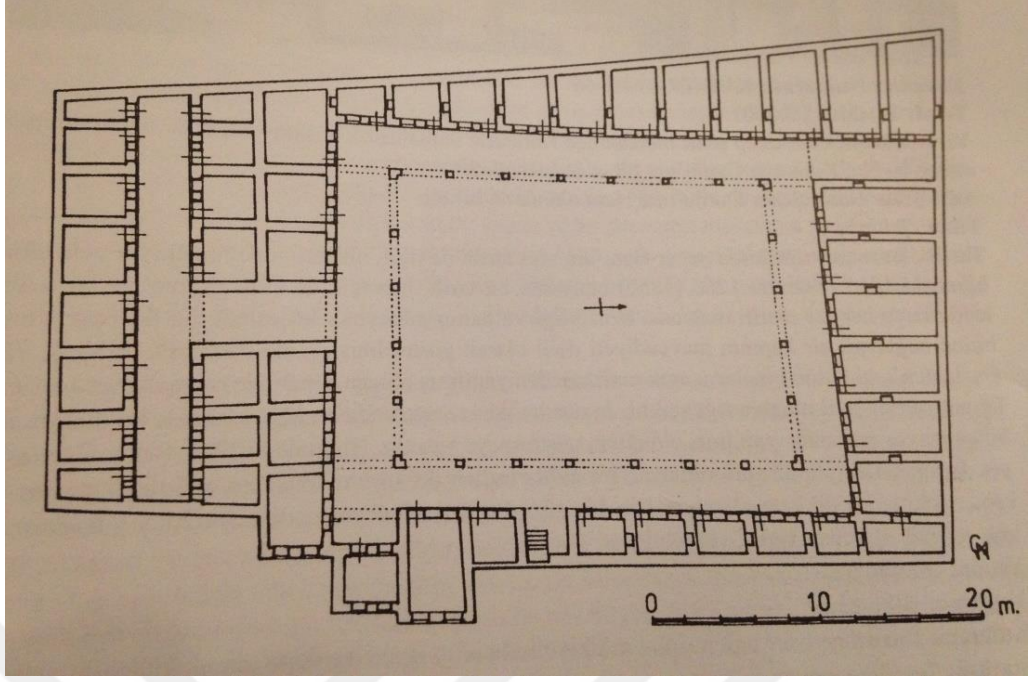
Şekil 4.149 Millet Hanı doğu kanadı avlu görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Millet Hanı siyah beyaz taş işçiliği ile yapılmış gösterişli bir taç kapıya sahiptir. Kapının iki yanında yaklaşık kırk santimlik sekiler yer alır. Kapının üzerinde kemer açıklığının üzerinde bir de kitabesi bulunmaktadır. (Şekil 4.153) Şekil 4.145'teki fotoğrafta taçkapının üst kısmının olmadığı görülmektedir. Bu durum muhtemel bir yıkılmadan kaynaklanmaktadır.

Han geçirdiği yenilemelerle değişimlere uğramış, özellikle kapı ve pencere açıklıkları özgün halini büyük ölçüde kaybetmiştir. Yolcu hanı olarak inşa edilen hanın alt kat ve üst kat odaları, dükkan olarak kullanılmaktadır. Bu dükkanlarda çeşitli atölyeler ve imalathaneler ve hediyelik eşya satış ofisleri bulunmaktadır. Arsasının şeklinden dolayı düzgün olmayan bir plana sahip olan han, tamamen keymık taşından yapılmıştır. Bütünüyle beyaz renkli taşın kullanıldığı anda, siyah renkli taş sadece taçkapısında görülmektedir. Han, sade bir görünümdedir. Taçkapı dışında bir yerde süsleme bulunmamaktadır.

Şekil 4.150 Millet Hanı zemin kat planı (Çam, 2006)

Şekil 4.151 Millet Hanı üst kat planı (Çam, 2006)

Şekil 4.152 Millet Hanı taçkapısı ve cadde cephesi (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.153 Millet Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)

Millet Hanı'nın Gaziantep hanlarının mimari üslubu araştırılırken öne çıkan en önemli özelliği üst katının üst örtüsüdür. Hanın üst örtüsü diğer Gaziantep hanlarında olduğu şekilde kiremit örtülü kırma çatı şeklinde değil, Abdülhamid arşivindeki fotoğraftan da anlaşıldığı kadarıyla düz teras biçimindedir. Ayrıca ahır bölümünün üzerine denk gelen kısımda bir de aydınlatma feneri mevcuttur. Bu üst örtü biçimi ve aydınlatma feneriyle Millet Hanı Gaziantep'teki tek örnektir.

4.37 Ahmenoz Değirmeni Hanı (1871 öncesi)

4.37.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

4.37.2 Tarihçesi

1871-1874 yılları arasını kapsayan 148 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 76. sayfasının 96 nolu hükmünde hanın adına rastlanılmıştır. (Demir, 2013)

Söz konusu belgede hanın mimarisi veya tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

4.38 Emniyet Hanı - Hayriye Hanı (1871 öncesi)

4.38.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

4.38.2 Tarihçesi

Halk tarafından Emniyet Oteli olarak anılan hanın alt katı iş yerleri üst katı otel olarak kullanılmakta idi. Şer-i mahkeme sicillerinde bu hanın adı Hayriye hanı olarak geçmektedir. (Işık, 2002) 1871-1874 tarihli 148 nolu Ayntab şeriyeye sicilinin 18. sayfasının 20 nolu hükmünde hanın adına rastlanılmıştır. (Demir, 2013)

4.39 Narlıhan (1871 öncesi)

4.39.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

4.39.2 Tarihçesi

1871-1874 yılları arasını kapsayan 148 nolu Ayntab şeriyeye sicilinin 104. sayfasının 126 nolu hükmünde hanın adına rastlanılmıştır. (Demir, 2013)

4.40 Müftü Hanı (1874 öncesi)

4.40.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. İmam Çağdaş Restoranı'nın bulunduğu yerde olduğu rivayet edilmektedir. (Çarşı esnafı, 2017) (Şekil 4.154)

Şekil 4.154 Müftü Hanı'nın bulunduğu yer olduğu düşünülen İmam Çağdaş Restoranı cephesi (Zincircioğlu, 2017)

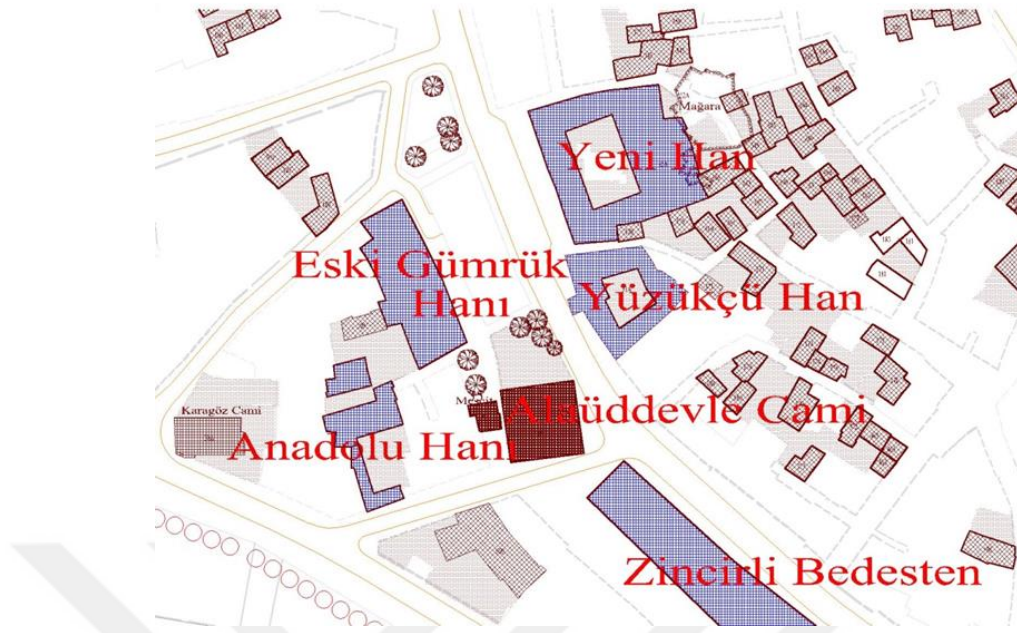
4.40.2 Tarihçesi

148 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 135. sayfasının 158 nolu hükmünde (Demir, 2013) ve 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 207'deki hükmünde hanın adı geçmektedir. (Erkmen, 2005) 1900-1907 yıllarını kapsayan 158 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 46. hükmünde ve 1900-1907 yıllarını kapsayan 158 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 50. hükmünde de hanın adı geçmektedir. (Birlik, 2011)

4.41 Eski Gümrük Han - Tenekeci Han - Hacı Ömer Hanı (1873)

4.41.1 Konumu

Han, Uzunçarşı'nın hemen yanında, Karagöz Mahallesi Eski Gümrük Caddesi üzerindedir. Doğu cephesi Karabey Sokağı'ndadır. (Şekil 4.155)

Şekil 4.155 Eski Gümrük Hanı konumunu gösterir harita
(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.41.2 Tarihçesi

Hanın yapım zamanı ile ilgili bir kitabesi bulunmamaktadır. Ancak 1873-1878 yıllarında Abdulhalık oğlu Hacı Ömer Efendi tarafından yaptırıldığı rivayet edilmektedir. (Özkarcı, 1987) Hanın adına daha eski tarihli bir belgede rastlanılmamıştır. 1887 tarihli vakfiyeye göre Hacı Ömer Efendi gelirini kendi erkek çocuklarına bırakmıştır. Gelirden yararlanma babadan evlatlara olmaktadır. (Göğüş, 1997)

1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 207'deki hükmünde ve sayfa 7'deki 128 nolu hükmünde (Erkmen, 2005) ve 1903-1907 tarihleri arasını kayıt altına alan 159 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 215. sayfasının, 124 nolu hükmünde adı geçmektedir. (Çalışkan, 2011) 1900-1907 yıllarını kapsayan 158 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 94. Hüccet belgesinde "Medine-i Ayıntab'ın Hacı Ömer Ağa hanında" ifade ile hanın adı geçmektedir. (Birlik, 2011) Hanın adı tarihi kayıtlarda yaptırınının adı olan Hacı Ömer Ağa Hanı olarak geçer.

4.41.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Han bir dönem alım satım ve evrak işlerinin bu handa yürütülmesi sebebiyle Gümrük Han ismiyle anılmaktadır. (www.kahveciseddarbey.com.tr, 2017) Belediye tarafından satın alındıktan sonra 2006 yılında butik otel olarak tasarlanması için bir restorasyon projesi hazırlanmış fakat daha sonra 2012 yılında yenileme yapılarak hana hediyelik eşya satışı ve el sanatları müzesi fonksiyonu kazandırılmıştır. (KK arşivi, pdf no 3508) Yolcu hanı olarak inşa edilen hanın alt kat ve üst kat odaları, dükkan olarak kullanılmaktadır. Bu dükkanlarda çeşitli atölyeler ve imalathaneler ve hediyelik eşya satış ofisleri bulunmaktadır. Hanın alt katının güney ucunda bir dehlizle geçilen ahır bölümünde günümüzde Antep Sepeti adı altında Antep'e özgü el işleri sergilenmektedir. Hana sonradan eklendiğinin belirgin olabilmesi için girişine cam kanatlı bir kapı düzenlenmiştir. Ayrıca han içinde çift renkli Osmanlı dibek kahvesi, orijinal usulü ile pişirilip satılmaktadır. Hanın avlu ile bitişik olan doğu cephesindeki duvarın arkasında yer alan Karabey Sokağı'na restorasyon esnasında orijinalinde olmayan iki kanatlı ve yine cam bir kapı açılmış ve aradaki kot farkı için avludan birkaç basamak eklenmiştir. (KK arşivi, pdf no 2031) (Şekil 4.159)

Şekil 4.156 Gümrük Han yenileme öncesi ön cephe (Çam, 2006)

Şekil 4.157 Gümrük Han ön cephe (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.158 Yenileme öncesi avludan kuzey kanadın görünümü (Çam, 2006)

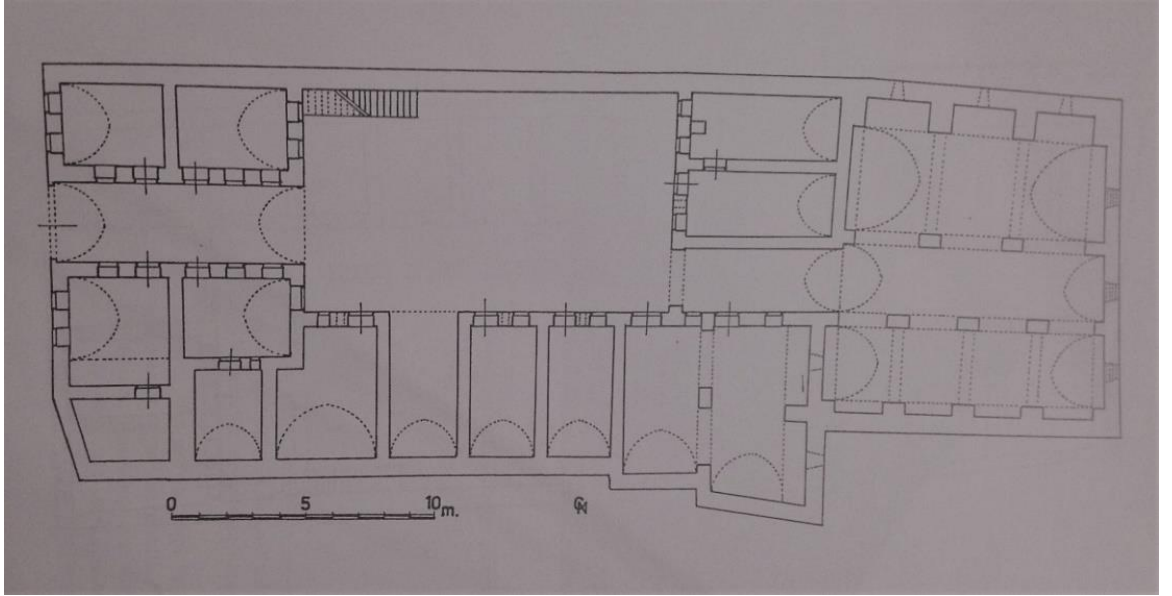

Şekil 4.159 Yenileme sonrası avludan görünüm
(www.kahveciseddarbey.com.tr/tarihi-gumruk-hani, 2012)

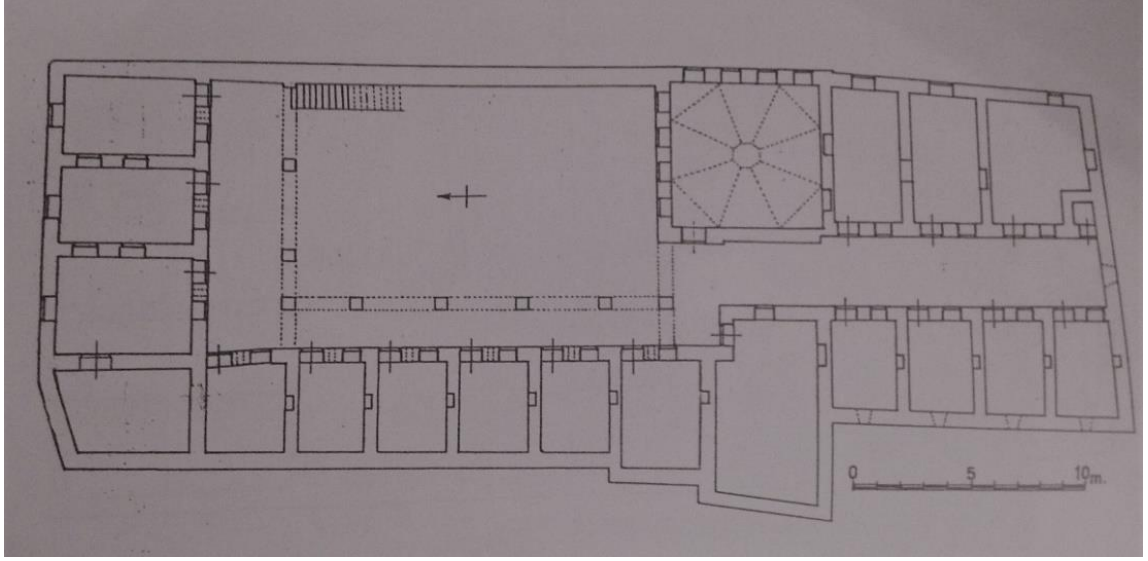
4.41.4 Mimarisi

Gümrük Hanı tek avlulu iki katlı hanlar grubundan, bir yolcu hanıdır. Arazinin konumundan dolayı düzgün bir plana sahip değildir. Hanın genel planı dikdörtgene yakın olup, yaklaşık 15 metre x 40 metrelik bir alana oturur. 13 metre x 8 metrelik dikdörtgen bir avlunun etrafında alt katında depolar ve ahır, üst katında konaklama odalarından oluşmuştur. Hana kuzey kanattaki taç kapıdan girilir ve beşik tonozlu bir dehlizden geçilerek avluya ulaşılır. Giriş dehlizinin her iki yanında ikişer oda bulunmaktadır. Odaları tavanları kuzey güney doğrultusunda beşik tonoz örtülüdür. Bu odalardan girişin doğusunda ve batısındaki ilk odaların dehlize cepheli birer kapı ve penceresi ile kuzeydeki ön cepheye bakan ikişer penceresi vardır. Dehlizin batısındaki ikinci odanın dehliz cephesinde iki penceresi ile bir kapısı ve avlu cephesinde bir penceresi bulunur. Hanın kuyusu da bu pencerenin önünde yer alır. Dehlizin doğusundaki ikinci odanın avlu cepheli iki penceresi ile dehlize açılan bir kapı ve bir penceresi bulunur. Doğudaki odaların doğu duvarlarında ikişer adet niş bulunur. Kapılar ve pencereler basık kemerlidir. Avlusu merkezi olmayıp, doğu cepheye bitişik olarak yer alır ve etrafını U biçiminde odalar sarmaktadır. Avlunun doğu tarafında oda bulunmamaktadır. Bu cephe yüksek ve düz bir duvarla kapatılmıştır. Bu duvarda sonradan açılan bir kapı bulunur ve bu kapı avluyu duvarın

arkasındaki sokağa bağlar. Üst kata çıkan merdiven de bu duvara bitişik düzenlenmiştir. Alt katın güney ucunda bir dehlizle geçilen ahır bölümü bulunmaktadır. (Şekil 4.160) Ahır bölümü girişinde bulunan dehlizin devamı niteliğinde olan bir orta sahnın ile bunun iki yanındaki iki sahnından oluşur. Bu alanlar güney cephe duvarındaki üç mazgal pencere ile ışık almaktadır. (Şekil 4.160) Ortadaki dikdörtgen sahnın, doğuda iki ayak üzerine üç kemer gözlü, batıda üç ayak üzerine dört kemer gözlü üzeri kuzey güney doğrultusunda beşik tonoz örtülüdür. Bu kemerlerin üzerine serbest ayaklar ile duvardaki ayaklar doğrultusunda takviye kemerler bindirilmiştir. Tamamı kesme keymik taşından olan ahırın, yalnız serbest ayakların olduğu orta bölümünde zeminden beş sıra yüksekliğe kadar tamamen karataş uygulanmıştır. (Şekil 4.163) Ahırın doğu ve batısındaki iç cephe duvarlarında kemer gözü sayısınca derin nişler bulunur. Bu nişlerden doğudakilerin ortasında mazgal pencereler mevcuttur. Ayrıca güney tarafta da üç adet mazgal pencere vardır. Pencereler cephe kalınlığına kademelendirilmiştir. (Şekil 4.164)

Şekil 4.160 Gümrük Hanı alt kat planı (Çam, 2006)

Şekil 4.161 Gümrük Hanı üst kat planı (Çam, 2006)

Şekil 4.162 Gümrük Hanı giriş dehlizi ve kuyusu (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.163 Gümrük Han ahır bölümü görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.164 Gümrük Hanı'nın günümüzde bir mağazaya dönüşen ahır bölümünde niş ve mazgal pencere (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.165 Gümrük Hanı batı kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Avlunun batı kanadında beş oda ve bir eyvan bulunur. Odalar ve eyvan doğu-batı doğrultusunda beşik tonoz ile örtülüdür. Odaların, avluya açılan birer kapı ve birer penceresi vardır. Yalnız güney uçtaki oda avluya değil, ahırın giriş dehlizine açılır. Kapılar ve pencereler basık kemerlidir. Kuzey kenardaki üç odanın batı duvarlarında, ikişer adet niş vardır. Kuzey köşedeki odanın kuzey duvarında bir niş daha bulunur. Bu odanın avluya bakan penceresi, diğer pencerelerden küçük ve kemersizdir. Eyvanın yanındaki iki odadan eyvan cephesine üçer adet pencere açılmıştır. Batı kanadının güney tarafındaki iki oda iki kemer açıklığıyla birbirine bağlanmıştır. Odalar birbiriyle bağlantılı olmasına rağmen, her birinin doğu cephesinde de kapısı ve penceresi vardır. En güneydeki odanın kapı ve penceresi dehlize bakmaktadır. Bu odanın güney cephesinde biri ahıra diğeri dışarıya açılan iki mazgal penceresi vardır. (Şekil 4.165) Avlunun güney kanadında ahıra ulaşılan dehlizden başka iki oda daha bulunur. Bu odaların tavanı kuzey güney doğrultusunda beşik tonoz örtülüdür. İki odanın da avluya açılan, basık kemerli birer kapı ve penceresi vardır. (Şekil 4.166)

Şekil 4.166 Gümrük Hanı Güney kanadı avludan görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Avlunun doğusundaki yüksek duvara yaslanmış tek kollu bir merdiven ile üst kata çıkılır. Üst katta kuzey ve batı kanattaki revak cephe boyunca uzanırken güney kanattaki revak cephenin üçte biri uzunluğundadır. Revak boyunca tavanı düz ve ahşap kaplamalıdır. Birbirine sivri kemerle bağlanan ve kare düz ayaklar üzerine oturtulmuş revakın, kuzey kanatta farklı ölçülerde üç kemer gözü, batı kanatta hemen hemen eşit ölçüde beş kemer gözü, güney kanatta ise bir kemer gözü vardır. Güney tarafta revakın devam etmemiş olması revakın devamında özel bir odanın mevcut bulunmasından kaynaklanmıştır. Bu oda diğer hanlarda rastlamadığımız bazı özelliklere sahip olup hem avluya hem de sokağa cephesi bulunmaktadır. Avluya da sokağa da dörder adet basık kemerli pencere açılır. Kare planlı bu oda hem diğer odalardan oldukça büyük hem de sekizgen piramit ahşap kaplamalı bir tavana sahiptir. (Şekil 4.169) Güney kanattaki tek kemer gözlü revakın aksı boyunca uzanan üst katın güney ucundaki koridorun hem doğu hem de batı yönlerinde odalar sıralanmıştır. Bu koridor alt kattaki ahırın orta sahnı hizasındadır. Bu koridorun tavanı beşik tonozlu iken üst kat revakının olduğu bölüm düz ve ahşap kaplamalıdır.

Koridorun sonunda cepheye açılan basık kemerli bir pencere bulunur. (Şekil 4.168) Sözü geçen büyük kare oda bu koridorun doğusundaki ilk odadır. Odanın koridor cephesinde yalnız basık kemerli giriş kapısı bulunur. Kare odadan başka doğu tarafta üç oda daha bulunur. Bunlardan ikisinin koridora açılan birer basık kemerli kapı ve penceresi bulunurken en güneydeki odanın bir kapısı iki penceresi vardır. Odaların üçünün de sokak cephesinde birer penceresi olup, ikisinin penceresi düz atkılı, en güneydekinin basık kemerlidir. Koridorun diğer tarafında koridora açılan birer basık kemerli kapı ve birer penceresi bulunan benzer ebatlı dört oda bulunmaktadır. Dört odanın da dışa açılan birer penceresi vardır. Ayrıca bunlardan daha büyük ve koridorun kuzey ucunda beşinci bir oda konumlanmaktadır. Bu odanın kapısı koridordan değil kuzey taraftandır. Koridorda bulunan bir penceresi dışında penceresi yoktur. (Şekil 4.161) Hanın kuzey kanadında ise üst katta üç oda bulunur. Bu odaların birer kapı ve penceresi revaka açılırken, birer penceresi kuzeydeki giriş cephesindedir. Taçkapının üstünde yer alan bu pencereler düz atkılıdır. Revaka açılan kapı ve pencereler ise basık kemerlidir. Ayrıca birer tane de tepe penceresi bulunur.

Şekil 4.167 Gümrük Hanı üst kat revak görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.168 Gümrük Hanı üst kat güney uçtaki koridor (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.169 Gümrük Hanı üst kat sekizgen piramit tavanlı oda görünümü (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 3508)

Üst katın batı kanadında bulunan yedi odadan güney uçtaki ve kuzey uçtaki dışındaki beş tanesi yaklaşık aynı ebatta ve özelliktedir. Bu beş odanın revaka açılan basık kemerli birer kapı ve birer penceresi bulunur. Kuzey uçtaki köşe odanın revaka açılan bir kapısı olmayıp doğu bitişiğindeki odadan geçilerek kullanılmaktadır. Güney uçtaki odanın ise revaka açılan basık kemerli bir kapı ve bir penceresi bulunmaktadır.

Üst kat odalarının tavanları düz olup, ahşap kaplamalıdır. Hanın çatısı kiremit örtülü kırma çatıdır. Kuzeydeki ön cephede ortada basık kemerli bir taçkapısı ve iki yanında basık kemerli ikişer pencere bulunur. Üst kattaki üç pencere ise düzgün aralıklara açılmış ve düz atkılıdır. Karabey Sokağı'na cepheli doğu cephesinin büyük kısmı sağır duvardır. Alt katta sonradan açılan ve avluya ulaşımı sağlayan cam kapı ile ahır bölümünün üç adet mazgal penceresi bulunur. Üst katta ise büyük kare odanın sokağa açılan dört adet basık kemerli penceresi ile bitişiğindeki iki odanın düz atkılı pencereleri ve en güneydeki odanın bir adet basık kemerli penceresi bulunur. (Şekil 4.165)

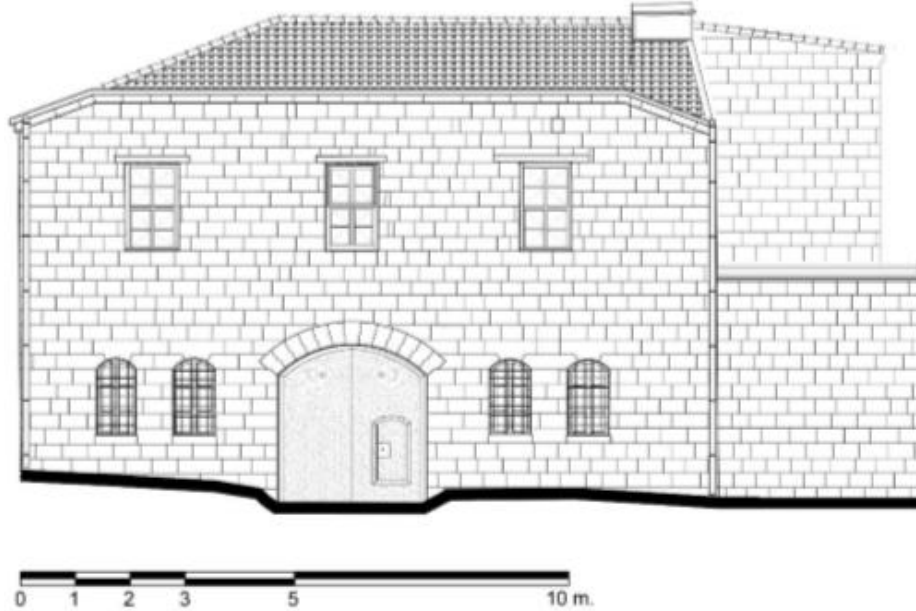

Şekil 4.170 Gümrük Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)

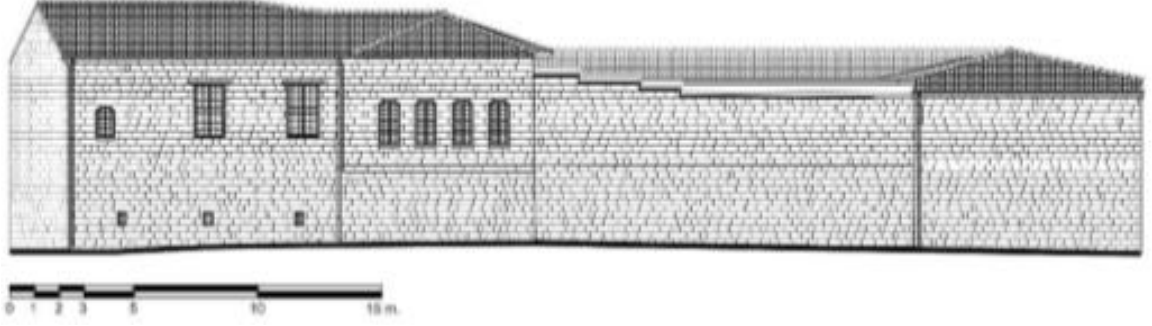
Sade bir mimariye sahip Gümrük Hanı'nın taçkapısı da oldukça sadedir. Giriş, arsanın dar olan kuzey cephesini ortaltayan ve iki yanındaki simetrik pencere akslarıyla sade bir açıklıktan ibarettir. Gaziantep hanlarının büyük kısmında görülen siyah beyaz taş işçiliğine de rastlanmaz. (Şekil 4.170, Şekil 4.172)

Şekil 4.171 Gümrük Hanı doğu cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.172 Gümrük Hanı kuzey cephesi (ön cephe) çizimi (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 2071)

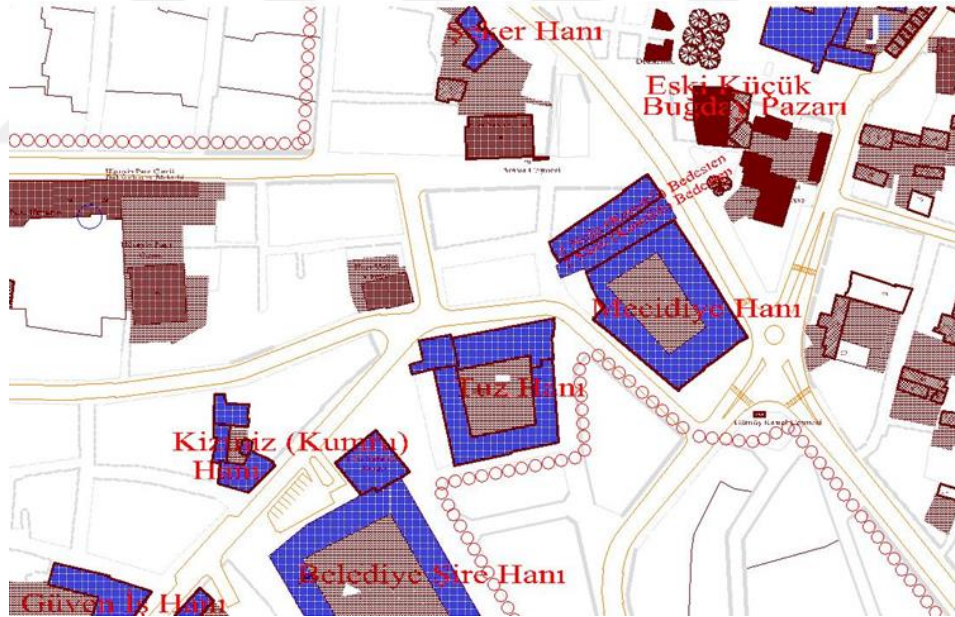

Şekil 4.173 Gümrük Hanı doğu cephesi çizimi (Koruma Kurulu arşivi, pdf no 2071)

4.42 Kumruoğlu Hanı - Kumru Hanı - Kizmiz Hanı (1875-1899 arası)

4.42.1 Konumu

Günümüzde işyeri olarak kullanılmakta olan han, Belediye Caddesi üzerinde, butik otele dönüştürülmüş olan Şirehanı'nın karşısındadır. (Şekil 4.174)

Şekil 4.174 Kumruoğlu Hanı 'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.42.2 Tarihçesi

Kitabesi bulunmayan hanın ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Ancak Özkarcı'ya göre hanın taçkapısı ile hemen karşısındaki Şirehanı'nın 1885 tarihli batı ve kuzey taçkapılarının süsleme yönünden benzerlik göstermesi sebebiyle aynı döneme aittir. Her üç kapı kemerinin de silmeli birer sorguçla süslenmiş olması,

özellikle Şirehanı'nın batıdaki taçkapısı ile Kumruoğlu Hanı'nın taçkapısının süslemesinin aynı olması yapım zamanlarının yakınlığı ile ilgili fikir vermektedir. (Şekil 4.215, Şekil 4.183) (Özkarıcı, 1987) Bir süre otel olarak kullanılmış, üç katlı küçük bir handır. (Şekil 4.166) Çam'a göre 1. ve 2. katları 19. yüzyıl sonlarında inşa edilmiştir. 3. katını 20. yüzyıl başında Kumruoğlu lakaplı Hüseyin Ağa yaptırmıştır. (Çam, 2006) Hanın revaklarında bulunan sivri kemerler de yapım zamanınının 19. yüzyıl sonları olduğunun düşündürmektedir. (Şekil 4.178)

Aynı dönemlerde yapılan Belediye Han, Maarif Han, Kumruoğlu Han ve Güven Han birbirlerine çok yakın olarak inşa edilmişlerdir. İhtiyacın arttığı ve boş arsa sıkıntısının yaşandığı son dönemde yapılan bu yapılar bu sebeple iki veya üç katlıdır. Birbirlerine yakınlıkları da yeni bir iş ve ticaret bölgesi oluşturmalarını sağlamıştır.

Şekil 4.175 Kumruoğlu Han güney cephe görünümü (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.176 Kumruoğlu Hanı güney cephesi 1987 (Özkarcı, 1987)

Şekil 4.177 Kumruoğlu Hanı batı cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2018)

4.42.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Han 1987'den sonraki yıllarda, tadilat geçirmiştir. Önceden basık kemerli birer kapı ve penceresi olan zemin kattaki ve birinci kattaki han odalarının açıklıkları günümüzde sivri kemerli geniş açıklıklar halinde olup dükkana dönüştürülmüştür. 1987'den önce cadde cephesindeki dükkanların arka duvarları yıkılarak arkadaki odalar dükkanlara ilave edilmiş mekanlar birleştirilerek dükkanlar genişletilmiştir. (Özkarıcı, 1987) Cadde cephesinde birinci kattaki odaların dışa açılan ikişer basık kemerli pencereleri ve bunların üstünde yer alan tepe pencereleri kaldırılmış, yerine büyük sivri kemerli pencereler yapılmıştır. İkinci katta, cephede aynı aksta yapılmış basık kemerli pencereler de genişletilmiş ve sivri kemerli hale getirilmiştir. Batı cepheye bakıldığında ön cephedeki çıkmanın batı ve doğusunda bulunan basık kemerli orijinal pencerelerin korunduğu görülmektedir. (Şekil 4.177) 2000 yılında birinci katın üstünde boş olan kuzey cepheye, sonradan, ahşap malzemeli ve günümüzde kullanılmayan camekan bir dükkan ilave edilmiştir. (Şekil 4.178, Şekil 4.179) Kuzey cephedeki bu tek katlı bölüm hanın özgün durumunda olmayıp sonradan yapılmıştır. (Özkarıcı, 1987)

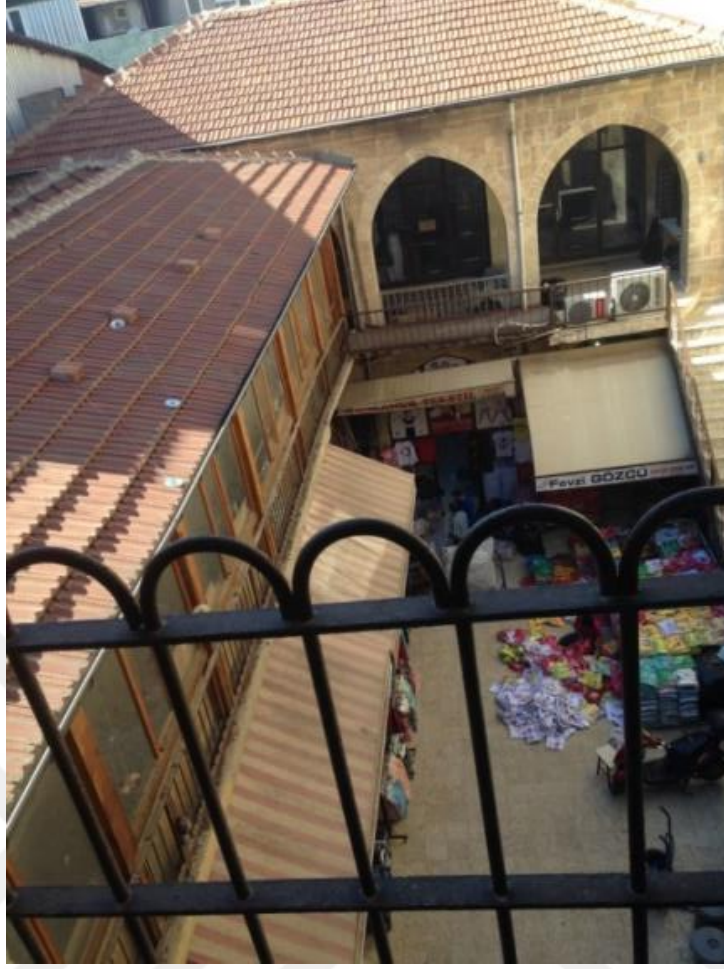
Hanın mülkiyeti günümüzde özel şahıslara ait olup, içindeki dükkanların esnafa kiralanması suretiyle kullanılmaktadır. Hanın birkaç kez tadilat geçirdiği farklı zamanlarda çekilen fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Ancak profesyonel bir restorasyon geçirmemiştir.

Şekil 4.178 Kumruoğlu Hanı doğu kanadı, 2000 (Çam, 2006)

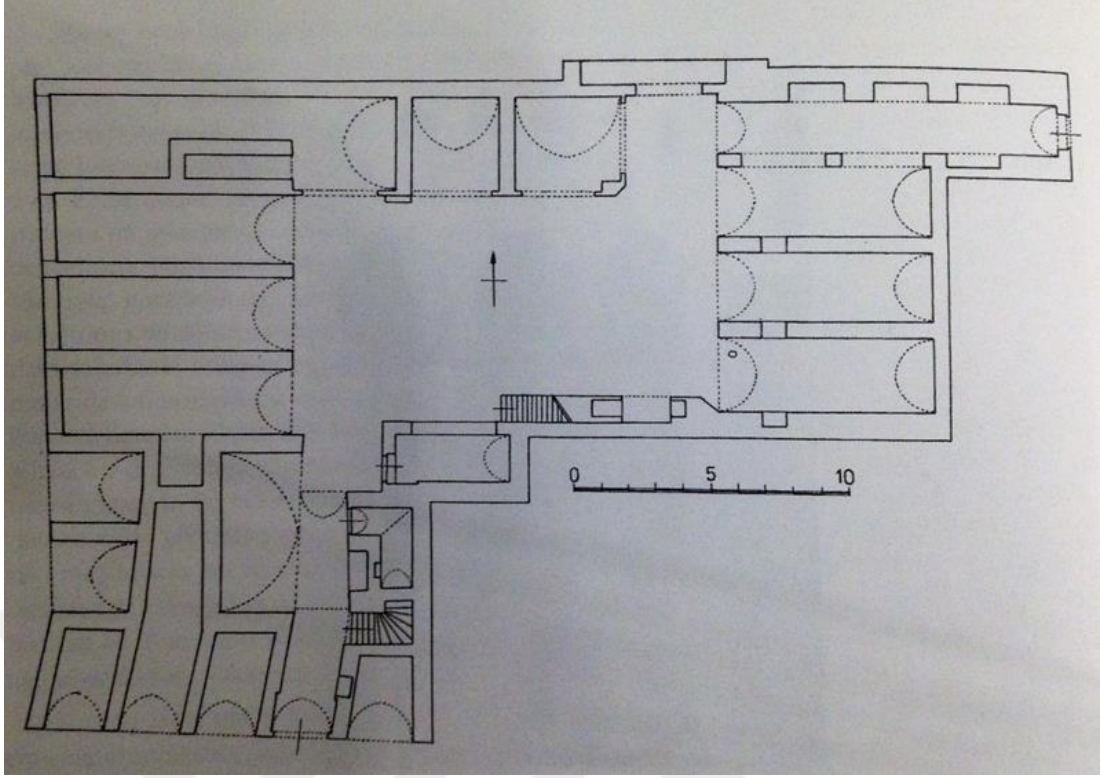
Şekil 4.179 Kumruoğlu Hanı batı kanadından görünüm (Zincircioğlu, 2108)

Şekil 4.180 Kumruoğlu Hanı doğu kanadı, (Zincircioğlu, 2018)

4.42.4 Mimarisi

Han tek avlulu ve üç katlıdır. Arsasının konumuna göre şekillenmiş 150 metrekare civarında dikdörtgen bir avlu etrafında ve yaklaşık 570 metrekare bir alana oturan hanın caddeye bakan güney cephesi (Şekil 4.175) ve sokağa bakan batı cephesi üç katlı, doğu cephesi iki katlıdır. Bu iki kısım iki ayrı merdivenle üst katlara bağlanmaktadır. Kuzey kanat özgün planda boş iken 1987 yılından sonra eklenen teras çatılı bir kat ile, onun da üzerine 2000 yılından sonra yapılan ahşap camekanlı ve kiremit çatılı bir kattan meydana gelmiştir. Hana biri güney cephede, Belediye Caddesi üzerinde, diğeri doğudaki ara sokakta bulunan iki kapıdan girilmektedir. (Şekil 4.181)

Şekil 4.181 Kumruoğlu Han planı (Çam, 2006)

Caddede bulunan taç kapısından çarpık ve sivri kemerli tonoz örtülü bir dehlizle avluya ulaşılmaktadır. Dehlizin çarpık olan kısmının tavanına sivri kemerli bir kuşak atılmıştır. (Şekil 4.182) Dehliz duvarında sırasıyla küçük bir niş, üst kata çıkan merdivenkovanı, büyük bir niş ve merdiven altına uzanan L planlı bir oda bulunur. Nişler sivri kemerli, merdivenin üzeri siyah beyaz taş işçilikli ve yuvarlak kemerlidir. Merdivenkovanının üzeri tonoz örtülüdür. (Şekil 4.184) Sahanlıkların avlu cephesinde basık kemerli birer pencere bulunur. (Şekil 4.187) Basamaklar karataş (bazalt)tır. Dehlizin karşı duvarında ise önceden han görevlilerine tahsis edildiği tahmin edilen bir oda bulunur. (Şekil 4.181) Giriş dehlizinin devamında dar kenarı ve kapısı bulunan avluya cepheli küçük dikdörtgen ve beşik tonoz örtülü bir oda bulunur. Giriş dehlizi, bu odanın cephesi ve doğu kanadına çıkılan tek kollu merdiven avlunun zemin katta güney kanadını oluşturur. Merdivenin altında yuvarlak kemerli bir niş bulunur. Nişin içinde batı tarafında bir açıklık vardır. Bu açıklık sonradan kapatılmış olan hanın kuyusuna aittir. (Şekil 4.189) (Özkarıcı, 1987) Doğu kanadında dikdörtgen formlu ve beşik tonoz örtülü üç dükkanın kuzey tarafında, doğudaki sokağa açılan ikinci giriş dehlizi bulunur. Tonoz örtülü dehlizin kuzey duvarında sivri kemerli üç niş vardır. (Şekil 4.190) **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**) Kuzey kanatta büyük dikdörtgen bir dükkan ile iki küçük kare dükkan

bulunur. Bu dükkanlar da tonoz örtülüdür. Hanın sağır olan kuzey duvarında bir kapı izi bulunmaktadır. Bu izin önceden hanın ahır bölümüne açılan kapıya ait olduğu düşünülmektedir. (Özkarcı, 1987)

Şekil 4.182 Kumruoğlu Hanı giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018)

Alt kattaki odalar önceden birer basık kemerli kapı ve pencereden oluşmakta iken tadilatlar sonrasında bugünkü sivri kemerli camekanlar halini almıştır. (Şekil 4.179) Doğuda üç, kuzeyde iki, batıda dört oda bulunmaktadır. Ana caddedeki girişin batısında üç, doğusunda bir dükkan bulunurken, batıdaki sokak cephesinde iki adet dükkan mevcuttur. Bu iki dükkanın avlu cephesinde de kapıları vardır. (Şekil 4.192) Alt katta tüm mekanlar sivri kemerli ve tonoz örtülüdür.

Hanın ikinci katı birbiriyle bağlantısız biri giriş dehlizinden diğeri avludan iki ayrı merdivenle çıkılan iki bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birisi avlunun güneyindeki duvara dayalı tek kollu merdivenle ulaşılan doğu kanattaki odaların üzerindeki bölüm olup, alt kat ile aynı hizadaki odaların önündeki revaktan müteşekkildir. Üç katlı olan diğerk bölüm hanın güney ve batı cephelerini oluşturur. (Şekil 4.179, Şekil 4.187, Şekil 4.188) Üç katlı bu bölümün birinci katına çıkıldığında düz tavan örtülü

ve üçü batı cephede, biri güney cephede olmak üzere dört kemer gözlü bir revaka ulaşılır. Sivri kemerli revakın en kuzeydeki kemergözü açıklığının bir kısmı kuzey kanada ilave edilen yapı sebebiyle kapanmıştır. (Şekil 4.179) Bu katta caddeye cepheli beş oda ile batıdaki sokağa cepheli dört oda bulunur. Sokak cepheli dört odadan en güneydeki sahanlığa açılırken diğer üçü revaka açılır. (Şekil 4.193) Bu kattaki odalar önceden basık kemerli birer kapı ve pencereye sahipken (Özkarcı, 1987) daha sonra sivri kemerli tek açıklığa çevrilerek dükkan haline getirilmiştir. Sokak cephesindeki pencereler korunurken, cadde cephesindeki her odada ikişer tane bulunan pencereler de genişletilerek sivri kemerli tek pencereye dönüştürülmüştür. Giriş dehlizinin devamında tek olarak düzenlenmiş odanın üzerine denk gelen kısımda avluya doğru çıkmalı, konsollarla taşınan ve merdivenin ara sahanlığından girişi bulunan bir oda mevcuttur. Bu odanın batı cephesinde iki adet basık kemerli penceresi ile çıkmanın yan duvarında yine basık kemerli bir penceresi ve avlu yönünde geniş ve basık kemerli bir penceresi bulunur. Avlu cephesinden bakıldığında güney duvarı ile batıdaki duvarın birleştiği köşede üç kat boyunca birer adet karataş (bazalt) kullanılmıştır. (Şekil 4.188)

Şekil 4.183 Kumruoğlu Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)

İkinci kata çıkıldığında alt kattaki revaktaki kemergözü açıklıklarının yerine her açıklığın üzerine iki tane gelecek şekilde yuvarlak kemer açıklıkları düzenlenmiştir. Düz beton tavanlı bu katın odaları alt kat ile aynı hizadadır. Odaların basık kemerli kapı ve pencereleri bu katta özgün açıklığını korumaktadır. (Şekil 4.195, Şekil 4.196) Birinci kat revakının duvarında sonradan yapıldığını düşündüğümüz bir tezyinat bulunur. (Şekil 4.194) İkinci kat revakının duvarında da çeşitli resimler mevcuttur. Merdivenkovanın bitiminde birkaç basamakla çatıya çıkış düzenlenmiştir. (Şekil 4.186)

Tek kollu diğer merdivenle çıkılan doğu kanadının üst katı dört kemer gözlü dikdörtgen planlı bir revak ile bu revaka açılan dört odadan oluşur. Bu odalar alt kat ile aynı hizadadır. En kuzeydeki dehlizin üzerine gelen odanın kuzey duvarında üç adet niş bulunur. Avlunun kuzey cephesine sonradan inşa edilen yapı sebebiyle revakın kuzey tarafındaki iki kemer gözü kapanmıştır. (Şekil 4.180)

Hanın güneydeki ön cephesi ve batıdaki sokak cephesi dışında, güney cephenin doğu kenarındaki dükkandan itibaren binalarla çevrilidir. Kuzey cephe ise tamamen kapalıdır. Belediye Caddesi yönündeki ön cephesi, zemin katta bir taçkapısı ile kapının doğusunda bir ve batısındaki üç adet dükkandan oluşan beş adet sivri kemerli açıklıktan ibarettir. Hanın cephesinde diğer hanlardan farklı olarak diğer hanlarda yalnız girişteki taçkapıda gördüğümüz siyah beyaz taş işçiliği Kumruoğlu Han'da ön cephedeki dükkanlar boyunca uygulanmıştır. (Şekil 4.183) Bu cephenin birinci katı karataş malzemeli altı adet konsol ile taşınan yaklaşık bir metrelik bir çıkma şeklindedir. Çıkmanın doğu ve batı cephesinde birer basık kemerli pencere ile ön cephedeki on adet basık kemerli penceresi bulunurken günümüzde bu pencerelerin yerinde dükkanların hizasında beş adet sivri kemerli büyük pencere mevcuttur. Çıkmanın doğu ve batısındaki birer pencere korunmuştur. (Şekil 4.175, Şekil 4.176, Şekil 4.177) On tanesi önde iki tanesi yanlarda bulunan on iki adet pencerenin üzerinde bulunan on iki adet tepe penceresi de sonradan kapatılmıştır. İkinci kattaki pencereler ise aynı sayıda ancak daha küçük ebattadır. Ön cephedeki basık kemerli on adet pencere sayı olarak korunmuş ancak genişlikleri artırılıp sivri kemerli hale getirilmiştir. İç avluda bir köşe duvarında üç kat boyunca uygulanmış olan her sırada birer adet kullanılarak yapılmış karataş (bazalt) uygulaması ön cephe ile batı cephesinin kesiştiği noktada da görülmektedir. (Şekil 4.177) Batı cephesinde zemin

katta iki adet sivri kemerli dükkan bulunurken, birinci ve ikinci katlarda dörder adet basık kemerli pencere mevcuttur. Batıdaki iki dükkanın giriş açıklıkları ön cephedekiler gibi siyah beyaz taş işçiliğine sahip değildir.

Hanın kuzey doğu tarafında bulunan ikinci girişin kapısı sade olarak düzenlenmiştir. (Şekil 4.191) Güney cephede bulunan ana girişteki taçkapı, yanındaki dükkanların kemer açıklığından daha geniş ve yüksek düzenlenmiştir. Diğer hanlarda da görülen siyah beyaz taş işçiliği dışında Kumruoğlu Han'ın taç kapısında diğer hanlardan farklı olarak kemer kilit taşı üzerinde bir sorguç bulunur. Kemer açıklığı boyunca devam eden ve kemeri çevreleyen kuşak iki yandaki silmelerle sonlanmaktadır. (Şekil 4.183)

Şekil 4.184 Kumruoğlu Hanı giriş dehlizinden üst katlara çıkış merdiveni (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.185 Kumruoğlu Hanı 1. kattan merdivenkovası görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.186 Kumruoğlu Han üç katlı merdivenin bitimi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.187 Kumruoğlu Hanı avludan güney kanattaki giriş dehlizinin görünümü
(Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.188 Kumruoğlu Hanı güneyde giriş dehlizinin bitişiğindeki cephe görünümü
(Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.189 Kumruoğlu Hanı güney kanadına yaslanmış merdiven görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.190 Kumruoğlu Hanı ikinci giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.191 Kumruoğlu Hanı ikinci giriş kapısı görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.192 Kumruoğlu Hanı avlusuna ve batıdaki sokağa cephesi bulunan dükkan görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.193 Kumruoğlu Hanı 1. kat batı kanadı revakı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.194 Kumruoğlu Hanı 1. kat revak duvarındaki tezyinat (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.195 Kumruoğlu Hanı 2. kat revak görünümü (Zincircioğlu, 2018)

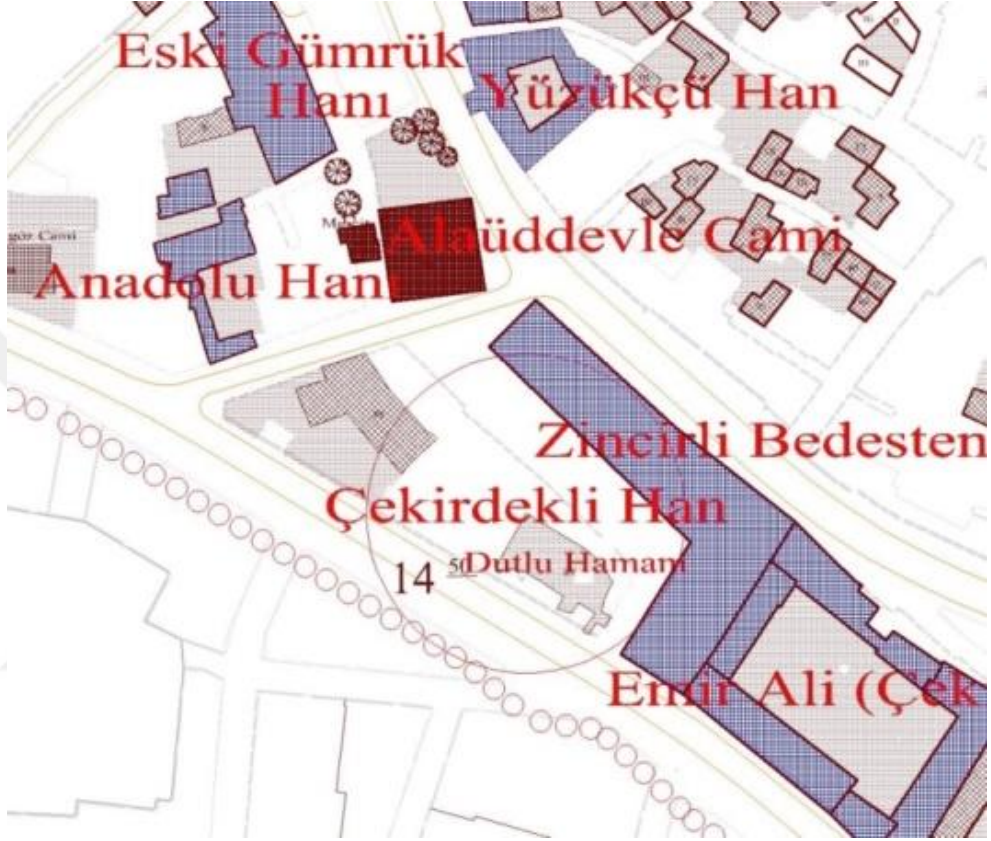

Şekil 4.196 Kumruoğlu Hanı 2. kat batı kanadı revakı (Zincircioğlu, 2018)

4.43 Çekirdekli Han (1882 öncesi)

4.43.1 Konumu

Çekirdekli Han günümüze ulaşamamıştır. Han Şekeroğlu Mahallesi'nde, Zincirli Bedesten'in batısında, Dutlu Hamam'ın bitişiğindedir. (Çam, 2006) (Şekil 4.197)

Şekil 4.197 Çekirdekli Han konumunu gösterir harita
(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.43.2 Tarihçesi

Hanın 1882 tarihli bir vakfiyesi bulunmaktadır. Bu vakfiye Hoşkadem Mahallesi'nde Dutlu Hamam bitişiğinde bulunan Çekirdekli Han'ın bazı hisselerinin vakfedilmesi ile ilgilidir.(Çam, 2006) Dutlu Hamam günümüze ulaşamamıştır. Günümüzde yeri otopark olarak kullanılmaktadır.

4.44 Kefşeker Hanı (1882 öncesi)

4.44.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve hanın konumu bilinmemektedir.

4.44.2 Tarihçesi

1882 tarihli ve 151 numaralı Ayıntab şer'iyye sicilinin sayfa no 134'teki 198 numaralı hükmünde hanın adına rastlanmıştır. Söz konusu belge Kefşeker Hanı'nın da içinde bulunduğu bir mal beyanı ile ilgilidir. (Yılmaz, 2007)

4.45 Acer Ali Hanı (1884 öncesi)

4.45.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve hanın konumu bilinmemektedir.

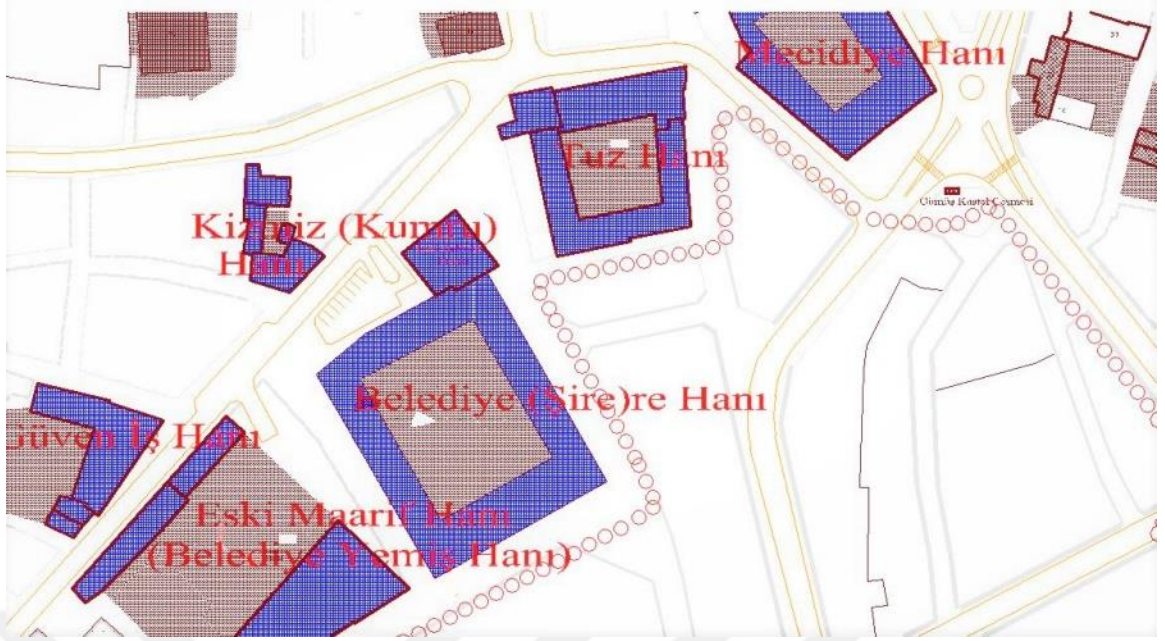
4.45.2 Tarihçesi

152 Numaralı (H.1302-1303 M.1884-1885) Ayıntab Şer'iyye Sicili'nin sayfa 78'teki belgesinde hanın adına rastlanmıştır. (Yıldırım, 2006) Bu nedenle 1884 öncesinde inşa edildiği söylenebilir.

4.46 Şirehan - Belediye Hanı - Belde Han - Memleket Hanı (1885)

4.46.1 Konumu

Han, Gaziantep merkezinde Şahinbey ilçesine bağlı, İsmetpaşa mahallesinde, Belediye Caddesi üzerinde, caddenin Samancı Pazarı Sokak ile kesiştiği köşenin güneyinde, Tuz Hanı ile Eski Maarif Hanı (Yemişhan) arasında, Kumruoğlu (Kızımız) Han karşısında konumlanmıştır. (Şekil 4.198)

Şekil 4.198 Şirehan'ın konumu gösterir harita(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.46.2 Tarihçesi

Üç tane kitabesi bulunan hanın kitabelerinden anlaşıldığına göre 1885-1886 yıllarında Halep valisi Cemil Bey'in emriyle kaymakam Rıfat Bey ve onun ölümünün ardından kaymakam Rüstem Bey ve belediye reisi Mustafa Ağa tarafından yaptırılmıştır. Gaziantep müzesi kayıtlarına göre mimarı Kirkor isimli bir Hristiyan'dır (Özkarcı, 1987). Kitabelere göre alt ve üst katları farklı mimarlar tarafından yapılmıştır. Hanın bulunduğu yer Gaziantep'in eski mezarlığıdır. Şekil 4.202'deki fotoğrafta mezartaşlarının bir kısmı görülmektedir. Yapının doğu, batı ve kuzey cephelerinde olmak üzere üç adet taçkapısı vardır. Bu taçkapıların her birinde birer kitabesi bulunmaktadır. Kitabelerde hanın adı Memleket Hanı olarak geçmektedir. Şirehan, kitabeleri bakımından da şehrin en önemli hanıdır. Ana girişin olduğu kuzey taçkapısı kitabesi günümüz Türkçesiyle aşağıdaki gibidir. (Şekil 4.199)

*'Allâh mübarek etsin, kalbe ferahlık veren, güzel, yüce hanı,
Pek çok yüce kimselerin alçak gönüllülükle gelmesine layıktır.
Hem hayırlı hem de mübarek olur.
Hazreti Abdülhamid Han'ın döneminde yapıldığı için,
Halep şehrinin valisi yüce Cemil Paşa emredip,
Pek dayanıklı ve sağlam olarak yapıldı.
O mareşalin kimi vilayette pek çok eseri vardır.
Bu şehir de şükür ki eserden faydalandı.
Şehrin kaymakamı Rüstem Bey de bunda pay sahibidir.
Sabah, akşam bilek gücünü çarçabuk harcadı.
Belediye başkanı Mustafa Ağa dahi,
Bedenen yardım, kalben çok dua etti.
İç açıcı bu hanın başlangıçta alt katı inşa edildi.
Yakında Allah'ın yardımı ile üst katı da sona erer.
Allah valimizin ömrünü ve talihini uzun ettiği sürece,
Kaymakamı daima emrini yerine getirsin.
Hafız sen de zamanın tarihini tam olarak kapının kemeri üzerine yaz.
Hiçbir kafilenin gözü böyle bir kervansaray görmedi.
Sene M.1885' (Çam, 2006)*

Şekil 4.199 Şirehan kuzey taçkapısı üzerindeki kitabesi (Zincircioğlu, 2018)

Hanın doğu taçkapısındaki kitabede ise karşılıklı yaprak figürü arasına Fetih suresinin ilk ayeti yerleştirilmiştir. Saç ve sol köşelerde Allah'ın isimlerinden 'Hüve'l Feyyaz' ile 'el-Baki' yazılıdır. Kitabenin asıl levhasında ise günümüz Türkçesiyle aşağıdaki beyit okunmaktadır. (şekil 4.200)

*' O âlemi süsleyen Abdülhamid Han
Zamanında bayındır olur dünya
Sayılamaz O'nun bıraktığı eser asla
Biri de bunlardan, işte bu eşsiz handır zira
Cemil Paşa'nın emriyle binası
Güzel bir şekilde süslendi, edildi inşa
Buna kaymakam Rüstem Efendi de
Katıldı gerçekten nakdi yardımıyla
Belde reisi ve heyetiyle öyle çalıştı ki, ona
'Memleket Hanı' denilse yakışır pekala
Bahşetti güzellikler Ayıntab diyarına
Havernak Sarayı gibi ziynet saça saça
Kalemle yazdı Hayret, tarih kitabesini onun
Bu güzel han, gönül açıcı şekilde yapıldı zira
Sene M.1885' (Çam, 2006)*

şekil 4.200 şirehan doğu taçkapısı kitabesi (Zincircioğlu, 2018)

Batı taçkapısındaki kitabenin üstünde elips bir çelenk içerisinde ‘Maşallah’ yazısı bulunmaktadır. Kitabenin asıl beyti ise günümüz Türkçesiyle aşağıdaki gibidir. (Şekil 4.201)

*‘Bu yeni han Allah'ın övgüsüne layık oldu.
İkinci Abdülhamid Han'ın zamanında inşa edildi.
Bunun yapılmasını şanı yüce Cemil Paşa emretti.
Özellikle kaymakam Rüstem Efendi çok yardımda bulundu.
O yardımlar çeşit çeşit özenli çalışmalara sebep oldu.
Ancak aydınlığı artıran taş kemeri dilara (gönül okşayan) gibidir.
Lakin kıskananların kalbine kılıç ile eziyet oldu.
Konak yerinin aşağısında ve yukarısında (alt ve üst kat) hep rahat edilir.
Bu han yolculara gönül rahatlığı ile sığınacak büyük bir yer oldu.
Rıfat'a mimar ışıltısı, iki nokta tarih getirdi.
Bu han zarafetiyle kale gibi sağlamlığa layık olan bir bina oldu.
Sene M.1886’ (Çam, 2006)*

Şekil 4.201 Şirehan batı taçkapısı üzerindeki kitabesi (Zicircioğlu, 2018)

1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 16'daki 132 numaralı hükmünde (Erkmen, 2005) ve 1903-1907 yıllarını içeren 159 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 58. sayfasının 409. hükmünde (Çalışkan, 2011)hanın adı geçmektedir.

Şekil 4.202 Şirehan Abdülhamid Albümleri, 1890. Kuzey cepheden genel görünüm (Altın, 2015, H. İ. Yakar'dan)

Şekil 4.203 Şirehan avlusundaki şadırvan görünüm (Altın,2015) (N. Başgelen arşivi)

4.46.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Han, Gaziantep'in şire ticaretinin yapıldığı, her tür şire ürünü yani pestil, cevizli sucuk vs. gibi tatlı ürünler ve kuru meyvelerin el değiştirdiği, aynı zamanda Belediye binasını da içeren bir ticari merkez durumunda idi. (Radikal gazetesi, 10 Ekim 2013) Bu sebeple Şirehan ve Belediye Han isimleriyle de anılmaktadır.

Yapı, büyük bir han ve hanın duvarlarına bitişik inşa edilmiş dükkânlardan oluşmaktadır. Han, İkinci Dünya Savaşı'nda bir süre kışla olarak kullanılmıştır. (Koruma kurulu arşivi pdf no 1630, Mersinligil ve Işık, 1998) Özkarcı, 1987 yılındaki çalışmasında, hanın, o zamana kadar yapılan tamiratların da yardımıyla özgün halini, bugün de büyük ölçüde koruduğunu ifade etmiştir. Ancak 1987 yılı itibariyle önceden dört cephesi de açık olan hanın, zemin katının doğu cephesi ile üst katın kuzey kanadının doğu ve batı cepheleri, komşu binalar tarafından tamamen kapatılmış durumdadır. Ayrıca hanın kuzeydoğu köşesinde bulunan ve o dönem Zabıta Müdürlüğü'ne ait olan bina ile hanın kuzeydoğu köşesindeki iki oda ve doğu kanadının üst katındaki revakın kuzey köşesi birleştirilerek bu yapının han ile olan bağlantısı kesilmiştir. Ahır bölümü ise ara duvarların örülmesi ile birkaç bölüme ayrılmıştır. Yine 1987 yılı itibariyle tüm avlu çıkışlarına çelik konstrüksiyondan sundurmalar uygulanmıştır. (Özkarcı, 1987) Han Antep harbi sırasında ve sonrasında bir süre (5 Kasım 1919-25 Aralık 1921) hapisane olarak da kullanılmıştır. Daha sonra iş hanı olarak fonksiyon kazandırılmıştır. 1994'te büyük bir yangın geçirmiştir. Geçirdiği yangında dükkânların bir kısmı yok olmuştur. (Çam, 2006) Yangın sonrasında hazırlanmış 1998 yılı koruma kurulu arşiv raporlarına göre; alt ve üst kat zeminindeki taş kaplamalar yangından zarar görmemiştir. Üst katın iç avluya cephe oluşturan yönündeki kemerler ve kolonlar da yangından zarar görmemiştir. Yalnız oturtma çatıyı taşıyan en üstteki taş sırası aleve direkt maruz kaldığından tahrip olmuştur. Üst kattaki açık koridorun kemerlerinin arasındaki düz demir parmaklıkların üzerindeki ahşap küpeştelere tamamen yanmış ve yok olmuştur. Üst katın ahşap kaplamaları, pencere ve kapı kanatları tamamen yanmış, yer yer pencere demir parmaklıkları kurtulabilmiştir. Kapı ve pencerelerin küçük taş detayları ince olduğundan yangında dayanamamış ve dökülmüştür. Ayrıca üst kattaki en önemli kayıplardan biri de yangın nedeniyle kuzeybatıdaki tonozlu modülün çökmüş olmasıdır. 1994 yılında yaşanan yangının bıraktığı en büyük tahribat üst katın taşlarının yanma sonucu dirençlerini kaybettiklerinden bu katın

kendi kendini taşıyamaz bir hale gelmesidir. Bu konuda yapılan testler bu tespiti doğrulamaktadır. Dolayısıyla bu durum üst katın tamamen rekonstrüksiyonunu gerektirmektedir. Hanın orijinal yapısına bitişik nizam olarak sonradan yapılan ve yangın esnasında belediye hizmet binası olarak kullanılan yapının yapım tarihinin haninkine yakın olduğu düşünülmektedir. Şekil 4.202'deki 1890 yılına ait fotoğrafta yapının alt katı görülmektedir. Bu yapı Şirehan ile birlikte kültür varlığı olarak tescillidir. Belediye hizmet binasından sonra eski itfaiye binası da Şirehan yapısına bitişik nizam inşa edilmiş ve kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Hanın bu kısmı yangında büyük ölçüde korunmuştur ancak zamana bağlı eskime ve yıpranmalar mevcuttur. (Koruma kurulu arşivi, pdf no 1630, Mersinligil ve Işık, 1998) Han, otele dönüştürüldükten sonra bu binanın üst katı aradaki kot farkı birkaç basamak merdivenle düzenlenerek otele katılmış ve günümüzde otelin muhasebe bölümü fonksiyonu ile kullanılmaktadır. (Şekil 4.204, Şekil 4.205)

Koruma kurulu arşiv bilgilerine göre 1994'te meydana gelen yangın sonrası 1998'de yapılması önerilen ve otel restorasyonu öncesinde uygulanan tamiratlar aşağıdaki şekildedir:

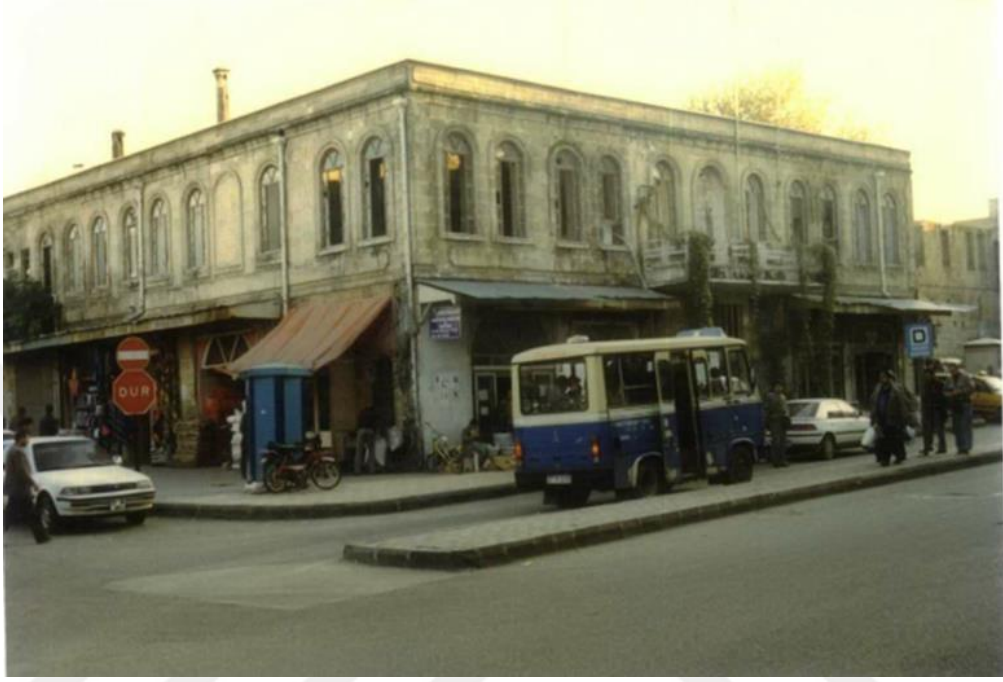
Alt kattaki tüm kapıların ve pencerelerin özgün detaylara uygun şekilde yenilenmesi ve sağlam olanların onarılması sağlanmıştır. Alt kattaki tüm pencere demir parmaklıklarının aynı motif ve detaylarla yenilenmesi, avlu cephesindeki duvarların kumlama, zımpara ve tel fırça ile temizlenmesi yapılmıştır. Çelik konstrüksiyon sundurmalar ve avlu zeminindeki grobeton sökülüş, zemin malzemesi taş kaplama olacak şekilde yeni bir peyzaj projesi uygulanmıştır. İç avludaki havuz, onarım yapılarak korunmuştur. (Şekil 4.203) Kırılan veya tamamen sökülen merdiven basamakları aynı cins taşlar ve aynı detaylarla tamamlanmış, mevcut basamaklara da bakım ve temizleme işlemi uygulanmıştır. Üst kata çıkan merdivenlerin mevcut olmayan demir korkulukları aynı detay ve motiflerle tamamlanmıştır. Alt kattaki tüm mekânların zeminleri ve yangında yok olan duvar ahşap kaplamaları (işlevi nedeniyle seramik yapılanlar hariç) Kürkçü Han ve Anadolu Hanı'nın ahşap kaplamaları referans alınarak yeniden yapılmıştır. Alt katın güney kanadında bulunan ahır bölümündeki sonradan yapılmış taş ve briket bölücü duvarlar ile seperatörler sökülüştür. Alt katta işlevi gereği mutfak ve diğer ıslak mekânların duvar ve zeminleri seramik yapılmıştır. Alt katta yapı, özgün plan şemasına kavuşturulduktan

sonra işlev gereği yapılan yeni duvarlar ayırt edilebilir olmaları açısından 13,5 luk tuğla ile örülmüştür. Alt kattaki tüm elektrik ve su tesisatı boruları orijinal taş duvarlara zarar vermemek için ya yerden zemin kaplaması ile taş zemin arasından geçirilmiş ya da duvardan ahşap duvar kaplaması ile taş duvar arasından geçirilmek suretiyle tesisatlar gizlenmiş ve taş duvarlar korunmuştur. Yapılan testlere göre üst kat parapet yüksekliği üzerinde kalan taşların yangın nedeniyle mukavemetini kaybetmiş olması ve harçların bağlayıcılık özelliğini kaybetmiş olması sebebiyle yapının bu bölümünde taşların tek tek sökülüp aynı yapı malzemesi ve harç kullanılarak rekonstrüksiyon yapılmıştır. Ayrıca yangında çöken üst kat kuzeybatı köşedeki tonoz yapı için de rekonstrüksiyon uygulanmıştır. Üst katta iç avluya bakan açık koridor, güney kanattaki kapalı koridor ve bu koridora bağlı mekânlar ile yapının kuzey tarafındaki mekanların tavanlarının kalas döşeme olduğu tespit edilmiş ve yangında yok olan bu döşeme Anadolu Han, Kürkcü Han, Millet Hanı, Emirali Hanı, Gümrük Hanı örnekleri referans alınarak yeniden yapılmıştır. Bu kalas döşemenin üzeri odalarda kör döşeme ve ahşap kaplama ile kapatılmış, açık ve kapalı koridorlarda kalaslar görünecek şekilde çıplak bırakılmıştır. Yapının tamamen yanmış olan çatısı, mevcut bilgi ve belgelere göre geleneksel ahşap oturtma çatı tekniğine göre diğer hanlar referans alınarak yeniden yapılmıştır. Üst kattaki kapı, pencere gibi ahşap yapı elemanları ve pencerelerin demir parmaklıkları geleneksel yapım tekniklerine uygun olarak yeniden yapılmıştır. Üst kattaki tüm mekânların zeminlerine (işlevi gereği seramik olanlar dışında) yöresel detaylar kullanılmak suretiyle, ahşap kadran üzerine ahşap kör döşeme ve ahşap kaplama uygulanmıştır. Yine üst kattaki tüm mekânların duvarları (işlevi gereği seramik olanlar dışında) ve tonozlu olanların tonozları, kalas döşeme olanların döşeme altları, yine yörede bilinen duvar ahşap kaplama detayları kullanılarak ahşap lambri ile kaplanmıştır. Üst katta işlevi gereği yapılan en büyük müdahalelerden biri de her üç mekândan birinin (ortadakinin) ikiye bölünerek her birinin yanındaki mekâna banyo hizmeti verecek şekilde düzenlenmiş olmasıdır. (Koruma kurulu arşivi teknik izah raporu pdf no 1630, Mersinligil ve Işık, 1998)

Han, 2013 yılı Mayıs ayından itibaren otel olarak kullanılmaktadır. Tipik bir Osmanlı mimarisi örneği kabul edilen Şirehan bugün balo salonları, restoranı, lobisi ve geniş avlusuna bakan 111 odasıyla bir butik oteldir. Otelin lobisi, avlunun bir kısmı kapatılarak oluşturulmuş ve lobideki asansör bölümünü de içeren merdiven sonradan

eklenmiştir. (Şekil 4.206, Şekil 4.207) Otel fonksiyonu kazandırılmak için KUDEB tarafından yoğun bir restorasyon uygulamasından geçirilmiş ve altına iki adet bodrum kat inşa edilmiştir. İlk bodrum katta bir mutfak, bir toplantı salonu ve bir restoran bulunurken, ikinci bodrumda ana mutfak ve balo salonları yer almaktadır.

Şekil 4.204 Şirehan'a otel işlevi verilirken üst katı otele eklenen yapı (Koruma kurulu arşivi 1994 yangını sonrası (Mersinligil, 1997)

Şekil 4.205 Şirehan'a otel işlevi verilirken üst katı otele eklenen yapı, 2013 yılı yenileme sonrası cephe görünümü (gaziantepsirehanotel.com.tr, 2013)

Şekil 4.206 Şirehan'ın avlusunun kuzey bölümünden bölünerek düzenlenmiş otel lobisi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.207 Şirehan avlusunun lobi olarak kullanılan kuzey kanadı görünüm (Zincircioğlu, 2018)

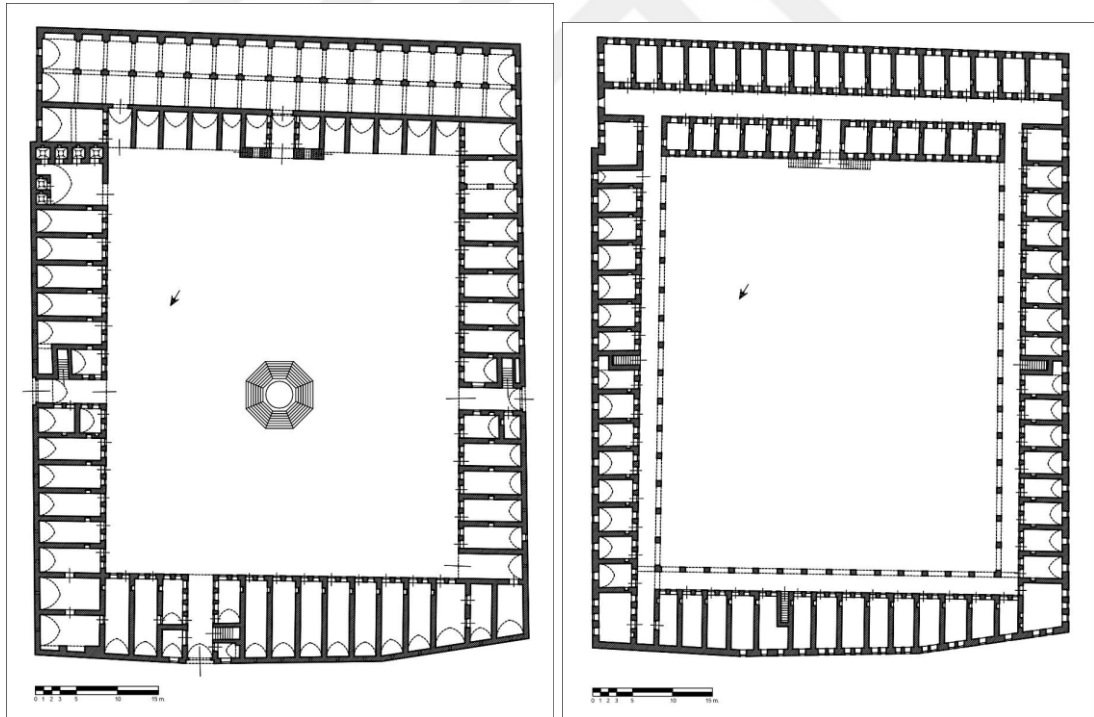
4.46.4 Mimarisi

Şirehan yaklaşık 60 metre x 75 metrelik oturma alanı ile Gaziantep'in en büyük hanlarından biridir. (Şekil 4.208) Hem yolcu hanı hem de iş hanı olarak yapılmış olan eser, tek avlulu, iki katlı hanlar grubundandır. Yapı malzemesi olarak ikisi de beyaz renkli taş olan yöreye özgü keymik ve havara taşları kullanılmıştır. Yapı, güneydeki ahır kısmı ile 44 metre x 52 metre genişliğinde bir avlu etrafındaki han odalarından oluşmuştur. Hanın doğu, batı ve kuzey yönündeki üç kapısından avluya girilmektedir. Ancak restorasyon sırasında kuzeydeki taçkapı ana giriş kapısı, batıdaki taçkapı servis kapısı ve doğudaki taçkapı da iptal edilerek zemin kattaki odaların içine katılacak şekilde düzenlenmiştir. Bu sebeple doğu cephedeki girişin güney yanındaki oda, "L" plandadır. Bu kapılar avluya beşik tonozlu birer dehlizle bağlanmıştır. Giriş dehlizlerinin her iki yanında, dehlize açılan odalar bulunmaktadır. Kuzeydeki ana girişin iki yanında, ikişer adet oda mevcuttur. Güney taraftaki odaların birbirine bakan üçer penceresi, birer kapısı vardır. Bu odaların avluya bakan ikişer penceresi daha bulunur. Doğudaki oda, yanındaki odaya bağlanmıştır. Kuzey taraftaki odalar, dehlizin batısındaki merdivenden dolayı birbirinden farklıdır. Doğudaki, dikine dikdörtgen, batıdaki enine dikdörtgen planlıdır. Batıdaki odanın sivri beşik tonoz örtüsü, doğu-batı yönlüdür. Arkasında büyük bir niş vardır. Odalar dışarıya, büyük sivri kemerli pencereler ile açılmaktadır. Diğer giriş dehlizleri yan giriş niteliğinde olduğundan dehlize yalnız birer oda açılmıştır.

Alt katta yapının doğu kısmı on bir oda, bir merdiven ve bir tuvalet, batı kısmı on beş oda, bir eyvan, bir merdiven, bir taçkapı ve bir avlu geçidinden oluşmuştur. Kuzey tarafta ise on altı oda, bir merdiven ve bir taçkapı bulunur. Avlunun ortasında önceleri hanın su ihtiyacının karşılandığı kuyu bulunmaktayken, daha sonra bu alana avlu zemininde iki basamakla inilen şadırvan yapılmıştır. (Özkarıcı, 1987) Günümüzde bu yapı da mevcut değildir. (Şekil 4.203)

Alt katta güney cephenin caddeye bakan tarafında bulunan ahırın sırtındaki avlu cephesine ise on üç adet eyvan düzenlenmiş ve bunlardan yalnız iki tanesinden ahır bölümüne geçiş verilmiştir. Ahır, girişe paralel iki sahnın ve on yedi kemer gözünden oluşmaktadır. Sahnınlar, ortada ve güney cephede sıralı on altı ayak üzerindeki, doğu-batı yönlü kemerlerle bölünmektedir.

Avlu etrafındaki diğer üç cephede çepeçevre odalar mevcuttur. Her odanın üzeri oda derinliği istikametinde sivri beşik tonozla, örtülüdür. Tonzolar, doğu ve batıdaki odalarda doğu-batı, kuzey ve güneydeki odalarda kuzey-güney yönünde uzanmaktadır. Avlu etrafındaki odaların kapı ve pencereleri basık kemerlidir. Kapı ile pencere arasında, üst kısımda küçük tepe penceresi bulunmaktadır. Bu pencereler, dikdörtgen çerçevelidir. Kapılar pervazlı, pencereler demir parmaklıklı olup, her odanın içinde birer dolap nişi mevcuttur. Ayrıca avlu cephesinde pencere ve kapı açıklıklarının üst ortalarına yerleştirilmiş küçük pencereler vardır. Giriş dehlizindeki odalar dışında avlunun kuzey ve batısında on ikişer, doğusunda on dört oda bulunur. Köşelerdeki odalar, avluya değil, önlerindeki mekanlara açılmaktadır. Batı cephenin kuzey köşesindeki mekan, eyvan olarak yapılmıştır. Batı cephedeki ikinci oda, diğer mekanlardan büyüktür. Bu odanın yanında aynalı tonoz örtülü altı bölümlü tuvalet bulunur.

Şekil 4.208 Şirehan alt kat ve üst kat planı (Altın, 2015)

Üst kata avlu geçitlerinde bulunan üç ayrı merdivenle ve avlunun güneyindeki iki kollu büyük merdiven ile ulaşılır. Geçitlerdeki merdivenler üst kat revakına çıkarken, iki kollu merdiven ile ahırın üstündeki iki yan odalardan oluşan koridora çıkılmaktadır. Bu kadar fazla sayıda merdivene diğer hanlarda rastlanılmamaktadır. Revaklar sivri kemerlidir. Doğu ve batı kanatlarda on beşer, kuzeyde on dört kemer gözü açıklığı bulunur. Güneyde revak mevcut değildir. Revakların üzeri, ahşap kirişli düz tavanla örtülüdür. (Şekil 4.209, Şekil 4.210)

Şekil 4.209 Şirehan 1. kat revakı görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Üst kattaki odaların kapı ve pencereleri dıştan basık kemerli ve düz atkılıdır. Ayrıca avlu etrafındaki odalarda olduğu gibi kapı ve pencere açıklıklarının üst ortalarına isabet edecek şekilde konumlanmış küçük pencereler mevcuttur. Tüm odalarda birer dolap nişi bulunur. Üst kattaki odalardan doğu ve batı kanadında olanların alt kısımları dik sivri beşik tonozlarla, kuzey ve güney kanadındaki odaların alt kısımları düz toprak dam ile kapatılmış olup, üstlerin tamamı kırma kiremit çatıyla

kapatılmıştır. Üst katta kuzeyde on üç oda, doğuda on altı oda ve bir eyvan, batıda on yedi oda ve güneyde ise yaklaşık 3,5 metre x 60 metre ölçüsünde bir koridora sıralanmış yirmi dokuz oda bulunmaktadır. (Şekil 4.210) Güney kanattaki odalar, “T” şeklindeki koridora, karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Koridoru aydınlatmak için doğu ve batı cephede birer pencere açılmıştır.

Şekil 4.210 Şirehan 1. kat koridor görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Hanın dört cephesi de pencerelerle hareketlendirilmiştir. Kuzey, doğu ve batı cephelerinde bulunan taçkapılar oldukça büyük cephelere daha güçlü bir ifade vermektedir. Taçkapıların üçü de cephenin merkezinde değildir ve üçü de farklı formlardadır.

Cadde cephesinde yer alan kuzey taçkapısının merkezi olmamasının sebebi daha önceden burada yer alan dükkanların konumuna göre düzenlenmiş olmasındandır. Şekil 4.202’deki Abdülhamid arşivi fotoğrafında da görüldüğü gibi önceden bu cephede boydan boya dükkanlar uzanmaktadır. Fotoğrafta sonradan belediye binası

olarak kullanılan ve hanın kuzeydoğu köşesinde yer alan binanın alt katındaki dükkanları da görülmektedir. Bu cephede yer alan pencerelerin özgün olmadığı yine bu fotoğraftan anlaşılmaktadır. Fotoğrafa göre üst kat odalarının pencereleri küçük ve yukarı taraftadır. Günümüzde ise bu cephede zemin katta on, üst katta yirmi pencere bulunmaktadır. (Şekil 4.211) Hanın cephelerinde Antep Harbi'nden kalan mermi izleri de görülmektedir.

Şekil 4.211 Şirehan kuzey cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Hanın mermerden yapılmış kuzey taçkapısı, önceden var olan dükkanların arasına konumlanmıştır. Kapıdaki en önemli bezeme kapı açıklığını oluşturan iç kemer ile onu çevreleyen kemerin işçiliğidir. (Şekil 4.212, Şekil 4.213, Şekil 4.214) Yuvarlak formdaki bu kemer, dehliz boyunca da devam etmektedir. Kemerlerin kilit taşı üzerinde birer sorguç bulunmaktadır. Giriş açıklığının pervazları ile kemer taşları arasında ince bir silme yer alır. Nişin kenarları kabartmalı olarak dışa taşırılmıştır. Kemer sorgucunun üzerinde kitabesi yer alır. Kitabe, alttan ve üstten sınırlandırılmış dikdörtgen formlu bir levhadır. Nişin pervazlarında zeminden çatıya kadar pilastırlar uzanmaktadır. Kitabenin bulunduğu kısım yatay olarak bölünen yerin üzerinde, üç pilastır arasına iki basık kemerli pencere yerleştirilmiştir. Taçkapının iki yanında, altta sivri üstte basık kemerli birer pencere mevcuttur.

Şekil 4.212 Şirehan kuzey taçkapısı (ana) giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.213 Şirehan kuzey taçkapısı görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Batı cephesinde ortaya yakın konumlanmış taçkapısı ve taçkapının iki yanında pencereler bulunmaktadır. Batıdaki taçkapısının yuvarlak kemerli giriş açıklığı, yuvarlak kemerli niş içerisinde. Kemerlerin kilit taşları kuzey taçkapısındaki gibi sorguçludur. Giriş açıklığı kemeri sorgucun üzerinde düz silme ile sınırlandırılmıştır. Kemer köşeliklerine kabarıklık verilmiştir. Nişin ve giriş açıklığının üzengi taşı altında da düz silme mevcuttur. Bu düz silmenin üzerinde çatıya doğru uzanan iki taraflı pilastr vardır. Pilastrın üst kısmında, bir silme daha vardır. Nişin sorgucu üzerinde kitabesi ve kitabenin iki yanında basık kemerli iki pencere bulunmaktadır. İki kısımdan oluşan kitabe, altta dikdörtgen çerçeveli levha biçiminde ve üstte oval şekildedir. (Şekil 4.215)

Şekil 4.214 Şirehan kuzey taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)

Cephedeki alt kat pencereleri, batı taçkapısının kuzeyinde mazgal biçiminde ve altı adettir. Kuzeyden ikinci pencere farklı olup, dikdörtgen şeklindedir. Taçkapısının

diğer tarafındaki pencereler on adettir ve dikdörtgen çerçevesindedir. Güney uçtaki ahırın üç penceresi bu cephede diğer pencerelerden daha büyüktür. Üst kat pencerelerinin hepsi basık kemerlidir. Üstte, taçkapısının kuzeyinde dokuz, üzerinde iki, güneyinde on üç pencere bulunur. Güney taraftaki beş pencere daha üstten açılmıştır. (Şekil 4.216)

Şekil 4.215 Şirehan batı taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.216 Şirehan batı cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Güney cephede hanın ahır bulunduğundan zemin katta yalnız dört pencere bulunur. Üst katta ise tek penceresi olan ortadaki oda dışında her odaya ikişer pencere açılmaktadır. Bu cephede toplam otuz üç pencere vardır. (Şekil 4.217)

Şekil 4.217 Şirehan güney cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Doğu cephede, batıdaki taçkapısı ile aynı aksta konumlanan bir taçkapı daha vardır. Taçkapısının iki yanında pencereler bulunmaktadır. Bu cephede zemin kattaki ve üstteki pencereler düzenlidir. Alttaki pencereler mazgal biçiminde üsttekiler basık kemerlidir. Zemin katta taçkapının kuzeyinde sekiz, güneyinde altı pencere bulunur. Ahırın bu cephedeki pencereleri de batı cephedekiler gibi dört adet ve büyüktür. Üst katta taçkapı üstünde iki, kuzey tarafında on, güney tarafında on iki basık kemerli pencere vardır. (Şekil 4.220)

Doğudaki taçkapı diğerlerinden daha farklı formdadır. Sivri kemerli giriş açıklığı ve nişi vardır. Nişin alt tarafında iki taraflı sekiler vardır. Bezeme, giriş açıklığının kemer altında bulunur. Burada kabartma şeklinde geometrik ve yaprak biçimli motifler mevcuttur. Taçkapının üzerindeki pencereler, yüzeysel dikdörtgen nişler içerisinde yer alırlar. Nişin kenarları çerçeveslidir. Burada kitabenin konumu de diğerlerinden farklı şekilde, pencerelerin arasındadır. Kitabeyi aynı şekilde silmeler ayırmaktadır. (Şekil 4.218, Şekil 4.219)

Şekil 4.218 Şirehan doğu taçkapısı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.219 Şirehan doğu taçkapısı süsleme detayı (Zincircioğlu, 2018)

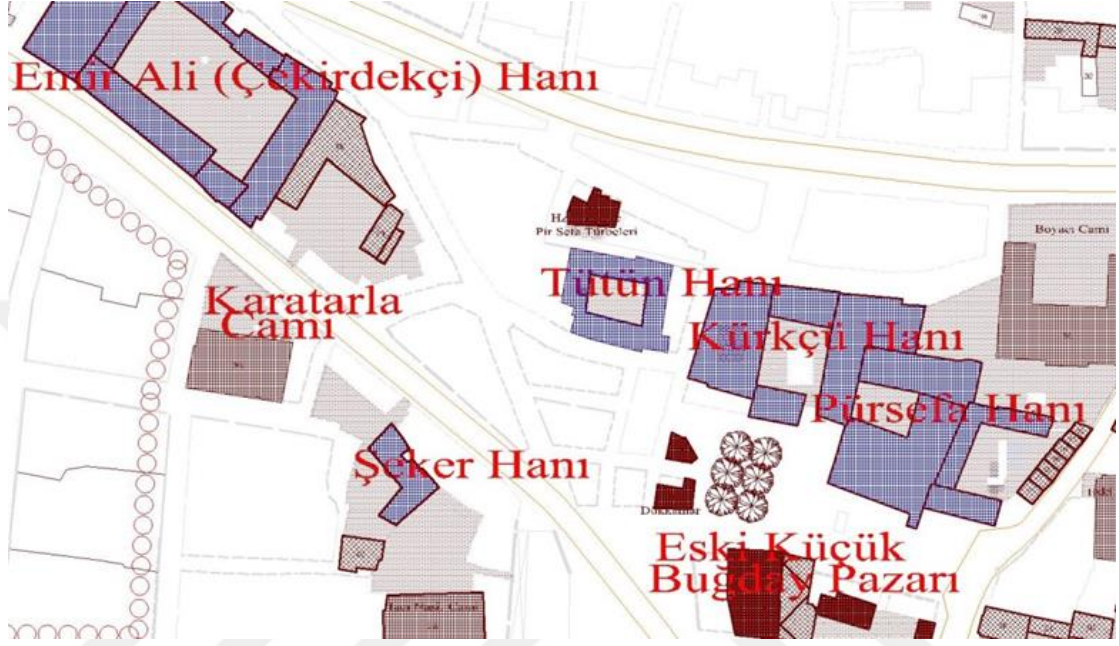

Şekil 4.220 Şirehan doğu cephesi (Zincircioğlu, 2018)

4.47 Kürkçü Hanı - Küpçü Han (1890)

4.47.1 Konumu

Han konum olarak Şahinbey İlçesi, Boyacı Mahallesi, Attar Çarşısı Sokağı'nda yer alır. Giriş kapısı Tütün Hanı'nın girişi ile aynı sokaktadır. (Şekil 4.221)

Şekil 4.221 Kürkçü Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.47.2 Tarihçesi

Kitabesi bulunan Kürkçü Han kitabesinden de anlaşıldığı üzere 1890 yılında Ermeni cemaatinden Kürkçüyan Hanna tarafından yaptırılmıştır. (Şekil 4.238) Kitabede Osmanlı harfleriyle en üstte “Kürkçüyan” onun altında “1890” yazılıdır. (Çam, 2006)

Tarihi kayıtlara baktığımızda 1900-1907 yıllarını içeren 158 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 86. hüccet belgesinde ve aynı sicilin 103 nolu hüccet belgesinde hanın adına rastlanılmıştır. (Birlik, 2011) 1903-1907 yıllarını içeren 159 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 13. sayfasının 348. hükmünde ve aynı şerhiye sicilinin 40. sayfasının 383. hükmünde hanın adı geçmektedir. (Çalışkan, 2011)

4.47.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Yapısal özelliklerinin büyük kısmını koruyan ender hanlardan biridir. Günümüzde batıdaki sokak cephesinde bulunan dükkânlar hariç, aktif kullanılmamaktadır. Ayrıca han içinde depo olarak kullanılan kısımlar vardır. Kısmi tadilatlar dışında restorasyon geçirmemiştir. Ancak günümüzde bitişiğindeki sabunhanesinin restorasyonu sırasında aradaki irtibatın kesilmesi amacıyla doğu kanadı kısmen orijinal halini kaybetmiş, yer yer briket duvarlar örülerek geçiş tamamen kapatılmıştır. Hanın inşasından üç yıl önce inşa edildiği bilinen sabunhane bölümü günümüzde Kürkçü Han'dan tamamen koparılmıştır ve Pürsefa Han başlığı altında açıklanacaktır.

4.47.4 Mimarisi

Han iki katlı, tek avlulu hanlardandır. Yol tarafı olan batı cephesindeki ana girişinin kuzeyinde altı, güneyinde bir dükkan bulunur. (Şekil 4.222) Gösterişli taç kapısının ardında uzunca bir giriş dehlizi vardır. Dehlizin iki yanında han odaları sıralanmıştır. Taçkapısı ve yanındaki açıklık birleşip giriş dehlizinden geçilerek avluya ulaşılmaktadır. Taçkapısı ve bu bölüm sivri beşik tonozla örtülüdür. Girişlerin birleştikleri yerde, birer adet çapraz tonoz bulunmaktadır. (Şekil 4.226) Beşik tonoz örtülü devam eden giriş dehlizinin güneyinde birer kapı ve penceresi dehlize açılan üç oda vardır. Doğu taraftaki odanın avlu cephesinde ve batı taraftaki odanın girişteki alana bakan ikişer penceresi daha mevcuttur. Batıdaki iki odayla, diğer odanın arasında üst kata çıkan merdiven bulunur. Doğu tarafta bir dükkan ve iki oda yer alır. Dükkanların üzeri de beşik tonoz örtülüdür. Ana girişin tam karşısında avlunun doğu tarafında sabunhane bölümüne geçiş sağlayan bir dehliz bulunmaktadır. Bu dehliz günümüzde ahşap doğrama ile kapatılmıştır. (Şekil 4.228)

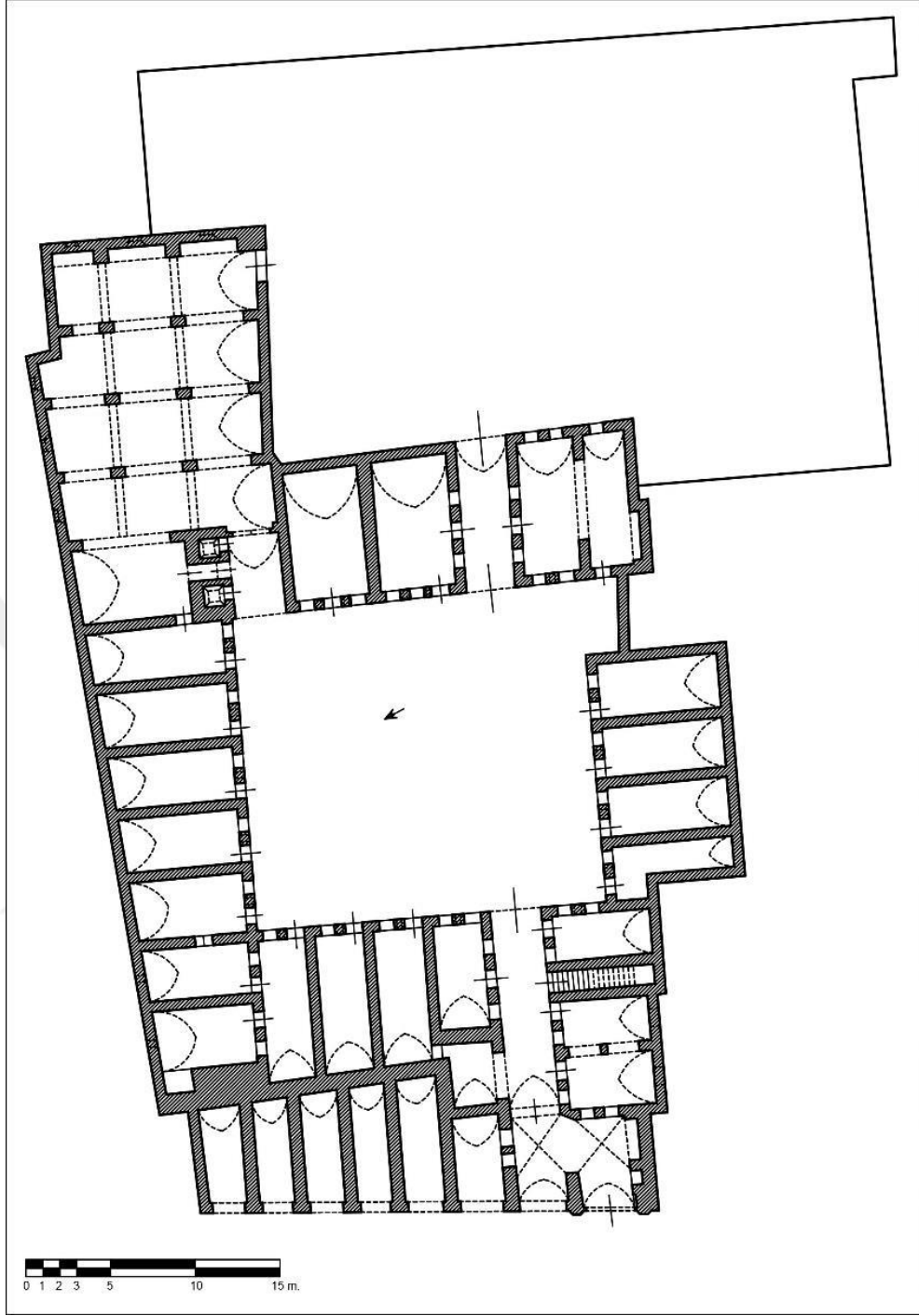
Şekil 4.222 Kürkcü Hanı ön cephesindeki dükkanlar (Zincircioğlu, 2017)

Hanın yaklaşık 32 metre x 38 metre büyüklüğüne oranla küçük ve kareye yakın planlı bir avlusu vardır. Avlunun ölçüleri yaklaşık 20 metre x 22 metredir. Avlunun küçük olması sebebiyle dört tarafını çevreleyen odaların önünde revak kullanılmamıştır. Buna ilaveten kuzeydoğu köşede konumlanmış yaklaşık 13 metre x 20 metre ölçüsünde ahır bölümü yer alır. Zemin kattaki odaların avluya cepheli basık kemerli birer kapısı ve penceresi vardır. Ayrıca her odanın yüzeysel niş içine alınmış dikdörtgen tepe pencereleri de mevcuttur. (Şekil 4.232) Odalar giriş kapısına dik doğrultuda beşik tonozla örtülüdür. Batı kanatta giriş yanındaki odaların dışında üç, kuzey kanatta sekiz, güney ve doğuda dört adet oda mevcuttur. (Şekil 4.227, Şekil 4.230) Hanın kuzey kanadındaki odalar batıdan doğuya doğru gidildikçe arsanın konumundan ötürü genişlemektedir. Her odanın avluya bakan basık kemerli birer kapı ve birer penceresi vardır. Dış cephede bu odaların sadece küçük mazgal pencereleri bulunmaktadır. (Şekil 4.223) Kuzey kanadında bulunan sekiz odadan en doğudaki hem daha geniş hem de kuzeydoğu köşedeki ahır bölümü ile irtibatlıdır. (Şekil 4.224)

Şekil 4.223 Kürçü Hanı kuzey kanadın arkasındaki sokak cephesi
(Zincircioğlu, 2018)

Hanın doğu kanadını, güney tarafında ahır bölümünün sivri beşik tonoz örtülü giriş dehlizi, avludan girilen dört oda ve bu dört odanın arasına konumlanmış sabunhaneye geçiş sağlayan beşik tonozlu dehliz oluşturur. Dehlizin iki yanındaki odalara dehlizden de giriş verilmiştir. Bu odaların karşılıklı iki penceresi ve birer kapısı vardır. Güney taraftaki oda tek kapı ile avluya açılırken, kuzey taraftakinin avlu yönünde kapısı bulunmaz. Avlu tarafında yalnız iki penceresi vardır. İki geçit arasındaki odalar diğerlerinden büyük ebattadır. Avluya açılan ikişer pencere ve birer kapıları vardır. Ahıra geçilen dehlizde ayrıca aynalı tonoz örtülü iki adet tuvalet vardır. (Şekil 4.228) Tuvaletlerin arkasındaki mekanın ahır ile irtibatı günümüzde duvar örülerek kesilmiştir. Hanın kuzeydoğu köşesinde yer alan ahır girişe paralel dört sahnalı ve üç kemer gözlüdür. (Şekil 4.231) Kuzeydoğu köşesi sokağın konumu sebebiyle içe girintilidir. (Şekil 4.224) Ahır kuzey güney doğrultusunda uzanan dört beşik tonozla örtülüdür. Ahırın sabunhaneye açılan güneydoğu köşedeki kapısı duvar örülerek kapatılmıştır. Kuzeydeki sokak cephesinde iki adet küçük mazgal penceresi vardır.

Şekil 4.224 Kırkçü Hamamı alt kat planı (Altın, 2015)

Şekil 4.225 Kürkçü Hanı giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.226 Kürkçü Han taçkapısı yanındaki açıklık (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.227 Kırkçü Hanı batı kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.228 Kırkçü Hanı doğu kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.229 Kırkçü Hanı kuzey kanadı avludan görünümü (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.230 Kırkçü Hanı güney kanadı görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.231 Kırkçü Hanı ahır bölümü görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.232 Kırkçü Hanı zemin kat kapı, pencere ve tepe penceresi görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.233 Kırkçü Hanı üst kat kapı, pencere ve tepe penceresi görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Kırkçü Hanı üst katına giriş dehlizindeki bir merdiven ile çıkılmaktadır. Üst katta dört cephede de revaklar bulunur. Ancak güneydoğu köşede oda olmadığından dolayı bu köşede revak sonlanmıştır. (Şekil 4.235) Doğu kanadında yedi kemer gözlü, kuzeyde beş, batıda altı, güneyde dört kemer gözlü olup, hepsi sivri kemerlidir. Revakların üzeri düz ahşap ile kaplanmıştır. (Şekil 4.234)

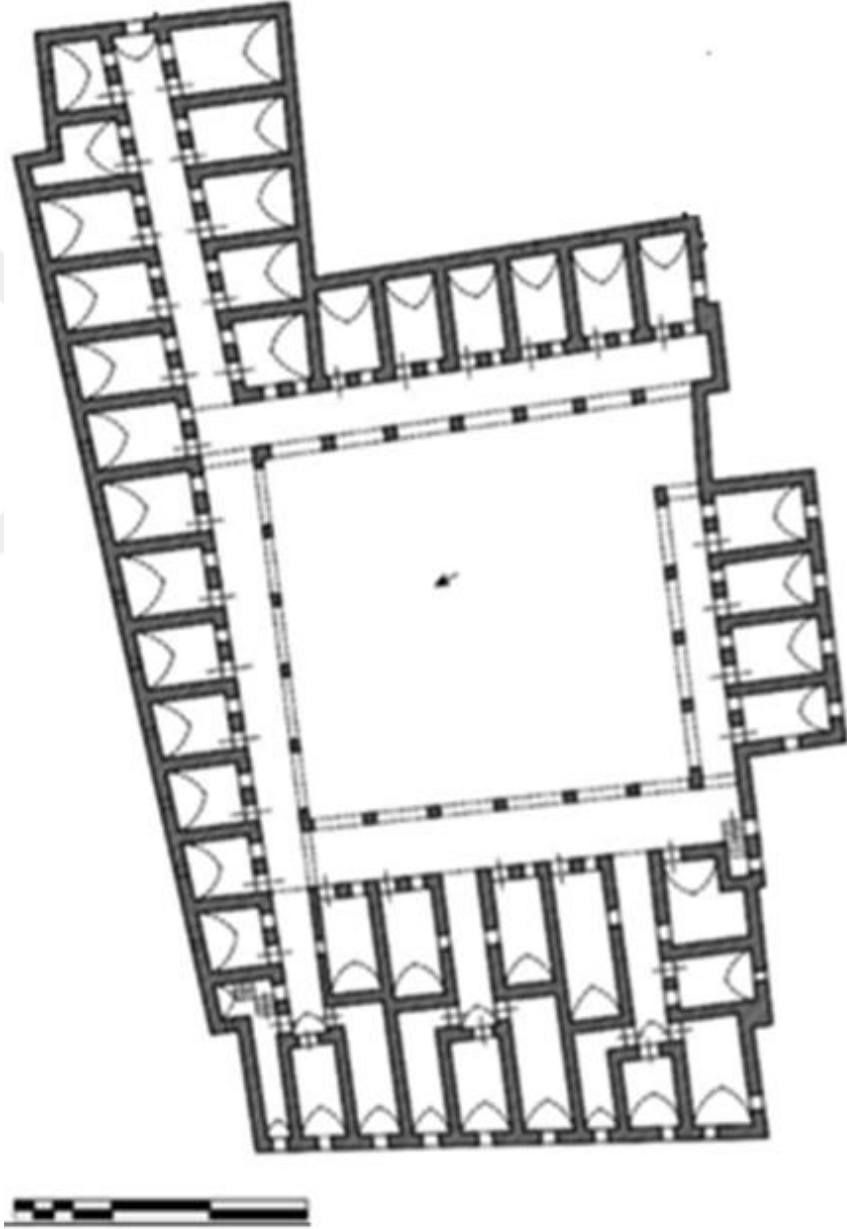

Şekil 4.234 Kürkçü Hanı revak görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Üst katta odalar belirli bir düzende olmayıp cephelere göre farklılıklar göstermektedir. Hanın üst kat merdiveni revakın güneybatı köşesine çıkmaktadır. Üst katta güneyde dört, doğuda altı, kuzeyde ahır bölümünün üst kat hizasında uzanan on üç adet oda bulunmaktadır. On üç odanın doğu tarafındaki beş adedinin karşısında beş oda daha vardır. Aralarında bir koridor bulunan bu odalar ahırın üst tarafını teşkil eder. Güney kanadında zemin katta bulunan dört oda aynı hizada üst katta da revak ölçüsüne kısalarak yer alır. Bu odaların hepsi de revaka birer basık kemerli kapı ve pencere ile açılmaktadır. Ayrıca diğer hanlarda rastlamadığımız oval birer kuş pencereleri mevcuttur. (Şekil 4.236) Tüm odalar sivri beşik tonoz örtülüdür. Üst katın batı cephesinde odaların düzeni oldukça farklıdır. Burada her iki oda arasına bir dehliz yerleştirilmiş böylece derinliğin fazla olmasından yararlanılarak hem revak cephesine bakan hem de cadde cephesine bakan odalar, önlü arkalı olarak düzenlenmiştir. Revak tarafında beş, arkada dokuz oda yer alır. Öndeki odalar, güney

tarafındaki dışında, ikili şekildedir. Bu odalar da diğer kanatlardaki odalar gibi revaka basık kemerli birer pencere ve kapıyla açılmaktadır. Ayrıca farklı olarak bu odaların yan cephelerindeki dehlizlere açılan birer penceresi daha vardır. Her bir ara dehlizden, üçer odaya geçilmekte olup biri dehlizin karşısında diğerleri yanlardadır. Odaların dehlize açılan basık kemerli birer kapısı ve birer penceresi vardır.

Şekil 4.235 Kırkçü Hanı üst kat planı (Altın, 2015'den işlenerek)

Hanın taçkapısının da bulunduğu batı cephesi en önemli cephesidir. Taçkapının yanındaki kemerli açıklık da giriş olarak kullanılmaktadır. Bunun dışında cephede altı adet dükkan vardır. Dükân açıklıkları sivri kemerler biçimindedir. Her dükkanın üzerinde birer tane basık kemerli pencere vardır. Hanın doğusu sabunhaneye cephelidir. Bu cephe sabunhanenin restorasyonu ile birlikte özgünlüğünü kaybetmiştir. Zemin katta handan sabunhaneye açılan iki geçit de kapatılırken üst katta revak kemerleri gibi sivri kemergözü açıklıkları bulunan üç odanın cephesine briket duvarlar uygulandığı görülmektedir. (Şekil 4.239)

Kürkçü Han taçkapısı diğer hanlardan biraz daha farklı süslemelere sahiptir. Bunun çeşitli sebepleri olabileceği gibi, hanı yaptıranın Ermeni asıllı olması sebebi ilk akla gelen ihtimaldir. Diğer hanların taçkapılarında olduğu gibi siyah beyaz taş işçiliği vardır. Ek olarak kapı kemerinin üzerine yerleştirilmiş dikdörtgen iki pencereye yuvarlak silmeler üstlerinde bir kemer oluşturacak şekilde uygulanmış, pencerelerin arasındaki kitabenin altından düz geçip, diğer pencerenin de etrafını aynı şekilde çevrelemiş ve altındaki kapı kemerinin kilit taşı ile arasındaki sorguç ile son bulmaktadır. Kitabe, üstündeki bir motif ve altında üç damla ile de vurgulanmıştır. Pencerelerin iki yanında yaklaşık birer buçuk metre yüksekliğinde iki sütun ve üst tarafına da sekiz motifli bir alınlık yerleştirilerek taçkapı bezemesi tamamlanmıştır. (Şekil 4.237, Şekil 4.238)

Şekil 4.236 Kırkçü Hanı üst kat odaları kapı, pencere ve kuş penceresi görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.237 Kırkçü Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.238 Kırkçü Hanı kitabesi (Zincircioğlu, 2018)

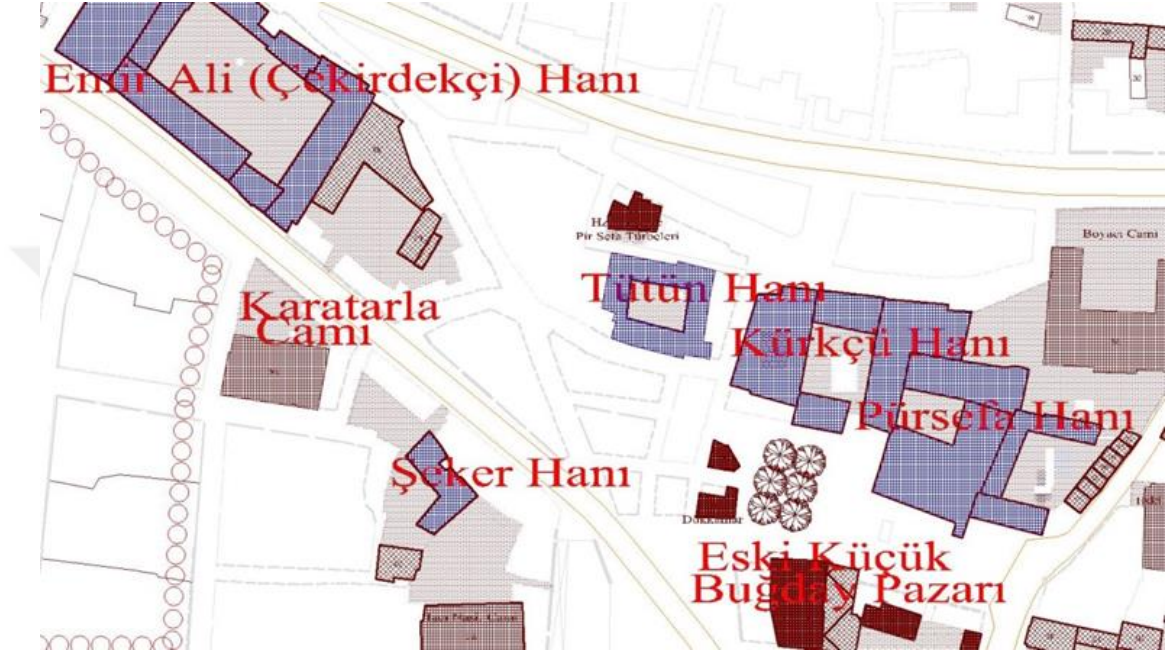

Şekil 4.239 Pürsefa Hanı avlusundan batı cephesi Kırkçü Hanı görünümü (Zincircioğlu, 2018)

4.48 Pürsefa Han - Kürkçü Hanı Masmanası (Sabunhanesi) (1890)

4.48.1 Konumu

Han, Şahinbey Belediyesi Boyacıoğlu Mahallesi, Buğday pazarı denilen mevkidedir. Kürkçü Hanı ile bitişik konumda, doğusundadır. Tahmis Kahvesi'nin karşısında yer alır. (Şekil 4.240)

Şekil 4.240 Pürsefa Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.48.2 Tarihçesi

1888 tarihli bir Ayıntap şeriyeye sicilinde, Kürkciyan Hanna'nın bir sabunhane yaptırdığına dair bir kayıt mevcuttur. (Güzelbey, 1966) Bu belgeden hanın da sabunhanenin de yaptırınının Kürkciyan Hanna olduğu anlaşılmaktadır. Kürkçü Hanı'nın masmanası olarak inşa edilmiş han Kürkçü Hanı ile yan yana olup günümüzde Pürsefa Hanı olarak anılmaktadır.

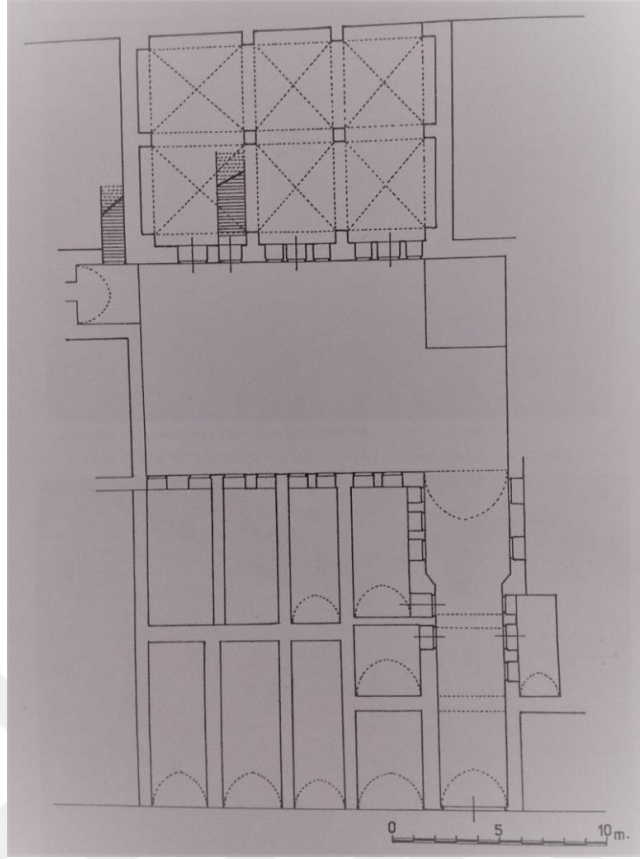
4.48.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Kürkçü hanına bitişik şekilde inşa edilmiş olan hanın yapım zamanı da Kürkçü han ile aynıdır. Han bir süre sabun imalathanesi olarak, çatı katı da sabunların kurutulması için kullanılmış, 50 yıl kadar önce ise mercimek kırma fabrikasına dönüştürülmüş ve o dönem ki sahibinin adıyla Osman Baba Hanı olarak da

anılmıştır. Bu yapı 19. yüzyılda Antep'te sabun imalatının ne kadar geliştiğini göstermesi anlamında da önemlidir. İki han arasında büyük bir kapı bulunmaktadır. Eser 2006 yılı ile 2008 yılları arasında restore edilirken sonradan ilave edilen bölümler sökülmüş, eskiyen taşlar değiştirilmiştir. Öncesinde, avlu içine inşa edilmiş olan betonarme yapı 2000 yılında yıktırılmıştır. Kürçü Hanı ile arasındaki irtibatı sağlayan kapı iptal edilmiş ayrıca Kürçü Hanı'nın ahır bölümünden geçilen kapıya da duvar örülerek bağlantı tamamen koparılmıştır. Günümüzde yapı özel şahıs mülkiyetindedir ve yatılı erkek öğrenci Kur'an kursu olarak kullanılmaktadır. Pür Sefa ismi hana yakın bir yerde türbesi bulunan Pür Sefa hazretlerinin isminden esinlenerek sahibi tarafından verilmiştir.

4.48.4 Mimarisi

Pürsefa Han yani sabunhane yaklaşık 18 metre x 38 metre ebatlarında, üç katlı ve ortası avlulu olarak inşa edilmiştir. Avlusu yaklaşık 11 metre x 18 metre ölçüsünde olup oldukça küçüktür. (Şekil 4.241) Bu sebeple revaksız olarak planlanmıştır. Hanın avlusunun büyüklüğüne oranla oldukça büyük bir giriş dehlizi vardır. (Şekil 4.242) Sivri kemerli taçkapısından girilen dehlizin beşik kemerli tonoz ile başlayan üst örtüsü aynalı tonoz ile sonlanır. Dehlizin batısında iki doğusunda bir oda bulunmaktadır. Batıdaki ilk odanın basık kemerli tek bir kapı açıklığı olup dehlize açılmaktadır. İkinci odanın avluya açılan iki penceresi ve dehlize açılan bir kapı ve üç penceresi vardır ve hepsi basık kemerlidir. Doğudaki odanın ortadan bir kapısı ve kapının iki yanında birer basık kemerli penceresi vardır. Dehlizdeki üç odanın da üzeri kuzey güney doğrultusunda beşik tonoz örtülüdür. Dehlizde ayrıca doğudaki mekana açılan yuvarlak kemerli ve büyük iki pencere daha vardır. Dehlizin bitiminde köşe taşları karataş (bazalt) ile bitirilmiştir. (Şekil 4.242) Zemin katta kuzey ve doğu cephede bulunan büyük sivri kemerli açıklıklarını oluşturan ayaklarda da karataş kullanılmıştır. (Şekil 4.243)

Şekil 4.241 Pürsefa Hanı planı (Çam, 2006)

Şekil 4.242 Pürsefa Han giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2017)

Sabunhane bölümünün mimari yapısı hanlardan oldukça farklıdır. Zemin katta avlunun kuzey kanadında dört adet sivri kemerli büyük açıklık bulunur. Ahşap doğrama ile kapatılmış bu alanın içerisinde ortada bulunan iki adet karataş malzemeli kare ayağın taşıdığı altı adet aynalı tonoz ve üst kata çıkan bir merdiven mevcuttur. Üst katında ise aynı şekilde sivri kemerli büyük açıklıklar vardır. Ahşap doğramalı bu bölümün ön kısmına korkuluk eklenmiştir. (Şekil 4.243)

Şekil 4.243 Pürsefa Han avlunun kuzey kanadının görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Avlunun güney kanadında ise zemin katta giriş dehlizinin sivri kemerli açıklığının yanında dört oda bulunur. Bu odalar birer basık kemerli kapı ve birer pencere ile avluya açılmaktadır. Üstte birer adet dikdörtgen tepe penceresi mevcuttur. Tepe pencereleri Kürkçü Han'daki gibi yüzeysel kemerli niş içerisinde. Güney kanadının zemin katta kat yüksekliğinin düşük olması nedeniyle diğer cephelerden farklı olarak üç kat gibi gözükmektedir. Bu kanadın üst katında aynı düzende dört oda bulunur. Günümüzde yatakhane olarak kullanılmakta olan bu odaların avlu cephesinde basık kemerli birer penceresi vardır. (Şekil 4.244, Şekil 4.245) Bu dört odanın tam sırtında planlanmış cadde cephesinde dört oda daha bulunmaktadır. Avlu

cephesinde giriş dehlizinin üzerinde kuzey kanattaki gibi büyük sivri kemerli bir açıklık olup ahşap doğramalı ve korkulukludur. Cephenin devamında yedi adet avluya açılan basık kemerli pencere mevcuttur.

Şekil 4.244 Pürsefa Han kuzey (cadde) cephesi (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.245 Pürsefa Han avlunun güney kanadının görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Avlunun batısında Kürkçü Hanı yer alır. **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'de örülen ve birkaç basamak çıkılıp sivri kemerli açıklıktan geçilerek ulaşılan kapı, günümüzde iptal edilmiş olan Kürkçü Hanı ile aradaki geçiş kapısıdır.

Avlunun doğusu kuzey kanattakine benzer şekilde düzenlenmiştir. Zemin katta avlunun doğu cephesinde iki adet sivri kemerli büyük açıklık bulunur. Ahşap doğrama ile kapatılmış bu alanın içerisinde ortada bulunan üç kare ayağın taşıdığı dört adet aynalı tonoz ile arkasında ayaklara taşıtılmış kemerler ile dört sahnalı yuvarlak kemerli bir alan bulunur. Günümüzde bu alan yemekhane olarak işlevlendirilmiştir. (Şekil 4.246) Üst kata çıkan bir merdiven ve sonradan eklenen bir asansör de mevcuttur. Üst kat cephesinde ise aynı şekilde sivri kemerli iki büyük büyük açıklık vardır. Ahşap doğramalı bu bölümün de ön kısmına korkuluk eklenmiştir. Üst kat duvarlarla mekanlara bölünmemiş geniş açıklıklar şeklindedir. Bu kat sabunhanedeki kurutma işleminin yapıldığı genişçe bir alandır. Alt katındaki taşıyıcı ayaklar üstte de devam eder. Alt kattan farklı olarak taşıyıcılar üst katta karataştan değil keymik taşıdandır ve mekân sahnalara ayrılmamış sivri kemerli açıklıklardan oluşmuştur. (Şekil 4.247)

Şekil 4.246 Pürsefa Hanı doğu kanadı iç mekan görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.247 Pürsefa Hanı doğu kanadı üst kat iç mekan görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Pürsefa Hanı'nın dışı açık iki cephesi bulunmaktadır. Taçkapısının bulunduğu ön cephesi güneydedir. Bu cephenin zemin katı, ortada yer alan ve iki renkli taş işçiliği dışında bezemesi bulunmayan taçkapısı (Şekil 4.248) ile kapının doğusunda üç, batısında üç olmak üzere altı adet sivri kemerli dükkandan meydana gelir. Her dükkanın üzerinde ve taçkapısının aksında birer tane olmak üzere birinci ve ikinci katlarda toplam on altı adet basık kemerli penceresi mevcuttur. (Şekil 4.244)

Şekil 4.248 Pürsefa Han taçkapısı (Zincircioğlu, 2017)

Diğer açık cephe olan batı cephesinin zemin katı sağır duvar şeklindedir. Bu cephede birinci katta üç adet, ikinci katta sekiz adet olmak üzere on bir adet basık kemerli pencere vardır. Bunların dışında çatı eğiminden faydalanılarak açılan ve dışarıdan ayrı bir kat gibi görünen çatı bölümünde beşi basık kemerli biri düz atkılı altı adet pencere bulunur. Pencerelemlerin yükseklikleri çatının eğimine göreler. (Şekil 4.249)

Şekil 4.249 Pürsefa Han batı cephesi (Zincircioğlu, 2018)

4.49 Beldes Hanı (1892 öncesi)

4.49.1 Konumu

Hanın konumunun Hakimoğlu Çıkmaçı civarında olduğu 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şer'iyye sicilinin 212 nolu sayfasında ifade edilmiştir. (Erkmen, 2005)

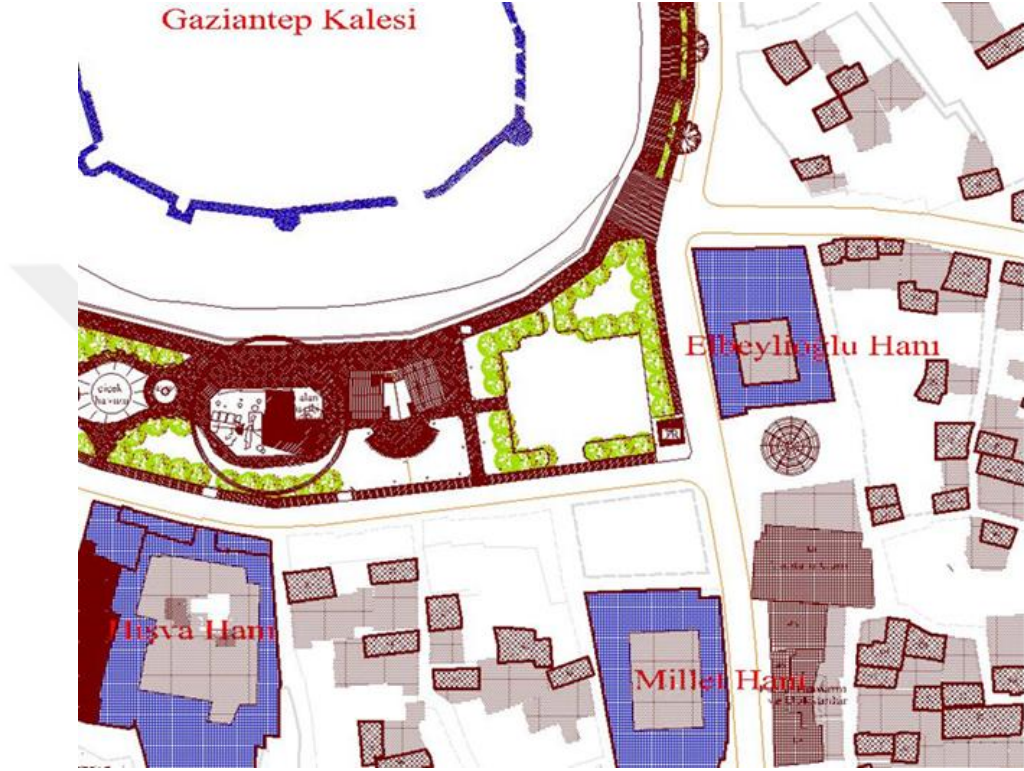
4.49.2 Tarihçesi

Han günümüze ulaşmamıştır. 1892-1896 tarihleri arasını kayıt altına alan 156 numaralı Ayıntab şer'iyye sicili'nin 151. sayfasındaki 228 numaralı hükmünde ve 151. sayfasındaki 228 numaralı hükmünde adı geçer. (Yılmaz, 2007) Bu belgenin varlığı baz alınarak hanın yapım yılının 1892 öncesi olduğu açıktır. 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şer'iyye sicilinin sayfa 112'deki 228 nolu hükmünde de hanın adına rastlanılmıştır. (Erkmen, 2005)

4.50 Budeyri Han - Elbeyli Hanı - İncioğlu Hanı ve Sabunhanesi - Zeytin Han (1890'lı yıllar)

4.50.1 Konumu

Şekeroğlu Mahallesi'nde, Uzunçarşı Caddesi üzerinde, kalenin güneydoğusunda konumlanan han, kaleye en yakın hanlardan biridir. (Şekil 4.250)

Şekil 4.250 Elbeyli Han konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.50.2 Tarihçesi

Herhangi bir kitabesi bulunmayan hanın ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Yapının isimlerinden birisi olan Elbeylioğulları aşiretinden birileri tarafından yaptırıldığı rivayet edilmektedir. Yapının revaklarında görülen sivri kemerler de 19. yüzyıl sonlarında yapılmış olduğunu düşündürmektedir. Hanın Abdülhamid arşivlerinde rastlanılan bir fotoğrafının olması 1890'lı yıllarda var olduğunu göstermektedir.

Çam'a göre 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başları, yani Osmanlıların son döneminde, Elbeylioğlu Abdülkadir Efendi tarafından yaptırılmıştır. (Çam, 2006) Çam, yapının mimarının Ömer Asım Aksoy'un bir yazısına referans vererek meşhur

bir taşçı ustası olan Ökkeş Kuranel Usta olduğunu ifade etmiş olsa da, ustanın 1950'lerde başka işler de yaptığı bilinmektedir. Örneğin, Nizip Cami, Ömeriye Cami (Çam, 2006) gibi yapıların onarımlarını yaptığı bilindiğinden, bu hanın da inşasını değil, onarımını yaptığı ifade edilebilir.

4.50.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Çam'a göre Osmanlının son döneminde şehrin ticari yapılarla dolması nedeniyle üç katlı olarak inşa edilmiştir. (Çam, 2006) Oysa bu açıklama kısmen eksiktir. Çünkü Büdeyri Hanı'nın tıpkı Kürkçü Hanı gibi bir sabunhanesi bulunmaktadır. Sabunhaneye sahip olması sebebiyle Kürkçü Hanı'nın sabunhanesi olan ve günümüzde Pürsefa Hanı olarak anılan yapıda olduğu gibi çatı arası yüksek tutulmuş, bu mekan sabunların kurutulması amacı ile kullanılmıştır. Cephesinde pencereler olduğundan dışarıdan bakıldığında ayrı bir kat daha varmış gibi düşündürmektedir. Oysa diğer hanlar gibi zemin kat ve birinci kattan ibarettir. Kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olan hanın asıl bölümü ve avlusu güneydedir. Kuzey tarafında, aynı zamanda inşa edilmiş sabunhanesi bulunmaktadır. Sabunhane ve han kısmının batıdaki cadde üzerinde iki ayrı giriş kapısı mevcuttur. Aralarındaki tek geçit ikinci kattaki bir bağlantıdır. 2000'li yıllarda sabunhane bölümü konfeksiyon mağazası olarak kullanılmakta idi. Sabunhane bölümü günümüzde hanın asıl kısmından farklı bir şahsa ait olup, Zeytin Han adı altında ve doğal zeytinyağlı sabunların, zeytinyağlarının da satışının yapıldığı bir şarküteri durumundadır. 1890'larda inşa edilen yapı, 2013 yılında bir çatı yenilemesi geçirmiştir. (Koruma Kurulu arşivi, Bebekoğlu, 2013) Bu tadilatla pencerelerin bitimine kadar olan duvar beş sıra daha yükseltilmiştir. (Şekil 4.251) Çatı altındaki silmenin orijinali de yukarı taşınmıştır. Yapı günümüze gelinceye kadar çeşitli müdahalelere uğramış olmasına rağmen büyük ölçüde özgündür ve aktif olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.251 Büdeyri Hanı çatı arası görünümü (Zincircioğlu, 2018)

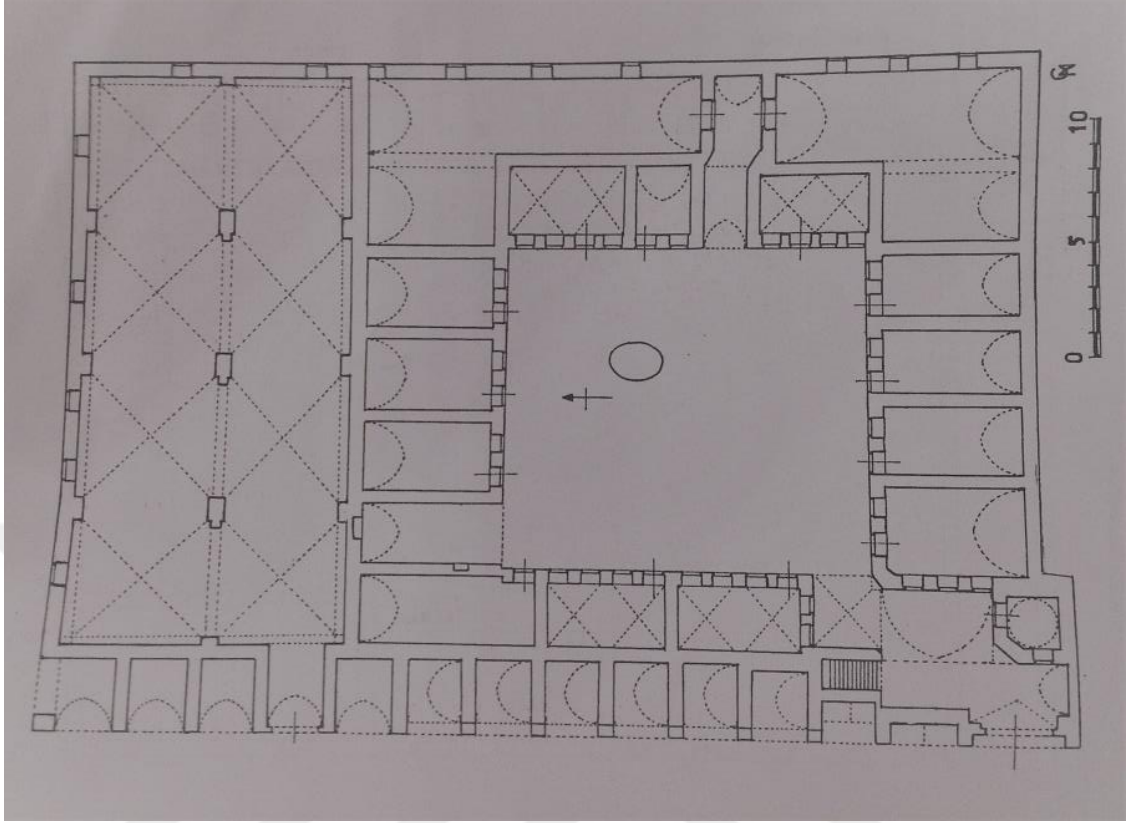
Şekil 4.252 Büdeyri Hanı'nın kuzeybatı yönden genel görünümü, Abdülhamid Arşivi 1890 yılı fotoğrafında sol altta görülmektedir. (Çam, 2006)

Şekil 4.253 Hanın güney tarafından cadde cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2017)

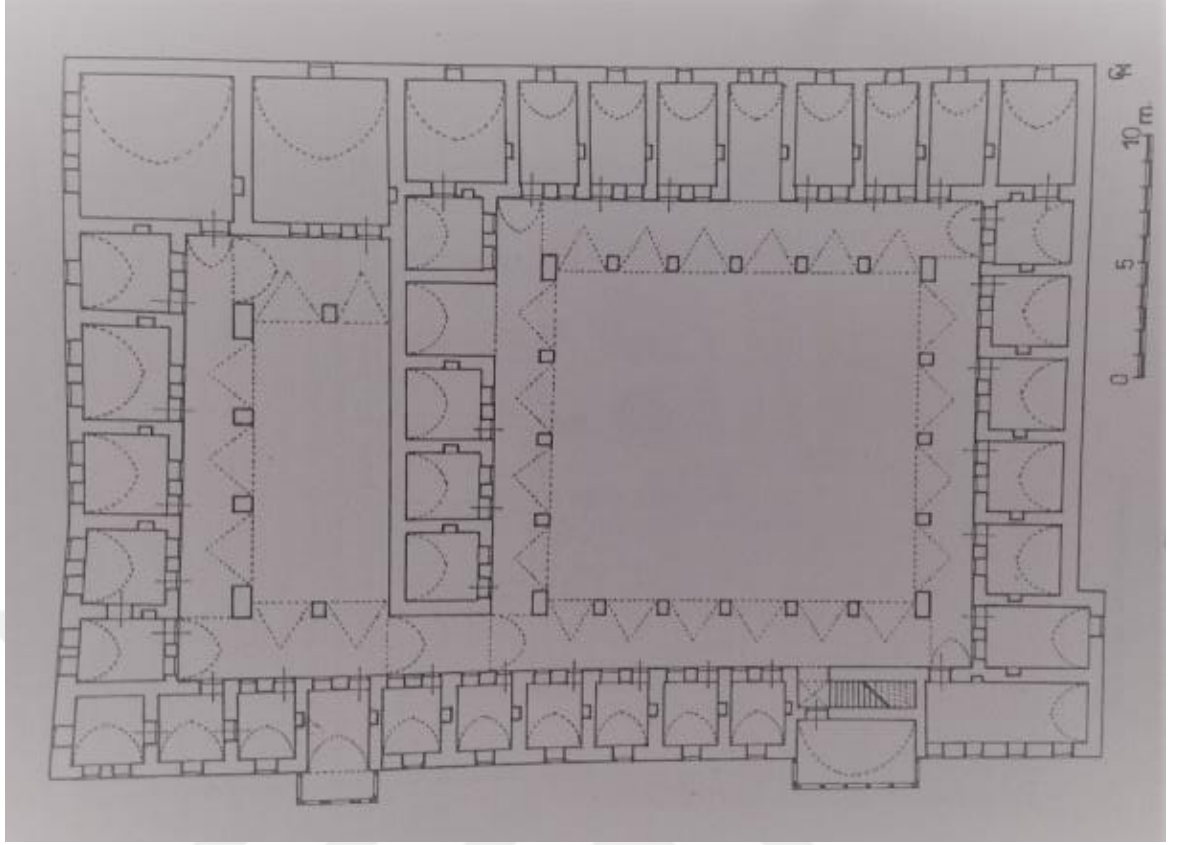
4.50.4 Mimarisi

Han tek avlulu ve iki katlı plandadır. Çatı duvarının yüksek olması sebebiyle üçüncü bir katı daha varmış gibi görünmektedir. Yaklaşık 15,50 metre x 13,50 metre ölçüsündeki avlusunun ve hanın planı düzgüne yakın dikdörtgendir. Toplam oturma alanı yaklaşık 30 metre x 40 metre civarındadır. Hanın ve sabunhanenin ayrı taçkapıları vardır. Ayrıca sabunhaneden hana üst kattan da bir geçit mevcuttur. Fakat bu geçit günümüzde iptal edilmiştir. Kürkçü Hanı ve Büdeyri Hanı'nın her ikisinin de sabunhanesinin oluşundan kaynaklandığını düşündüğümüz bu iki han arasında yapısal olarak benzerlikler bulunmaktadır. Kürkçü Hanı'nın giriş dehlizinde rastladığımız taçkapısı yanındaki açıklık Büdeyri Hanı'nda da mevcuttur. Ancak günümüzde bu açıklık dükkana dönüştürülmüştür. (Şekil 4.254) Öncesinde Kürkçü Hanı'nda olduğu gibi 'L' şeklinde olan giriş dehlizi bu sebeple günümüzde 'Z' şeklinde olup avluya açılmaktadır. Cephe detayları incelendiğinde de taçkapı üzerindeki bezemelerin ve üstteki dört adet pencerenin hem taçkapıyı hem de önceden var olan açıklığı kapsayacak formda düzenlendiği görülmektedir. (Şekil 4.253)

Şekil 4.254 Büdeyri Han ve sabunhanesi zemin kat planı (Çam, 2006)

Girişin dehlizindeki enine dikdörtgen alan kuzey güney doğrultusunda sivri beşik tonoz örtülüdür. Bu tonozu ana girişin önündeki yarım çapraz tonoz kesmektedir. Dehlizin kuzey tarafında karataş basamaklı üst kata çıkış merdiveni bulunur. Girişin tam karşısında, dehlizin güney ucunda han görevlisine ait olduğu düşünülen bir oda mevcuttur. Odanın taçkapı yönünde küçük kare bir penceresi ve giriş dehlizinin kuzey tarafına açılan bir kapısı bulunmaktadır. Odanın üst örtüsü kubbe biçimindedir. Kareye yakın planı olan bu odanın dehlize gelen köşesi pahlanarak bu köşeye karataş malzeme ile stilize edilmiş mukarnas uygulanmıştır. Dehlizin avluya açılan kare planlı bölümü de çapraz tonoz örtülüdür.

Şekil 4.255 Budeyri Han ve sabunhanesi üst kat planı (Çam, 2006)

Şekil 4.256 Budeyri Han giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018)

Hanın avlusundaki havuz günümüzde de mevcuttur. Avlunun dört kanadında da han odaları bulunmaktadır. Doğu kanatta üç, batı kanatta iki adet olan odalar çapraz tonoz örtülüdür. Kuzey ve güney kanattaki dörder oda ise kuzey güney doğrultusunda sivri beşik tonozla örtülmüştür. Zemin katta batıdaki odaların sırtında cadde cephesinde dükkanlar bulunduğundan bu odalar yatay dikdörtgen plandadır. Üst örtüleri de yan yana iki çapraz tonoz biçimindedir. Doğu kanatta da aynı şekilde üst örtüleri ikili çapraz tonoz şeklinde düzenlenmiş üç oda bulunur. Odalardan kuzey ve güney uçtakilerin avluya açılan basık kemerli birer kapısı ve üçer penceresi vardır, diğerinin bir kapısı ve bir penceresi bulunur. Bu odaların arasında beşik tonoz örtülü bir dehliz mevcuttur. (Şekil 4.258) Bu dehlizin sonunda biri kuzeyde biri güneyde iki kapı cephe boyunca uzanan beşik tonoz örtülü iki ayrı mekan bulunur. Bu mekanlar 'L' planlıdır. (Şekil 4.254) Güney cephede bulunan dört odanın avluya açılan basık kemerli birer kapısı ve birer penceresi vardır. Kuzey cephede ise en batıda avluya tek kapı ile açılan bir oda, odanın bitişiğinde bir eyvan ve yanında üç oda bulunur. Üç odanın da avluya açılan basık kemerli birer kapısı ve birer penceresi vardır. Dört oda ve bir eyvan beşik tonoz ile örtülüdür. Eyvanın konumu önceden zemin katta da han ile sabunhane arasında bu noktada bir bağlantı olduğunu düşündürmektedir. Dehlizin avlu cephesi günümüzde ahşap ile kapatılmıştır. (Şekil 4.257) Büdeyri Han'ın zemin katında ve üst katında da tepe pencereleri bulunmazken, yalnız zemin kat pencerelerinin kemerleri, kapılardan daha yüksek uygulanmıştır.

Şekil 4.257 Budeyri Hanı zemin kat kuzey kanadı ve batının bir bölümü görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.258 Budeyri Hanı avlunun doğu kanadından görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Üst kata giriş dehlizinin kuzeyindeki karataş malzemeli, tek kollu merdivenle çıkılmaktadır. Merdivende çapraz tonoz örtülü bir sahanlık mevcuttur. Sahanlıkta bulunan kapı batı cephede çıkması olan beşik tonoz örtülü odanın kapısıdır. Çam'a göre bu oda hanın kahvehanesidir. (Çam, 2006) Sahanlığın doğusundan üst kat revakına geçilir. Revaklar beşik tonoz örtülüdür. Beşik tonoz, revak kemergözü açıklıklarının ve eyvanların önlerindeki yarım çapraz tonozla birleşmiştir. (Şekil 4.259) Sivri formda kemerleri bulunan revak, batı ve doğu kanatlarda altı, kuzey ve güney kanatlarda dört kemer gözlüdür.

Şekil 4.259 Büdeyri Hanı üst kat revak görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Revakın batı kanadında altı, güney kanatta yedi, doğu kanatta sekiz ve kuzey kanatta dört oda bulunur. Üst katta odalar revaka basık kemerli bir pencere ve kapıyla açılmaktadır. Her oda beşik tonoz örtülüdür ve birer adet dolap nişine sahiptir. Kuzey kanatta ve doğu kanadında odaların arasında birer eyvan yerleştirilmiştir. (Şekil 4.255) Kuzey kanat ile batı kanadının birleştiği noktada sabunhane ile bağlantıyı sağlayan beşik tonoz örtülü bir dehliz bulunmaktadır. Ancak bu geçiş günümüzde sahiplerinin ayrı şahıslar olması sebebiyle kapatılmıştır. Batı kanadının en kuzey ucundaki odanın kapı ve penceresi bu geçide açılmaktadır. Hanın taçkapısının ve yanındaki açıklığın üzerine gelen güneybatı köşede yer alan mekan tek bir oda biçimindedir. Bu odanın revaka açılan bir kapısı ve batı cephesinde dört adet basık kemerli penceresi vardır. Bu odanın bitişiğindeki oda arsanın konumuna göre diğerlerinden daha büyük planlıdır. Doğu kanadının kuzey ve güney ucunda yer alan odalar bu kanattaki diğer odalardan büyük olup, revaka açılan kapıları bulunmamaktadır. Bunun yerine batı taraf bitişiklerindeki odalarla irtibatlı planlanmışlardır.

Çatı arasına revakın batı kanadında bulunan bir merdivenle ulaşılmaktadır. Bu alan kırma çatıyla örtülü olup, tek mekan biçimindedir. (Şekil 4.251) Hem avluya hem de dış cepheye açılan pencereleri vardır. Avlu cephesinde her kemer açıklığının üzerinde birer adet olacak şekilde yirmi dikdörtgen pencere bulunur. (Şekil 4.258)

Şekil 4.260 Zeytin Han taçkapısı (Zincircioğlu, 2017)

Sabunhane bölümüne hanın taçkapısı ile aynı cadde üzerindeki büyük kapıdan girilmektedir. Bu kapı da taçkapısı gibi siyah beyaz taş işçiliğine sahiptir. Ancak hanın taçkapısı gibi bezemeli değildir. (Şekil 4.260) Sabunhane günümüzde Zeytin Han adı ile anılmaktadır. Zeytin Han'ın zemin katına beşik tonoz örtülü bir dehlizden girilir. Bu dehlizde bir oda ve üst kata çıkış merdiveni bulunur. Odanın dehlize açılan basık kemerli bir kapısı ve Büdeyri Hanı'nın zemin kat pencereleri gibi kapıdan daha yüksek ve basık kemerli bir penceresi bulunur. Zeytin Han'ın Büdeyri Hanı'ndan farklı olarak bir de bodrum katı mevcuttur. Bodrum kata giriş dehlizinin hemen karşısındaki tek kollu merdiven ile inilir. 'L' planlı mağaranın üzeri iki ayrı beşik tonozla örtülüdür. 'L' alanın bir ucu Zeytin Han'ın, diğer ucu Büdeyri Hanı'nın altında kalmaktadır. Büdeyri Hanı'nın altında kalan tarafta tonoz üç yerden destek

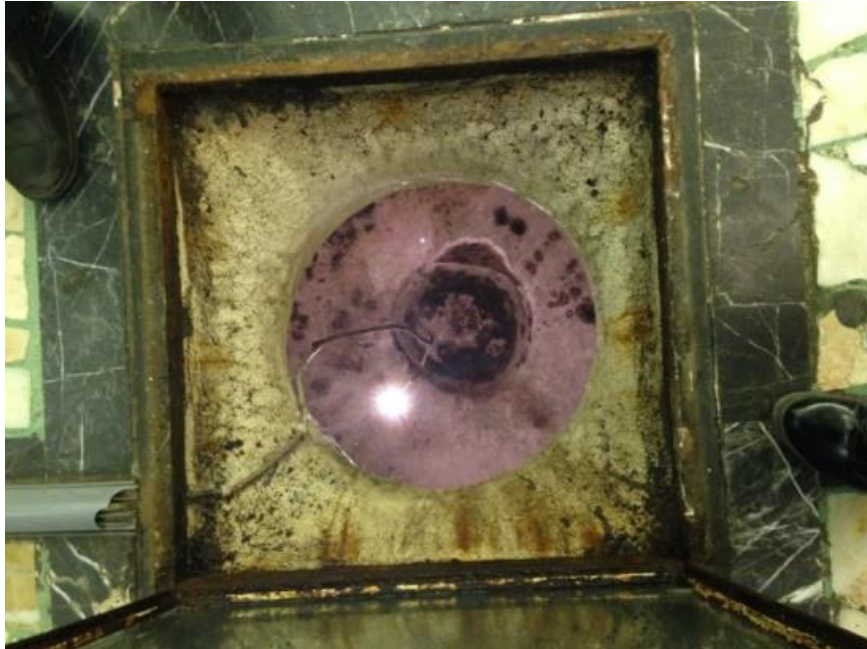
kemerlerine sahiptir. Bu alanda ayrıca altı adet mazgal pencere bulunur. (Şekil 4.261) Zemin kat dikdörtgen planlıdır. Üç tane serbest ayak ile bunların yan duvarlarına oturtulmuş sekiz adet çapraz tonoz ile örtülüdür. Özgün durumdayken bu şekilde inşa edilmiştir ancak günümüzde giriş dehlizini karşılayan ilk tonoz sonradan eklenen betonarme merdivenin taşıyıcısı sebebiyle yok olmuştur. (Şekil 4.262) Batı taraftaki diğer tonozun yarısı da bu bölüme eklenen kare biçimli küçük odanın tonozu bölmesi sebebiyle kesilmiştir. Ayrıca zemin katında üzerleri cam kapak ile kapatılmış, on adet beşer metre derinliğinde kuyu mevcuttur. Bu kuyuların içine yapıldıkları dönemde kova sarkıtılarak zeytinyağlarının muhafaza edildiği anlatılmaktadır. (Şekil 4.263)

Şekil 4.261 Zeytin Han bodrum kat görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.262 Zeytin Han zemin kat görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.263 Zeytin Han zeytinyağı kuyusu görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Zeytin Han'ın üst kat planı yolcu hanının odaları şeklinde planlanmıştır. Bu sebeple Büdeyri Hanı'nın üst katından bir dehlizle bu kata irtibat sağlanmıştır. Batıda üç, kuzeyde beş ve doğuda iki büyük kare oda olmak üzere on odası mevcuttur. Bu odalar yedi adet sivri kemer gözlü üç cepheyi 'U' biçiminde saran revaka açılır. Kuzeybatı köşedeki odanın revaka kapısı yoktur. Bunun yerine bitişiğindeki oda ile irtibatlandırılmıştır. Batıdaki diğer iki odanın revaka açılan birer kapısı ve batı cephesinde birer basık kemerli penceresi vardır. Kuzey kanattaki odanın da revaka açılan birer kapısı ve birer basık kemerli penceresi ile kuzey cephede pencereleri bulunur. Doğu kanattaki iki oda oldukça büyüktür. Kuzeydoğu köşedeki odanın revaka açılan bir kapısı ve kuzey cephede iki penceresi vardır. Diğer odanın doğu cephede bir penceresi ile revaka açılan bir kapısı ve iki basık kemerli penceresi vardır. Zeytin Han'ın revakının üst örtüsü Büdeyri Han'ın ki ile aynı olup, üzerindeki beşik tonoz, revak kemergözü açıklıklarının önlerindeki yarım çapraz tonozla birleşiktir. Bu katın üzerindeki çatı arası bölümü de Büdeyri Han ile aynı şekilde yüksek duvarlı ve pencerelidir. Bu kat sabunhanenin sabunlarının burada kurutulabilmesi için bu şekilde düzenlenmiştir.

Cadde üzerindeki on beş adet dükkândan on ikisi hana, üçü sabunhaneye aittir. Dükkânların üst örtüleri beşik tonoz biçimindedir. Kuzey batı köşedeki dükkanın iki cephesi de açık eyvan biçimindedir. Diğer dükkanlar da eyvan biçiminde planlanmıştır.

Hanın güney cephesi dışındaki diğer üç cephesi açıktır. Cadde cephesi olan batı cephesi en hareketli cephedir. Büdeyri Hanı'nın taçkapısı ve sabunhanesinin taçkapısı da bu cephede bulunur. Bu cephede taçkapıların arasındaki dükkanlardan başka üst katta iki adet konsol çıkma mevcuttur. Çıkmaların büyük olanı Büdeyri Hanı tarafında diğeri sabunhane tarafındadır. Han tarafındaki çıkmalı oda, alttan üç konsolla desteklenmektedir. Çıkmanın dış cephesinde yedi adet dikdörtgen çerçeveli pencere bulunur. Çıkmanın üzeri kırma çatıyla örtülmüştür. Sabunhane tarafındaki çıkma ise daha küçüktür. Üçü önde iki yanlarda olmak üzere beş dikdörtgen penceresi vardır. Çıkmaların malzemesi hanın keymık taşlı duvarlarından farkı olarak tudyta kaplamalıdır. (Şekil 4.253) Benzer bir kaplama Anadolu Han'ın cephesinde de bulunur. Çıkmalı odalar, her iki kenardan dördüncü pencereden sonra gelmektedir. Bu cephede üst katta on dört adet yuvarlak kemerli pencere vardır. Çatı

katında ise on altı adet düz atkılı pencere bulunur. Kuzey cephede ise zemin katta beş ve üstte yuvarlak kemerli on üç, çatı katında düz atkılı sekiz olmak üzere toplam yirmi altı pencere vardır. Doğu cephesinde çatı katında pencere bulunmamaktadır. Zemin katta yedi, üst katta dokuz pencere vardır. (Şekil 4.264) Binalarla kapalı olan güney cephesinde üst katta bir, çatı katında da sekiz pencere bulunur. Büdeyri Hanı'nın dış cephesinde sabunhane tarafı da dahil olmak üzere kırk adet pencere mevcuttur.

Şekil 4.264 Büdeyri Hanı doğu cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Büdeyri Hanı'nın taçkapısı hanın cephesinden çıkıntı yapmamıştır. İç içe yuvarlak iki kemerden oluşan giriş açıklığının iki yanında oturma sekileri vardır. Taçkapı, giriş açıklığının üst tarafındaki pencerelerin üzerine kadar iki renkli taş işçiliği ile bezelidir. Taçkapısının üzerinde niş içerisinde yuvarlak kemerli iki pencere bulunmaktadır. Cephenin özgün düzeninde taçkapının yanında bulunan ve günümüzde dükkana dönüştürülmüş olan giriş açıklığının üzerinde de aynı şekilde iki yuvarlak pencere bulunmakta ve bu dört pencerenin üzerindeki korniş ile giriş vurgulanmaktadır. (Şekil 4.265)

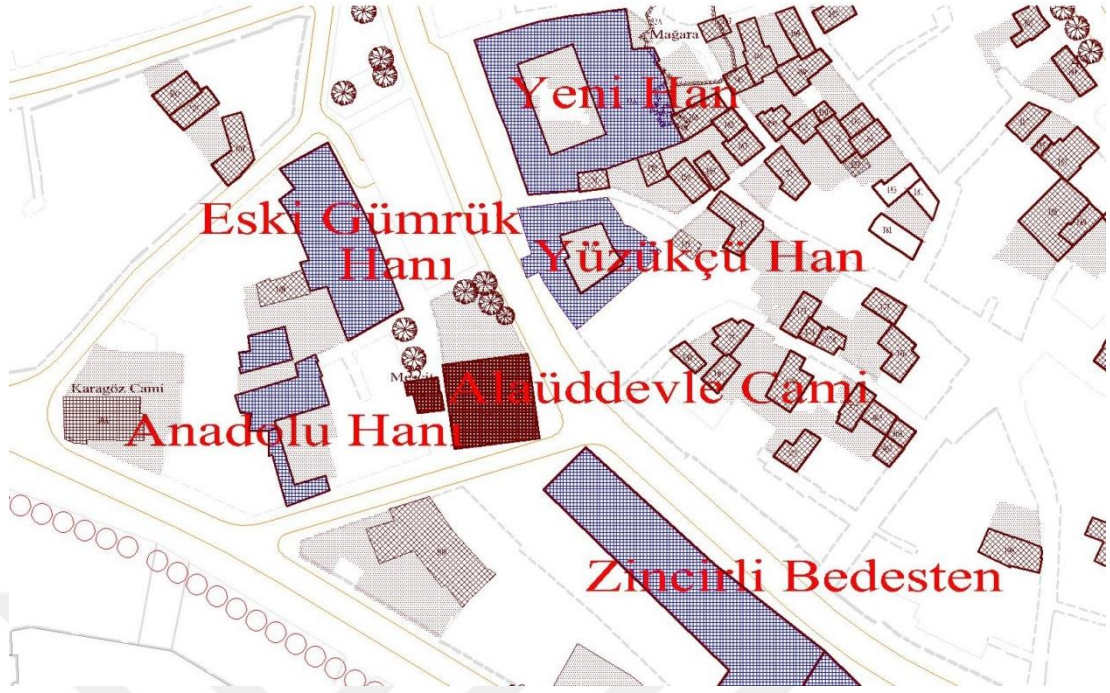

Şekil 4.265 Budeyri Hanı taçkapısı (Zincircioğlu, 2017)

4.51 Anadolu Han - Anadolu Vakıf Hanı (1890'lı yıllar)

4.51.1 Konumu

Han konum olarak Şahinbey İlçesi, Karagöz Mahallesi Alaüddevle Camisi yanındaki Gümrük Han arkasındaki Alaüddevle Sokağı'ndadır. (Şekil 4.266)

Şekil 4.266 Anadolu Han konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.51.2 Tarihçesi

Kitabesi bulunmayan hanın hangi tarihte ve kimin tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Tarihi kayıtlarda Anadolu Hanı isminde bir hana rastlanılmamıştır. 1890'lı yıllarda Muhsinzade Hacı Mehmet Bey tarafından yaptırılmış olduğu rivayet edilmektedir. (komşu esnaf 83 yaşındaki Hayri Şerbetçi, Bebekoğlu, 2015, Koruma Kurulu arşivi, pdf no: 1509) Hanın revaklarındaki sivri kemerler de yapının 19. yüzyıl sonlarında yapılmış olduğunu düşündürmektedir.

4.51.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Koruma Kurulu arşiv raporlarına göre hanın 1984 ve 1987 yıllarında onarımlar geçirdiği bilinmektedir. 1984 yılındaki onarımda hanın ahşap olan çatısı sökülerek yeniden yapılmıştır. Hanın kapı ve pencerelerinden doğraması bozulmuş olanlar onarılmış, pencerelerin demir parmaklıklarından kırılanlar yenilenmiştir. Batı kanattaki revaklar camlı demir konstrüksiyon ile kapatılmıştır. Yer yer yıpranmış olan tonozlar tamir edilmiştir. Hanın kiremit olan çatısı komple sökülüp yeniden yapılmıştır. 1987'deki onarımlarda ilk avlunun güneyindeki üst kata çıkan merdiven onarılmış, avluda bulunan havuz ıslah edilmiştir. Avlunun zemin malzemesi öngörülen kota getirilerek taş malzeme ile kaplanmıştır. Ayrıca havuz suyunun ve

avlude biriken yağmur suyunun kanalizasyona bağlanması için tesisat düzenlenmiştir. Bu onarımlar dışında 1987 yılında yapılan en önemli onarım giriş cephesindedir. Avlunun güney kanadında yer alan giriş kısmı yıktırılıp, restitüsyon çalışması yapılmış, bulunan temel izleri kullanılarak yeniden inşa edilmiştir. Buna göre zemin katta taş malzemeli bir giriş kemeri ve iki yanında yuvarlak kemerli birer dükkan ile avludaki merdivenin yanındaki bir dükkan düzenlenmiş. Üst katta ise hem yol hem avlu tarafına çıkmalı üç betonarme dükkan yapıp üzerleri hanın çatısı ile aynı eğimde ahşap çatı ile kapatılmıştır. (Şekil 4.267, Şekil 4.268) Bu düzenlemelerin ardından 2017'deki yenileme çalışmasına kadar han, halıcılar sitesi olarak kullanılmıştır. 2018 mayıs ayında restorasyonu tamamlanan han günümüzde butik otel ve restoran olarak yeniden düzenlenmiş ancak oda sayısının yetersiz olması sebebiyle butik otel ruhsatını henüz alamamıştır. Beş şahsın ortaklığında bulunan hanın otel işlevi kazanabilmesi için yeniden bir düzenlemeye gidilmesi beklenmektedir.

Şekil 4.267 Anadolu Han sokak cephesi görünümü 1987 (KK arşivi, pdf no: 1509)

Şekil 4.268 Anadolu Han sokak cephesi görünümü 2014 (KK arşivi, pdf no: 1509)

2017'deki yenilemeler yeni verilecek fonksiyon doğrultusunda uygulanmıştır. Fonksiyonlar verilirken yapının özgün mimarisindeki en belirgin özelliği olan ve Gaziantep hanları içinde ikinci bir örneğine rastlamadığımız iki avlulu olma özelliği dikkate alınmıştır. Osmanlı mimarisinde iki avlu sistemi, birinci avlunun selamlık, ikinci avlunun haremlik şeklinde düzenlenmesi amacıyla uygulanmaktadır. Bu sebeple yeni fonksiyonlar verilirken ilk avlu ve çevresinde yeme içme ve kültürel alışkanlıklarının, konuk odalarının bulunduğu ikinci avlu ve çevresinde ise otel odalarının planlanması öngörülmüştür. (Bebekoğlu, 2015)(Koruma Kurulu arşiv, pdf no: 704) Bu çalışmada ayrıca yapının malzemelerinin zaman içinde aldığı hasarlar giderilmiş ve özgün yapıya geri dönmeye çalışılmıştır. Hanın 1987'de ki onarım esnasında çekilen fotoğraflarında batı kanadının üst tarafının yıkılmış olduğu görülmektedir. Ancak bu yapının kuzeye doğru olan bölümünde iki ahşap dikme ve üst çatı örtüsüne ait kirişlerin bir kısmının korunmuş olması bu cephedeki ahşap dikmeli revakın varlığına işaret etmektedir. Revakın bu cephesindeki ahşaplar Yüzükçü Hanı avlusunun revakındakilere benzer şekildedir. (Karşılaştırma için bkz. Şekil 4.269, Şekil 4.270) (Bebekoğlu, 2015)(Koruma Kurulu arşiv, pdf no: 1509)

Şekil 4.269 Anadolu Han avlunun batı kanadının görünümü 2014
(KK arşivi, pdf no: 1509)

Şekil 4.270 Anadolu Han avlunun batı kanadının görünümü 2018
(Zincircioğlu, 2018)

Yenileme öncesi komşu esnaflardan 83 yaşındaki Hayri Şerbetçi'den alınan bilgiye göre han, Muhsinzade Hacı Mehmet Bey'e ait olup, haremlikli ve selamlıklı olarak kendisi tarafından inşa ettirilmiştir. Şerbetçi ayrıca sokağa bakan cephede tudy (ince çinko) kaplı ahşap köşk olduğunu ve 1970'li yıllardaki yol çalışmaları sırasında yıkıldığını ifade etmiştir. Mehmet Bey'in köy sahibi olduğu, köyden at ve develerle gelen malların hana getirilip ambar olarak kullanıldığı, hanın ahır bölümlerinin olduğu, malları getiren köylülerin handa konakladığı, han sahibinin asıl evinin ikinci avluda olduğu ve doğudaki çıkmaz sokakta bu bölümün ayrı bir girişinin bulunduğu Şerbetçi'den edinilen diğer bilgilerdendir. (Bebekoğlu, 2015)(Koruma Kurulu arşiv, pdf no: 1509) İlk avluda dükkan olarak kullanılan mekanların açıklıklarındaki metal konstrüksiyonlar sökülerek eyvanlar yeniden oluşturulmuş ve dükkanların büyük açıklıkları ahşap kanatlı kapılar ile ahşap kanatlı ve demir parmaklıklı pencereler haline getirilmiştir. (Şekil 4.271, Şekil 4.272)

Şekil 4.271 Anadolu Han avlunun batı kanadının görünümü 1987
(KK arşivi, pdf no: 1509)

Şekil 4.272 Anadolu Hanı ilk avlunun kuzey kanadı görünümü 2018
(Zincircioğlu, 2018)

Avlunun üzeri mekanizmalı branda ile tamamen kapatılıp açılabilen bir sistemle örtülmüş ve restoran fonksiyonu verilmiş, etrafındaki odalar mutfak ve tuvalet olarak, eyvanlar ise localar şeklinde düzenlenmiştir. (Şekil 4.270, Şekil 4.272) Günümüzde yalnız iki adet üstte, iki adet altta olmak üzere dört adet banyolu otel odasına sahip olan hanın bu odaları ikinci avlunun kuzey kanadının alt ve üst katında, tek kollu ayrı bir merdiven ile çıkılan bölümdedir. Geçmişte konuk odası olarak inşa edilmiş olan bu odaların en kuzey ucunun alt ve üst katındaki mekanlar bölünerek öndeki dört oda için birer banyo oluşturulmuştur. Girişteki taçkapısının üzerinde konsol olarak inşa edilmiş olan bölümün hem sokak cephesi ve hem avlu cephesi tuya ile kaplanmıştır. Ayrıca giriş cephesindeki pencerelerin sayısı altıdan dörde düşürülmüş yükseklikleri azaltılıp üzerlerine oval tepe pencereleri eklenmiştir. (Şekil 4.268, Şekil 4.273)

Şekil 4.273 Anadolu Han giriş cephesi, (Zincircioğlu, 2017)

Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.'da görüldüğü gibi birinci avlunun üst katının hşap dikmeli olan revakı avlunun güney kanadında yer alan ve girişin üst katını oluşturan bölümün önünde devam etmekte iken Şekil 4.274'teki gibi iç mekana katılarak düzenlenmiştir.

Avludaki havuzun etrafında yer alan dört adet ağaç 2001'deki fotoğraflarda görülebilirken, günümüzde avluda ağaç bulunmamaktadır. (Şekil 4.275, Şekil 4.272) 1984'deki fotoğraflarda mevcut olmayan diğer bir yapı ögesi de iki avlu arasına yerleştirilmiş olan geçidin üzerindeki bölümdeki revakın 1987'deki onarım sonrasında konsol taşınarak balkon şeklinde düzenlenmiş olmasıdır. (Şekil 4.276, Şekil 4.277, Şekil 4.278, Şekil 4.272)

Şekil 4.274 Anadolu Hanı birinci avlunun güney kanadının görünümü
(Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.275 Anadolu Hanı ilk avlunun kuzey kanadı görünümü 2001 (Çam, 2006)

Şekil 4.276 Anadolu Han ilk avlu görünümü 1984 (KK arşivi, pdf no:1509)

Şekil 4.277 Anadolu Han ilk avlu revak görünümü 1984
(KK arşivi, pdf no:1509)

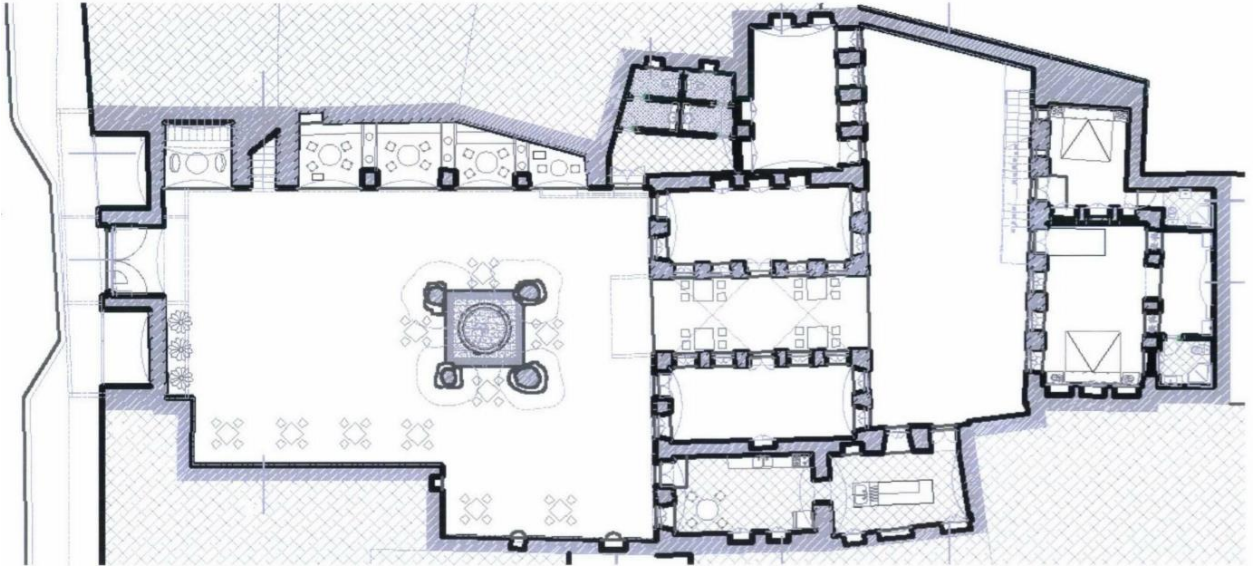

Şekil 4.278 Anadolu Hanı ilk avlunun kuzey kanadı görünümü 1987
(KK arşivi, pdf no: 1509)

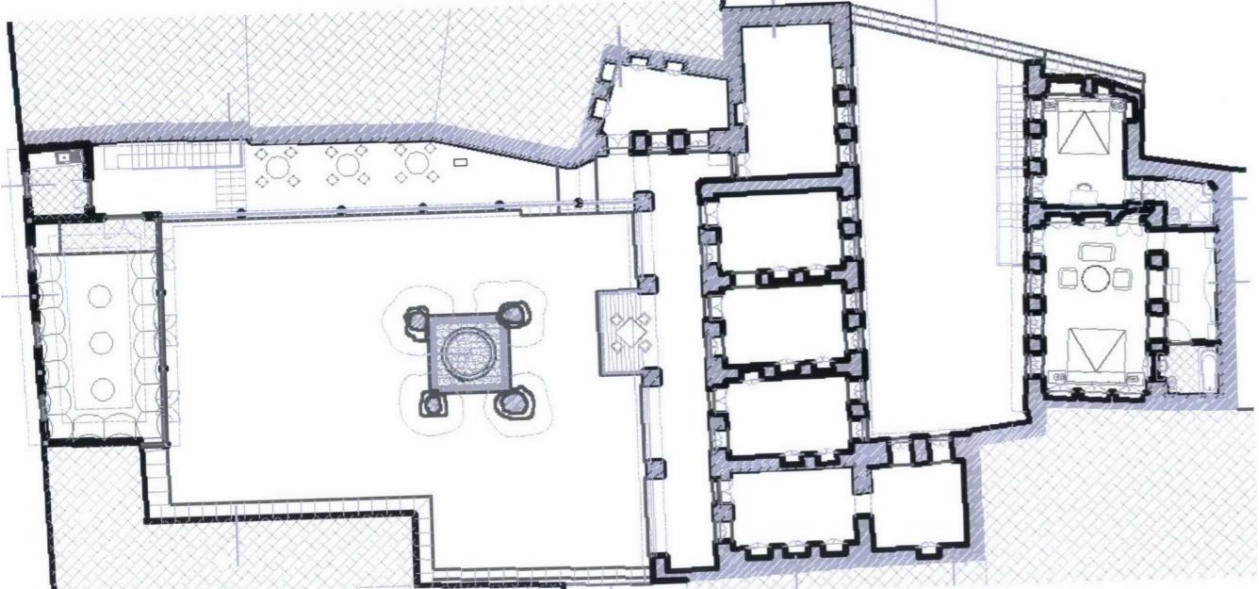

4.51.4 Mimarisi

Han iki katlı ve iki avluludur. İlk avlusu yaklaşık 18 metre x 12 metre genişliğinde ve kabaca dikdörtgen formudur. Avlunun doğu tarafı arsadan dolayı girintili çıkıntılıdır. İlk avlunun batı, güney ve kuzey cephesinde odalar bulunurken, doğu cephesi boştur. Doğu cephesinin duvarında bulunan iki adet nişin varlığı bu cephede de önceden oda olduğunu düşündürmektedir. Han, arsasının büyüklüğüne şekillenen ve yaklaşık 40 metre x 20 metrelik bir oturma alanına sahiptir. İlk avlunun güney cephesinde bulunan basık kemerli taçkapısından kısa bir dehlizle ilk avluya ulaşılmakta, tam karşıdaki daha uzun ikinci dehlizle de ikinci avluya ulaşılmaktadır. İkinci avlu birinciye göre daha küçük olup, yaklaşık 15 metre x altı metre ölçülerinde ve dikdörtgene yakın formudur. Batı cephesinde sivri kemerli beş adet eyvan ile üst kata çıkan 'L' merdiven bulunur. Merdivenin kuzeyindeki dört eyvan Özkarcı'ya göre önceden kemer açıklıkları ile birbirine bağlı tek mekan olarak düzenlenmiş sonradan aralarına duvar örülerek eyvan şekline dönüştürülmüştür. (Özkarcı, 1987) İlk avlunun kuzeybatı köşesine yerleştirilmiş büyükçe odanın giriş kapısı da avlunun batı cephesindedir. Avluya penceresi bulunmayan ve batı tarafında iki adet mazgal penceresi bulunan odanın önceden ahır olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Bu odanın içi günümüzde tuvalet olarak düzenlenmiştir. İkinci avluya geçit veren kuzey cephede ise geçidin batısında bir, doğusunda iki oda bulunmaktadır. Bu odaların ilk avluya açılan basık kemerli birer kapısı ve birer penceresi vardır. Doğu taraftaki ikinci oda diğerinden küçük olup, içinden geçilen ve ikinci avluya basık kemerli bir kapı ve bir pencereyle açılan bir oda daha vardır. İkinci avluya geçilen dehlizin üst örtüsü iki adet çapraz tonozlu iken odalar beşik tonozla örtülmüştür. Bu odaların üçünün de hem ilk avludan hem ikinci avludan basık kemerli birer kapısı ve birer penceresi mevcuttur. Hanın üst katında bu odaların ilk avlu cephesine revak uygulandığından derinlikleri küçülmüştür. (Şekil 4.280)

Şekil 4.279 Anadolu Hanı zemin kat planı (Bebekoğlu, 2015)

Şekil 4.280 Anadolu Hanı üst kat planı (Bebekoğlu, 2015)

Şekil 4.281 Anadolu Han ilk avludan ikinci avluya geçilen dehliz, (Zincircioğlu, 2018)

İkinci avlunun doğusunda bir, kuzeyinde iki oda bulunmaktadır. Kuzey kanattaki odalardan doğu tarafında ve daha büyük olan odanın ikinci avlunun ahır olduğu düşünülmektedir. Odanın avluya açılan basık kemerli bir kapısı ve üç penceresi mevcuttur. Pencereilerin üzerinde oval tepe pencereileri bulunur. Bu odanın arkasında, dört dikdörtgen açıklıkla mekana bağlanan, bir alan daha vardır. Bu mekan bölünerek günümüzde iki odaya ait iki banyo olarak düzenlenmiştir. Kuzeydeki odaların doğu iç cephelerinde üçer adet niş mevcuttur. Odalar girişe paralel sivri beşik tonoz örtülüdür. Batı taraftaki odanın avluya açılan iki penceresi ve bir kapısı vardır. Kapı merdivenin altında konumlandığından diğerlerinden kısadır. Pencereilerin biri merdivenin altından biri üstünden açılmıştır. Alttaki pencere küçük ve dikdörtgen,

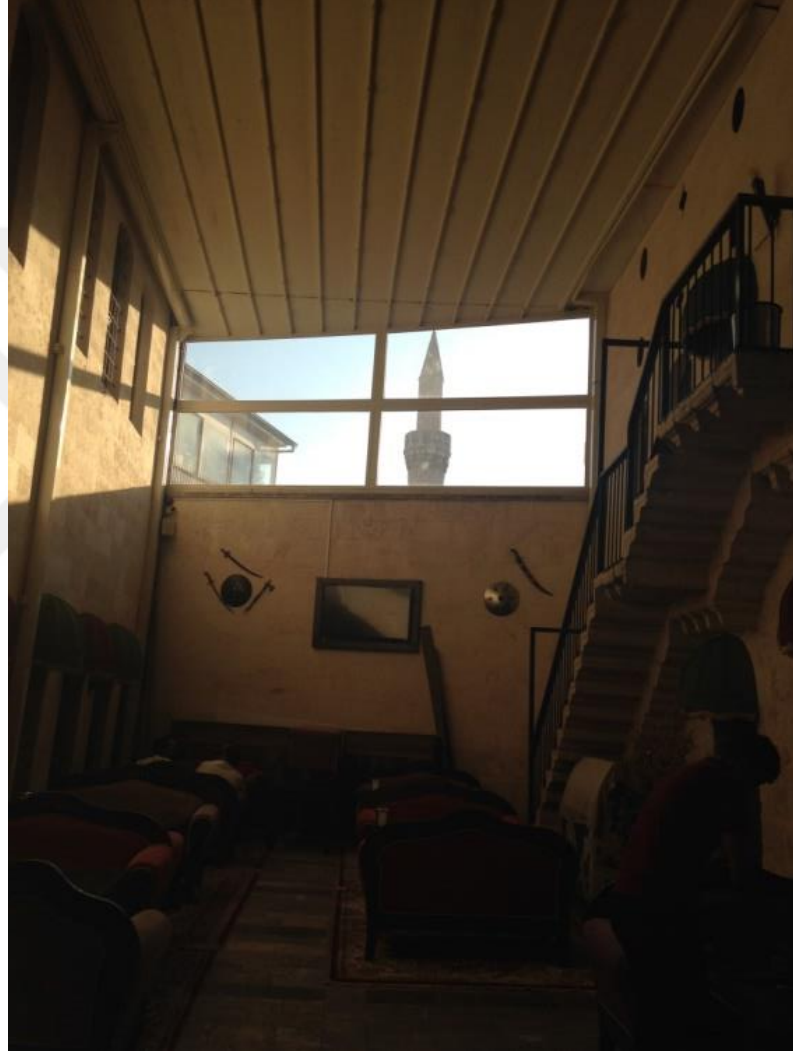
üstteki basık kemerlidir. Avlunun kuzeybatı köşesinde yukarı çıkan tek kollu bir merdiven bulunur. (Şekil 4.282) İkinci avluda kuzey kanattaki odalardan başka doğu kanadın güney ucunda ve güney kanadın batı ucunda odalar bulunur. Güney cephedeki oda, doğu batı doğrultusunda beşik tonozla örtülmüştür. Bu oda ikinci avluya basık kemerli üç pencere ve bir kapıyla açılmaktadır. Odanın batısında iki güneyinde bir niş vardır. Doğudaki oda, kuzey güney doğrultulu beşik tonoz örtülüdür. İkinci avluya bakan basık kemerli bir kapısı ve bir penceresi vardır.

Şekil 4.282 Anadolu Han ikinci avlu üst kat merdiveni (Zincircioğlu, 2018)

Hanın üst katına batı cephedeki merdivenle çıkılmaktadır. Üst kattaki revakın “L” şeklindeki batı ve güney cephesi, ahşap direklerle taşınan düz tavanlı revaka sahiptir. Günümüzde revakın güney tarafı iç mekana katılarak iptal edilmiştir. (Şekil 4.274) Revakta bulunan ahşap direkler orijinal değildir. Revakın batı tarafı sadece geçiş için kullanılmakta, oda bulunmamaktadır. (Şekil 4.270) Kuzeyde ve güneyde ise odalar bulunmaktadır. Güney kanat önceden önündeki revak ile üç odaya sahip iken günümüzde revak içine alınarak genişletilmiş ve tek mekana dönüştürülmüştür. Odanın tavanındaki ahşap işçilikleri orijinal değildir. Beş sivri kemer açıklığından oluşan kuzey revakı ise taştandır. Bu kanatta revaka açılan altı oda vardır. En

doğudaki oda önündeki oda ile bağlantılıdır. Bu odalardan beşine kuzeyden, birine batıdan girilir. Batıdaki oda bir kapı ve üç pencereyle, kuzeybatıdaki oda bir pencereyle, doğu taraftaki dört oda birer kapı birer pencereyle revaka açılırlar. İkinci avluya cephesi olan odaların bu cephelerinde de ikişer adet penceresi vardır. Odalar ve revak içten düz ahşap ile dıştan kırma çatıyla örtülüdür. Avlunun üzeri ise betonarme ile kapatılmış ve çıtalarla süslenmiştir. (Şekil 4.283)

Şekil 4.283 Anadolu Han ikinci avlu batı cephesi ve tavan
(Zincircioğlu, 2018)

İkinci avlunun sadece kuzey tarafında üst kat bulunur. Güney ve doğusundaki üst kat mekanlarının kapıları bulunmaz, yalnız avluya bakan pencereleri vardır. İkinci avlunun üst katına kuzeybatı köşedeki taş merdivenle çıkılmaktadır. Bu merdiven ankastre taş basamaklara sahip olup genel olarak yapının en işçilikli elemanıdır. Yoğun bir taş işçiliğine sahip merdiven iki ayrı kotta iki sahanlıklıdır. Her basamağın

yan ve alt bitişleri profilli oymalarla süslenmiştir. (Şekil 4.282) Bu tarz merdivenler, genellikle Gaziantep'in konut mimarisi yapılarında görülmektedir. Hanın bu bölümü rivayet edildiğine göre han sahibinin konut olarak kullandığı bölümdür. Üst katta merdiven sahanlığına açılan bir oda vardır. Batı taraftaki oda merdivenden dolayı diğerinden daha düşük kottadır. Batı taraftaki odanın iki, doğu taraftaki odanın üç adet avlu penceresi bulunmaktadır. Pencereilerin ve kapıların üzerinde, batıdaki odada iki sıra doğudaki odada bir sıra tepe penceresi vardır. Tepe pencereleri, atlamalı olarak bir sıra oval bir sıra şemse biçimindedir. Doğu taraftaki odanın arkasında dört açıklıkla geçilen bir mekan daha bulunmaktadır. Bu mekan günümüzde banyo olarak düzenlenmiştir. Avlunun kuzeyinde yer alan mekanların üstü içten düz tavan dıştan kırma çatıyla örtülüdür.

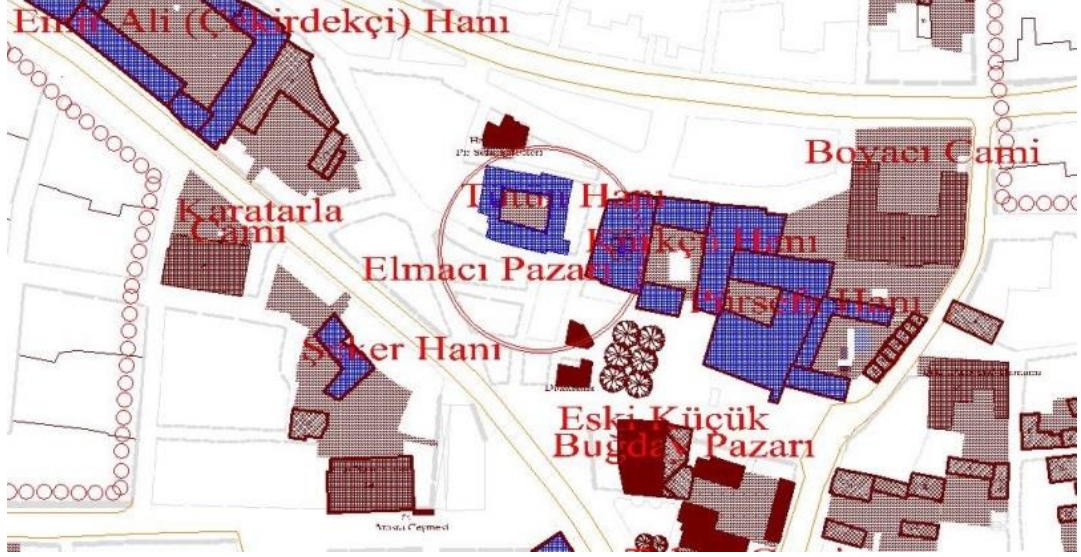
Üç cephesinin de etrafı binalarla çevrili olan yapının tek cephesi Alaüddevle Sokağı'ndaki giriş cephesidir. Yapılan restitüsyon çalışması neticesinde düzenlenen 2017 restorasyonu sonrasında bugünkü şeklini almıştır. Zemin katta taş kaplamalı olup, ortada basık kemerli bir kapı ve kapının iki tarafında birer dükkan bulunur. Üst kat, konsolla çıkmalı, betonarme bir mekandan meydana gelir. Üst kat dıştan tudyala ile kaplanmıştır. Dört adet düz pencere ile üzerlerinde bulunan oval tepe pencerelerinden ibarettir. (Şekil 4.273)

Osmanlı mimarisinde İstanbul Kürkçü Hanı'nda örneğine rastladığımız iki avlulu bu yapı Gaziantep için korunabilmiş olan tek örnektir. Anadolu Hanı'ndan başka Sabuncu Hanı da iki avlulu düzendedir. Ancak günümüze harap bir kalıntı şeklinde ulaşabilmiştir. İlk avlunun selamlık, ikinci avlunun haremlik olarak düzenlenmiş olması hanın bir yolcu hanı olmayıp, konuk odalarıyla, ahırlarıyla, ambarlarıyla, büyük bir konut mimarisinde inşa edildiğini düşündürmektedir. Bu nedenlerle yapısal olarak diğer hanlarla benzerlik gösteren detayları olsa da, genel itibariyle oldukça farklıdır.

4.52 Kazancı Hanı (1894 öncesi)

4.52.1 Konumu

Hanın konumunun Elmacı pazarı civarında olduğu 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 207'deki hükmünde belirtilmiştir. (Erkmen, 2005) Elmacı pazarı günümüzde de mevcuttur. (Şekil 4.284)

Şekil 4.284 Kazancı Han konumu için Elmacı pazarı civarını gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.52.2 Tarihçesi

Han günümüze ulaşmamıştır. 1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 207'deki hükmünde "Elmacı Bazarı civarındaki Kazancı Han" ifadesiyle hanın adı geçmektedir. (Erkmen, 2005)

4.53 Halep Hanı (1894 öncesi)

4.53.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

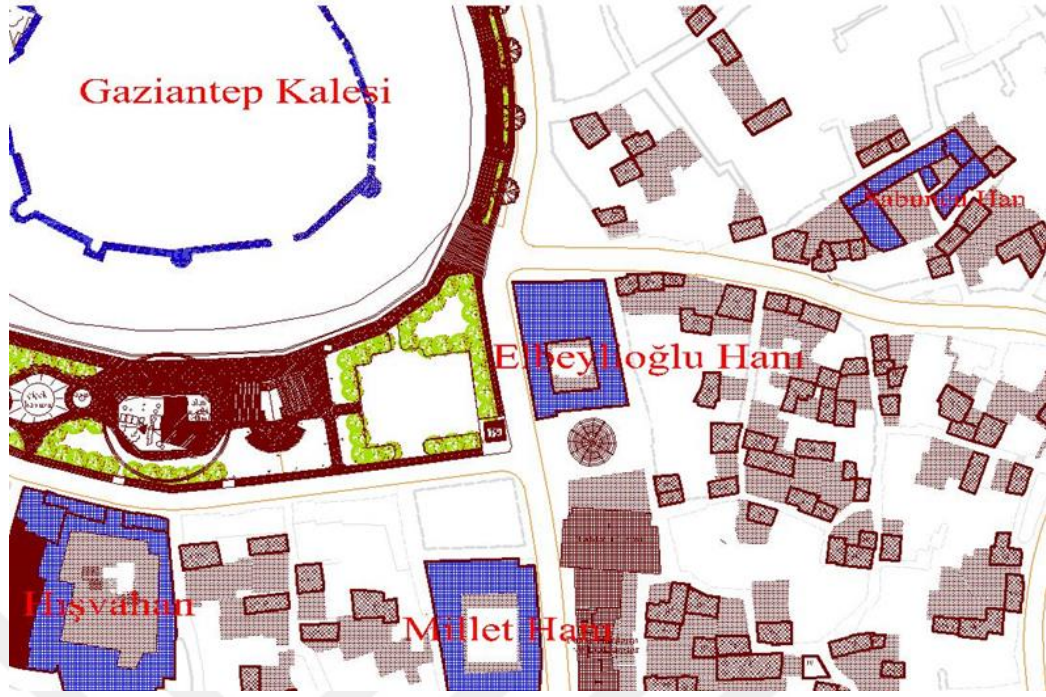
4.53.2 Tarihçesi

1894-1896 yıllarını kapsayan 156 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa 78'deki belgesindeki 'Haleb hanı yanında bedestanda vâki' dükkân sülh hissesi 833 guruş' ifadesiyle hanın ismine rastlanılmıştır. (Erkmen, 2005)

4.54 Sabuncu Hanı (1900 öncesi)

4.54.1 Konumu

Han, adres olarak Şahinbey İlçesi, Tıslaki Mahallesi, Karahacı Sokak üzerindedir. Konum olarak kaleye yakın bir yerde olmasına rağmen, taşıt girmeyen dar bir sokakta yer alır. Diğer hanlar gibi kültür yolu üzerinde değildir. (Şekil 4.285)

Şekil 4.285 Sabuncu Han konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.54.2 Tarihçesi

Gaziantep Koruma İmar Planı üzerinde adı geçmeyen, yalnız anıtsal yapı olarak adı anılan hanın, tarihi kaynaklarda da ismine rastlanılmamıştır. Dolayısıyla kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı bilinmemektedir. Altın'a göre 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başı arasında yapılmıştır. (Altın, 2015) Fakat bu düşüncesini hiçbir kaynağa dayandırmamıştır. Hanın yapım zamanı ile ilgili günümüzdeki kullanıcısı olan ve 38 yıldır hanı kullandığını ifade eden Ömer Özbirecikli hanın yapım zamanının aşağı yukarı 150 yıl öncesinden olduğunu ifade etmiştir. Yani kaba bir hespla o da 19. yüzyıl sonlarını işaret etmiştir. Hanın 19. yüzyıl sonlarında yapılmış olması yüksek bir olasılıktır. Bunun sebebi hanın aynı dönemde yapılan ve sabunhaneleri de bulunan Kürkçü Han ve Büdeyri Han gibi sabunhaneye sahip olmasıdır. 19. yüzyıl sonları Gaziantep'te sabun imalatının yoğunlaştığı ve önem kazandığı bir dönemdir.

4.54.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Han günümüzde bakımsız ve harap bir durumdadır. Hanın iki avlulu oluşu, Anadolu Hanı'nda olduğu gibi bu hanın da yolcu hanı olmayıp, büyükçe bir konut olarak inşa edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak Ömer Özbirecikli'den alınan bilgiye

göre hanın ikinci avlusunun olduğu tarafı sabunhane olarak inşa edilmiştir. Hanın içerisinde yer alan ve Zeytin Hanı'na benzer şekilde inşa edilmiş olan kuyunun varlığı bu bilgiyi desteklemektedir. (Şekil 4.286) Uzun bir süre sabunhane olarak kullanıldıktan sonra sabunhane tarafında pekmez üretiminin yapıldığını ifade etmiştir. Fakat yıllar içinde hanın içerisinde oluşan çökmeler nedeniyle altı yedi yıldır üretim yapılamamaktadır. Özbirecikli çökmelerden önce hanın dört kapısının olduğunu, kuzey cephedeki iki kapı dışında, üst kottaki güney cephede bulunan çıkmaz sokak tarafından da hanın iki kapısı olduğunu ve iki avlunun arasından yol geçtiğini de ifade etmiştir. Bu yol altı yedi yıl kadar önce çökmüş ve briket duvar örülerek kapatılmıştır. Üst kotta bir kabaltı (karşılıklı iki evi bağlayan ve altından yolgeçen yapı) altından geçilerek hana ulaşılmaktadır. (Şekil 4.287) Hanın sivri kemerli tonozlu kapısının hayvanların girebilmesi için büyük yapıldığını, bu sebeple diğer kapıların küçük girişleri olduğunu da belirtmiştir. Hanın işlevini kaybettikten sonra herhangi bir bakım, onarım geçirmediği görülmektedir. İçerisinde bulunan ilaç bidonları ve diğer malzemelerden depo olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Özbirecikli hanın sahiplerinin hanı belediyeye bağışlamayı düşündüğünü ve bu yapının sabun müzesi olarak şehre kazandırılmasını ümit ettiklerini de ifade etmiştir.

Şekil 4.286 Sabuncu Hanı zeytinyağı kuyusu (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.287 Sabuncu Hanı içinden geçen yolun çökmesi sonrasında güney cephesinden görünümü (fotoğrafta görülen kabaltı **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'de görülen 125 numaralı konuta aittir. (Zincircioğlu, 2018)

4.54.4 Mimarisi

Han konum olarak dar bir sokak ile üst kottaki çıkmaz arasında ve eğimli bir arazi üzerindedir. İki cephesi binaların arasında, en uzun cephesi olan kuzeydeki giriş cephesi açık durumdadır. Üst kottaki güney cephesi ise çökmeler sebebiyle briket duvarla kapatılmıştır. Han iki katlı, iki avlulu olarak inşa edilmiş, ancak büyük bölümü yıkılmış olduğundan net planı tespit edilememiştir.

Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.'deki vaziyet planından da görülebildiği gibi oğu batı doğrultusunda, dikdörtgene yakın planlıdır. Kuzey cephenin doğu ucundaki büyük kapısından ilk avluya ulaşılmaktadır. Önceden dört adet giriş kapısı bulunan

Şekil 4.289 Sabuncu Hanı ilk avlunun kuzey cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.290 Sabuncu Hanı ilk avlunun batı cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.291 Sabuncu Hanı ilk avlunun doğu cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.292 Sabuncu Hanı ilk avlunun gÜney cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.293 Sabuncu Hanı üst kata çıkış merdiveni (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.293'te görülen yukarı çıkış merdiveni, avlunun kuzeybatı tarafındadır. Üst kat cephede kalan birkaç kemerli açıklık dışında tamamen yok olmuştur, düz dam şeklindedir.

Şekil 4.294'da resimleri görülen bölümler, hanın batısında yer alır. Bu alan fonksiyon olarak hanın sabunhanesidir. Büyük ölçüde çökmüştür. Özgün örtüsünün çapraz tonoz olduğu görülebilen mekânın üzeri beton düz damdır. İlk avlu tarafında ise kısmen kiremit çatılar görünmektedir. (Şekil 4.295)

Şekil 4.294 Sabuncu Hanı ikinci avlusundan görünüm (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.295 Sabuncu Hanı güney cephesindeki yol kotundan görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.296 Sabuncu Hanı ikinci avluya geçilen dehliz (Zincircioğlu, 2018)

Sabuncu Hanı'nın kuzey cephesinde zemin katta en doğuda büyük kapının bulunduğu sivri kemerli giriş açıklığı yanında iki adet düz atkılı pencere yer alır. Bu pencereler ilk avlunun kuzey kanadındaki odaya aittir. Üst katında ise düz atkılı üç adet pencere boşluğu mevcuttur. Pencerelerin batısında yer alan yaklaşık iki metrelik briket duvar çöken yolun hizasındadır. (Şekil 4.297)

Briket duvarın batısında Günümüze ulaşan ikinci kapı vardır. Kapının yanında doğusunda iki batısında iki olmak üzere düz atkılı üç pencere vardır. Üst katta ise üç adet düz atkılı pencere mevcuttur. Bu cephe ikinci avlunun olduğu taraftadır. İkinci avlunun üst kat merdiveni günümüze ulaşamamıştır. (Şekil 4.298) Diğer açık cephe olan ve çökmeler sonucunda yok olmuş iki adet kapının bulunduğu güney cephesine emniyet amaçlı briket duvar örülmüştür. (Şekil 4.299)

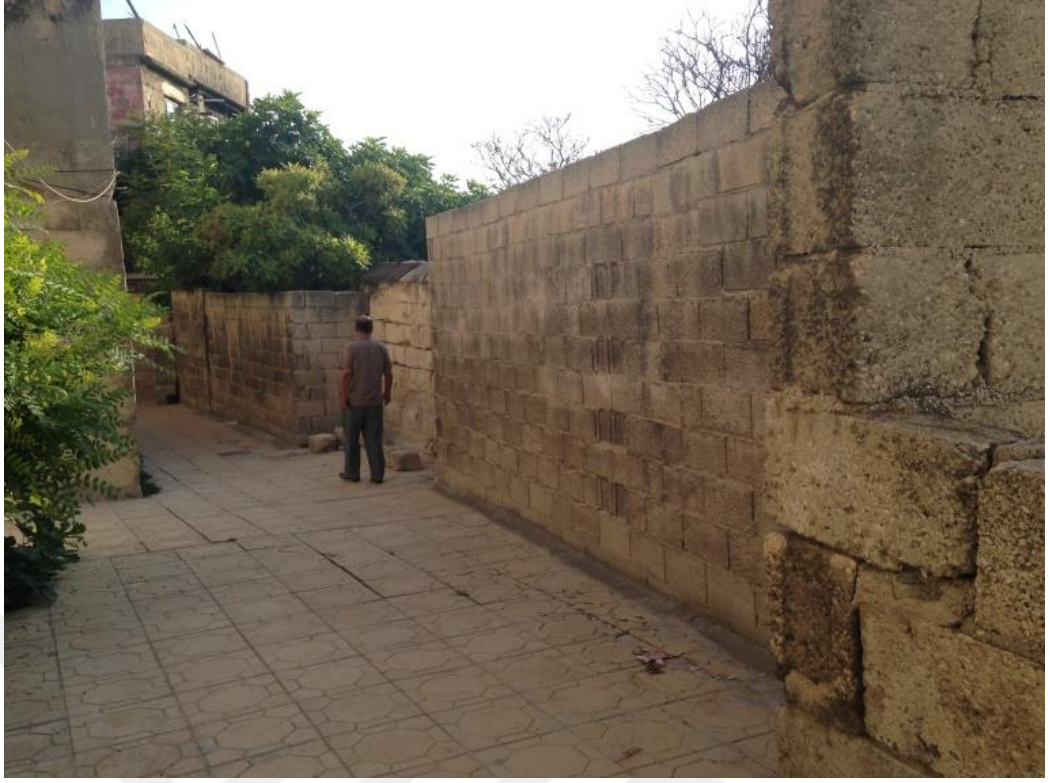

Şekil 4.297 Sabuncu Hanı kuzeydoğu köşedeki giriş cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.298 Sabuncu Hanı kuzeydeki sokak cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.299 Sabuncu Hanı güneydeki çıkamaz sokak cephesi görünümü (Zincircioğlu, 2018)

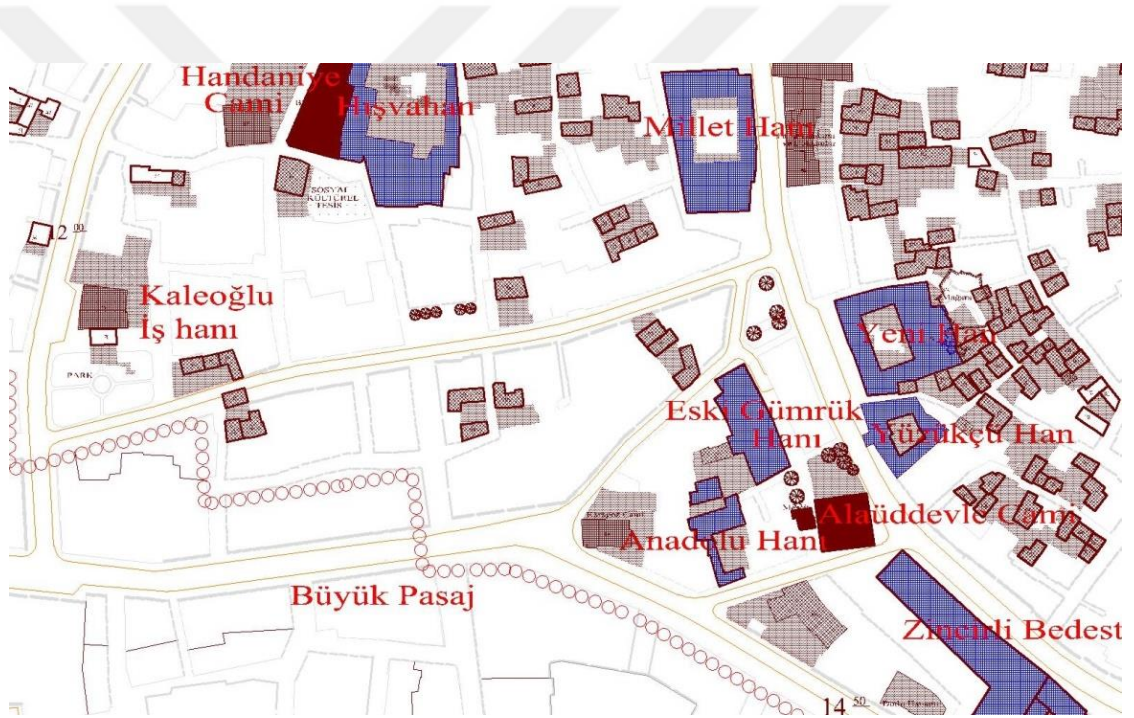
Şekil 4.300 Sabuncu Hanı kuzeydoğu köşedeki giriş kapısı (Zincircioğlu, 2018)

Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.'da görülen hanın giriş kapısı kuzey cephede ivri kemerli niş içerisinde basık kemerlidir. Giriş kapısının üzerinde görülen üç adet pencere boşluğu, yok olmuş mekânlara aittir.

4.55 Kara Nazar'ın Hanı - Nazar Ağa Hanı (1900 öncesi)

4.55.1 Konumu

Çam'ın verdiği anonim kaynaklı bilgiye göre Karatarla Mahallesi'nde Mütercim Asım Caddesi ile Karagöz Caddesi'nin kesiştiği yerdedir. (Çam, 2006) Bugün Büyük Pasaj olarak bilinen yer bu handır. (Göğüş, 2006) (Şekil 4.301)

Şekil 4.301 Kara Nazar'ın Hanı'nın konumunu gösterir harita (Günümüzde Büyük Pasaj olarak anılan yapı Kara Nazar'ın Hanı'dır. (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.55.2 Tarihçesi

19. yüzyılın sonlarında İran şehbenderi Nazar Ağa tarafından yaptırılmıştır. (Çam, 2006) Sonradan Mahmut Dai tarafından satın alınmış, ön tarafına eklemeler yapılarak pasaja dönüştürülmüştür. (Göğüş, 2006)

1899-1907 yılları arasını kayıt altına alan 158 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin 178. hükmünde (Birlik, 2011) ve 1903-1907 yıllarını içeren 159 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 138. sayfasının 4. hükmünde hanın adı geçmektedir. (Çalışkan, 2011) Bu kayıtlar ışığında hanın yapım zamanının 1899 yılı öncesi olduğu düşünülmektedir.

4.55.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Günümüzde Büyük Pasaj olarak anılan yapı bu handır. İki katlı büyük bir handır. Göğüş'un ifadesine göre orijinalinde hanın kuzey kısmı caddenin ortasını geçecek kadar önde idi ve kapısı kunduracı pazarına kadar uzanan Karagöz Caddesi'ne bakmaktaydı. (Göğüş, 2006) Üst katlarındaki pencereler zaman içinde pvc pencerelere dönüşmüş olsa da zemin kattaki altı adet dükkanın sivri kemerli giriş açıklığı ve siyah beyaz taş işçilikli sivri kemerli taçkapısı günümüze ulaşmıştır. (Şekil 4.302)

Şekil 4.302 Kara Nazarın Hanı (Günümüzde Büyük Pasaj) (Zincircioğlu, 2017)

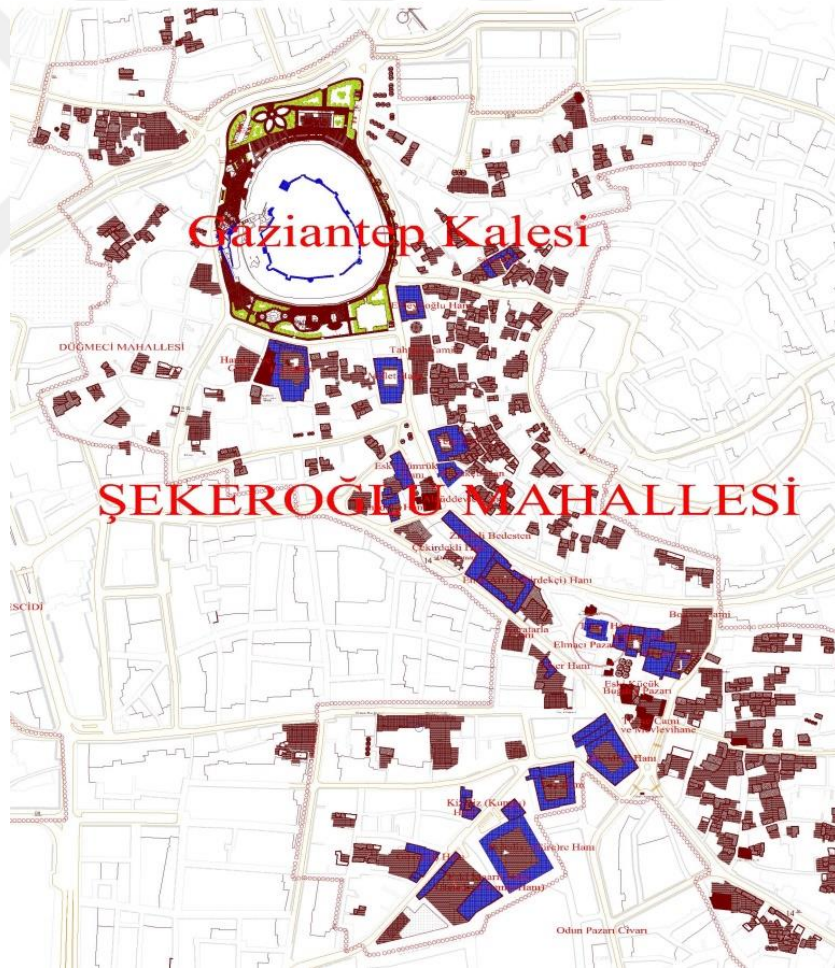
4.56 Kınacızade Mehmet Ağa Hanı (1900 öncesi)

4.56.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. 1900-1907 yıllarını kapsayan 158 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 60. hükmüne göre han İbn-i Şeker Mahallesi'ndedir. (Birlik, 2011) Günümüzde Şekeroğlu Mahallesi olarak anılmaktadır. (Şekil 4.303)

4.56.2 Tarihçesi

Hanın adına rastlanılan en eski kayıt 1900-1907 yıllarını kapsayan 158 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 60. hüküm belgesidir. Belgede Ayıntab'ta İbn-i Şeker Mahallesi'ndeki Kınacızade Mehmet Ağa Hanı'nda misafir olan şahıs ile ilgili hüccet konu edilmiştir. (Birlik, 2011)

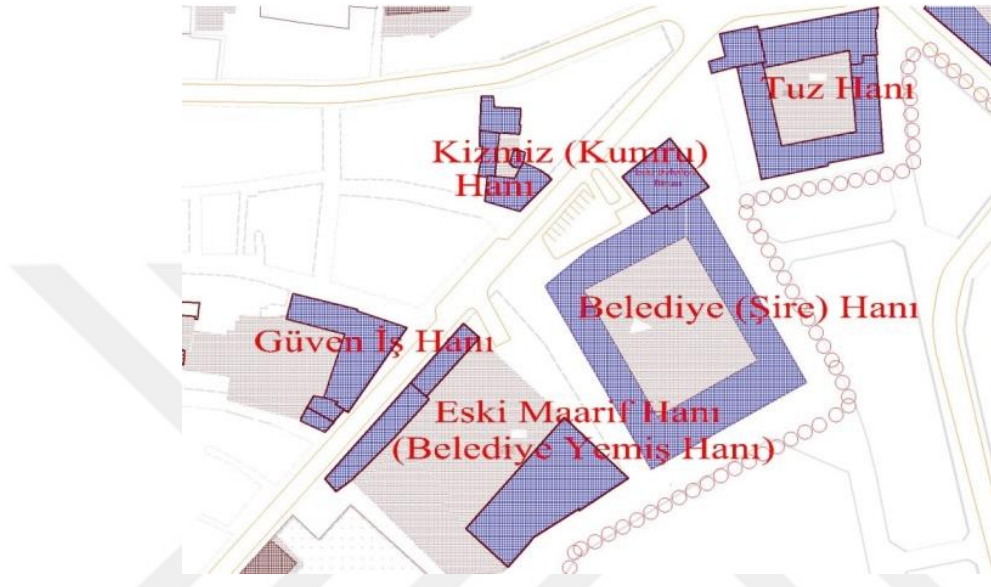

Şekil 4.303 Kınacızade Mehmet Ağa Hanı konumunu belirtmek için Şekeroğlu Mahallesi'ni gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.57 Eski Maarif Hanı - Yemişhan (1900 öncesi)

4.57.1 Konumu

Han, Belediye Hanı'nın (Şirehan'ın) yanında, Güven Han'ın karşısında, Belediye Caddesi üzerindedir. (Şekil 4.304)

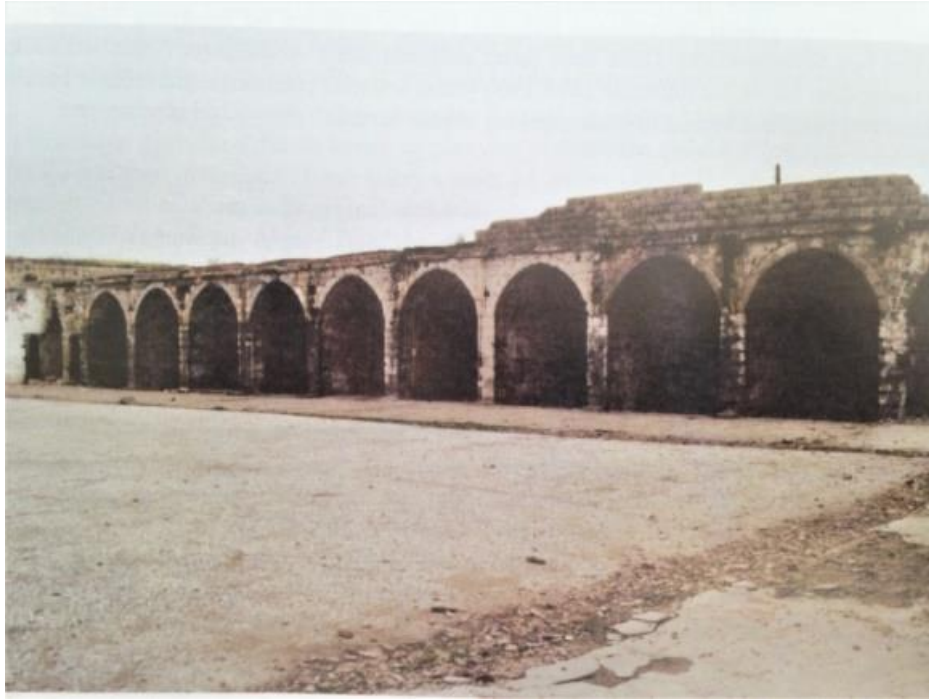
Şekil 4.304 Maarif Han'ın konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.57.2 Tarihçesi

Kitabesi bulunmayan hanın ismini H. 1312-1313 (M. 1896) yıllarında kaymakam olan İsmail Paşa zamanında kurulan Maarif-i İslamiye Cemiyeti'nden almış olduğu görüşü hâkimdir. Halktan aldığı yardım ve bağışlarla yapılar inşa ettiren cemiyetin, Antep harbi sebebiyle yardım toplayamadığından, büyük bir arazi üzerindeki Maarif Hanı'nı tamamlayamadığı düşünülmektedir. (Altın, 2015) Eravşar'a göre eserin 17. yüzyılın ilk yarısına ait bir yapı olduğu düşünülmektedir. (Eravşar, 2002) Ancak o dönemde bu alanda şehir mezarlığı bulunmaktadır. Çam'a göre ise yapımı 1900'lü yılların başıdır ki bu görüş daha akla yatkındır. Hanın konum olarak 19. yüzyılda inşa edilmiş hanlara yakın olduğu da dikkatten kaçırılmamalıdır. Hanın bulunduğu cadde olan Belediye Caddesi, Kale civarında ve Uzunçarşı'da han yapılacak yer kalmayınca, 19. yüzyıl sonlarına doğru han yapımının yoğunlaştığı bir bölgedir.

Şekil 4.305 Maarif Han'ın 1994'teki yangından sonra kuzey kanattaki ana giriş kapısı (Çam, 2006)

Şekil 4.306 Maarif Han'ın 1994'teki yangından sonra güney kanadının avludan görünümü (Çam, 2006)

4.57.3 Dönüşüm ve Restorasyon

19. yüzyılda hanın Belediye Caddesi üzerindeki batı kanadına, mevcut mimari dokuya uygun olacak şekilde ön cepheleri caddeye bakan altı adet dükkan ilave edilmiştir. 20. yüzyılda ise hem doğu hem batı bölümlerine betonarme olarak çeşitli dükkânlar eklenmiştir. (Eravşar,2002) Çoğunlukla işyeri olarak kullanılan han bir süre şire pazarı olarak da kullanılmıştır. (Işık, 2002) 1994'te hanın bitişiğindeki Belediye Hanı'nın yangın geçirmesinden ve Belediye Hanı esnafının bu sebeple taşınmasından sonra Maarif Hanı da cazibesini kaybetmiş ve zaman içinde esnafın hanın kapı, pencere, daraba (kepenk) gibi taşınabilir aksamalarını da taşımasıyla han, harap bir hale gelmiştir. (Şekil 4.305, Şekil 4.306) Çam'ın ifadesiyle han bir süre sonra kimsesizlerin barınağı halini almıştır. (Çam, 2006) 2012 yılında otel olarak restore edilen bitişiğindeki Belediye Hanı ile aynı zamanda restore edilmesiyle bir süre Sahan Restoran adıyla yöresel yemeklerin sunulduğu turistik bir mekan olarak faaliyet göstermiştir. 2016 yılından sonra Sahan Restoran'ın kapanmış olması nedeniyle han kullanılmamaktadır. Avlunun kuzey kanadı günümüzde cadde tarafındaki dükkanlar dışında kullanılmazken, hanın güney kanadı depo olarak kiralanmıştır.(Şekil 4.307, Şekil 4.308)

Şekil 4.307 Maarif Hanı avlunun kuzey kanadının görünümü (Zincircioğlu, 2018)

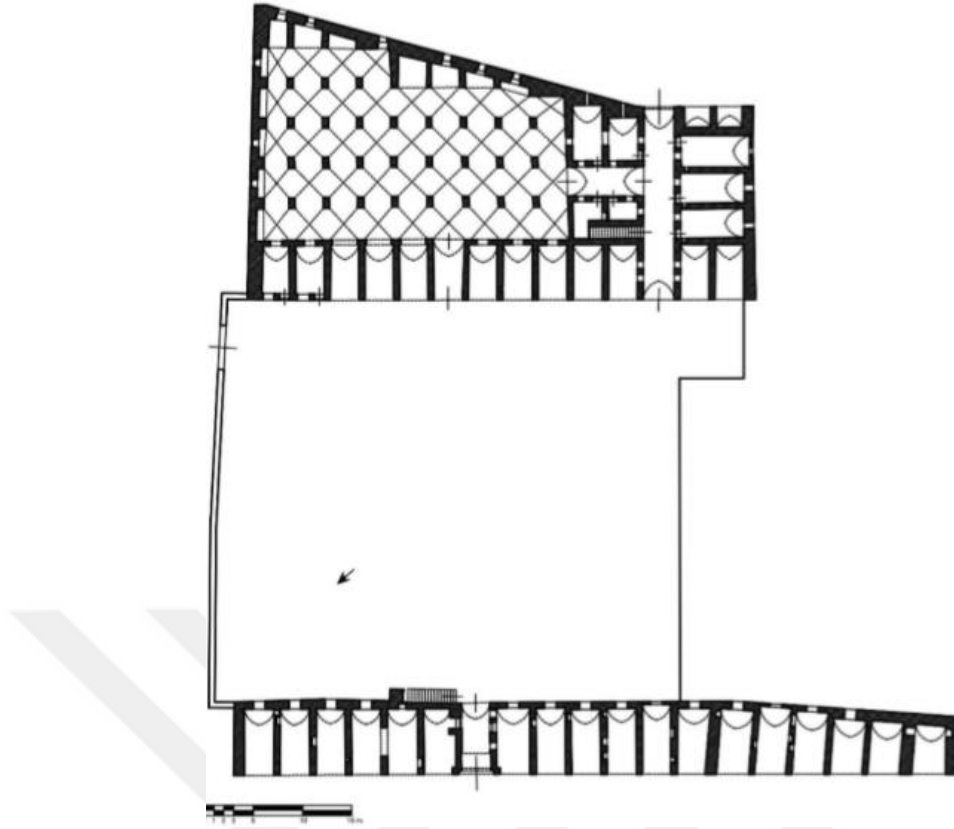

Şekil 4.308 Maarif Hanı avlunun güney kanadının görünümü (Zincircioğlu, 2018)

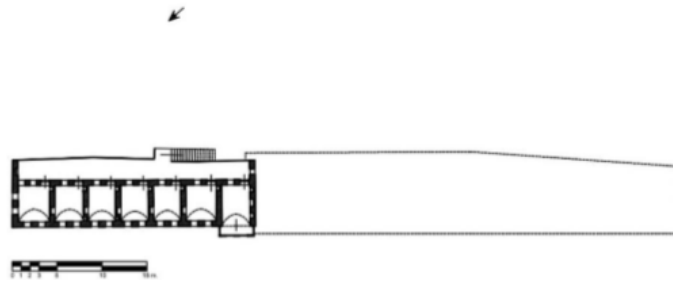
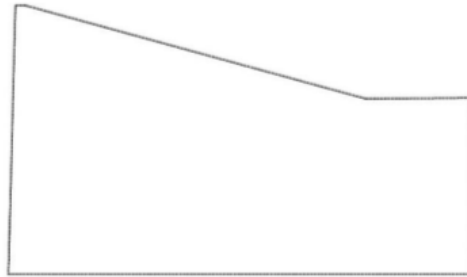
4.57.4 Mimarisi

Yaklaşık 45 metre x 58 metre ölçüsündeki tek avlusu ile, güney kanadı tek katlı, kuzey kanadı iki katlı bir Osmanlı dönemi hanıdır. Hanın kapalı kısmı iki bölümdür. Yaklaşık 58 metre x 75 metrelik oldukça büyük bir oturma alanına sahiptir. (Şekil 4.309, Şekil 4.310)

Orijinalinde biri kuzeyden, (Şekil 4.318) diğeri güneyden girilen iki ana kapısı bulunur. Bugün doğu cephede bulunan giriş sonradan yapılmıştır. (Şekil 4.311) Ana kapı Belediye Caddesi üzerindeki kuzey bölümdedir. İki katlı olan kuzey kanadının alt katı avlu ile ilişkisi olmayan dükkanlardan meydana gelir. Eyvan şeklindeki dükkanların avluya bakan birer penceresi vardır. Dükkanların arasında giriş koridoru mevcuttur. Sivri beşik tonoz örtülü dükkanların her birinde birer yükölük vardır.

Şekil 4.309 Maarif Han zemin kat planı (Altın, 2015)

Şekil 4.310 Maarif Han üst kat planı (Altın, 2015)

Şekil 4.311 Maarif Han doğusundaki sonradan yapılan kapı (Zincircioğlu, 2018)

Tek katlı olan güney kanatta kuzey güney doğrultusunda sivri tonoz örtülü on dört adet mekan bulunmaktadır. Doğu kenardaki iki mekan oda, diğerleri eyvan şeklinde dükkan biçiminde düzenlenmiştir. Batıdan üçüncü açıklıktan, odalara, doğudan altıncı açıklıktan, ahıra geçiş sağlanmıştır. Odaların avluya bakan basık kemerli bir pencere ve kapısı mevcuttur. Diğer mekanlar ise sivri kemerle avluya açılmaktadır. (Şekil 4.312) Dükkanların kemerli pervazları, siyah bazalt taş ile kaplıdır. Mekanların önündeki ahşap direkli sundurma, sonradan eklenmiştir. (Şekil 4.311)

Şekil 4.312 Maarif Hanı ahırından sivri kemerle avluya açılan kapılardan biri (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.313 Maarif Hanı güney kanadının avlunun tersi yönündeki girişi (Zincircioğlu, 2018)

Güney kanadının avlunun tersi yönündeki mekânlarında doğu tarafta ahır, batı tarafta odalar vardır. Bu bölüm tek katlı olduğundan üzeri çatı ile kapatılmıştır. (Şekil 4.313) Ahırın iki girişi vardır. Girişin biri, kuzey tarafta, dükkânların arasında, diğeri batı tarafta odaların arasındadır. Ahırda kırk kemer gözü olup, kemer gözlerinin tavanı çapraz tonozlarla örtülüdür. Çapraz tonozların oturduğu ayaklar siyah bazalt taştır. (Şekil 4.309, Şekil 4.314)

Şekil 4.314 Maarif Hanı ahır görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Batıdaki odalar kuzey güney doğrultusundaki geçitle bu geçide dik doğu-batı doğrultusundaki geçidin çevresindedir. Geçidin batısındaki üç oda sivri beşik tonoz örtülüdür. Bu odaların, geçide açılan basık kemerli birer kapı ve penceresi mevcuttur. Bu bölüm daha önce restoranın mutfağı şeklinde işlevlendirilmiştir. Geçidin doğu tarafında çatıya çıkan bir merdiven vardır. Kuzeydoğu tarafındaki oda bu merdiven sebebiyle ‘L’ planlı çözülmüştür. Merdivenin arkasında ise geçidin iki yanında sivri tonoz örtülü karşılıklı iki oda bulunur.

Yalnız kuzey kanadının bir bölümünde bulunan üst katta ise revaklar ve yedi adet yolcu odası vardır. Girişin doğusundaki tek kollu, karataştan bir merdivenle üst kata ulaşılmaktadır. Revaklar, ahşap direkli ve düz tavanlıdır. Odalar dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülüdür. Üst katın üst örtüsü kırma çatıdır. Bu odaların revaka açılan, basık kemerli birer penceresi ve kapısı mevcuttur. (Şekil 4.315)

Şekil 4.315 Maarif Hanı Belediye Caddesi cephesinin (kuzey kanadının) avlu tarafından görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Hanın ana girişi Belediye Caddesi'ne yani kuzey kanadının kuzey cephesine açılmıştır. Cephede, ortada taçkapı, taçkapının da iki yanında altışar adet dükkan bulunmaktadır. Kuzey kanadın batı tarafına sonradan altı adet dükkan ilave edilmiştir. Böylece taçkapının önceden merkezde olan konumu kaymış ve dükkan sayısı on iki olmuştur. Dükkanlar sivri kemerli açıklıklar halinde, eyvan biçimindedir. (Şekil 4.316)

Güney kanattaki tek katlı ve hanın ahırının bulunduğu doğu cephesinde üç adet, eğri olan güney cephesinde altı adet pencere vardır. Pencerelem düz atkılıdır. Batıdaki odaların ikişer adet penceresi vardır. Bu pencereler, ahırın pencerelerinden daha ince ve uzundur. Güney cephenin batı kenarındaki üç sivri kemer açıklığının kenardaki ikisi dükkan, diğeri avluya açılan kapıdır. Kapının pervazı ve kemerinde iki renkli

taş işçiliğivardır.Güney kanadın doğu cephesinde ahıra ait üç adet düz atkılı pencere bulunur. (Şekil 4.317)

Şekil 4.316 Maarif Han kuzey kanadı Belediye Caddesi cephesi (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.317 Maarif Hanı güney kanadının doğu cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.318 Maarif Han'ın kuzey kanattaki ana giriş kapısı günümüzdeki görünüm (Zincircioğlu, 2017)

Taçkapısı iç içe geçmiş iki sivri kemerden meydana gelir. Kemerler siyah beyaz taş işçiliğine sahiptir. Taçkapının üzerinde, cumba bulunmaktadır. Cumbada dört dikdörtgen pencere açılmıştır. Cumbanın yanında, her odanın iki adet olmak üzere, toplam on iki adet basık kemerli pencere bulunur. Girişin üstündeki oda dışındaki odaların her birinin dış cephede ikişer penceresi vardır. (Şekil 4.318) Cumba tudyua (ince çinko) ile kaplanmıştır.

4.58 Hacı Ömer Ağa Hanı (1903 öncesi)

4.58.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

4.58.2 Tarihçesi

1903-1907 yıllarını içeren 159 nolu Ayıntab şeriyeye sicilinin 526. sayfasının 81. hükmünde hanın adına rastlanılmıştır. (Çalışkan, 2011)

4.59 Şehbender Nazar Ağa Hanı (1903 öncesi)

4.59.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

4.59.2 Tarihçesi

1903-1907 yıllarını içeren 159 nolu Ayıntab şeriyeye sicilinin 347. sayfasının 31. hükmünde hanın adına rastlanılmıştır. (Çalışkan, 2011)

4.60 Bağçe Hanı (1903 öncesi)

4.60.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

4.60.2 Tarihçesi

1903-1907 yıllarını içeren 159 nolu Ayıntab şeriyeye sicilinin 108. sayfasının 452. hükmünde hanın adına rastlanılmıştır. (Çalışkan, 2011)

4.61 Zincirli Han (1903 öncesi)

4.61.1 Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

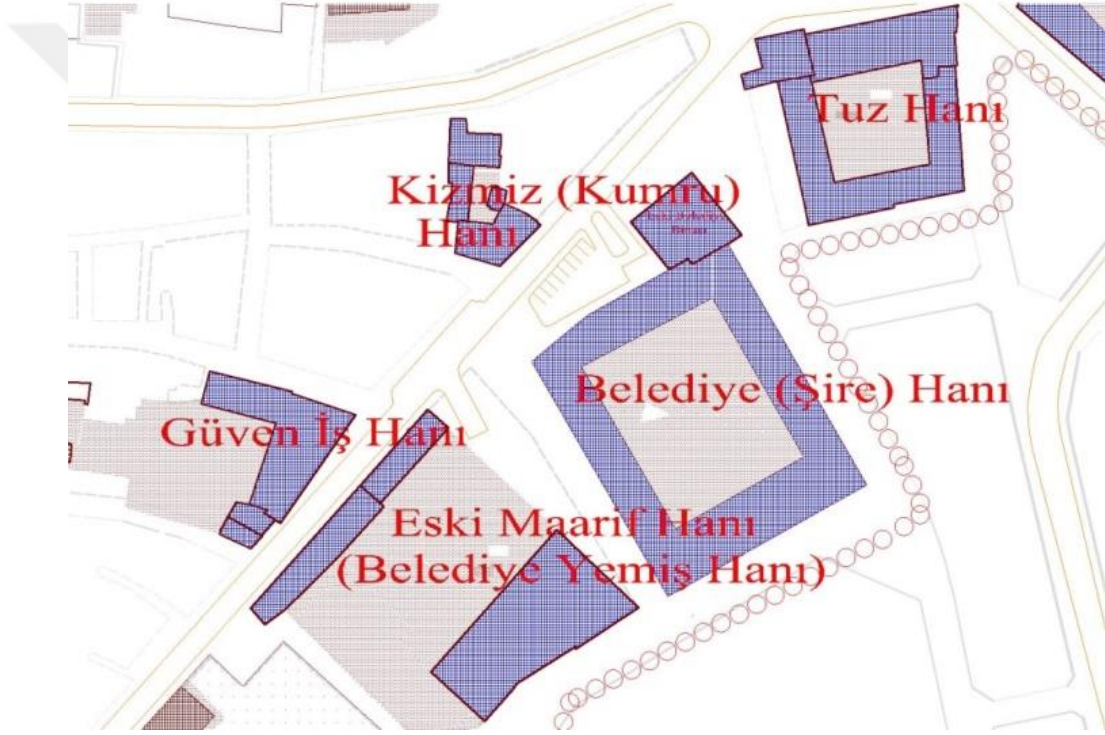
4.61.2 Tarihçesi

1903-1907 yıllarını içeren 159 nolu Ayıntab şerhiye sicilinin 218. sayfasının 512. hükmünde hanın adına rastlanılmıştır. (Çalışkan, 2011)

4.62 Güven Hanı - Çiftçi Hanı - Basmacı Han (1906)

4.62.1 Konumu

Han, Belediye Caddesi üzerinde, Maarif Han'ın (Yemişhan) karşısındadır. (Şekil 4.319)

Şekil 4.319 Güven Han'ın konumunu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.62.2 Tarihçesi

Kitabesi bulunmayan hanın taçkapısının kilit taşı üzerinde eski yazıyla H.1324 (M.1906) tarihi yazılıdır. Bideyli adında Halepli bir Türk tarafından 1906 yılında yaptırılmıştır. (Çam, 2006) (Şekil 4.320)

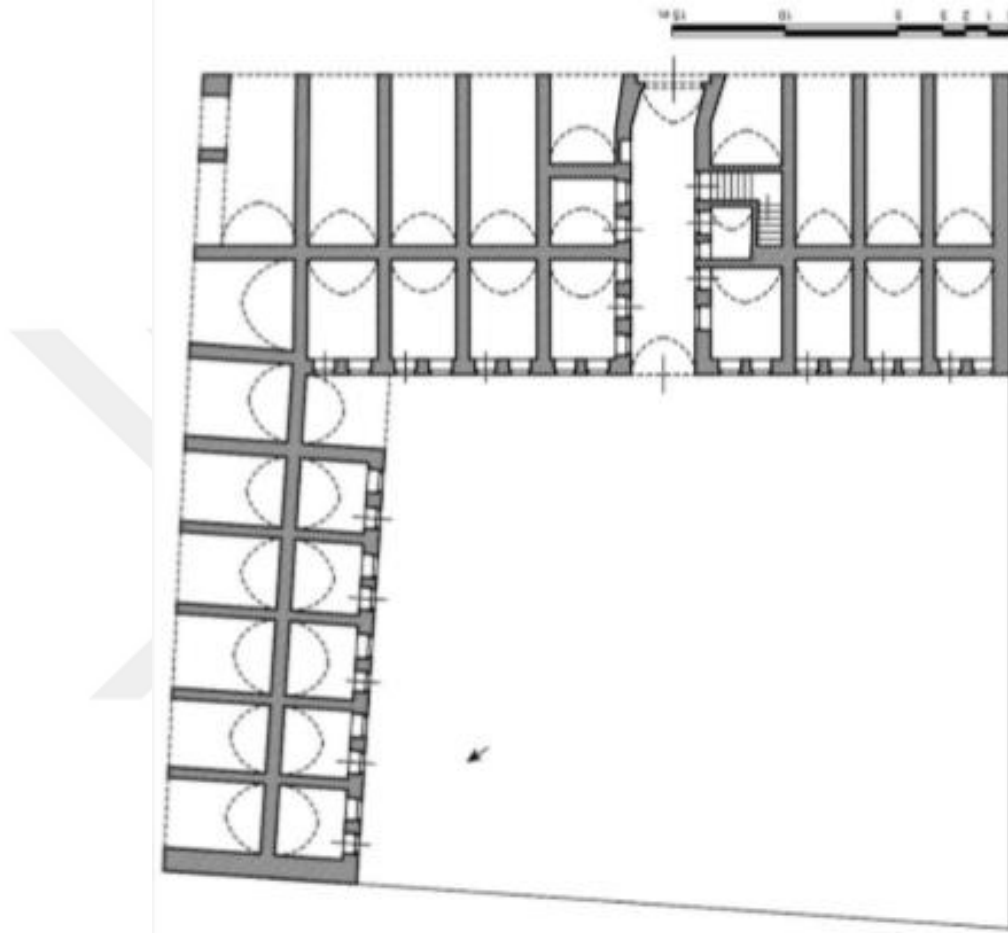
Şekil 4.320 Güven Hanı taçkapısı kilit taşı (Zincircioğlu, 2018)

4.62.3 Dönüşüm ve Restorasyon

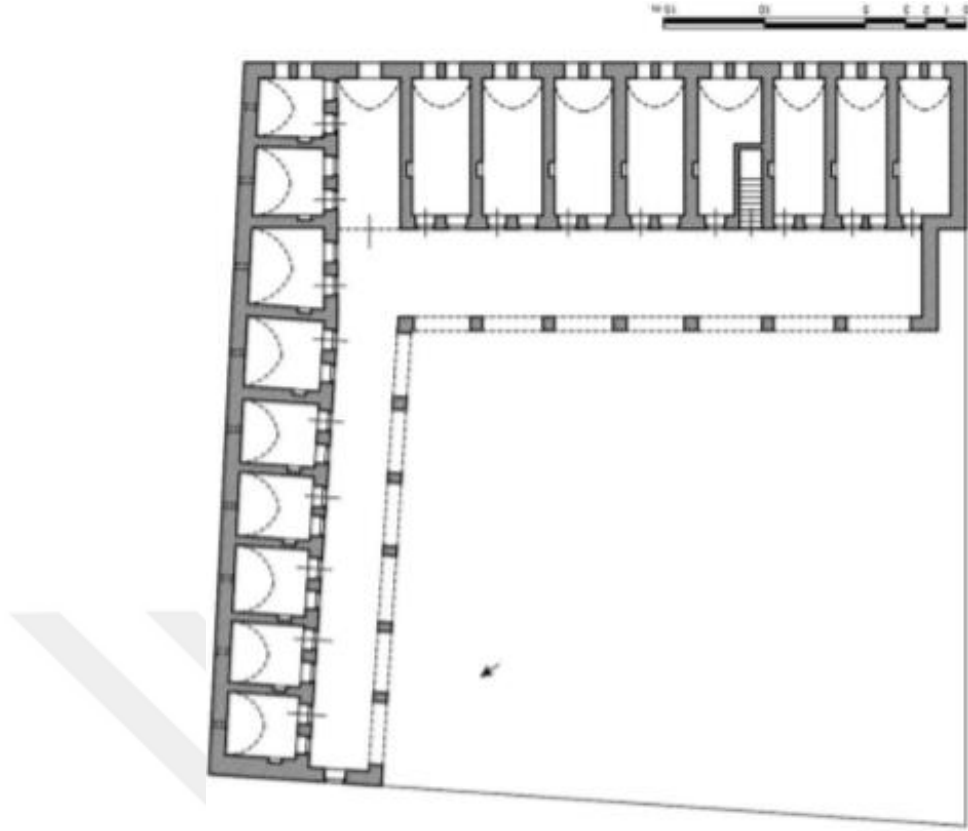
Eser Halepli ilk sahibinden Memik Hilmi Üzümcü'ye geçmiş, ondan da Dr. Şakir Yeşilyurt'a satılmıştır. Han 2001 yılına kadar dokuma ve konfeksiyon atölyesi olarak kullanılmış, fakat ekonomik kriz nedeniyle kapanan dükkanlar hanın bir süre boş kalmasına neden olmuştur. (Çam, 2006) L plan tipindeki hanın iç avlusu içerisine sonradan eklenen betonarme merdiven ve avlunun içinde doğu kanadının önüne yapılan betonarme bina ile diğer betonarme yapı grupları sebebiyle mekân özgün etkisini büyük ölçüde kaybetmiştir. 2015 yılı öncesine kadar Dr. Şakir Yeşilyurt isimli şahsa ait iken günümüzde her dükkan ayrı şahısların mülkiyetinde olup, düzensiz ve bakımsız bir haldedir. Yalnız Belediye Caddesi cephesi ve sokak cephesi Belediye tarafından düzenlenmiştir.

4.62.4 Mimarisi

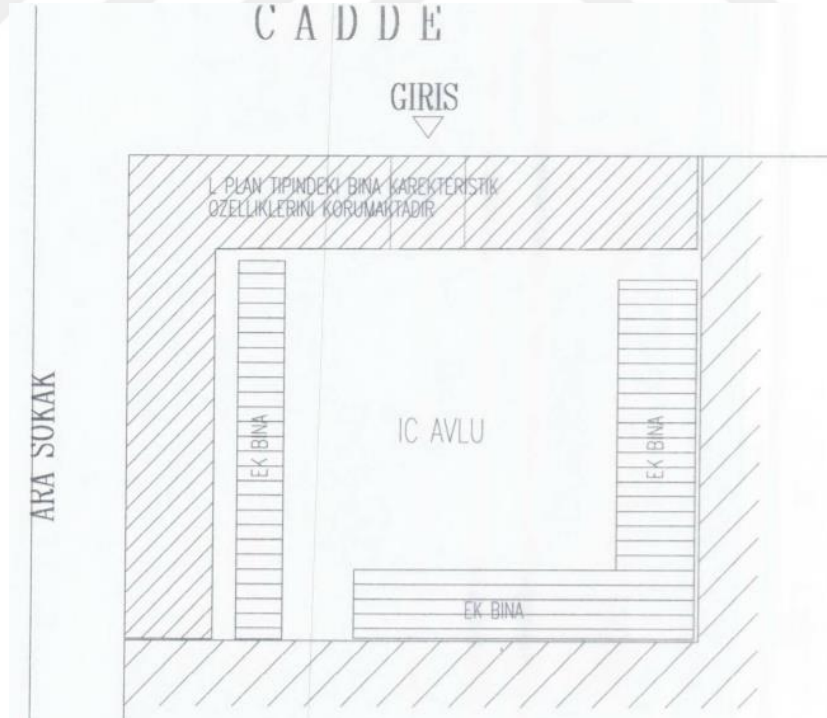
Han özgün yapısında, iki katlı, tek avlulu ve 'L' planlıdır. Yaklaşık 38 metre x 43 metrelik bir oturma alanına sahiptir. 28 metre x 30 metre yaklaşık ebatlarında bir avlusu vardır.

Şekil 4.321 Güven Hanı alt kat planı (Altın, 2015)

Şekil 4.322 Güven Hanı üst kat planı (Altın, 2015)

Şekil 4.323 Güven Hanı betonarme ek yapılarını gösterir kroki (KK arşivi, pdf no 8270)

Günümüzde batı ve güney kanadında betonarme ek yapılar bulunmaktadır. Avlunun doğu kanadının önü bu yapı sebebiyle neredeyse kapanmıştır. (Şekil 4.323, Şekil 4.325)

Hanın güneyinde, Belediye Caddesi yönündeki taçkapıdan bir dehliz ile avluya ulaşılmaktadır. Giriş dehlizi eğri başlayıp düz devam eder. Üstü sivri beşik tonoz örtülüdür. Dehlizin merkezine yakın batı tarafında L kollu üst kata çıkış merdiveni yer alır. Dehlizden ulaşılan merdivenin yanında ve karşısında yine dehlizden kapısı bulunan ikişer oda mevcuttur. Merdivenin hemen bitişiğindeki odanın merdiven tarafında da bir adet basık kemerli penceresi mevcuttur. Basık kemerli birer kapı ve penceresi olan bu odalardan avlu tarafındakilerin avluya açılan ikişer penceresi daha vardır. Avlunun güney kanadında bu odalardan başka yedisine avludan birine eyvandan girilen sekiz oda bulunmaktadır. Ancak yapılan tadilatlar eyvanın önüne duvar örülerek kapatılmasına sebep olmuştur. Avlunun doğu kanadında ise beş oda ve günümüzde kapatılmış bir eyvan bulunmaktadır. (Şekil 4.324)

Şekil 4.324 Güven Hanı doğu kanadının zemin katında beton yapının arka kısmında kapatılmış eyvan görünmektedir. (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.325 Güven Han avlunun güney kanadının bir bölümü ve doğu kanadının önündeki betonarme ek yapı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.326 Güven Han avlunun güney kanadının avludan görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.327 Güven Hanı avludan güney kanadına çıkan sonradan yapılmış betonarme merdiven görünüm (Zincircioğlu, 2017)

Hanın üst katına biri dehlizden çıkılan orijinal merdiven ile avludan çıkılan betondan sonradan yapılmış iki merdiven ile ulaşılmaktadır. Şekil 4.327’de beton merdiven görülmektedir. Güneyde yedi kemer gözlü ve doğuda altı kemer gözlü sivri kemerli revak ‘ L’ şeklindedir. (Şekil 4.327) Üst katın kapı ve pencereleri özgünlüğünü kaybetmiş olduklarından diğerleri gibi basık kemerli değil düz atkılıdır. (Şekil 4.328)

Şekil 4.328 Güven Hanı revak görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.329 Güven Hanı güney (cadde) ve doğu cephe görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Hanın cadde cephesi olan güney cephesindeki taçkapının doğu yanında beş, batı yanında dört dükkan ile sokağa bakan cephesinde yedi dükkan bulunmaktadır. **(Hata! Başyuru kaynağı bulunamadı.)** Dükkanlar sivri kemerli açıklıklar içindedir. Cephe, dükkanların kemer başlangıçlarına kadar, siyah beyaz taşla kaplanmıştır. Ayrıca kemerlerde de siyah beyaz taş işçiliği vardır. Güney cephenin üst katında her odanın ikişer adet düz atkılı penceresi olup, on altı adettir. Taçkapının üzerine gelen iki pencere süslemelerden dolayı daha kısa tutulmuştur. (Şekil 4.330) Bu cephenin doğu kanadı tarafında bulunan üç adet pencere ise basık kemerli yapılmıştır. İki ayrı mekana açılan bu pencerelerden odaya açılanlar iki adet eyvana açılan ise merkezde büyük bir adet şeklindedir. Doğu cephe, güney cepheye göre sadedir. Bu cephede yedi adet dükkan bulunur. Güneydoğu köşedeki dükkanın bu cephede iki kemer açıklığı vardır. Dükkanlar doğu cephede dikdörtgen açıklıklıdır. Sadece bir dükkanda sivri kemer açıklığı vardır, o da kapatılarak diğer dükkanlarla aynı açıklığa dönüştürülmüştür. Üst katın pencereleri on bir adet olup cephenin üst kısmında küçük dikdörtgenler biçimindedir.

Taçkapı, iki adet iç içe sivri kemerden oluşur. İki kenarında oturma sekileri bulunur. Kemerler bir merkezden çıkan ışınlar şeklinde düzenlenmiş siyah beyaz taş işçiliğine sahiptir. Taçkapıda iç kemerin kilit taşında kabartma süsleme içerisinde eski yazıyla inşa yılı işlenmiştir. Bu tarih şamdan ayaklı motif içindedir. (Şekil 4.320)

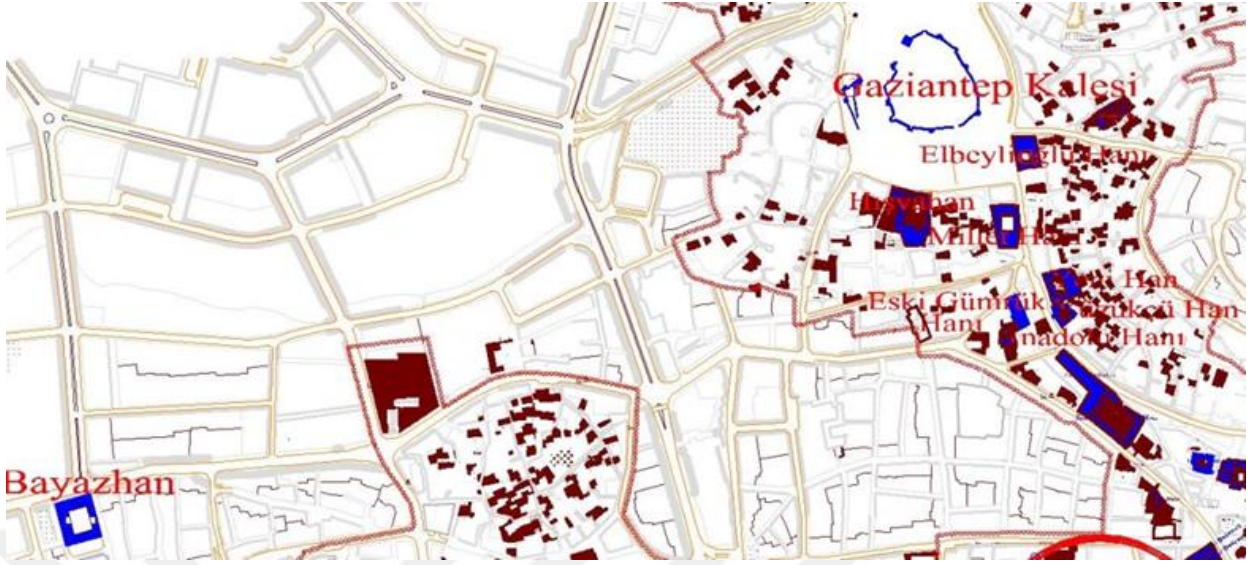

Şekil 4.330 Güven Han taçkapısı görünümü (Belediye Caddesi cephesi)
(Zincircioğlu, 2018)

4.63 Bayazhan - Beyazların Hanı (1909)

4.63.1 Konumu

Han, Şahinbey İlçesi Akyol Mahallesi'nde, Atatürk Bulvarı üzerindedir. Konum olarak diğer hanlar gibi kale çevresi veya ticari bölgede bulunmamaktadır. Bunun sebebi, sahibi Bayaz Ahmet Efendi'nin Halep'te gördüğü bir yapıya (Damascus Hanı) benzer bir yapıyı, 1909 yılında, Akyol Mahallesi'nde, Atatürk Bulvarı'ndaki kendi arazisi üzerinde yaptırmış olmasındandır. (Dinler, 2004) (Şekil 4.331)

Şekil 4.331 Bayazhan'ın konumu gösterir plan (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.63.2 Tarihçesi

Yapının kitabesi mevcut olup, kitabesindeki tarihe göre 1909 yılında yaptırılmıştır. (Dinler, 2004) Yapı genel anlamda doğu kanadı ve batı kanadı şeklinde simetrik iki bölümdür. Yapının doğu kanadını arsa sahibi Ahmet Efendi yaptırırken, batı kanadını bir Ermeni ile ortak olup ona yaptırdığı bilinmektedir. Şehrin ticari yoğunluğundan uzak bir konumu bulunan hanın üzerinde bulunduğu Atatürk Bulvarı, 1933 yılında yapılan Jansen planında genişletilmiş ve şehir bu yönde gelişmeye başlamıştır. (Dinler, 2004) Han yapıldığı yıllarda şehrin bu bölümünde yapılaşma nadirdir. (Şekil 4.332, Şekil 4.333) Bayazhan, şehrin gelişim yönünü etkilemiş olmasıyla, özellikle önemlidir.

Bu fotoğrafın telif hakları Gaziantep Turizm Derneği'ne aittir.

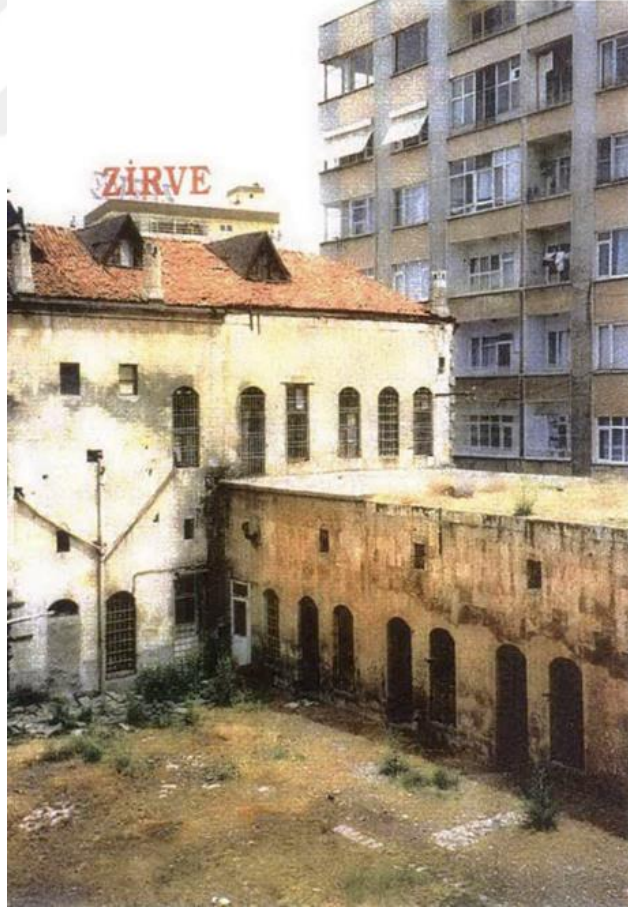
Şekil 4.332 Bayazhan görünüm 1900'lerin başı (Dinler, 2004)

Şekil 4.333 Bayazhan giriş cephesi, Atatürk Bulvarı'ndan görünüm 1984 (Koruma Kurulu arşivi- pdf no: 11674)

4.63.3 Dönüşüm ve Restorasyon

Kurtuluş Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre önce tamamlanan han, savaştan büyük ölçüde zarar görmüştür. Yapının ön cephesi az hasar alırken, yan kollarının üst katları yıkılmıştır. 2005 yılındaki yenilemeye kadar yan kollar tek kollu ve teras çatılıdır. (Şekil 4.334) Savaştan sonra yapının bir bölümü sahihsiz bina statüsüne alınmış ve binanın bu kısmı 1922'de Amil Müslim Ağa isimli şahıs tarafından satın alınarak rakı imalathanesine dönüştürülmüştür. (Doğruel, 2000) 1930'lu yıllarda bu bölüm Tekel Müdürlüğü tarafından satın alındığından, hanın mülkiyeti 2005 yılı öncesine kadar bir bölümü şahsa, bir bölümü Tekel Müdürlüğü'ne aittir. (Dinler, 2004) 2005 yılındaki yenileme sonrası han günümüzde butik otel, restoran ve bir bölümü de Gaziantep Kent Müzesi olarak aktif kullanılmaktadır.

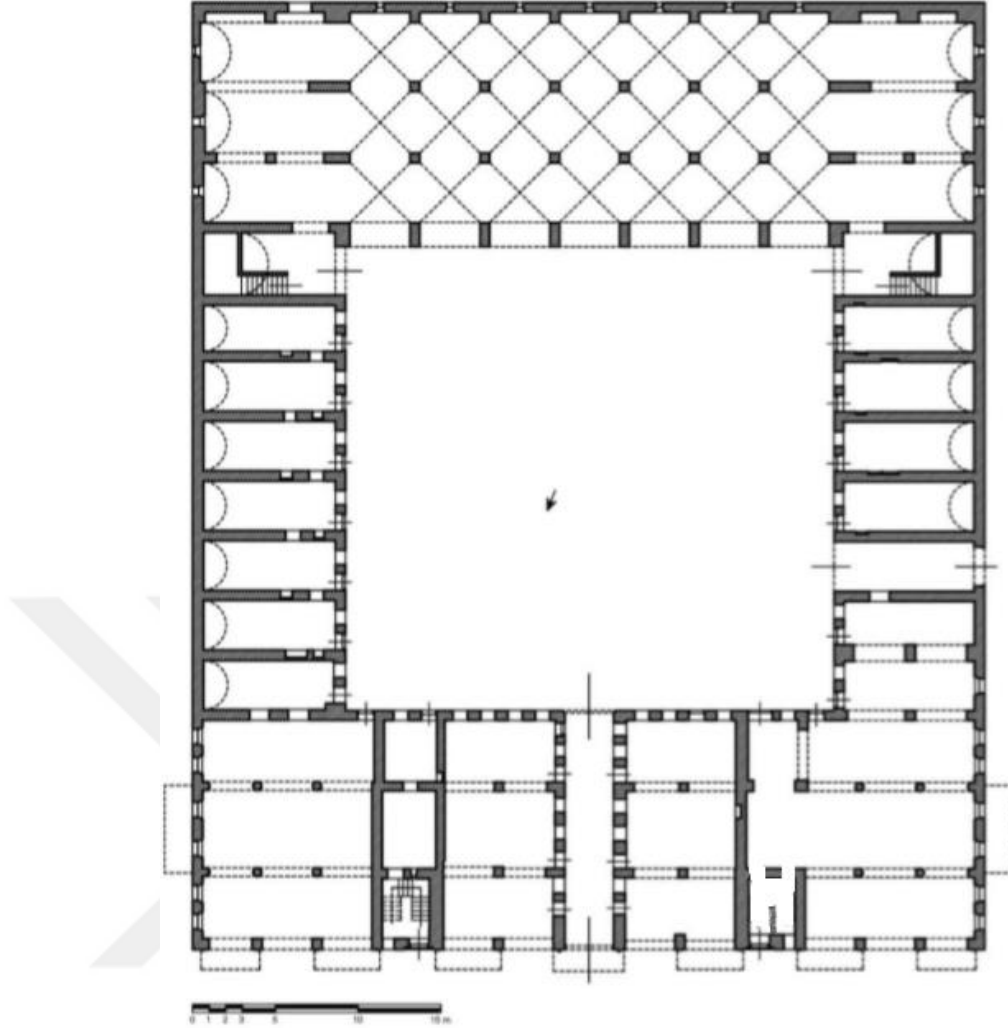
Şekil 4.334 Bayazhan avlusundan kuzey ve doğu kanadın bir bölümü 2004 (Dinler, 2004)

4.63.4 Mimarisi

Bayazhan tek avlulu, iki katlı hanlardandır. Hanın girişi kuzeyindeki Atatürk Bulvarı'ndandır. (Şekil 4.335) Kuzeyde cadde yönünde, doğu ve batıda sokak yönünde üç cephesi vardır. Önceden güney cephesi dört katlı bitişik nizam bir yapıyla kaplı iken günümüzde bu yapı yıkılmıştır. Yaklaşık 46 metre x 55 metre gibi bir alana oturan yapı, oturma alanı anlamında şehrin en büyük hanlarından biridir. Avlusunun büyüklüğü kareye yakın olup, yaklaşık 20 metre x 18 metre genişliktedir. Hanın kuzey cephesinin tam ortasında bulunan giriş dehlizi ile yapı genel anlamda doğu kanadı ve batı kanadı şeklinde simetrik iki bölümdür. (Şekil 4.336) Kuzey, doğu ve batı kanatları iki katlı, güney kanat tek katlıdır. (Şekil 4.342)

Şekil 4.335 Bayazhan giriş cephesi (Zincircioğlu, 2017)

Şekil 4.336 Bayazhan zemin kat planı (Altın, 2015'den işlenerek)

Bayazhan'ın giriş dehlizi diğer hanlar gibi tonoz örtülü değildir. Dehlizdeki odaların ve giriş dehlizinin üzeri, ahşap kirişli tavanla örtülüdür. Yuvarlak kemerli taçkapısı ile başlayıp sivri bir kemerle sonlanan giriş dehlizinin iki tarafında da üçer adet oda vardır. Doğu ve batıdaki ilk odaların dehlize bakan basık kemerli birer kapı ve birer penceresi bulunurken, diğer dört odanın dehlize bakan basık kemerli birer kapısı ve ikişer penceresi vardır. Ayrıca kuzeydeki odaların ön cepheye açılan ikişer sivri kemerli açıklığı ile güneydeki odaların, avluya açılan dörder basık kemerli penceresi daha mevcuttur. Odaların ayrıca giriş dehlizinde birer adet tepe penceresi vardır. (Şekil 4.337)

Şekil 4.337 Bayazhan'ın giriş dehlizi (Zincircioğlu, 2018)

Ön cepheye sivri kemerli açıklığı bulunan odalar muhtemelen dükkan olarak yapılmış olup, diğer odaların han görevlilerine ait olduğu düşünülmektedir. Günümüzde taçkapının batısında bulunan oda han ile irtibatsız ve dükkan (pastane) olarak kullanılırken, doğusundaki oda müzenin giriş holü ve hemen yanındaki kuzey kanadın üst katına çıkan merdivenler ile (Şekil 4.336) kuzey kanadın üst katının tamamı yine han ile irtibatsız Gaziantep Kent Müzesi olarak işlevlendirilmiştir.

Hanın kuzey kanadının zemin katında dehlizdeki odalardan başka hem doğu uçta, hem batı uçta derinlemesine dikdörtgen planlı iki büyük mekan vardır. Bu mekanların avluya açılan basık kemerli birer kapı ve penceresi ile dikdörtgen tepe pencereleri bulunur. Önceden her iki odadan da üst kata çıkan merdivenler bulunurken günümüzde bu merdivenlerden doğu taraftaki müzeye bağlanmış, batı taraftaki iptal edilerek bu alanda, bar olarak işlevlendirilen mekanın tuvaletleri düzenlenmiştir. Bu alanların önceden hanın kahvehanesi veya dükkan olarak yapıldığı düşünülmektedir. Her iki alan da üç sahnalı ve üç kemer gözlüdür. (Şekil 4.338) Sahnıların üzeri ahşap kirişli tavan ile örtülmüştür. Kemerler ortada dörder adet kare planlı karataş ayağa oturmaktadır. Bu ayakların üzerinde oturan iyon

başlıklara kadar karataş kullanılmıştır. Her iki mekanda da kuzey cephede üçer sivri kemer açıklığı ve doğu batıdaki sokak cephelerinde her sahında iki adet olmak üzere basık kemerli altışar adet penceresi bulunmaktadır. Her pencerenin üzerinde birer adet dikdörtgen tepe penceresi vardır.

Şekil 4.338 Bayazhan'ın günümüzde bar olarak işlevlendirilmiş kahvehanesinin görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Zemin katta avlunun doğu ve batı kanadındaki cepheler birbirinin simetriği olarak inşa edilmiştir. Doğu kanadında avluya açılan yedi adet oda ve bir eyvan vardır. Batı kanadında ise avluya açılan altı adet oda, bir eyvan ve avlu ile batıdaki sokak arasında bulunan ikinci bir giriş dehlizi mevcuttur. Büyük bir sivri kemer açıklığına sahip olan dehliz kuzeyden ikinci oda ile üçüncü odanın arasına konumlanır. Odaların birer basık kemerli kapısı ve penceresi avluya açılmaktadır. Üstte birer dikdörtgen tepe pencereleri vardır. Tüm odalar doğu batı doğrultusunda yani girişe dik doğrultuda beşik tonozla örtülüdür. Doğu ve batı her iki cephede de güney köşelerinde eyvan bulunur. Eyvanlarda üst kat revakına çıkış merdivenleri vardır. Birer büyük sivri kemerle avluya açılan eyvanlar, hemen yanında bulunan güney cephedeki ahırla da birer küçük basık kemerli açıklıkla bağlantılıdır. (Şekil 4.342, Şekil 4.340)

Şekil 4.339 Bayazhan doğu kanadı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.340 Bayazhan batı kanadı (Zincircioğlu, 2018)

Avlunun güney kanadında cephe boyunca hanın ahır yeri almaktadır. Günümüzde bu alan hanın restoran bölümüdür. Güney cephe tek katlı ve teras çatılıdır. Ahırın teras çatısı da restorana hizmet etmektedir. Terasa batı ve doğu kanattaki eyvanların içinden çıkılan merdivenlerle ulaşılmaktadır. Bu merdivenlerle önce doğu ve batı kanattaki üst kat revaklarına oradan terasa geçiş vardır. Avluya yedi adet sivri kemer gözüyle açılan ahır, cepheye paralel üç sahından oluşur. Ahırın doğu ve batı kenarları, üç kemer gözlü, orta kısım yedi kemer gözlüdür. Kenarlar beşik tonoz örtülü, orta alan çapraz tonozludur. Çapraz tonozları taşıyan ayaklar kare planlı ve duvar diplerindeki hariç ortada on iki adettir. Beşik tonozları taşıyan ayaklar ise kare ve dikdörtgen planlıdır. Ahırdaki serbest ayaklarda ve kemerlerde, karataş (bazalt) kullanılmıştır, üst kısımları keymik taşıdır. Duvar diplerindeki ayaklar kullanılarak iç cephelerde nişler oluşturulmuştur. Ahırın doğuda ve batıda üçer, güney cephede yedi adet mazgal penceresi bulunur. (Şekil 4.341)

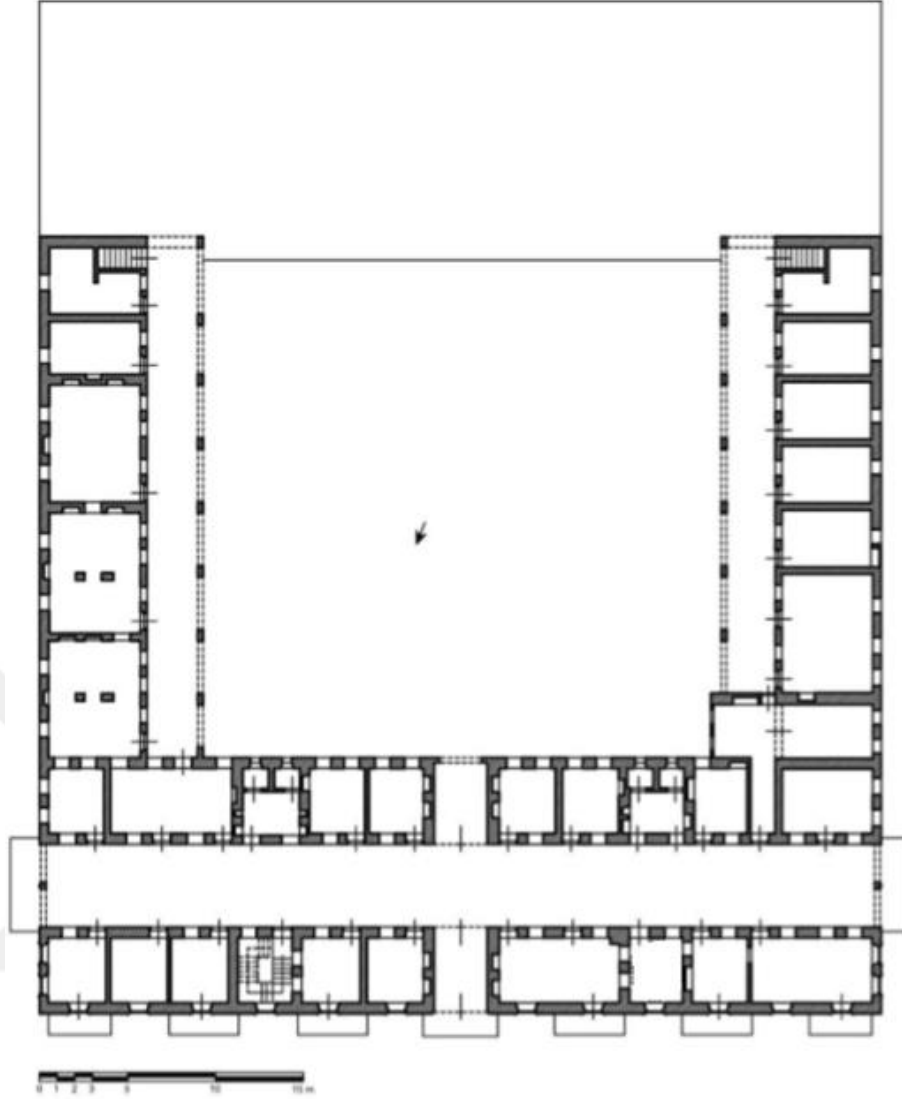

Şekil 4.341 Bayazhan restoran olarak kullanılan ahır görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.342 Bayazhan'ın güney kanadı (Zincircioğlu, 2018)

Hanın üst katı orijinalinde doğu, batı ve kuzey kanatlar ile 'U' şeklindedir. Ancak günümüzde özgün olan yalnız kuzey kanadıdır. Doğu ve batı cephelerin üst katı, restorasyon esnasında zemin kattaki odaların hizasında üst kata odalar yapıp, önlerine revak eklenmesi ile oluşturulmuştur. Özgün planda üst kata birbirine simetrik dört ayrı merdivenle çıkılmaktadır.

Şekil 4.343 Bayazhan üst kat planı (Altın, 2015'den işlenerek)

Merdivenlerin biri güneybatı diğeri güneydoğu köşede, ikisi kuzey kanattadır. Güneydoğu ve güneybatı köşedeki merdivenlerle üst katın doğu ve batı kanadındaki revaklara çıkılmaktadır. Revaklardan doğudaki sekiz yuvarlak kemer gözlüdür. (Şekil 4.339) Revakta birer basık kemerli kapı ve birer penceresi olan sekiz oda bulunmaktadır. Revakın tavanı ahşap kaplanmıştır. Diğer cephedeki batı kanadı revakı ise yedi yuvarlak kemer gözlü ve yedi odalıdır. Odaların basık kemerli birer kapı ve penceresi bulunmaktadır. Batı kanattaki üst kat odalarının sayısı doğu kanattakilerden bir tane eksiktir. Bunun sebebi batı kanadın kuzey ucundaki odanın kuzey kanada dahil edilmiş olmasıdır. Bu odanın avluya doğru çıkmalı olup, avluya bakan iki adet dikdörtgen penceresi bulunur. Bu mekanın avluya bakan cephesi tudyra

(ince çinko) ile kaplanmıştır. Bu mekanın revaka açılan bir de kapısı vardır. (Şekil 4.340, Şekil 4.344)

Şekil 4.344 Bayazhan batı kanadı üst kat revakı (Zincircioğlu, 2018)

Kuzey kanattaki merdivenler, dükkanların arasındaki büyük dikdörtgen mekanın içindedir. Bu iki merdivene kuzeydeki cadde cephesinden açılan birer basık kemerli pencere ve kapı bulunmaktadır. (Şekil 4.345) Özgün planda kuzeydeki merdivenler ile hanın kuzey kanadının üst kat koridoruna çıkılmaktadır. Ancak restorasyon esnasında taçkapının batı tarafındaki merdiven iptal edilmiştir. Zemin katta iptal edilen merdivenin kapladığı alan mekanın tuvaleti olarak düzenlenmiş, üst katta ise bu alana döşeme yapılarak koridor boyunca devam eden odalardan biri haline dönüştürülmüştür. Taçkapının doğu tarafındaki merdiven ise korunmuş ve kuzey kanadın üst katına çıkmak için kullanılmaktadır. Merdivenin girişi, cephedeki kapısından değil hemen batısındaki dükkandan verilmiştir. Bu dükkan kuzey

kanadının üst katında bulunan Kent Müzesi'nin giriş holü olarak kullanılmaktadır. Müze ile hanın içinden irtibat bulunmamaktadır. Müzenin avlu cephesindeki pencereleri içten iptal edilmiştir. Avlu cephesinden pencereler korunmaktadır. Şekil 4.346'da görüldüğü gibi simetrik olan cephede eyvana açılan büyük sivri kemerli pencerenin doğusunda ve batısında dörder adet basık kemerli pencere, ikişer adet tepe penceresi ve en uçta birer adet basık kemerli pencere bulunmaktadır.

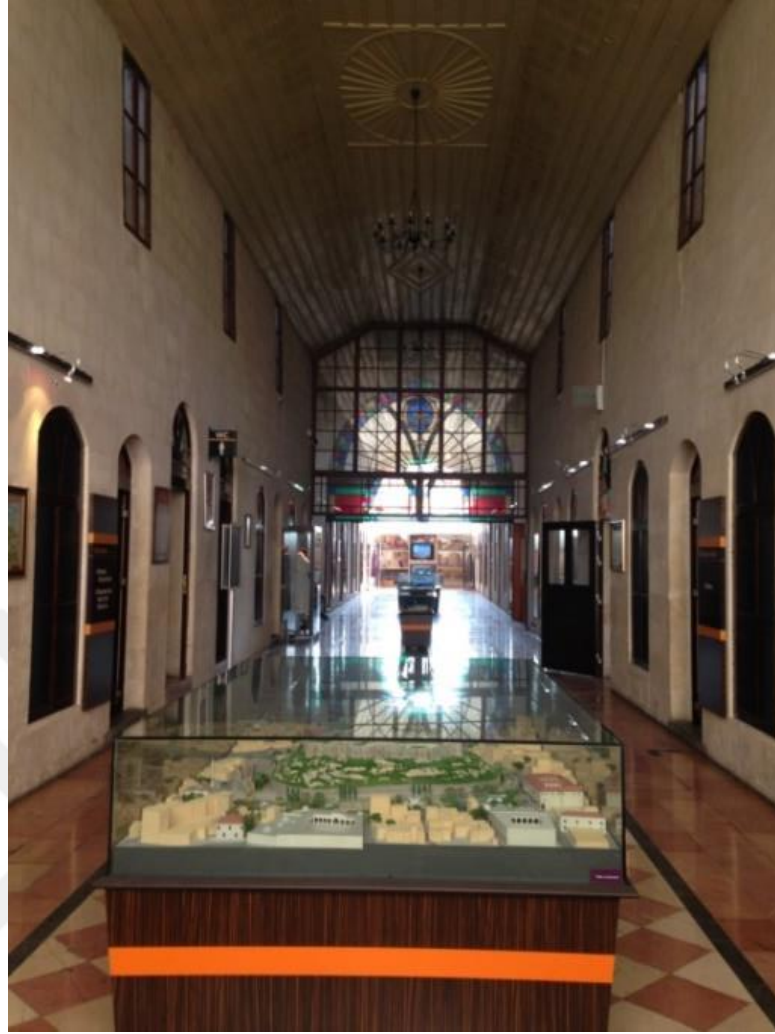
Şekil 4.345 Bayazhan'ın kuzey kanattaki merdivenlerinden birine açılan kapı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.346 Bayazhan kuzey kanadı (Kent Müzesi) avlu cephesinden görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Hanın üst katının kuzey kanadı doğu batı doğrultusunda uzanan bir koridor etrafına sıralanan odalardan meydana gelir. Bu koridor ortada, kuzey güney yönlü iki eyvan ile kesilerek dört kollu bir plan oluşturur. (Şekil 4.343) Koridor ve eyvanlar, ahşap kaplamalı tonoz ile örtülüdür. Tonozların üstüne çıtalarla atlamalı göbekler yapılmıştır. Koridorun zemin döşemesinde renkli mermerler kullanılmıştır. Zeminin özgün olup olmadığı bilinmemektedir. Koridor oldukça geniştir. Dört kollu koridorun her kolunun ucunda, kemer açıklığı şeklinde büyük sivri kemerli pencereler mevcuttur. Ayrıca kuzey ve güney cephede, odaların üzerinden doğrudan dışarıya açılan sekizer adet dikdörtgen çerçeveli pencerelerden de koridor ışık almaktadır. Bu pencereler, dışarıdan çatı üzerinde üçgen çatı pencereleri gibi görünmektedir. Bu sebeple dıştan çatı katı varmış izlenimi vermektedir. (Şekil 4.346, Şekil 4.347)

Şekil 4.347 Bayazhan kuzey kanadı (Gaziantep Kent Müzesi) üst kat koridoru görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Koridorun merkezindeki eyvanların iki yanında, altışar adet oda vardır. Kat planında merdivenlerin karşısına gelen mekanlar ikişer adet tuvalet olarak planlanmıştır. Tüm mekanların tavanlarında ahşap kirişler bulunur. İçten düz olan tavanlar dıştan kırma çatılıdır. Odaların koridora açılan basık kemerli birer pencere ve kapısı bulunmaktadır. Tuvalet olan mekanların cephe pencereleri tepe penceresi biçimindedir. Diğer mekanların caddeye açılan yuvarlak kemerli ve avluya açılan basık kemerli birer penceresi vardır. Bu pencerelerin önüne birer atlamalı olarak yedi adet balkon yapılmıştır. Koridorun doğu ve batı ucundaki pencerelerin önünde de atlamalı olarak birer balkon mevcuttur. (Şekil 4.348) Balkonlar günümüzde düz çelik konsollar ile taşınmaktadır. Konsolların özgün malzemesi günümüze ulaşmamıştır.

Şekil 4.348 Bayazhan kuzeybatı köşe cephe görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Taçkapının üzerindeki balkon diğerlerinden farklıdır. (Şekil 4.349) Diğerlerinden bulunmayan süslemelere sahip olan balkonun korkuluk malzemeleri taş iken diğer balkonlarda ferforje korkuluk bulunmaktadır. Kuzey kanadın iki ucundaki iki odanın sokak cephelerinde de ikişer adet yuvarlak kemerli penceresi vardır. (Şekil 4.348) Güney batı köşedeki iki oda, plan olarak diğerlerinden farklıdır. Köşedeki oda, enine dikdörtgen plandadır. Koridora açılan iki basık kemerli penceresi ve bir kapısı bulunurken, diğer oda tek kapı ile koridora açılır. Kapıdan bir dehlizle enine dikdörtgen planlı bir odaya geçilmektedir. (Şekil 4.343)

Şekil 4.349 Bayazhan taçkapısı ve üzerindeki balkon görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Düzgün dikdörtgen bir plan düzenine sahip hanın simetrik planlı oluşu cephenin de simetrik olmasını sağlamıştır. Doğu ve batı cephesi birbirine simetriktir. Bu iki cephenin de üst katları özgün olmayıp, restorasyon aşamasında inşa edilmiştir. Kuzey kanadın batı tarafında altta yedi ve doğu tarafında altı yuvarlak kemerli pencere yer vardır. Pencereilerin üzerinde, dikdörtgen birer tepe penceresi bulunur. Üst katta ise kuzey kanadın doğu ve batı yan cephelerinde ortada, büyük sivri kemerli bir pencere mevcuttur. Önlerinde birer balkon olan büyük pencereilerin iki yanında, yuvarlak kemerli ikişer pencere daha bulunur. Ortadaki pencere, büyük sivri kemerlidir. Üst katların onar adet penceresi vardır. Zemin katta batı ve doğu kanattaki odaların dış cephesi sağırdır. Batı cephede sonradan avluya dehlizi olan bir kapı açılmıştır. Sivri kemerli bu yan kapı sadedir. Güney kanatta yer alan ahırın, batı ve doğu cephesinde üçer adet dikdörtgen penceresi vardır. Hanın güney cephesinde yedi adet mazgal penceresi bulunur.

Taçkapı ana cephe olan kuzey cephenin merkezinde yer alır. Taçkapının büyüklüğü mütevazı tutulmuş, yuvarlak kemer açıklığı bitiğindeki dükkanlarla eşit yapılmıştır. Dükkanlardaki gibi siyah beyaz tek kemerlidir. Dükkanlardan farklı olarak taçkapı köşelikleri üzerinde kabartma süslemeler vardır ve kilit taşı sorguçludur. (Şekil 4.349) Sorgucun üzerinde oval madalyon formu kitabesi bulunur. Kitabede eski yazıyla inşa tarihi yazılıdır. Giriş açıklığının iki yanında ince sütunceler yer alır. Sütunceler kaidesiz ve yivlidir. Başlıkları korint tarzındadır. Başlıkların üzerinde dikdörtgen yastıklar bulunur. Onların da üzerinde ince sütun devam eder.

Şekil 4.350 Bayazhan'ın kuzey kanadı ve cadde cephesi (Zincircioğlu, 2018)

Zemin katta giriş açıklığıyla aynı ebatta beşi taçkapının doğu tarafında beşi batı tarafında olmak üzere on adet sivri kemerli açıklık daha bulunur. Bu açıklıkların hepsinin kemerinde siyah beyaz taş işçiliği vardır. Cephenin batı ve doğu köşeleri karataş ile sonlanır. Açıklıkların aralarında cephe boyunca zeminden kemer başlangıçlarına kadar bir sıra keymık bir sıra karataş işçiliği devam eder. Bu işçilik yalnız kuzey cephededir. Açıklıkların önüne camekan uygulanmıştır. Merdivenlerin ön cephesindeki kapı ve pencere cepheye ayrı bir hareket kazandırmıştır. Bu iki kapı yuvarlak kemerli ve şevli bir niş içindedir. Kapılar düz olup bir lento ile üzerindeki

kemerden ayrılmıştır. Böylece kapı üzerinde yelpaze biçiminde bir pencere oluşmuştur. Hem bu pencerenin hem de yuvarlak kemerin kilit taşları sorguçludur. Merdiven pencereleri basık kemerlidir. (Şekil 4.345)

Üst kat planında eyvan olan bölümde, yani cephenin tam ortasında büyük sivri kemer açıklığı şeklinde pencere bulunur. Hemen hemen giriş açıklığıyla aynı ölçüdeki bu açıklığın üzerinde çatıya dik kırma çatısı vardır. Büyük açıklığın iki yanında altışar adet yuvarlak kemerli pencere mevcuttur. Bu pencerelerin pervazlarında birer pilastr ve plasturların üzerinde korniş vardır. Pencerelerin kemerlerinde de sorguçlar bulunur. Bu cephede yedi adet balkon vardır. Balkonların önündeki pencereler özgün yapıda kapı olarak kullanılmakta iken restorasyon sonrası kapılar iptal edilerek pencere şekline dönüştürülmüştür. Cepheyi yatay olarak bölen korniş, balkon tablalarının kenarlarında da uzanır. Tam ortadaki, yani taçkapı üzerindeki balkon diğerlerinden farklıdır. Korkulukları ve konsolu taştandır. Taş korkuluk oval ve yuvarlak şekillerden oluşur. Kenarları kıvrımlar yapan konsolların yan yüzlerinde, kabartma olarak bitkisel karakterli süslemeler bulunur. (Şekil 4.351) Diğer balkonların konsolları özgün olmayıp çelikten, korkulukları ise ferforjedendir. Üstteki sekiz adet pencere çatı katı penceresi gibi görünmektedir ancak bu pencereler çatı penceresi olmayıp, yüksek tavanlı üst kat koridorunu aydınlatmaktadır.

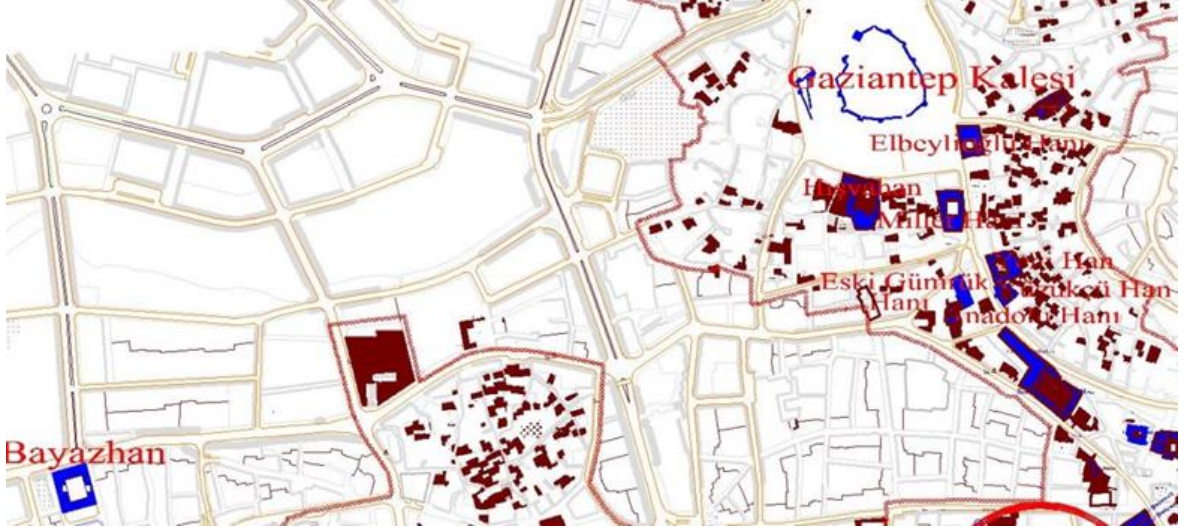
Şekil 4.351 Bayazhan taçkapı üzerindeki balkon süslemeleri (Zincircioğlu, 2018)

Bayazhan han fonksiyonları anlamında diğer Antep hanları ile benzerlikleri olmasına rağmen kendine özgü özellikleri vardır. Diğer hanlardan ayrı, o dönemin şehir merkezine uzak bir konumda inşa edilmiş olması dışında, plan düzeni ve cephe anlamında da oldukça farklıdır. Bu özel yapı ayrıca, şehir merkezinin Atatürk Bulvarı'na doğru gelişmesi anlamında belirleyici rol oynamıştır. Bayazhan son dönem Osmanlı mimarisinin Gaziantep'te ne ölçüde uygulandığını görebilmek adına oldukça önemlidir. 20. yüzyılda başkent hanları avluların örtülüp, koridorlara dönüştüğü, katların arttığı ve özellikle dış cephelerin oldukça hareketlendiği bir dönem yaşamaktadır. Bayazhan ise yörenin ikliminin ihtiyacı ve arsanın yeterli büyüklükte olması gibi sebeplerle avlulu ve iki katlı inşa edilmiştir. Doğu ve batı cephelerindeki camekanlı sivri kemerlerdeki detaylar, zemin katta, iç mekanda rastladığımız iyon başlıklı sütunlar taçkapısının üzerindeki balkonda bulunan detaylarla han, üslup olarak döneminin dış cephe hareketliliğini yansıtmaktadır. Hanın üslupsal farklılıkları dışında, plan düzeni de cephedeki bu etkiyi güçlendirmek adına simetrik yapılmıştır. Han yatayda iki simetrik bölüme ayrılırken, ön cephede yatayda kat silmeleri, düşeyde plastırlarla da parçalara ayrılmıştır. Yapının yan cepheleri sadedir, ancak bu cephelerin de ön cepheye yakın kısımları daha hareketlidir. Görkemli kuzey cephesi, balkonları, çatı pencereleri, tam merkezindeki giriş dehlizinden geçilip büyük avlusunun iki yanında simetrik olarak yer alan han odaları ve tam karşıdaki güney cephe boyunca uzanan ahırıyla Antep'teki son dönem Osmanlı mimarisinin önemli bir örneğidir.

4.64 Deve Hanı (1909 civarı)

4.64.1 Konumu

Han günümüzde mevcut değildir. Konum olarak Bayazhan bitişiğinde, bugünkü İl Halk Kütüphanesi binasını da içine alan bir bölgededir. (Yakar, 2015) (Şekil 4.352)

Şekil 4.352 Deve Hanı'nın konumunu gösterir harita
(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

4.64.2 Tarihçesi

Hanın adı Abdülhamit albümlerinde bir fotoğraf altı yazısında geçmekte olup, diğer yazılı kaynaklarda adına rastlanılmamıştır. Şehitkamil Belediyesi Kültür Yayını olarak 2015 yılında Halil İbrahim Yakar tarafından hazırlanan II. Abdülhamit Albümlerinde Ayıntab, Rumkale ve Halfeti adlı kitapta adı geçen han, halk arasında Bayazlar'ın Develiği adıyla bilinmekte ve bir açık arazi üzerinde kurulmuş bulunmakta idi. (Yakar, 2015) Hanın sahiplerinin Bayazhan ile aynı olması ve konumunun da Bayazhan'a bitişik olması sebebiyle, Bayazhan ile aynı yıllarda inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

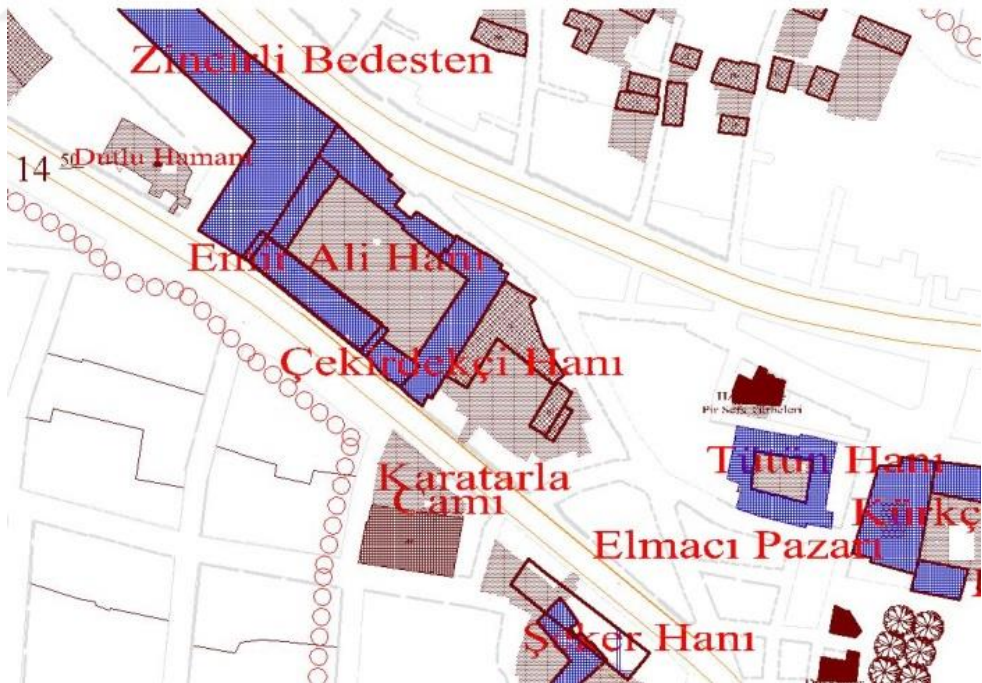
4.65 Çekirdekçi Hanı

Han günümüze kısmen ulaşmıştır. Yapım zamanı bilinmemektedir. Konumunun Emirali Hanı'nın batısına bitişik nizam olduğu düşünülmektedir. (Şekil 4.353, Şekil 4.354, Şekil 4.355)

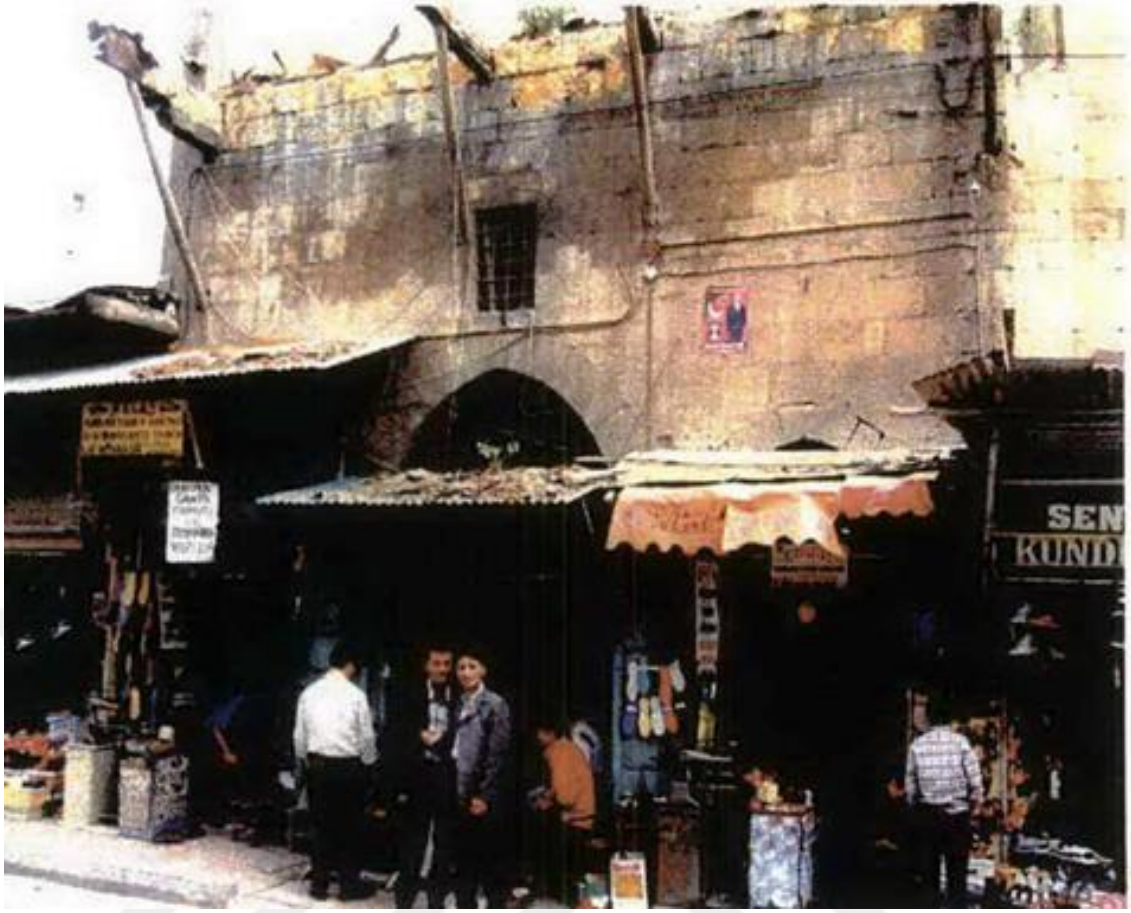

Şekil 4.353 Dinler'in tezine göre Çekirdekçi Han vaziyet planı (Dinler, 2004)

Şekil 4.354 Çekirdekçi Hanı'nın konumunun belirtir harita
(Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

Şekil 4.355 Çekirdekçi Han giriş kapısı görünümü (Dinler, 2004)

Şekil 4.356 Çekirdekçi Han giriş kapısı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 4.357 Çekirdekçi Han'ın Emirali Han avlusundan görünen kalıntıları (Zincircioğlu, 2018)

4.65.1 Tarihçesi

Hanın yapım zamanı tespit edilememiştir. Zeynep Dinler'in tezinde hanın adı Çekirdekçi Han olarak geçmektedir. (Dinler, 2004) Ayrıca hanın konum olarak Emir Ali Hanı ile bitişik nizamda inşa edilmiş olmasının etkisiyle koruma amaçlı imar planı paftasında Çekirdekçi Hanı adı Emir Ali Hanı'nın diğer bir adymış gibi kullanılmakta olup, Çekirdekçi Han'ın Emirali Hanı'na bitişik ve bedesten şeklinde planlanmış farklı bir han olduğu kanaatindeyiz. (Şekil 4.357) Yapı ince uzun bir dikdörtgen formunda planlıdır. Tek açık cephesi giriş kapısının olduğu cephesi kullanılmaktadır. Ancak, bu cephe ortada taçkapısı ve iki yanında birer dükkandan oluşmuştur. Dükkanların açıklığı da taçkapısı da sivri kemerlidir ancak taçkapısının kemeri dükkanlardan büyüktür. Bir de taçkapısının üzerinde dikdörtgen bir pencere bulunmaktadır. (Şekil 4.356) Ön cephenin arkasındaki bölüm kullanılamaz ve tanımlanamaz durumdadır. (Şekil 4.357)

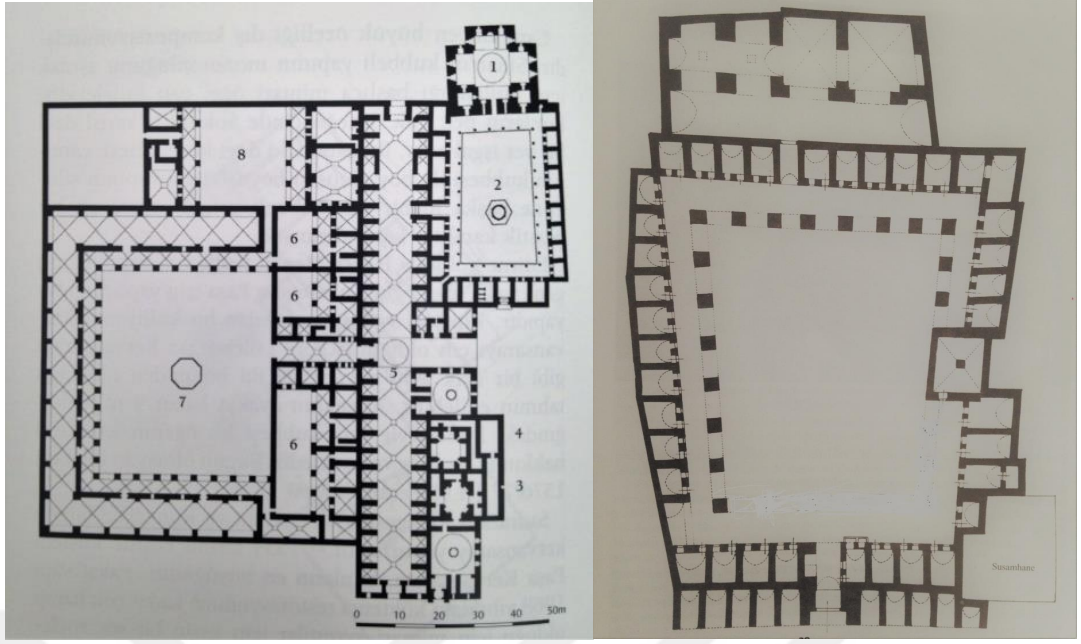
BÖLÜM 5

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME BÖLÜMÜ

5.1 Gaziantep Hanlarında Gözlenen Mimari (Üslupsal) Dönüşüm

Gaziantep’te Osmanlı hâkimiyeti 1516 yılından Cumhuriyet dönemine kadar yani 16. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar sürmüştür. Bu tez çalışması kapsamında ele alınan yapılar da bu farklı dönemlere dağılmıştır. Bu bölümde yapılacak karşılaştırmalar, bu dönemlerde inşa edilen hanların kendi dönemleri içinde karşılaştırması şeklinde olacaktır. Sırasıyla önce 16. yüzyıl hanları, ardından 17., 18., 19. ve 20. yüzyıl hanları biri Gaziantep’ten diğeri Gaziantep dışından birer örnekle karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Karşılaştırılan hanlar aynı yüzyılda inşa edilen yapılardır.

16. yüzyılda Osmanlı mimarisi artık klasik dönemine geçmiştir. Klasik dönem Osmanlı mimarisi 16. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasını kapsar. Başkent İstanbul’da bu dönem mimarisindeki en önemli değişim inşa edilen hanların tek başına inşa edilen bir yapı olmaktan çıkıp, bir külliye içerisinde yer almalarıdır. (Özer, 1996) Külliyeler, han, hamam, cami, mektep gibi yapıların bir arada inşa edilmesiyle oluşur. Bu dönemde mimarideki sadelik önceden olduğu şekilde devam etmiş, plan şeması olarak düzgün dikdörtgen planlı han yapıları inşa edilmiştir. (Güran, 1978)

Şekil 5.1 Payas Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi planı ve Hışvahan (Lala Mustafa Paşa Külliyesi) planı (Kuban, 2016, Çam, 2006)

Payas'ta 1574 yılında inşa edilen bir menzil külliyesi ve bir Mimar Sinan eseri olan Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi ile Gaziantep'te 1562 yılında Lala Mustafa Paşa Külliyesi olarak inşa edilen ve günümüzde adı Hışvahan olarak anılan yapı plan bazında karşılaştırılabilir. Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi ortada bedesteni, bedestenin doğusunda han ve imarethanesi, batısında camisi, medresesi, sıbyan mektebi ve hamamıyla büyük bir yapıdır. Lala Mustafa Paşa Külliyesi ise ortada kuzey cephesindeki dükkanların arasından girilen hanı, kuzeybatı köşede susamhanesi, hanın batısında hamamı, doğusunda günümüze ulaşmamış olan bedesteni ve mescidi ile karşımıza çıkmaktadır. (Şekil 5.1) Külliyelerin han yapıları incelendiğinde Payas'taki hanın hem avlusunun hem genel yapısının tipik dönem hanları gibi düzgün dikdörtgen biçiminde olduğu görülür. Hışvahan ise plan oturumunda sokağa uyum sağlayarak deforme olmuştur. Ayrıca avlusu da dönemin hanları gibi dikdörtgen değil, düzgün olmayan dörtgen biçimindedir. Hışvahan'ın plan oturumunun ve avlusunun Gaziantep'teki dönemin diğer hanları gibi düzgün dikdörtgen şeklinde değil de sokağa uyumlu olmayan dörtgen biçiminde oluşu Gaziantep hanları için bir 18. yüzyıl hanı özelliğidir.

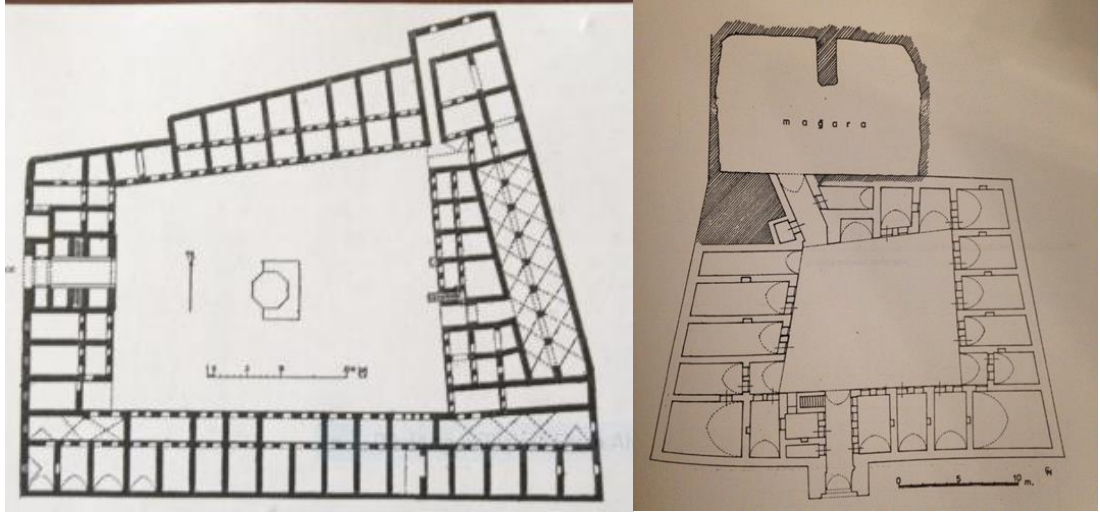
Hışvahan'ın formu bir istisna oluşturur. Her ikisinin de dış cephelerindeki sadelik, i avluya dönüklük ortak özelliklerindedir. Farklılıklar detaylara inildikçe ortaya çıkmaktadır. Payas'taki hanın planında ıslak hacimler ve ahır için iki ayrı avlu daha planlanmış, büyük avluda yalnız han odaları sıralanmıştır. Başkent İstanbul'da ve büyük kentlerde  avlulu hanlar daha çok 17. yüzyıl hanlarında uygulanmıştır. (Gürpinar,2009) Hışvahan'ın ise tek avlusu etrafında hem odalar, hem ıslak hacimler ve kahvehane hem de ahır bölümü düzenlendiğinden asimetric bir dzenedir. Gaziantep hanlarında  avlulu hana rastlanılmamıştır. st örtüde de Payas'taki odalar çapraz tonoz örtülü iken, Hışvahan odaları sivri beşik tonoz örtülüdür. Bu fark odaların kare veya dikdörtgen planlı olması ile ilgilidir. Gaziantep'teki hanlarda yan yana sıralanan han odaları dikdörtgen formda ve sivri beşik tonoz örtülü olarak inşa edilmişlerdir. Bir diğerk fark ise ahır bölümündedir. Hışvahan'ın ahır bölümü bodrum katı ile birlikte kayadan oyularak mağara biçiminde inşa edilirken, Payas'taki hanın ahır zemin katta kesme taş ile inşa edilmiştir. Hanların Şekil 5.2'deki takapılarına baktığımızda Payas'taki hanın taçkapısında dışta bir sivri kemer açıklığı içinde bir basık kemer uygulanmış ve iki kemer arasına kitabe yerleştirilmiştir. Kitabesi bulunmayan ya da günümüze ulaşmayan Hışvahan'da ise her iki açıklık da sivri kemer Őeklinindedir. Her iki taçkapıda da tek merkezden çıkan ışınlar Şeklinde dizilmiş renkli taş işçilikleri mevcut olup, Payas'taki hanın taçkapısında üç renk, Hışvahan'ın taçkapısında iki renk taş kullanılmıştır. Gaziantep'teki hanların taçkapıları birkaçı dışında çoğunlukla iki renkli taş işçiliğine sahiptir. Üç renkli han kapısına rastlanılmamıştır. Dış cephenin sadeliği ve bezemenin taçkapıda toplanması her iki han için de benzerdir.

Şekil 5.2 Payas'taki Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi'ndeki hanın ve Gaziantep Hışvahan'ın taçkapıları (Zincircioğlu, 2017, Zincircioğlu, 2018)

Bu karşılaştırma sonucunda anlaşılmaktadır ki 16. yüzyılda Gaziantep hanlarında, bu dönemde başkent İstanbul'da ve yakın çevredeki büyük şehirlerde yapılmaya başlanılan külliye mimarisinin uygulanması konusunda, yöreye özgü küçük farklılıklar dışında paralel bir mimari üslup içindedir. Yalnız Payas'taki han ve avlusu form olarak dönemin özellikle başkent İstanbul'daki diğer hanlar gibi düzgün dikdörtgen biçiminde iken Hışvahan'ın hem avlusu, hem de plan oturumu dikdörtgen değildir. Han, sokağa uyumlu biçimlenmiştir.

17. yüzyıl hanlarında görülen en önemli gelişim plan şemalarının artık düzgün ve kalıp bir formda değil, topografyaya uyum sağlamış, uygulandığı araziye, arazinin konumuna, şekline, önünden geçen sokak ya da caddenin eğimine göre biçimlenmiş planlara sahip han yapılarının inşa edilmiş olmasıdır. Ayrıca yolcu hanlarında yolcuların hayvanlarıyla birlikte konaklayabilmesi için inşa edilen ahırların ilk defa bu yüzyılda bazı han yapılarında uygulanmadığı görülmektedir. (Gürpınar,2009) Bu yüzyıla ait Halep'in büyük hanlarından vezir Arnavut M. Paşa tarafından 1682'de inşa edilen Vezir Han ile Gaziantep'te 1650 civarında inşa edilen Yüzüküçü Hanı'nı dönemin mimari üslubu açısından karşılaştırılabilir. (Şekil 5.3, Şekil 5.4)

Şekil 5.3 Halep Vezir Hanı ve Gaziantep Yüzükçü Hanı zemin kat planları
(Tekin, 2013, Çam, 2006)

Her ikisi de 17. yüzyıl yapısı olan Vezir Hanı ve Yüzükçü Hanı plan şeması ve avlu formu olarak benzerlik göstermektedir. Her iki han da topografyaya uyumlu planlanmış ve buldukları arsaya ve sokak cephelerine göre biçimlenmişlerdir. Her ikisinin de zemin katı revaksızdır ve her ikisi de yolcu hanı olarak yapıldığından ahırları bulunmaktadır. Ancak Vezir Hanı'nın ahırını iki sahnalı ve çapraz tonoz örtülü olarak inşa edilmiş olmasına rağmen, Yüzükçü Hanı'nın ahırını Gaziantep'e özgü bir nitelik olan kayadan oyma mağara biçimindedir. Yüzükçü Hanı ayrıca 16. yüzyıl mimarisinde başkent İstanbul'da çok rastlanılan ve handa kullanılan yoğun ahşap uygulamasının hangi dönemden kaldığı kesin olarak bilinemese de ahşap malzemenin yoğun kullanılmış olması ile diğer hanlardan farklıdır.

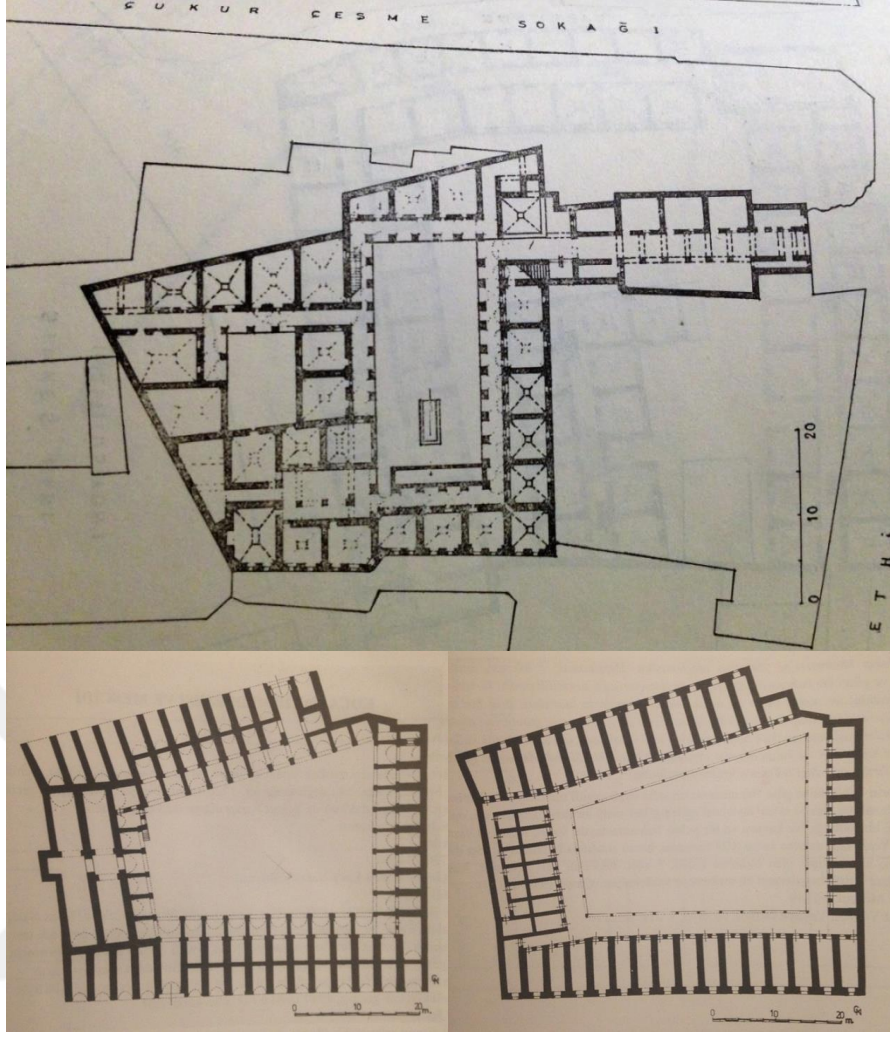
İki hanın da cephe mimarisine bakıldığında benzerlikler bulunmaktadır. Her ikisinin de zemin kat cephelerindeki tek hareket taçkapıda olup, üst kat pencereleri cephededir. Taçkapılarda iç içe iki kemer açıklığının bulunuşu ve iki renkli taş işçiliğinin varlığı ve benzerliği ile kapı üstlerindeki ikişer adet pencerenin varlığı da dikkati çeker. İki hanın da genel mimari üslubunun hem dönemin mimari üslubuyla hem de birbiriyle neredeyse birebir örtüştüğü açıktır. (Şekil 5.4)

Şekil 5.4 Halep Vezir Hanı ve Gaziantep Yüzükçü Hanı cepheleri
(Tekin, 2013, Zincircioğlu, 2017)

18. yüzyıla gelindiğinde klasik dönem Osmanlı mimarisinde görülen tek avlulu, düzgün planlı hanlar yerini çok avlulu ve düzensiz planlı hanlara bırakmıştır. (Usta, 1994) Bu dönemde han yapılarında kullanılan malzemeler pek değişmezken, han yapılarının kat sayılarında artış görülmüştür. Yine 18. yüzyıl hanlarında görülen bir başka değişim, hanların giriş kapılarının üzerinde yer alan taş konsollu çıkmalardır. (Güran, 1978) Bu dönemde cephe mimarisine bakış da değişmiş, cephenin önemi artmıştır. Avlu cephelerinde zemin kattaki dükkanların önüne revaklar yapılmaya başlanılmış ve bu açıklıkların arasında kullanılmaya başlanan kemerlerle cepheler farklı bir çehre kazanmıştır. (Gürpınar, 2009) Bu döneme kadar Osmanlı mimarisinde revakların kemergözü açıklıklarında sıklıkla uygulanan sivri kemerler de yerini artık yuvarlak kemerlere bırakmıştır.

Şekil 5.5 İstanbul Taşhan planı ve Gaziantep Mecidiye Hanı alt ve üst kat planları
(Güran, 1978, Çam, 2006)

Taşhan, Padişah III. Mustafa tarafından 1763'te İstanbul Laleli'de, Mecidiye Hanı ise 1726 tarihli bir vakıf defterine göre Hacı Mustafa Çelebi tarafından 1725 yılında Gaziantep'te yaptırılmıştır. Biri başkent İstanbul'da diğeri Gaziantep'te 18. yüzyılda inşa edilen Taşhan'ı ve Mecidiye Hanı'nı dönemin mimari üslubu bakımından aşağıda karşılaştırılmıştır.

Şekil 5.6 İstanbul Taşhan ve Mecidiye Hamı avlu cephesinden
(turkeycentral.com, 2018, Zincircioğlu, 2017)

Taşhan'ın plan düzenine bakıldığında dönemin anlayışını birebir yansıttığı görülmektedir. Üçü de revaklı, üç adet avlusu bulunan Taşhan, düzensiz planlıdır. Büyük avlusu dikdörtgen şeklindedir. Plan şeması bulunduğu arsaya ve sokaklara göre düzenlenmiştir. Mecidiye Hanı ise Gaziantep hanlarının çoğunluğunda olduğu gibi tek avluludur. Şehirde az sayıda iki avlulu han bulunmakta olup, üç avlulu hana rastlanılmamıştır. Mecidiye Hanı tek avlulu olması sebebiyle Taşhan gibi dağınık bir plan düzeninde değil, sokağa ve bulunduğu arsaya göre şekillenmiş, düzgün olmayan bir dörtgen biçimindedir. Avlusu da dış cephesine paralel şekilde düzgün olmayan dörtgendir. 18. yüzyılda yapıldığı bilinen Mecidiye Hanı bu plan formuyla 17. yüzyıl hanlarına benzemektedir. (Şekil 5.5)

Taşhan'ın avlu cephesi incelendiğinde 18. yüzyıl hanlarının avlu cephelerinde yaşanan değişimi birebir görmek mümkündür. Önceki yüzyıllarda görülmeyen zemin katta revak uygulaması Taşhan'da mevcuttur. Mecidiye Hanı'nın ise zemin katında revak bulunmaz. Bu fark 18. yüzyılda Gaziantep hanlarının bu yüzyılda en fazla sayıda han inşa edilen başkent İstanbul'daki hanların mimari üslubundaki değişimin hızına yetişememiş olması olarak yorumlanabilir. Ancak Mecidiye Hanı'nın zemin katında diğer hanlarda rastlanılmayan bir uygulama bulunmaktadır. Şekil 5.6'daki plandan da anlaşılacağı gibi Mecidiye Hanı'nın zemin katında revak benzeri bir uygulama yapılmıştır. Taşhan'ın avlusundaki revakların kemer formuna baktığımızda artık sivri kemerlerin yerini yuvarlak kemerlerin aldığı görülmektedir. Oysa Mecidiye Han'da ve Gaziantep'te Cumhuriyet Dönemi'ne kadar inşa edilen günümüze ulaşmış diğer hanların tamamında revakların sivri kemerli olduğu görülmektedir. Başkentte bu dönemden itibaren uygulanmayan sivri kemerleri Gaziantep'te uygulanmaya devam etmiş olmasının ve yuvarlak kemere geçiş yapılamamış olmasının sebebi bilinmemekle birlikte Gaziantep hanlarında görülen bu durumun, sonraki dönemlerde yapılan restorasyonlarda klasik dönem biçimlerinin örnek alınmış olma ihtimalinden kaynaklandığı da düşünülebilir.

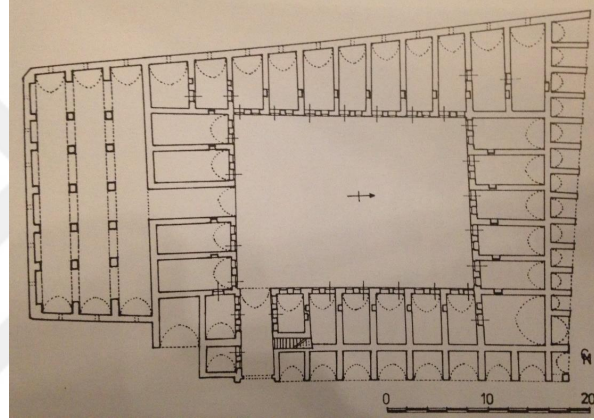
Hem avlu cephesinin hem de dış cephenin önem kazandığı bir yüzyıl olan 18. yüzyılda Taşhan'ın dış cephesi ve Mecidiye Hanı'nın dış cephesi karşılaştırıldığında da çeşitli farklılıklar görülmektedir. Taşhan'ın hem avlu cephesindeki duvarlarında hem dış cephedeki duvarlarında kesme taşların arasında tuğla sıraları kullanılmıştır.

Taşhan'ın revak kemerlerinde de görülen tuğla malzemeye Gaziantep hanlarında rastlanılmamıştır. Bu durumun, yöreye özgü malzeme kullanımından kaynaklandığı açıktır.

Ancak Mecidiye Hanı'nın dış cephesinde görülen dükkanlar, dış cephede bir hareketlilik başladığına işarettir. (Şekil 5.7) İki katlı Taşhan'ın üst örtüsü kubbelerden meydana gelmiştir. Başkent hanlarında üst katların üst örtüleri, kubbe, tonoz gibi formlarda iken Gaziantep hanlarının günümüze ulaşanlarının tamamında üst örtünün kiremit örtülü kırma çatı olduğu görülmektedir. Mecidiye Hanı'nın üst katı günümüze ulaşmadığından üst örtüsü hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak Abdülhamid Arşivleri fotoğraflarındaki diğer hanlarda görülen, Gaziantep hanlarında üst örtüde başkenttekiler gibi kubbe veya tonoz kullanılmayıp, yerel bir üslup olarak kiremit örtülü kırma çatının kullanıldığıdır. Karşılaştırılan bu iki hana bakıldığında 18. yüzyılda başkentteki hanlarla Gaziantep'teki hanların üslup olarak çok sayıda farklılıkları olduğu görülmektedir.

Şekil 5.7 Taşhan 2018 avlu görünümü ve Mecidiye Hanı 1984 dış cepheden görünüm (www.gezilesiyer.com, KK arşivi, pdf no 10400)

Şekil 5.8 Büyük Yıldız Han ve Millet Hanı planları (Gürpınar, 2009, Çam, 2006)

19. yüzyıl başlarından 20. yüzyıl başlarına kadar olan dönem Geç dönem Osmanlı mimarisi olarak anılmaktadır. Başkent İstanbul'da bu dönemde önce, 18. yüzyıla benzer bir üslup devam etmiş, han mimarisine de bu yansımıştır. Büyük Yıldız Han İstanbul Eminönü'nde inşa edilmiş bir 19. yüzyıl hanıdır. 1817 yılında inşa edilen Büyük Yıldız Han ile Gaziantep'te, kitabesine göre 1868'de inşa edilen Millet Hanı aşağıda karşılaştırılmıştır.

Büyük Yıldız Han ve Millet Hanı plan şeması olarak birbirine benzemektedir. Her iki han da bulunduğu arsaya göre şekillenmiştir. (Şekil 5.8) Avluları tektir ve düzgün dikdörtgen biçimindedir. Sokak cephelerinde dükkânlar bulunur. 18. yüzyıl başkent hanlarında görülen kat sayısındaki artış, Büyük Yıldız Han'a zemin kat, 1. kat ve 2. kat şeklinde üç kat olarak yansırken, Millet Hanı zemin artı bir üst kattan ibaret olup iki katlıdır. Kat sayısında artışa Gaziantep hanlarında 20. yüzyılda rastlanır. Hanların iç avlu cephelerine bakıldığında Yıldız Hanı'nın 18. yüzyıl hanlarında görülmeye

başlanılan cephe hareketliliğine sahip olduğunu, zemin katının da revaklı olduğunu görmek mümkündür. Revaklardaki kemerler artık yuvarlaktır. Cephedeki hareketlilik malzeme ile de desteklenmiştir. Revak kemerleri ve duvarlarda başkent hanlarında sıklıkla rastlanılan beyaz renkli taş ile birlikte kullanılan tuğlalar dikkati çeker. Millet Hanı avlu cephesinde ise zemin kat, 17. yüzyıl hanlarında olduğu gibi revaksız, basık kemerli birer oda kapısı ve penceresi ile üzerlerinde birer kuş penceresi düzenindedir. Üst kat revaklarında sivri kemerler devam etmektedir. Malzemede çeşitliliğe rastlanılmaz. İki han fonksiyon olarak da birbirinden farklıdır. Büyük Yıldız Han bir ticaret hanı iken, Millet Hanı, üç sahnalı ahırıyla bir yolcu hanıdır.

Şekil 5.9'da Yıldız Hanı'nın dış cephesine bakıldığında, hem malzemedeki kaynaklı cephe hareketliliği hem de dış cepheye yansıyan fonksiyonlar göze çarpar. 18. yüzyıl başkent hanlarında cephede görülen çıkmalar değişik bir üslupla uygulanmış, çıkmalar cephe boyunca devam ettirilmiştir. Cephe duvarında kesme taş arasına tuğla sıraları kullanılmıştır. Pencerelemin bir kısmı dikdörtgen, bir kısmı yuvarlak kemerlidir. Yıldız Hanı'nın üst örtüsü kubbelidir. Millet Hanı'nın ise üst örtüsü diğer Gaziantep hanlarında olduğu şekilde kiremit örtülü kırma çatı şeklinde değil, Abdülhamid arşivindeki fotoğraftan anlaşıldığı kadarıyla düz teras biçimindedir. Ayrıca ahır bölümünün üzerine denk gelen kısımda bir de aydınlatma feneri mevcuttur. Bu üst örtü biçimi ve aydınlatma feneriyle Millet Hanı Gaziantep'teki tek örnektir. Şekil 5.10'da Millet Hanı'nın dış cephesine bakıldığında hanın dönem üslubuna benzeyen tek özelliğinin cephedeki dükkanların cepheye kattığı hareketlilik olduğu söylenebilir. Han bu özelliği dışında bezemenin yalnız taçkapıda toplanması özelliği ile 17. yüzyıl hanlarına benzemektedir. 19. yüzyılda Gaziantep han mimarisi ile başkent hanlarının plan düzeni bakımından benzerlikleri olmasına rağmen, Gaziantep hanlarının hem malzeme, hem fonksiyon, hem kat sayısındaki artış, hem yapı tekniği anlamında mimari üslup açısından başkenti geriden takip ettiği anlaşılmaktadır.

Şekil 5.9 Yıldız Hanı 2009 ve Millet Hanı 2018 dış cephe görünümüleri (Gürpınar, 2009, Zincircioğlu, 2018)

20. yüzyıldan itibaren ticaret alanındaki gelişimler ile şirket kavramı ortaya çıkmıştır. Yeni kurulan pek çok büyük şirket, yönetim binalarına ihtiyaç duymuş ve bu da büro hanlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yeni gelişen bu fonksiyon ihtiyacına bağlı olarak hanların mimarisi de değişikliğe uğramıştır. Kat yükseklikleri artarken, üzeri açık avluların ve iptal olan revakların yerini üzeri örtülü holler ve koridorlar almıştır. Önceleri iç avluya dönük olan cepheler dışa açılmıştır. Dış cephelerde hareketlilik artmıştır. Bu yüzyılda başkentteki hanlar ile Gaziantep hanlarını üslup açısından kıyaslamak için, İstanbul'da 20. yüzyıl mimarisi denilince ilk akla gelen isim olan Mimar Kemaleddin imzalı Eminönü'ndeki Dördüncü Vakıf Hanı ile Gaziantep Bayazhan aşağıda karşılaştırılmıştır.

20. yüzyıl başının Birinci Ulusal Mimari üslubunu bünyesinde bulunduran Dördüncü Vakıf Hanı ile Halep'teki bir handan esinlenerek yaptırılan Gaziantep Bayazhan'ın dış cepheleri karşılaştırıldığında tamamıyla olmasa da büyük ölçüde Gaziantep'in yüzyıla uyum sağladığı söylenebilir. Dördüncü Vakıf Hanı, yuvarlak kemerli pencerelerin yanı sıra sivri kemerli pencereleri, kat aralarında kullanılmış ve cephe boyunca devam eden silmeleri, çatı seviyesinden yüksekte köşe kulesi gibi görünen kubbeli odaları ile dönemin mimari üslubunu ve bezeme anlayışını yansıtan, klasik Osmanlı mimarisini yeniden canlandıran tipik bir örnektir. Aynı yüzyılda Gaziantep'te inşa edilen Bayazhan'da dış cephedeki detaylar dikkat çekicidir. Bayazhan, daha planlama aşamasındayken cephe düzeninin güçlü olması düşünülmüş ve hanın fonksiyonları ona göre dağıtılmıştır. Tamamen simetrik düzende bir planı olan han birbirine eş iki kanada sahiptir ve tam merkezindeki taçkapısı ile ön cephesi simetrik düzendedir. Han yatayda iki simetrik bölüme

ayrılırken, ön cephede yatayda kat silmeleri, düşeyde plastırlarla parçalanmıştır. Görkemli kuzey cephesi, Gaziantep hanlarında ilk defa rastladığımız yuvarlak kemerli pencereleri, pencerelerin kemerlerindeki sorguçları, bu pencerelerin önünde birer atlamalı balkonları ile oldukça hareketlidir. Taçkapısı üzerindeki taş korkuluklu ve taş konsollu balkon, balkonun arkasında kemerlerle plastırlarla güçlendirilmiş büyük sivri kemer açıklığı ve bu açıklığın çatıya doğru yükseltilerek çatının cepheye hareket katması, çatı arası olmamasına rağmen cephedeki hareketi güçlendirmek için koridorda açılan tepe pencerelerinin üzerine çatı penceresi görünümü verilmiştir. Bayazhan tüm bu detay özellikleri ile Gaziantep'e başkentteki 20. yüzyıl han mimarisinin cephe anlayışını taşımıştır. İç mekan düzeninde han, başkent hanlarında ve Dördüncü Vakıf Hanı'nda olduğu gibi avlusuz değildir. Hanın planında her ne kadar iç avludan vazgeçilmemiş olsa da ve avlu etrafında revaklı düzende han odaları ve ahır bölümü bulunsa da ön cepheyi oluşturan ve hanın kuzey kanadı olan bölüm 20. yüzyıl hanlarının özelliklerini taşır. Ön cephede ayrı bir girişi olan plan düzeninde simetrik iki ayrı merdivenle üst kattaki koridora çıkılmaktadır. İç avlu ile irtibatsız, cephe boyunca devam eden geniş koridorun, bir tarafında avluya diğer tarafında ön cepheye açılan odalar ve koridorun başında, sonunda, ortasında bulunan hollerle ve tepe pencereleriyle desteklenen mimarisi hanın diğer Gaziantep hanlarından farklı bir anlayışla inşa edildiğini ve inşa edildiği dönemin mimari üslubunu bildiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 5.10 İstanbul Dördüncü Vakıf Hanı ve Gaziantep Bayazhan dış cepheleri (Aslanapa, 2004, Zincircioğlu, 2018)

16. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasını kapsayan Klasik dönem Osmanlı ve 19. yüzyıl başlarından 20. yüzyıl başlarına kadar devam eden Geç dönem Osmanlı'daki han mimarisi, üslup olarak, başkent hanlarına, Gaziantep çevresindeki hanlara ve Gaziantep şehrindeki hanlara bakılarak incelenmiştir.

16. yüzyılda başkent İstanbul'da külliye mimarisi uygulanmaktadır. Han yapıları tek bir bina olarak değil, genellikle bir külliye içinde yer almaktadır. Hanların külliye içerisindeki plan şemalarına bakıldığında bu dönemde hem avlularının hem genel planlarının düzgün dikdörtgen şeklinde oldukları görülmektedir. Önceki dönemlerden süregelen sade bir mimari üslup devam etmektedir. Dış cepheler de sadedir ve zemin kattaki açıklıklar iç avluya dönük yapıdadır. Üst kat odalarının cephede de pencereleri vardır ancak cephedeki en belirgin yapı ögesi hanların taçkapılarıdır.

16. yüzyıl Gaziantep hanlarında örneğin Hışvahan'da da (Lala Mustafa Paşa Külliyesi) külliye mimarisi uygulanmıştır. Emirali Han, Yeni Han gibi Gaziantep 16. yüzyıl hanlarının plan düzenleri incelendiğinde hem genel planlarının ve hem de avlu planlarının düzgün dikdörtgen şeklinde oldukları görülmüştür. Hanların dış cepheleri de üslup olarak başkent hanlarına benzemektedir. Zemin katlarda taçkapı dışında yalnız avlu cephesinde açıklıklar bulunurken, üst kat han odalarının dış cephede de pencereleri vardır. Hanların taçkapıları incelendiğinde Gaziantep hanlarının taçkapılarının yöreye özgü bir doğal taş olan ve keymık denilen beyaz renkli kesme doğal taş ile yine yörede bol bulunan siyah renkli karataş denilen kesme bazalt taşının birlikte kullanıldığı iki renkli taş işçiliğine sahip taçkapıları oldukları görülmüştür. Başkent İstanbul ve çevre kentlerdeki hanların taçkapılarında bazen üç farklı renkli taşın birlikte kullanıldığı görülürken Gaziantep hanlarında üç renkli taş ile yapılmış taçkapıya rastlanılmaz. Gaziantep hanlarında farklı olarak rastlanan bir diğer özellik ise kayadan oyma mağaralarıdır. Kayadan oyularak kimi zaman bodrum katta kimi zaman zemin katta inşa edilen bu mağaralar hanların ahır fonksiyonlu bölümüdür. Yöreye özgü bir üslup olan mağara ahırlara başkent hanlarında ve çevre kentlerdeki hanlarda rastlanılmamaktadır. Gaziantep hanlarından 16. yüzyılda inşa edilen hanların tamamında ahırlar mağara şeklindedir. 17. yüzyıldan günümüze ulaşan han sayısının az olması sebebiyle bu yüzyıl için net yorum yapılamazken, 18. yüzyıldan itibaren inşa edilen Gaziantep hanlarında mağaralara rastlanılmaz.

17. yüzyıla gelindiğinde başkent hanları ve çevre kentlerdeki hanların plan düzenlerinde değişimler gözlemlenmiştir. Planlar 16. yüzyıl hanlarında olduğu şekilde düzgün dikdörtgen gibi kalıp bir formda değil, bulunduğu topografyaya uyum sağlamış, uygulandığı araziye, arazinin konumuna, şekline, önünden geçen sokak ya da caddenin plan düzlemindeki eğimine göre biçimlenmiştir. Aynı şekilde avlunun planı da hanın planı gibi düzgünlüğünü bu yüzyılda kaybetmiştir. Cephedeki sadelik, zemin katta taçkapı dışında açıklığın bulunmayışı gibi özellikler bu yüzyılda da devam etmektedir.

17. yüzyılda Gaziantep'te inşa edilen han sayısı da bunlardan günümüze ulaşanlar da azdır. Dolayısıyla dönemin üslup özelliklerini net ortaya koymak oldukça zordur. Buna rağmen bir 17. yüzyıl dönemi hanı olduğu düşünülen Yüzükçü Hanı incelendiğinde 16. yüzyıl hanlarından farklı olarak hanın ve avlusunun plan formlarının başkent ve çevre kent hanlarındaki gibi düzgün dikdörtgen formunu kaybetmiş oldukları görülmüştür.

18. yüzyıl başkent hanlarında hem dış cephede hem de avlu cephelerinde hareketlilik başlamıştır. Hareketlilik hem farklı malzemelerin birlikte kullanımı, hem zemin kat avlu cephelerinde revak uygulamaları biçimindedir. Ayrıca çok avlulu hanlar da görülmeye başlanılmıştır. Hanların çok avlulu plan düzeni hanın genel planında dağınıklığa sebep olmuştur. Ayrıca Klasik dönemin sona erdiği bu yüzyılda revakların kemergözü açıklıklarında uygulanan sivri kemerler yerini yuvarlak kemerlere bırakmıştır. Bu yüzyıldan sonra başkent hanlarında sivri kemerlere rastlanılmaz. Gaziantep hanlarında ise revaklarda sivri kemer uygulaması Osmanlı'nın son döneminde 20. yüzyılda bile görülmektedir. Son dönemde bazı dış cephe açıklıklarında yuvarlak kemerlere rastlansa da Osmanlı hakimiyetindeki süreçte Gaziantep hanlarının revaklarının tamamında kemerler sivri formdadır. Bunun sebebinin Gaziantep hanlarının başkent hanlarının mimari üslubunu geriden takip etmiş olması veya sonraki dönemlerde yapılan restorasyonlarda klasik dönem biçimlerinin örnek alınmış olma ihtimalinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Gaziantep hanlarında iki avludan fazla sayıda avlusu olan han da bulunmaz. 18. yüzyıldan itibaren mağara biçiminde ahır yapısının da sona erdiği gözlemlenmiştir. 18. yüzyıl Gaziantep hanları da tıpkı 17. yüzyılda olduğu gibi hem az sayıda inşa edilmiş hem de günümüze az sayıda ulaşmıştır. Bu sebeple dönemin üslubunu net

ortaya koymak kolay olmamaktadır. Ancak buna rağmen bir 18. yüzyıl Gaziantep hanı olan Mecidiye Hanı bu dönem ile ilgili fikir vermektedir. Mecidiye Hanı plan formu olarak 17. yüzyıl hanları gibidir. Tek avlulu plan düzeni bulunan hanın hem genel planı hem de avlusu düzgün olmayan dörtgen şeklindedir. Başkent hanlarında 18. yüzyılda görülmeye başlanılan sokak cephelerindeki dükkân uygulaması Mecidiye Hanı mimarisinde de görülmektedir. Bu yüzyıldan itibaren inşa edilen veya daha önceki dönemlerde inşa edilmesine rağmen bu yüzyıldan sonra onarım geçiren hanların dış cephelerinde dükkanlar bulunmaktadır. Başkent hanlarında zemin katlarda uygulanan revakların bir benzerine Mecidiye Hanı'nda rastlanılmıştır. Hanın zemin katında odaların önüne revak yerine eyvan benzeri bir uygulama yapılmıştır. Bu uygulamaya daha sonra inşa edilen hanlarda rastlanılmadığı gibi, daha sonraki dönemlerde inşa edilen Gaziantep hanlarının zemin katlarında da revak uygulanmamıştır. Başkent hanlarının 18. yüzyıldan itibaren zemin katlarında görülen revak uygulamasına Gaziantep hanlarında hiçbir dönemde rastlanılmaz. Mecidiye Hanı'nda ilk defa denendiği düşünülen sahnalı ahır uygulaması da dikkat çekicidir. Bu döneme kadar ahır yapılarının kayadan oyma uygulanıyor olması, Mecidiye Hanı'nı bu özelliği ile de özelleştirmiştir. Ancak bu hanın ahırındaki uygulama yine de başkent hanlarındakilerden farklıdır. Başkent hanlarında kemergözü açıklıkları ile oluşturulan sahnalar Mecidiye Hanı'nda sahnaların arasına duvarlar örülerek uygulanmıştır. Bu şekilde inşa edilen ahır uygulaması da Gaziantep hanları içinde tektir. Daha sonraki dönemlerde inşa edilen hanların ahırları ne mağara biçiminde ne de bu şekildedir. Bu yüzyıldan sonra Gaziantep hanlarının ahırları da başkent hanlarındaki gibi kemergözü açıklıkları ile oluşturulan sahnalar biçimindedir. Başkent hanlarında olduğu halde Gaziantep hanlarında rastlanılmayan bir diğer özellik de dış cephede görülen iki farklı malzeme ile örneğin kesme taş ve tuğla ile veya iki farklı renk kesme taş ile oluşturulmuş taş sıralarıdır. Bu taş sıraları bazı hanlarda tüm cephe yüksekliğince uygulanmıştır. Benzer uygulamalar avlu cephelerinde de vardır. Gaziantep hanlarında ise dış cephede bu tarz bir uygulamaya rastlanılmazken örneğin bir 19. yüzyıl yapısı olan Şeker Hanı'nın avlu cephelerinde yerden zemin kat açıklıklarının kemer hizasına kadar siyah beyaz taş sıralarına rastlanılmıştır. 18. yüzyıl başkent İstanbul'da hanların en fazla sayıda inşa edildiği dönem olarak bilinmektedir. 18. yüzyılda Gaziantep hanları, üslup olarak başkent hanlarını geriden takip etmektedir.

Geç dönem Osmanlı mimarisinin başladığı dönem olarak anılan 19. yüzyıla gelindiğinde başkent hanlarında ilk yıllarda 18. yüzyıl üslubu aynı şekilde devam etmiştir. 19. yüzyıl başkent hanları ve Gaziantep hanları plan düzeni olarak karşılaştırıldığında ortak bir özellik dikkati çeker. 17. yüzyıldan itibaren düzgün dikdörtgen formunu kaybeden han planları ve avluları 18. yüzyılda da aynı şekilde uygulanmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise han planları değişmezken avluların planları yeniden 16. yüzyıl hanlarındaki gibi düzgün dikdörtgen şeklinde uygulanmıştır. Yani hanların genel planı topografyaya uyum sağlamaya devam etmiş ancak iç avlu cephelerinin düzgün olması önem kazanmıştır. Bu uygulama hem başkent hanlarında, hem Gaziantep hanlarında görülmektedir. Ayrıca 19. yüzyılda başkent hanlarında kat sayılarının arttığı görülürken Gaziantep hanları iki katlı olarak inşa edilmeye devam etmiştir.

Başkent hanları ile Gaziantep hanları karşılaştırıldığında tarihsel süreçten bağımsız olarak görülen bir diğer üslup farklılığı, hanların üst katlarının üst örtülerindedir. Başkent hanlarının üst örtüleri kubbe veya tonoz örtülü iken Gaziantep hanları yerel bir üslup özelliği ile kiremit kırma çatı şeklindedir. Günümüze ulaşanlar arasında bir han bu özelliğe istisna oluşturur. Bu han bir 19. yüzyıl hanı olan Millet Hanı'dır. Millet Hanı'nın üst örtüsü diğer Gaziantep hanlarında olduğu şekilde kiremit örtülü kırma çatı şeklinde değil, Abdülhamid arşivindeki fotoğraftan anlaşıldığı kadarıyla düz teras biçimindedir. Ayrıca ahır bölümünün üzerine denk gelen kısımda bir de aydınlatma feneri mevcuttur. Bu üst örtü biçimi ve aydınlatma feneriyle Millet Hanı Gaziantep'teki tek örnektir.

20. yüzyılda başkent İstanbul'da şirket kavramının ortaya çıkmasıyla ve yeni kurulan çok sayıda şirketin ihtiyacına bağlı olarak büro hanları yapılmaya başlanılmıştır. Yeni ortaya çıkan bu ihtiyacın karşılanması için inşa edilen hanların mimarisi de bu değişikliğe bağlı olarak değişmiştir. Şehir merkezlerindeki hanların kat yükseklikleri artarken, üzeri açık avluların ve iptal olan revakların yerini üzeri örtülü holler ve koridorlar almıştır. Avluların üzerinin örtülmesiyle dış cephelere yönelen açıklıklar cephelerde hareketliliği artmıştır. Aynı dönemde inşa edilen Gaziantep hanlarına bakıldığında Cumhuriyet Dönemi'ne kadar 20-25 yıllık süreçte çok sayıda han inşa edilmemiştir. Bu dönem hanlarından günümüze ulaşan az sayıda han içerisinde Bayazhan Gaziantep'in dönem içindeki han mimarisi hakkında fikir vermektedir.

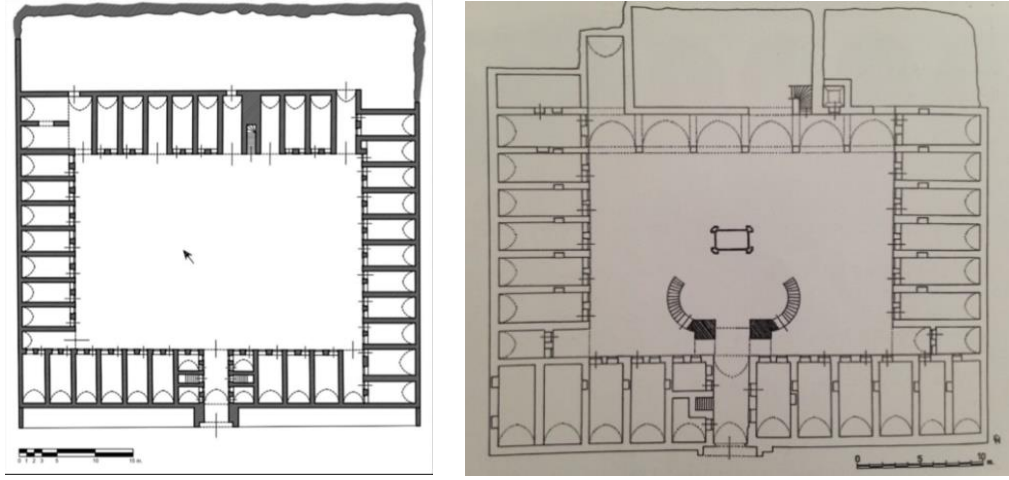
Bayazhan'ın avlusu başkent hanları gibi örtülü değildir. Bayazhan'ın avlusu etrafındaki dört kanadın ikisi birbirine simetrik, üst katı revaklı 19. yüzyıl ve öncesindeki hanlar gibi tipik bir yolcu hanı niteliğindedir. Tek katlı güney kanadını hanın ahırını oluşturur. Ancak ön cephesinde bulunan kuzey kanadı avludan bağımsız, kendi içinde merdivenleri olan, üzeri örtülü geniş bir koridora sahip yapıdadır. Özellikle bu kanadın hem iç düzeni, hem dış cephesi başkent hanlarının üslubuna yakındır. Hanın dış cephesi önceki dönem hanlarından oldukça farklı bir üslupta, oldukça hareketlidir. Gaziantep'te 20. yüzyılda inşa edilen bir hanın bu özellikleri, şehirdeki han mimarisinin aynı dönem başkent hanlarının mimari üslubu ile bütünüyle örtüşmesine de yaklaşmaya başladığını göstermektedir.

5.2 Gaziantep'te Günümüze Ulaşmış Olan Osmanlı Dönemi Hanlarının Birbirleriyle Üslupsal Karşılaştırılması

Bu bölümde, Gaziantep'te inşa edilmiş ve günümüze ulaşan toplam 20 Osmanlı Dönemi hanı, kendi içinde karşılaştırılacaktır. Plan düzeni, kullanılan malzemeler, dış cephe düzenleri ve taçkapıları ile birbirleriyle olan benzerlik ve farklılıkları karşılaştırılarak mimari üslupları değerlendirilecek olan hanlar kronolojik sıra ile şu şekildedir:

Emirali Hanı, Yeni Han, Tuz Hanı, Hışvahan, Tütün Han, Yüzükçü Hanı, Mecidiye Hanı, Şeker Hanı, Millet Hanı, Gümrük Hanı, Kumruoğlu Hanı, Şirehan, Kürkçü Han, Pürsefa Hanı, Sabuncu Hanı, Büdeyri Hanı, Anadolu Hanı, Maarif Hanı, Güven Hanı, Bayazhan.

5.2.1 Plan

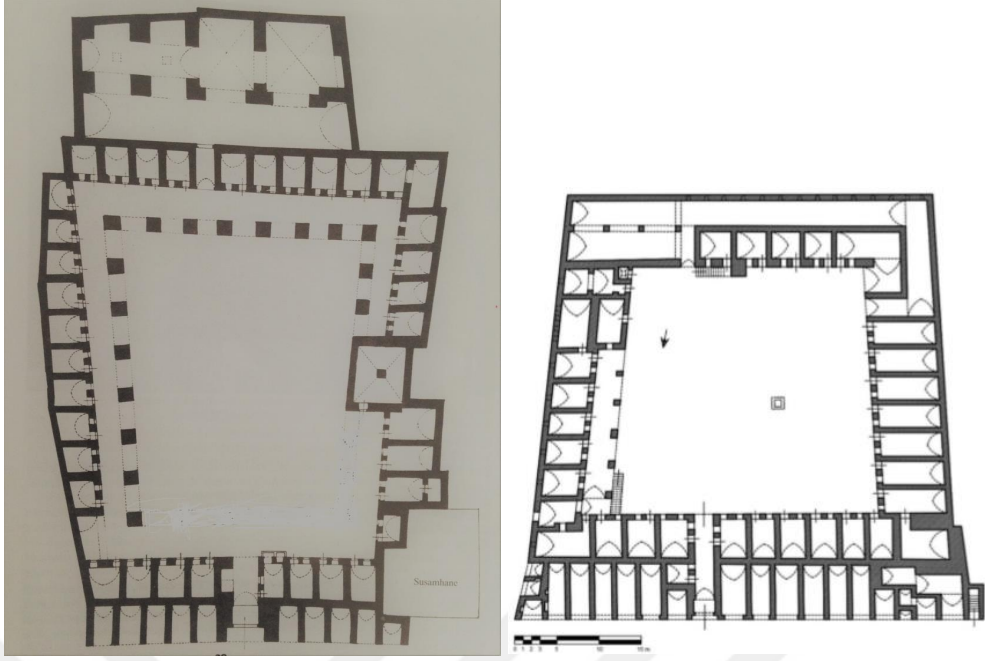
Şekil 5.11 Emirali Hanı ve Yeni Han zemin kat planları (Altın, 2015 Özkarcı, 1987)

İkisi de 16. yüzyıl yapısı olan ve Şekil 5.11’de zemin kat planları bulunan Emirali Hanı ve Yeni Han’ın plan düzenleri karşılaştırıldığında ikisinin de zemin kat ve üst kattan oluşan iki katlı hanlar olduğu görülür. Emirali Hanı’nın üst katı günümüze ulaşmamıştır. Sırasıyla yaklaşık 50x60 ve 30x35 düzgün dikdörtgen formlu planları ve düzgün dikdörtgen avlularıyla birbirlerine benzedikleri açıkça görülmektedir. Zemin katta açık bir avlu etrafındaki han odaları ve ahır bölümlerinden oluşan üç hanın üçünün de üst katları avlu çevresinde revaklı biçimdedir. Han odaları ve ahırların avlu etrafındaki yerleşimine bakıldığında, ahırların üçünde de giriş dehlizinin tam karşısındaki kanada konumlandığı görülür. Ahırın giriş dehlizinin tam karşısındaki kanatta konumlanıyor olmasının temel sebebinin avlunun kullanımının öncelikli olarak insanlara verilmek istenmesi ve bu sebeple ahır bölümünün girişten en uzak konumda tutulmasından kaynaklanmış olmalıdır. Şekil 5.14 **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**’te zemin kat planları bulunan Mecidiye Hanı ve Millet Hanı dışında günümüze ulaşmış Gaziantep hanlarında ahırın konumu ana girişin karşısındadır. Mecidiye Hanı’nın günümüzde mevcut iki giriş kapısında da taçkapı bulunmaz. Millet Hanı’nın taçkapısı ise tadilatlarla yerinin değiştirildiği bilinen bir kapıdır. Her iki hanın da yüzyıllar içindeki tadilatlarından önce, özgün planlarında, taçkapılarının konumunun ahırın olduğu kanadın karşısında olabileceği düşünülmektedir.

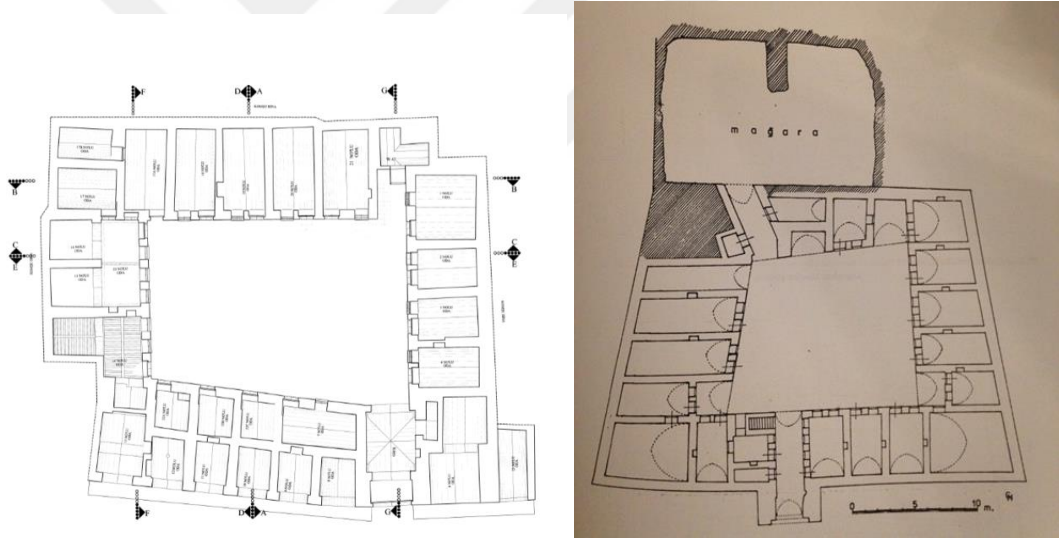
Şekil 5.12’de planları bulunan hanlar, ilk inşasının 16. yüzyıl olduğu bilinen Hışvahan ile literatürde yapım zamanı ile ilgili çelişkiler bulunan ancak mimari

üslubuna göre 19. yüzyıl hanı olduğu düşünölen Tuz Hanı'dır. 16. yüzyıldan 17. yüzyıl başlarına kadar olan süreçte inşa edilen hanlar plan düzeni olarak incelendiğinde ahır bölümlerinin yöreye özgü bir teknik olan kayadan oyma mağara biçiminde olduğu görölmektedir. Bu mağaralar bazen bodrum katta, bazen zemin katta olabilmektedir. Şehrin büyük hanlarından olan ve yaklaşık 2400 m²'lik oturma alanı bulunan Hışvahan'ın ahır ise iki katlıdır. Bodrum katta kayadan oyma mağaranın üzerine zemin katta da iki sahnalı bir ahır yaptırılmıştır. Hışvahan her ne kadar 16. yüzyılda inşa edilmiş olsa da 1822'deki büyük depremden sonra büyük bir onarım geçirdiği bilinmektedir. Han bugünkü plan düzenini bu onarım ile almıştır. İlk inşasında iki katlı yapıldığı bilinen Hışvahan bu onarımda tek kata düşürölmüştür. 19. yüzyılda yapılan onarım sırasında hanın planında ne gibi değişiklikler yapılmış olabileceğini hanın planına bakarak söylemek mümkündür. Ahır kayadan oyma şekildedir. Dış cephede yalnız taçkapı bulunmaktadır, henüz dükkanlara rastlanılmaz. Hışvahan'ın plan düzeninde görölen revaklar, ahır bölümünün üst katı, ön cephedeki dükkanlar ve avlunun doğu kanadının ortasındaki kahvehane olarak kullanıldığı düşünölen büyük oda 19. yüzyıldaki onarımda inşa edilmiştir. Tuz Hanı'nın ahırının mağara şeklinde değil, iki sahnalı ve tonoz örtölü olduğu planında görölmektedir. 19. yüzyılda inşa edildiği düşünölen Tuz Hanı'nın dış cephesinde yer alan dükkanlar, planında bulunan farklı ebat ve formdaki mekanlar örneğin üst katı hanın kahvehanesi olarak planlanmış 'L' biçimindeki dükkanlar yine şehirdeki 19. yüzyıl han mimarisinin özelliklerindedir.

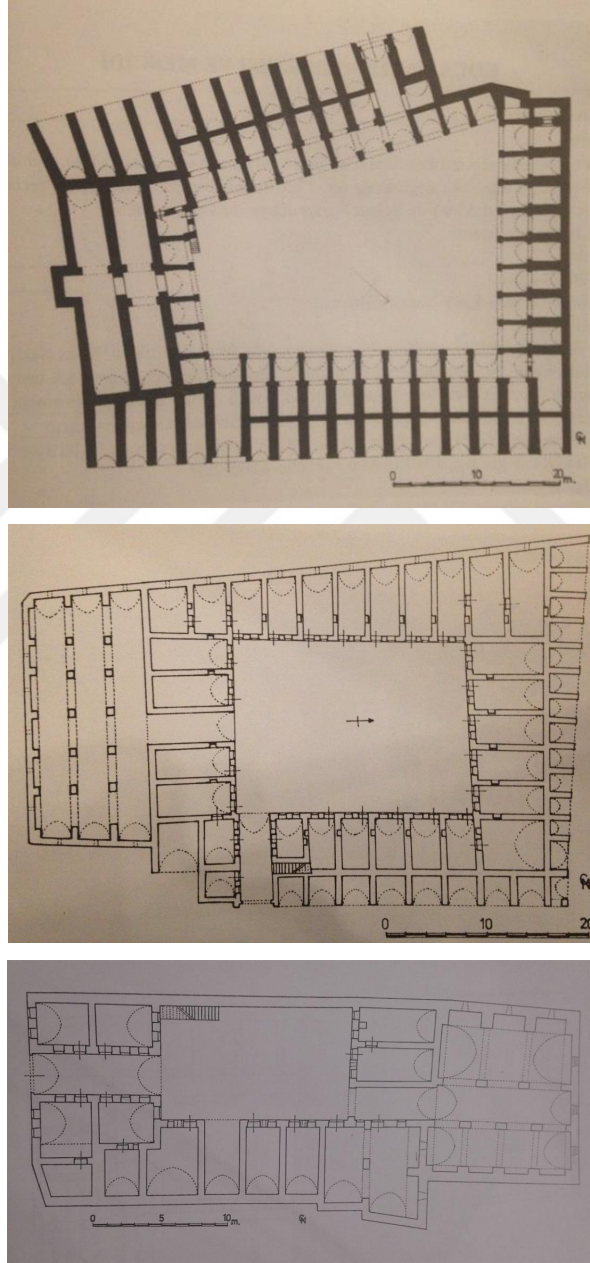
Şekil 5.12 Hışvahan ve Tuz Hanı zemin kat planları (Çam, 2006, Altın, 2015)

Şekil 5.13 Tütün Hanı ve Yüzükçü Hanı zemin kat planları (Altın, 2015, Koruma kurulu arşivi, pdf 1226 ve Çam, 2006)

Bir 16. yüzyıl sonu veya 17. yüzyıl başı yapısı olduğu düşünülen Tütün Han'ın ve 17. yüzyılın ilk yarısında inşa edilen Yüzükçü Hanı'nın Şekil 5.13'te görülen zemin kat planları, plan şemaları açısından karşılaştırılmıştır. Tütün Hanı'nın üst katı günümüze ulaşmamıştır. Hanların ikisinde de dönemin mimari üslubuna uygun olarak kayadan oyma mağaralar hanın ahır bölümünü oluşturmaktadır. Yaklaşık 700 m²'lik oturma alanıyla şehrin küçük hanlarından olan Tütün Hanı'nın ahır bodrum

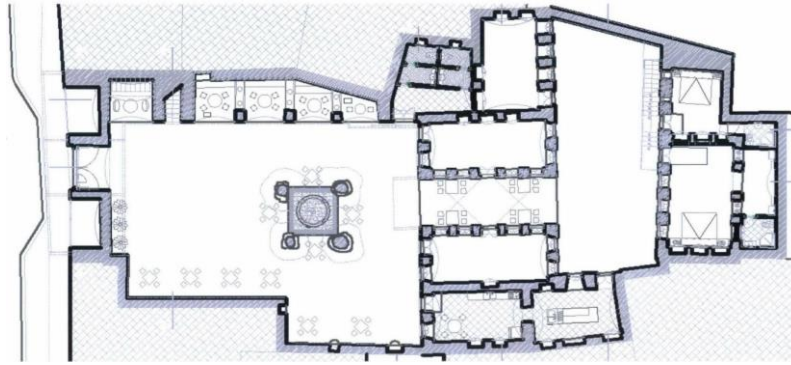
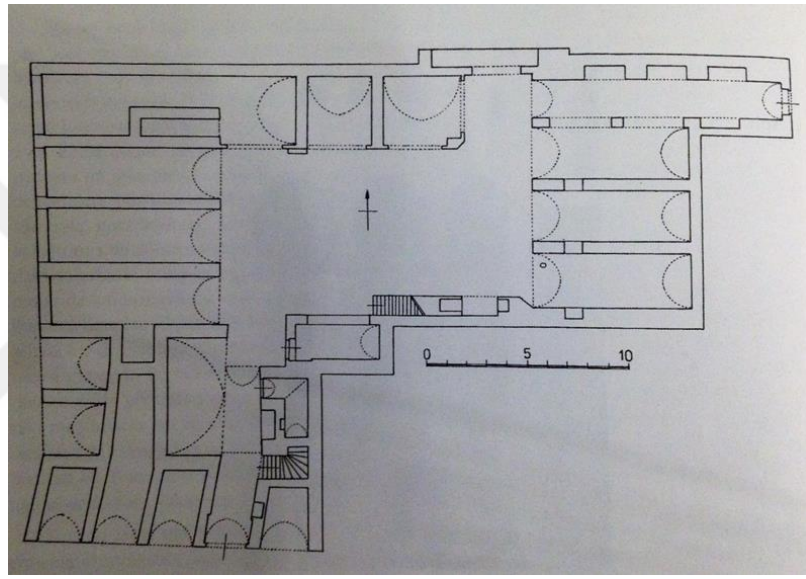
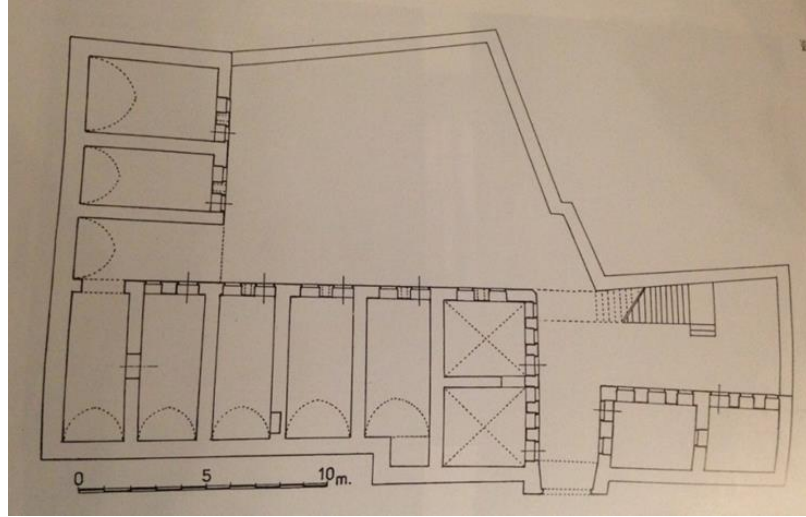
katta iken yine küçük bir han olan yaklaşık 750 m²'lik oturumlu Yüzükçü Hanı'nın ahır zemin kattadır. Dönemin mimari anlayışının tipik örnekleri Tütün Hanı ve Yüzükçü Hanı'nın zemin kat planlarında görülmektedir. (Şekil 5.13) Hanların planları artık düzgün olmayan dörtgenler biçimindedir. Avlular da aynı şekilde dikliğini kaybetmiştir. Avlu cephesindeki kademeler eyvanlarla geçilmiştir.

Şekil 5.14 Mecidiye Hanı, Millet Hanı ve Gümrük Hanı zemin kat planları
(Çam, 2006)

Gaziantep'te günümüze ulaşmış hanlardan 18. yüzyılda inşa edilen tek han Mecidiye Hanı'dır. Millet Hanı ve Gümrük Hanı ise 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa

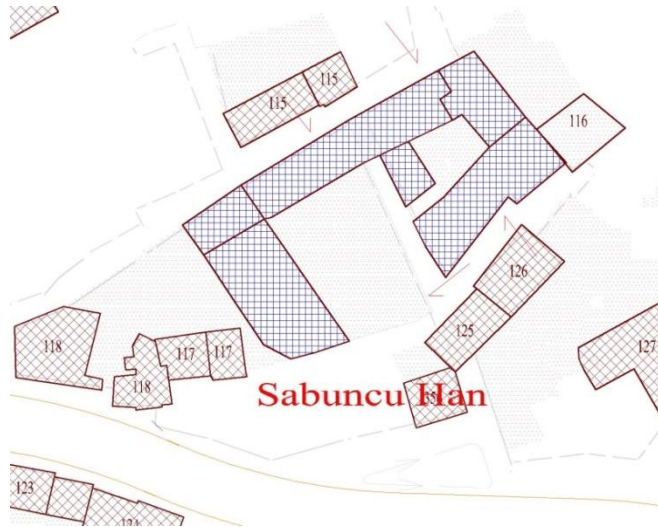
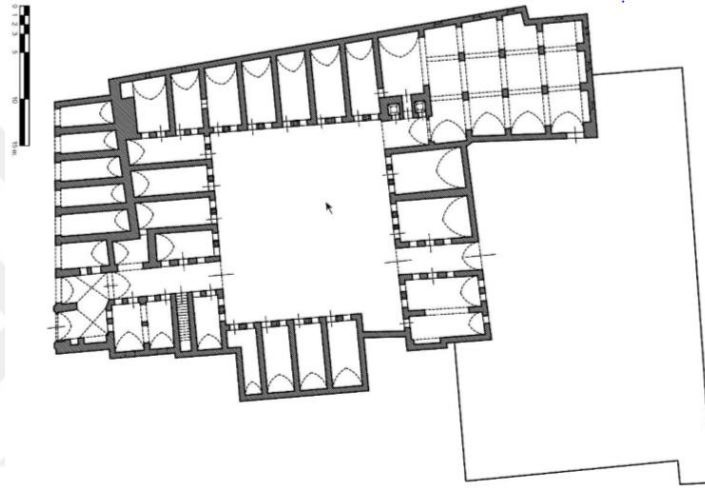
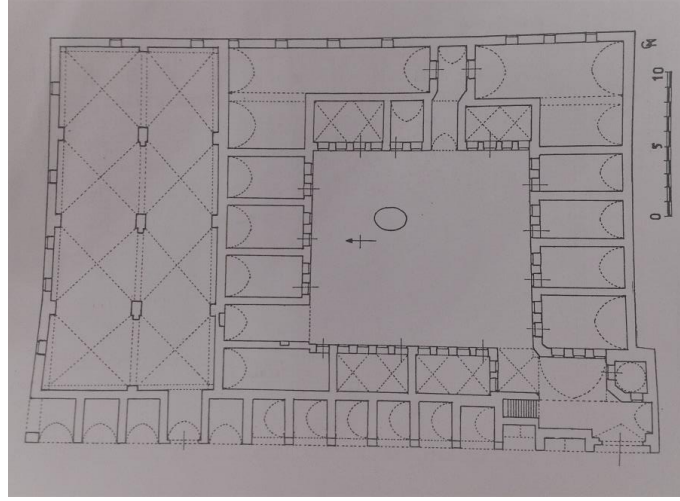
edilmişlerdir. Mecidiye Hanı, Millet Hanı ve Gümrük Hanı'nın zemin kat planları, yapıldıkları dönemin mimari üslubunu değerlendirmek üzere karşılaştırılmıştır. (Şekil 5.14) Mecidiye Hanı'nın plan düzeninin, Millet Hanı ve Gümrük Hanı'na benzeyen yönleri de farklı yönleri de vardır. Hanların üçü de buldukları topografyaya, yani arsanın şekline, sokağına göre şekillenmişlerdir. Bu üslup, 17. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Avlunun formu ise bir 18. yüzyıl yapısı olan Mecidiye Hanı'nda dış cepheye paralel olarak düzenlenirken, 19. yüzyıl yapıları olan Millet Hanı ve Gümrük Hanı'nda avlular düzgün dikdörtgenler şeklindedir. (Şekil 5.14) 18. yüzyıl han mimarisinde önem kazanan dış cephe ve avlu cephelerindeki değişim, cadde ve sokak cephelerinde üç handa da dükkanların varlığıyla kendini göstermiştir. Dış cephedeki dükkanlar ve dükkanların arkasında bulunan avlu cephe odalar sebebiyle hanların üçünde de giriş dehlizleri uzamıştır. 18. yüzyıldan itibaren Gaziantep hanlarında geniş açıklıkların tonozlar ve kemerlerle geçilmeye başlanmasıyla geleneksel bir üslup olan kayadan oyma mağara şeklindeki ahırlar yerini iki veya üç sahnalı, taşıyıcı ayaklar ve kemergözleriyle taşınan beşik tonoz veya çapraz tonoz örtülü ahırlar almıştır. Millet Hanı ve Gümrük Hanı'nın ahırları bu şekilde iken 18. yüzyılda Mecidiye Hanı'nda henüz sahnaların kemergözleriyle değil, duvarlarla oluşturulabildiği görülmektedir. (Şekil 5.14) 18. yüzyılda han mimarisinde zemin kat avlu cephelerinde revak uygulamaları başlamıştır. Mecidiye Hanı'nda bu uygulama yerine avlu cephelerindeki oda önlerine eyvan yapılarak cepheye hareket kazandırılmıştır. Ahırda ve zemin kattaki bu uygulamada sahnaların ve revakın kemergözleriyle geçilemeyip duvar örülerek yapılmış olması 18. yüzyıl Gaziantep'inde yerellikten kaynaklanan teknik imkan eksikliklerini akla getirmektedir. Mecidiye Hanı bu uygulama ile de Gaziantep'te tek örnektir. Millet Hanı ve Gümrük Hanı'nda da zemin kat avlusunda revak bulunmamaktadır. 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl Osmanlı han mimarisinde zemin katlarda revak kullanılırken bu uygulamaya Gaziantep hanlarında, Hışvahan dışında rastlanılmaz.

Şekil 5.15 Şeker Hanı, Kumruoğlu Hanı ve Anadolu Hanı zemin kat planları
(Çam, 2006 ve Bebekoğlu, 2015)

Şeker Hanı, Kumruoğlu Hanı ve Anadolu Hanı, zemin kat planları Şekil 5.15'te görölen 19. yüzyılın ikinci yarısında Gaziantep'te inşa edilmiş hanlardır. Bu üç hanın plan düzenleri incelendiğinde üçünün de bulunduğu arsaya göre şekillendikleri görölr. Plan lekesi olarak benzeseler de bu üç han fonksiyon olarak birbirinden farklıdır. Şeker Hanı iki katlı ve iki avlulu bir yolcu hanı, Kumruoğlu Hanı bir bölümü iki katlı, bir bölümü üç katlı, tek avlulu bir ticaret hanı, Anadolu Hanı ise iki katlı ve iki avlulu bir misafırhane hanıdır. Bu yüzyıl aynı zamanda yolcu hanından farklı fonksiyonlarda da hanların yapıldığı, kat sayılarının duruma ve ihtiyaca bağlı olarak özellikle ticaret hanlarında arttığı, Osmanlı mimarisinde 16. yüzyıldan itibaren rastlanan birden fazla avlulu hanların da yapıldığını ortaya koyan örneklerdir. 18. yüzyılda düzgün olmayan dörtgenlere dönüşen plan formu, bu yüzyılda tümevarımcı bir bakış açısıyla uygulanmış ve hanların planı, arsanın şeklinin yanısıra ihtiyaç programındaki fonksiyonlara göre biçimlenmiştir.

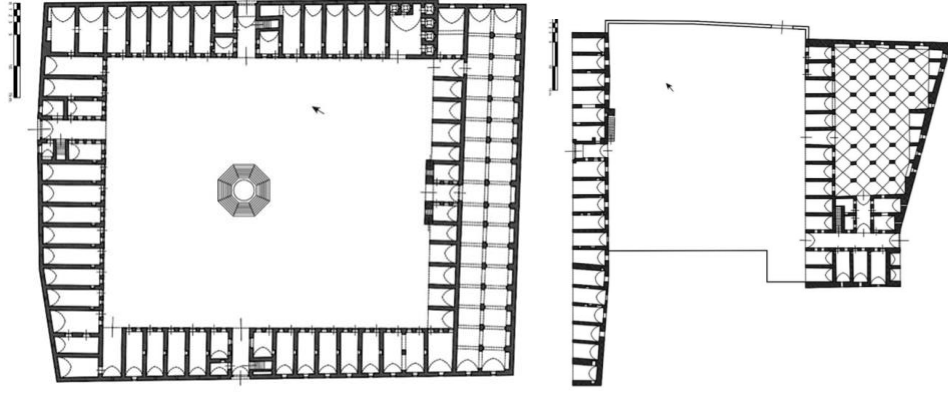
Her üçü de 1890'lı yıllarda yani 19. yüzyıl sonlarında inşa edilmiş olan ve Şekil 5.16'da planları bulunan Büdeyri Hanı, Kürkçü Hanı ve Sabuncu Han da inşa edildikleri dönemin fonksiyon ihtiyacına uygun olarak yapılmışlardır. Bu ihtiyaç Gaziantep'te bu dönemde sabun imalatının ne denli önem kazandığının ve yoğunlaştığının bir göstergesi olup, sabunhaneleri ile birlikte inşa edilen bu hanlar da bunun bir sonucudur. Sabuncu Hanı iki katlı ve iki avlulu olarak inşa edilmiştir. Günümüzdeki durumu ilk avludaki birkaç oda dışında büyük ölçüde tanımlanamaz haldedir. Küçük olan ilk avlusuna açılan sivri kemerli büyük bir giriş kapısından başka üç adet daha tek kanatlı cümle kapısı niteliğinde kapısı bulunur. İki avlusu arasındaki tonozlu dehlizden başka aynı zamanda iki avlu arasından yol geçmektedir. Bu yolun varlığı ikisi ilk avluya, ikisi ikinci avluya açılan dört ayrı kapı yapılmış olmasını açıklamaktadır. Büyük olan giriş kapısının hayvan girişi için büyük tutulduğu rivayet edilmektedir.

Şekil 5.16 Budeyri Hanı ve Kürkçü Hanı zemin kat planları ile Sabuncu Hanı vaziyet planı (Çam, 2006 ve Altın, 2015 ve Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

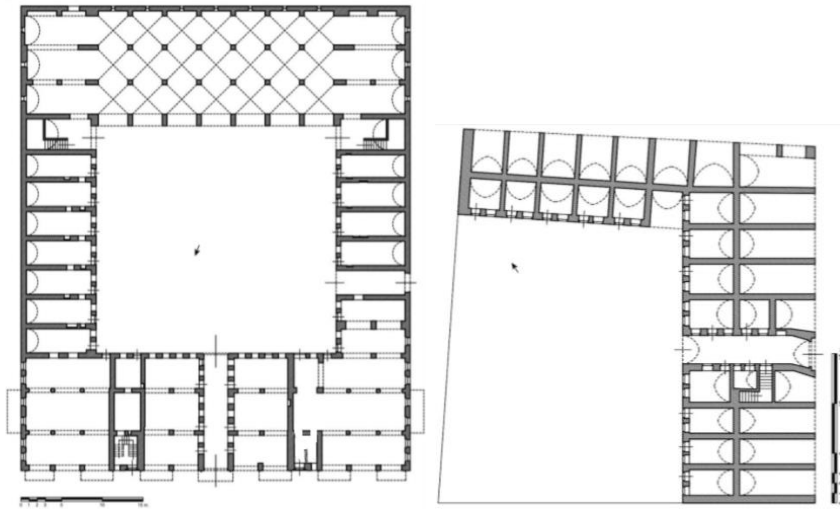
Sabuncu Han, fonksiyon benzerliği dışında diğer iki hana benzememektedir. Üç han arasında imalathane kapasitesi olarak en küçüğü Sabuncu Hanı'dır. Büdeyri Hanı'nın kapasitesi hanın büyüklüğü ile orantılı olarak Sabuncu Hanı'nın iki katına yakın iken, Kürkçü Hanı'nın kapasitesi neredeyse Sabuncu Hanı'nın dört katı kadardır. Kürkçü Hanı ve Büdeyri Hanı plan şeması olarak karşılaştırıldığında birbirinden çok farklı yapılar gibi görünse de detaylarda benzerlikler vardır. İki han arasındaki en temel fark Büdeyri Hanı ile sabunhanesinin tek çatı altında planlanmış olmasıdır. Sabunhanenin ayrı bir avlusu bulunmaz, ancak sabunhane ayrı bir taçkapısına sahiptir. Kürkçü Han ve sabunhanesinin planında ise sabunhane adeta bağımsız bir han gibi ayrı bir çatı altında çözümlenmiş, ayrı bir avlusu ve ayrı bir taçkapısı olup, han ve sabunhane arasındaki bağlantı avlular arasındaki bir dehlizle sağlanmışır. Hem Büdeyri Hanı'nda, hem Kürkçü Hanı'nda dış cephede dönemin mimarisine bağlı olarak dükkanlar vardır. Sabuncu Hanı dış cephesinde dükkana rastlanılmaz. Bu fark Sabuncu Hanı'nın diğer iki han gibi merkezi konumda olmayıp, konutların arasında bir ara sokakta inşa edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Büdeyri Hanı ve Kürkçü Hanı arasında plan düzeninde dikkati çeken en önemli benzerlik hanların giriş dehlizlerindedir. Her iki hanın da giriş dehlizi diğer hanların giriş dehlizlerinden farklı ve birbirine benzer şekildedir. Diğer hanların girişleri beşik tonoz veya çapraz tonoz örtülü düz birer dehliz şeklinde iken, Büdeyri Hanı ve Kürkçü Hanı'nın girişleri 'L' biçiminde bir dehlize sahiptir. Her ikisinin giriş dehlizinin de üst örtüsünde hem çapraz tonoz hem beşik tonoz vardır. Ayrıca her ikisinin de taçkapılarının bitişinde fonksiyonunun ne olduğu bilinmeyen birer mekan mevcuttur. Kürkçü Hanı'nda günümüzde bu alan dükkan gibi kullanılırken, Büdeyri Hanı'nda ise benzer alan, sonradan örülen duvar sebebiyle dış cephedeki dükkanlardan biri gibi görünmektedir. (şekil 5.16)

Şekil 5.17 Şirehan ve Maarif Hanı zemin kat planları (Altın, 2015, Çam, 2006)

Şirehan, ve Maarif Hanı konum olarak aynı cadde üzerinde ve 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı bir dönemde birkaç yıl arayla inşa edilmiş aynı dönem hanlarıdır. Hanlar plan düzeni itibariyle birbirlerine benzememektedirler. (Şekil 5.17) Şirehan'ı yaklaşık 4500 m²'lik oturma alanı, üç taçkapısı ve geniş avlusuyla şehrin en büyük hanı olma özelliğindedir. İki katlı tek avlulu bir yolcu hanı olan Şirehan'ın zemin katı dikdörtgen avlusunun etrafında han odaları ve güney kanadının arka tarafında iki sahnalı ahır bulunmaktadır. Üst katı ise üç tarafı revaklı, güney kanatta ahırın üstüne gelen bölümde dönemin han mimari üslubuna uygun şekilde ara koridor ve iki taraflı han odalarının bulunduğu bir plan düzenindedir. Şirehan kadar olmasa da büyük bir oturma alanına sahip Maarif Hanı ise avlusunun etrafında karşılıklı iki kanada sahip plan düzeniyle inşaatı yarım kalmış gibidir. Taçkapısının bulunduğu kuzey kanadı iki katlı, ahır bölümünün olduğu güney kanadı tek katlıdır. Kuzey kanadın üst katı revaklı han odalarından oluşur.

Şekil 5.18 Bayazhan ve Güven Hanı'nın zemin kat planı (Altın, 2015, Çam, 2006)

20. yüzyıl başlarında, Cumhuriyet Dönemi öncesinde Gaziantep'te inşa edilen han yapılarını inceleyebilmek adına önemli bir han Bayazhan'dır. Konum olarak diğer hanlardan oldukça uzaktadır. Dönemin mimari üslubunda önemi artan dış cephe mimarisi düşünülerek planlanmış, simetrik plan düzeninde yapılmıştır. (Şekil 5.18) Hem şehirdeki konumunun, hem de üslubunun farklı olması sebebiyle diğer aynı dönem hanları ile karşılaştırma yapılmamıştır. Kuzey kanadında zemin kat giriş cephesinde dükkanları, doğu ve batıdaki han odaları, giriş karşısında güney kanatta tek katlı ahır bölümü bulunur. Üst katı doğu, kuzey ve batı kanadı ile 'U' biçimindedir. Aynı dönemde başkent İstanbul'daki hanlarda avlu bulunmaz. Avluların üzeri örtülmüş ya da koridorlara dönüştürülmüştür. Bayazhan'da ise açık avlu uygulanmış ancak bunun yanında kuzey kanadın üst katında yapılan geniş koridorun iki tarafındaki cadde cephesine ve avlu cephesine sıralanan odalar ile plan, dönem üslubuna adapte edilmiştir. Güven Hanı ise dönemin ihtiyacına bağlı olarak gelişen bir ticaret hanıdır. Ahır bulunmaz. Güney kanadının caddeye, doğu kanadının sokağa cephesi vardır. Yalnız dışarıya cephesi olacak şekilde avlu etrafına 'L' biçiminde inşa edilmiştir. Böylece iki kanadının da zemin katında yol cephesinde dükkan, arkada avlu cephesinde han odası bulunur. Üst katı da bulunan hanın 'L' biçimli revakına sıralanmış odaları vardır. Hanın ahırının bulunmaması hem zemin kat avlu cephesindeki odaların, hem üst kat revakındaki odaların dükkan fonksiyonu ile yapılmış olduğunu göstermektedir. İki han aynı dönem yapıları olmalarına rağmen ne fonksiyon anlamında ne de üslup olarak birbirlerine benzememektedirler.

Gaziantep'teki Osmanlı hâkimiyeti süresince inşa edilen ve günümüze ulaşmış 20 hanın bu süreçte geçirdiği değişimler birbirleriyle karşılaştırılarak plan düzenindeki üslupsal değişim ortaya çıkarılmıştır. 16. yüzyılda inşa edilen şehir hanlarında düzgün dikdörtgen plan yapısı ve avlu formu ile karşılaşılrken 17. yüzyılda bu formun değiştiği görülmüştür. 17. yüzyıl hanlarında genel plan ve avlu planı deforme olmuş ve düzgün olmayan dörtgenlere dönüşmüştür. Ayrıca 16. ve 17. yüzyıl hanlarında ahırların mağara biçiminde yapıldığı ancak 18. yüzyılda inşa edilen hanlardan itibaren mağaralara rastlanılmadığı tespit edilmiştir. 18. yüzyıl hanları form olarak 17. yüzyıl hanları gibidir. Hanlar artık bulunduğu arsanın konumuna uyum sağlamış, ona göre şekillenmiştir. Farklı olarak daha önceki dönemlerde zemin katlarda taçkapı dışında herhangi bir açıklığa rastlanılmazken, 18. yüzyıldan itibaren inşa edilen hanların sokak cephelerinde dükkanlar bulunmaktadır. 19. yüzyıl Gaziantep

hanlarında 18. yüzyıl özellikleri uygulanmaya devam etmiş, bu döneme kadar inşa edilen yolcu hanlarına ek olarak 19. yüzyılda misafir hanları, ticaret hanları, sabunhaneler gibi farklı fonksiyonları da olan hanlar inşa edilmeye başlanılmıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde ise en belirgin değişim han cephelerinde görülmektedir

5.2.2 Kullanılan Malzemeler

Gaziantep hanlarının geneline bakıldığında kullanılan malzemelerin daha ziyade kolay ulaşılabilen, dolayısıyla yerel malzemeler olduğu görülür. Gaziantep'te Osmanlı dönemi hanları keymık denilen beyaz renkli doğal taş ile yapılmışlardır. Yapı taşı olarak keymık kullanılmasının nedeni yörede bol bulunmasının yanı sıra sert ve dayanıklı bir taş olduğundandır. Yörede bol bulunan diğer bir beyaz taş ise havara taştır. Havara kolay işlenebilen daha yumuşak bir taştır. Yumuşak olması sebebiyle yapı taşı olarak değil, bezemelerde, kitabelerde vs. kullanılmıştır. Keymık taşından daha sert olan siyah renkli bazalt taşı da Gaziantep'te bol bulunan bir malzemedir. Bazalta yörede karataş denilmektedir. Karataş sertliği sebebiyle özellikle dayanıklı olması açısından sirkülasyonun fazla olduğu alanlarda bulunan duvar köşelerinde, dış cephe duvar köşelerinde, bazen binaların cephesinde subasman kısmında birkaç sıra şeklinde, taçkapılarda ikinci renk olarak bezemelerde, bazen revak kemerlerinde, bazen dükkan açıklıklarının kemerlerinde, bazen avlu cephelerinde duvarların bir kısmında ikinci bir renk şeklinde bezeme olarak kullanılmıştır. Nadiren de olsa kemerin tamamında karataş kullanıldığı da olmuştur. (Şekil 5.19) Karataşın bölgedeki en sert taş olması ve sağlamlığı bazı mekanların kemer gözü açıklıklarını taşıyan ayaklarının tamamen karataş tercih edilmesine neden olmuştur. Ayrıca merdivenler de çoğunlukla yekpare karataş basamaklardır. Ahşap yörede bol bulunmasına rağmen az kullanılan bir malzemedir. Bunun sebebi taşın daha kolay elde edilmesi ve daha dayanıklı olmasıdır denilebilir. Taçkapıların ve tüm diğer kapıların, pencerelerin kanatlarında, kapı ve pencerelerin doğramalarında, kuş pencerelerinin kapaklarında, bazı dikdörtgen pencerelerin üstünde hatıl şeklinde, bazı hanların revaklarının direklerinde, revakların veya odaların tavan kaplamalarında ve bezemelerde, merdiven veya revakların korkuluklarının küpeştelere, çatıda kullanılmıştır. Özellikle çıkma uygulanan dış cephelerde veya avlu cephelerinde çıkmanın duvarı üzerine kimi zaman yörede tudyaya denilen ince çinko malzemenin kaplandığı görülür. Tudyaya bazen de malzeme

dayanıklılığını artırmak için veya dekoratif amaçlı, ahşap kapı kanatlarının üzerine uygulanmıştır.

Şekil 5.19 Kırkçü Hanı sabunhanesi (Pürsefa Hanı) iç mekan görünümü (Zincircioğlu, 2018)

Başkent İstanbul’da ve diğer bazı şehirlerde özellikle bezemelerde sıklıkla kullanılan tuğlaya Gaziantep hanlarında rastlanılmamıştır. Günümüze ulaşan Gaziantep hanları tek tek incelendiğinde diğer hanların revaklarının ayakları keymik taşı iken, Emirali Han, Yüzükçü Hanı, Anadolu Hanı ve Maarif Hanı’nda revaklar ahşap direklidir. Özellikle Yüzükçü Hanı, Gaziantep’te 17. yüzyıldan günümüze ulaşmış, ahşap işçiliği yoğun görülen bir handır. Demir malzeme ise merdiven ve revakların korkuluklarında, pencere parmaklıklarında görülür. Tuz Hanı, Gümrük Hanı, Şirehan, Anadolu Han ve Maarif Hanı revaklarının tavanında içten ahşap kaplamalar mevcuttur. Bu kaplamalar düz ahşap levhalar halinde olabildiği gibi, ahşap kirişler gibi düzenlenmiş kalaslar şeklinde de olabilmektedir. Gaziantep hanlarında düz olan tavanlar genellikle içten ahşap ile kaplanmıştır. Bazen tavan düz olmasa da ahşap uygulandığı görülür. Gümrük Hanı’nda kahvehane olduğu düşünülen üst kattaki büyük odanın tavanı sekizgen piramit şeklinde ve ahşap kaplamalıdır.

Şeker Hanı taçkapısının üstünde yer alan çıkmada, Bayazhan’da avlunun batı kanadında yer alan çıkmanın duvarı üzerinde, Büdeyri Hanı cadde cephesindeki çıkmaların duvarı üzerinde, tudyu uygulanmıştır. Tütün Han Kumruoğlu Han ve

Bayazhan'ın dükkan kemerlerinde iki renkli taş işçiliği bulunur. İki renk kemerlere dükkan açıklıklarında rastlanırken, revakların kemer açıklıklarında rastlanmamıştır. Karşılaştırma yapılan 20 han içerisinde 14 adet hanın taçkapılarında da karataş ve keymık ile yapılmış siyah beyaz taş işçiliği vardır. Üç adet görkemli taçkapısına sahip Şirehan'ında taçkapıların üçünde de işçilik renkli taşlarla değil, beyaz renkli keymık ve havara taşlarının işlenmesiyle yapılmış bezemelerden ve kitabelerden oluşur. Şekerhan ve Mecidiye Hanı'nın avlu cephe duvarlarında yerden kapı pencere kemerlerinin yüksekliğine kadar bir sıra keymık taşı bir sıra karataş olacak şekilde siyah beyaz taş işçiliği uygulanmıştır. Benzer bir işçilik Emirali Hanı'nın kuzey kanadının avlu cephesinde de vardır.

5.2.3 Cephe Düzenleri

Gaziantep Osmanlı dönemi hanlarının cephelerine bakıldığında yapıldıkları dönemlere göre plan şemalarında olduğu gibi cephe düzenlerinde de benzerlikleri ve farklılıklarının olduğu görülmektedir. Şekil 5.20'de fotoğrafları bulunan 16. yüzyılda inşa edilmiş Yeni Han ve Hışvahan ile 17. yüzyılda inşa edilmiş Yüzükçü Hanı karşılaştırılmıştır. Alttaki fotoğrafta görülen Hışvahan 16. yüzyılda inşa edilmiş ise de 19. yüzyılda geçirdiği deprem sonrası tek kata düşürülüp, büyük ölçekli bir onarım geçirmiştir. Bu üç hanın da dikkati çeken en önemli özelliği cephelerinin sadeliğidir. Yeni Han ve Yüzükçü Hanı'nda özellikle zemin kat cepheleri içe dönük bir yapıdadır. Cephedeki sadeliğin yanında taçkapılarının siyah beyaz taşlarla yapılan bezemeleri göze çarpmaktadır. Ancak dikkat edildiğinde bu öne çıkma yalnız taş renkleriyle değil, aynı zamanda taçkapı modülünün öne doğru kademelenmesiyle de gerçekleştirilmiştir. Cephedeki bu hareket Yüzükçü Hanı'nda en net biçimde görülmektedir. Yeni Han'da da ince de olsa kademe mevcuttur. Hışvahan'da ise günümüzdeki haliyle cephe ile taçkapısı arasında her ne kadar kademe yokmuş gibi görünse de, cephedeki dükkanların 16. yüzyıl mimari üslubunda cephelerde dükkan olmaması sebebiyle, 19. yüzyıldaki onarımda eklendiği ve bu nedenle sonradan yapılmış bu dükkanların, az olan derinliklerinin büyük bir ihtimalle önceden taçkapının öne doğru kademeli olduğu mesafe derinliğince yapıldığı düşünülmektedir.

Şekil 5.20 Yeni Han, Yüzükü Hanı ve Hışvahan cepheleri (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.21 Millet Hanı, Tuz Hanı ve Tütün Hanı cepheleri (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.22 Maarif Hanı ve Anadolu Hanı, cepheleri (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.21’de cephe düzenleri karşılaştırılan Millet Hanı, Tuz Hanı ve Tütün Hanı bulunmaktadır. Millet Hanı ve Tuz Hanı her ikisi de 19. Yüzyıl ortalarında inşa edilmişlerdir. Bu dönemde artık taçkapıların cephenin merkezine yerleştirilmesi gibi bir çabanın kalmadığı görülmektedir. Zemin katlarda taçkapıların yanında cephe boyunca dükkanlar yer alır. Üst katlarda oda pencereleri ve onların da üzerinde çoğu zaman kuş pencereleri vardır. Millet Hanı’nın üst kat cephesi özgün değildir. Bu sebeple kuş pencerelerinin olması beklenmez. Şekil 5.22’de alttaki fotoğrafta görülen Tütün Hanı’nın üst katı günümüzde mevcut değildir. Ayrıca Tütün Hanı’nın plan düzeni itibariyle 16. yüzyıl sonu, 17. yüzyıl başı gibi bir dönemde inşa edilmiş olması yüksek bir olasılıktır. Ancak cephesindeki dükkanlara 19. yüzyılda geçirdiği bir onarım sebebiyle sahip olduğu düşünülmektedir. Hanın planı incelendiğinde bu dükkanların yer aldığı kanattaki avlu cepheli odaların derinliğinin diğer cephelerdeki oda derinliklerinin yaklaşık yarısı kadar olduğu görülmekte ve bu durum cephedeki dükkanların sonradan yapıldığını düşündürmektedir.

Şekil 5.22’de cepheleri görülen ve ikisi de 19 yüzyıl sonu yapısı olan Maarif Hanı ve Anadolu Hanı’nın üst kat cepheleri malzeme ve cephe formu açısından benzerdir. Her ikisinde de taçkapı yanında dükkanlar vardır. Taçkapı üzerindeki mekanlar cepheden çıkmalı ve tudy (ince çinko) kaplamalıdır. Dikdörtgen pencerelerin üzerinde tepe penceresi veya kuş penceresi bulunur.

Şekil 5.23 Budeyri Han ve Kürkcü Hanı sabunhanesi (Pürsefa Hanı) cepheleri (Zincircioğlu, 2018)

Her ikisi de 19. yüzyıl sonunda inşa edilmiş olan ve Şekil 5.23’de cephe fotoğrafları bulunan Büdeyri Hanı ve Kürkçü Hanı sabunhanesi Pürsefa Hanı’nın fonksiyon ortaklığı sebebiyle cephelerine yansıyan ortak bir özellikleri bulunmaktadır. Üstteki fotoğrafta sabunhanesi ile birlikte tek çatı altında inşa edilmiş olan Büdeyri Hanı, alttakinde ise bağımsız bir yapı olarak inşa edilmiş olan Kürkçü Hanı sabunhanesi Pürsefa Hanı görülmektedir. Her iki yapı da cephelerine bakıldığında zemin kat ve üzerinde iki kat ile üçer katlı oldukları izlenimini vermektedir. Ancak her iki handa da en üstteki pencereler ayrı bir kata ait değil, sadece çatı arasının duvarlarının yüksek tutulup yapının bu bölümünde açılmış olan pencerelerdir. Çünkü sabunhanelerde hazırlanan sabunların kurutulabilmesi için böyle bir alana ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyaç çatı aralarının bir miktar yükseltilmesi ve doğal gün ışığıyla havalandırmanın bu pencerelerle sağlanması ile karşılanmıştır. Plan düzeni karşılaştırılmasında açıklanan Kürkçü Hanı giriş bölümü ile Büdeyri Hanı girişlerindeki benzerliğin cepheye yansması Şekil 5.23’teki Büdeyri Hanı cephesinde görülmektedir. Taçkapının yanında, sonradan dükkan gibi düzenlenen açıklık ve taçkapı üzerinde yer alan dört adet büyük kemerli pencere hem ebat olarak cephedeki diğer pencerelerden büyük yapılmış ve yalnız bu bölümün üzerini kapatan, cephede devam etmeyen korniş ile de vurgulanmıştır. Ancak siyah beyaz taş işçiliği yalnız taçkapı etrafına uygulanmıştır.

Şekil 5.24’te cephe fotoğrafları bulunan Kumruoğlu Hanı ve Güven Hanı 19. yüzyıl sonlarında, her ikisi de aynı cadde üzerinde inşa edilmiş hanlardır. Kumruoğlu Hanı ve Güven Hanı yapıldıkları dönemin ihtiyacı olan ticari hanlardandır. Kat yüksekliklerinde de ihtiyaca göre artma görülen bu tipik son dönem Osmanlı yapılarından Kumruoğlu Hanı üç katlı, Güven Hanı ise iki katlıdır. Kumruoğlu Hanı, Gaziantep’teki günümüze ulaşmış Osmanlı dönemi hanlarından tek üç katlı handır. Cephesi zemin katı dışında özgün değildir. İki hanın cepheleri karşılaştırıldığında zemin kat cephesindeki dükkanların büyük sivri kemerli açıklıkları ve kemerlerdeki siyah beyaz taş işçiliklerinin benzerliği dikkati çeker. Benzer bir detay bu hanlardan on altı yıl sonra inşa edilmiş olan Bayazhan’ın zemin katında da görülür. (Şekil 5.24)

Şekil 5.24 Kumruoğlu Hamı ve Güven Hamı cepheleri (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.25’de 19. yüzyıl sonlarında inşa edilen Şirehan ile 20. yüzyıl başlarında inşa edilen Bayazhan cepheleri bulunmaktadır. Her ikisi de Gaziantep için önemli ve özel hanlardır. Şirehan şehrin en büyük hanıdır. Üç büyük taçkapısı, üç kitabesi, dört açık ve uzun cephesi vardır. Döneminin mimari üslubundan farklı olarak zemin katında dükkânlarının olmayışı dikkat çekicidir. Ancak Abdülhamid Albümleri fotoğraflarında Şirehan’ın önündeki mazgal pencerelerin altına kadar yükseklikte tek katlı olarak sivri kemer açıklıklı dükkânların bulunduğu ek bir bina görülmektedir. Bu dükkânlar daha sonra kaldırıldığından zemin kat cephesi sağır kalmıştır. Bayazhan ise cephe mimarisiyle Osmanlı’nın son dönemindeki eklektik üslubunu Gaziantep ölçeğinde örnekleyen niteliğiyle önemlidir. Cephe mimarisinin önem kazandığı bu dönemde Bayazhan cephesi de tam simetrik düzeni, zemin katta sivri kemerli ve siyah beyaz taş işçilikli dükkân açıklıkları, tam merkezde yer alan yuvarlak kemerli taçkapısı, yatayda kat silmeleri, düşeyde cepheyi modüllere ayıran plastırları, üst katındaki yuvarlak kemerli ve sorguç detaylı pencereleri, pencere önlerinde birer atlamalı balkonları, taçkapı üzerinde taş korkuluklu ve taş konsollu balkonu ile balkon arkasında yer alan büyük sivri kemerli penceresi ve iç mekandaki tepe pencerelerinin çatı penceresini andıran detaylarıyla oldukça hareketlidir. Yuvarlak kemerli pencerelere daha önce diğer hanlarda rastlanılmamıştır.

Şekil 5.25 Bayazhan ve Şirehan cepheleri (Zincircioğlu, 2018)

Osmanlı hakimiyetindeki Gaziantep'te inşa edilen hanların cephe düzenleri incelendiğinde ilerleyen yüzyıllar içinde değişen mimarinin yansımaları cephelerde de görülmektedir. 16. yüzyıl hanlarının zemin katlarında taçkapılar dışında açıklıklara rastlanılmaz. Zemin katta açıklıklar avluya dönük şekildedir. Cepheden birkaç metre önde ve genellikle siyah beyaz taş işçiliğine sahip taçkapılar cephenin hem formu ile hem bezemesi ile önde olan yapı elemanıdır. 18. yüzyıldan itibaren inşa edilen hanların cephelerinde dükkanlar görülmeye başlanılmıştır. 19. yüzyıldaki en önemli değişimlerden biri şehirde yoğunlaşan sabun ticaretine bağlı olarak inşa edilen sabunhaneleri olan hanlardır. Sabunhaneleri olan hanların cephelerine bakıldığında hanın üç katlı olarak algılanmasına sebep olan yüksek duvarları ve pencereleri ile sabun kurutma işleminin yapıldığı çatı aralarının bulunduğu görülür. Bu hanlar dışarıdan üç katlı gibi görünmelerine karşılık diğer Gaziantep hanları gibi zemin kat ve 1. kat şeklinde düzenlenmiş iki katlı hanlardır. Üç katlı bir 19. yüzyıl ticaret hanı olan Kumruğlu Hanı dışında diğer hanların tamamı iki katlı düzendedir. Şehirdeki 20. yüzyıl hanlarının ise cephelerinin hareketli bir mimari üslup ile inşa edildiği söylenebilir.

5.2.4 Taçkapılar

Gaziantep hanlarının taçkapıları karşılaştırıldığında dönemsel yapıların taçkapı detaylarında benzerlikler bulunduğu görülmektedir. Şekil 5.26'da 16. yüzyılda inşa edilen Yeni Han ve Hışvahan taçkapıları vardır. Taçkapıların her ikisinde de sivri kemerli giriş açıklığı sivri kemerli niş içindedir. Siyah beyaz taş işçiliği oldukça benzerdir. Detaylardaki küçük farklar dışında neredeyse tüm bezeme aynı şekilde uygulanmıştır. Taçkapının kemerlerindeki taşlar bir merkezden çıkar gibi dizilmiştir. Yeni Han taçkapısında nişin kilit taşı üzerinde diyagonal kare şekilli bir karataş varken, Hışvahan'ın taçkapısında aynı noktada damla şekilli bir karataş yerleştirilmiştir. Yeni Han'ın kitabesinin yerleştirilebilmesi için kemer açıklığı ile üstteki kemerin başladığı kısımda bir boşluk oluşturulmuştur. Hışvahan'da kitabe ve boşluk yoktur. Nişin bitip üstteki sivri kemerin başladığı kısımda her iki taçkapıda da şev yapılmıştır. Yeni Han taçkapısındaki şev daha geniştir. Taçkapıların ikisinin de bir sıra keymık bir sıra karataştan oluşan bezemeleri zemin katın üstünde de devam etmiştir. Taçkapılar silmelerle sonlanır.

19. yüzyılda inşa edilen Tuz Hanı ve aynı dönemde onarım geçirdiği düşünülen Tütün Hanı taçkapıları Şekil 5.27’de karşılaştırılmaktadır. Her iki taçkapı da sivri kemerli ince bir niş içindeki sivri kemerli açıklıktan oluşmaktadır. Nişler iki taçkapıda da siyah beyaz taş işçiliği ile yapılmıştır. Üstteki kemerlerden Tütün Hanı’ndaki siyah beyaz taşlı, Tuz Hanı’ndaki beyaz renkli keymık taşıdır.

Şekil 5.26 Yeni Han ve Hışvahan taçkapıları (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.27 Tütün Hanı ve Tuz Hanı taçkapıları (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.28 Budeyri Hanı, Güven Hanı, Millet Hanı, Kürkcü Hanı taçkapıları
(Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.28’de taçkapıları karşılatırılan hanlar sırasıyla Budeyri Hanı, Güven Hanı, Millet Hanı ve Kürkçü Hanı taçkapılarıdır. Dört hanın da yapım zamanları 19. yüzyıl sonlarıdır. Kendilerine özel olan birkaç detay dışında dördünün de taçkapıları birbirine benzemektedir. Güven Hanı, Millet Hanı ve Kürkçü Hanı’nın sivri kemerli niş içindeki sivri kemer açıklıkları aynı biçimde düzenlenmiştir. Bu üç hanın taçkapılarının dıştaki sivri kemerlerinin siyah beyaz taş işçilikli bezemeleri de tamamen aynı şekilde tek merkezden çıkar gibi sıralanmıştır. Dıştaki bezeme ile giriş açıklığı arasında Kürkçü Hanı taçkapısında şev bulunurken, Güven Hanı ve Millet Hanı taçkapılarında açıklıklar niş içindedir ve nişlerde de siyah beyaz sıralı taş işçiliği vardır. Kürkçü Hanı taçkapısında ekstra pilastr süslemeler ve üstteki iki pencere arasında kitabesi mevcuttur. Millet Hanı taçkapısının kitabesi ise giriş açıklığının bulunduğu niş üzerindeki bezemesiz kısımda yer alır. Başkent hanlarının taçkapılarında da kitabeler çoğunlukla buradaki gibi iki kemer açıklığı arasında bezemesiz bir yüzey oluşturularak yerleştirilmiştir. Şekil 5.26’daki Yeni Han’ın kitabesi, Şekil 5.29’daki Yüzükçü Hanı kitabesi de aynı şekildedir. Budeyri Hanı taçkapısı kemer açıklığının ve onu çevreleyen kemerin formunun yuvarlak olması itibariyle diğerlerinden farklıdır. Siyah beyaz taş işçiliğinin üst katın pencere kemerlerinin bitimine kadar devam etmesi cephedeki taçkapı vurgusunu güçlendirmektedir. Budeyri Hanı taçkapısındaki bezeme şekli dıştaki yuvarlak kemerin üzerinde açılal şekilde bitirilmiş ve cepheye paralel şekilde yukarı doğru bir siyah bir beyaz devam etmiştir. Taçkapı üzerindeki pencerelerin kemerlerine de siyah beyaz taş işçiliği uygulanmıştır. Millet Hanı taçkapısı cepheden kademelenerek öne çıkması sebebiyle diğer üç taçkapıdan farklıdır. Diğer üç hanın da taç kapıları han cepheleriyle aynı yüzeydedir.

Şekil 5.29’da fotoğrafları karşılaştırılan Maarif Hanı ve Yüzükçü Hanı taçkapıları Yüzükçü Hanı kitabesinin bulunduğu niş üzerindeki beyaz renkli yüzey dışında tamamen aynıdır. İççe iki sivri kemer açıklığı ve etraflarındaki birer sıra siyah beyaz taş işçiliğinden oluşmaktadırlar. Taçkapı formları aynı dönem yapılarında birbirine benzemektedir. Maarif Hanı 19. yüzyıl sonu yapısı, Yüzükçü Hanı ise 17. yüzyıl yapısıdır. Ancak Yüzükçü Hanı kitabesinden de anlaşılmaktadır ki han 19. yüzyıl sonlarından yenileme geçirmiştir ve taçkapısı üzerindeki kitabesi de bir yenileme kitabesidir.

Şekil 5.29 Maarif Hanı ve Yüzükçü Hanı (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.30’da yine 19. yüzyıl sonlarında yapılan Kumruoğlu Hanı ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilen Bayazhan’ın taçkapıları yer alır. İki taçkapı karşılaştırıldığında her ne kadar biri yuvarlak kemer diğeri sivri kemer olsa da yapılış düzeni olarak oldukça benzerdirler. Kemerin etrafında birer sıra siyah beyaz taş işçiliği ile yapılan bezeme dışında kemerleri çevreleyen oluklu pilastrlar da ortaktır. Daha sonra inşa edilen Bayazhan taçkapısında ayrıca kemerin kilittaşı üzerinde bir sorguç ile köşeliklerinde süslemeler yer alır. Üzerindeki taş balkonun konsollarının hizasından zemine kadar sütunceler inmektedir. Ayrıca Bayazhan taçkapısında kemer açıklığı büyüklük olarak yanındaki dükkanların kemer açıklıklarıyla eşit tutulmuş iken, Kumruoğlu Hanı taçkapısı yanındaki dükkanların kemer açıklıklarından az miktarda da olsa daha büyüktür.

Şekil 5.30 Bayazhan ve Kumruoğlu Han taçkapıları (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.31’de taçkapıları bulunan Gümrük Hanı ve Anadolu Hanı her ikisi de 19. yüzyıl sonlarında inşa edilen hanlardır. Basık kemerli basit giriş açıklığı ve tek renk taşıyla birbirlerine oldukça benzedikleri görülmektedir. Bu iki hanın şehir içindeki konumları itibariyle de birbirine oldukça yakın olması birbirine yakın konumdaki hanların taçkapılarının da birbirine benzer olup olmadığı, ya da benzerliğin hanların konumunun birbirine yakın olmasından mı kaynaklandığı sorularını akla getirmektedir.

Şekil 5.31 Gümrük Han ve Anadolu Han taçkapıları (Zincircioğlu, 2018)

Şekil 5.32’de şehrin en büyük hanı olan Şirehanı’nın taçkapıları görülmektedir. Üstteki fotoğraf kuzey cephede yer alan ana girişteki taçkapı, alttaki fotoğraflar batı ve doğu cephelerdeki taçkapılardır. Bu taçkapıların üçü de ayrı bir tasarımla uygulanmıştır. Tek ortak özellikleri üçünün de tek renk taş kullanılarak yapılmış olmasıdır. Şirehanı’nın heybetli yapısına anıtsal bir değer katan ön cephedeki kuzey taçkapısı işçiliği en fazla olanıdır. Yuvarlak kemerin içinde yuvarlak kemerli niş yer alır. Her iki kemerin de kilittaşı sorguçludur. Üstteki kemerin köşeliklerinde üçgen kabartmalar vardır ve sorgucunun üzerinde ince bir silme yer alır. Altta kemerlerin bitim noktasında da silmeler uygulanmıştır. Bu detaylar batı taçkapısında da tamamen aynıdır. Kuzey taçkapısında farklı olarak iki yanında yere kadar uzanan sütunceler vardır. Sütunceler yerden çatıya kadar uzanır. Sütuncelerin üzerinde büyük kemerin başladığı ve bittiği noktada ince silmeler vardır. Büyük kemerin üstündeki bölüme tam ortaya kitabe yerleştirilmiştir. Kitabenin bittiği noktada iki sütunce üzerinde taçkapı boyunca korniş gibi bir silme bulunur. Kitabenin üstünde iki adet basık kemerli pencere vardır. Pencereilerin arasından ve iki yanından çatıya doğru sütunceler devam eder ve pah yaparak biterler. Batı taçkapısının kitabesi de aynı konumda yerleştirilmiştir. Batı taçkapısında ayrıca kemerlerin başladığı noktada başlayan ve çatıya doğru uzanan iki ince sütunce iki yanda yer alır. Sütunceleri kemerin baladığı ve bittiği noktalarda ince silmeler keser. Sütunceler çatıya yakın bir yerde kornişşeklinde bir silmeyle sonlanır. Doğu taçkapısı en sade olanıdır. Sivri kemerli açıklığın içine yerleştirilen sivri kemerli niş içerisinde yer alan giriş açıklığından ibarettir. Süsleme olarak nişin üzerinde kemerlerin başaldığı nokta ile tepe noktası arasında kabartmalı bir desen uygulanmıştır. Kitabesi üstte yer alan iki adet pencerenin ortasındadır.

Karşılaştırması yapılan ve benzerlikleri bulunan taçkapılara bakıldığında bu taçkapıların tek ortak noktalarının aynı dönemde inşa edilmiş olmaları olduğu görülmektedir. Bu da gözlenen benzerliğin işçilikten kaynaklandığını düşündürmektedir. Büyük bir olasılıkla benzer taçkapılar, aynı dönemde aynı ustalar tarafından inşa edilmişlerdir.

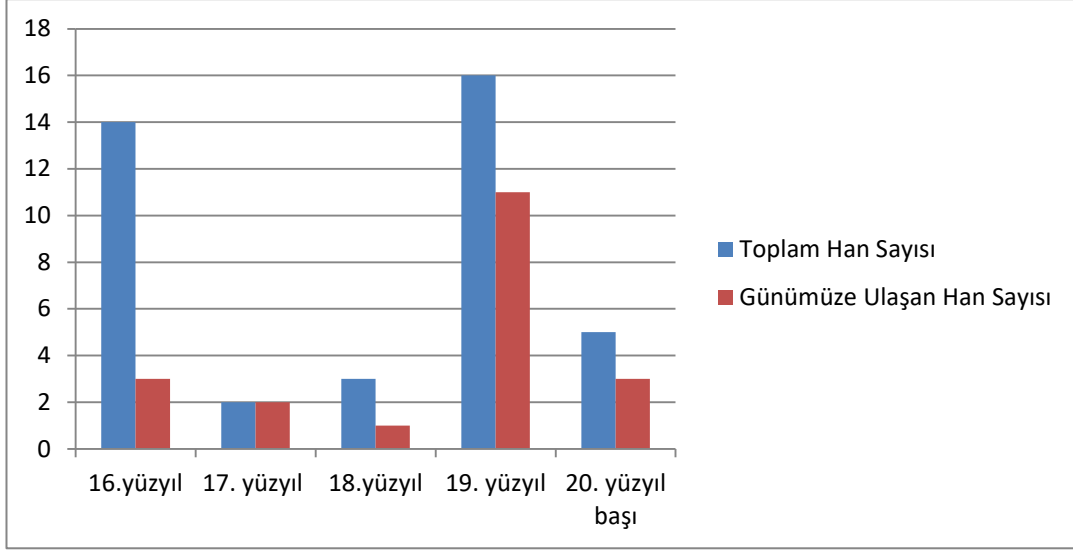
Şekil 5.32 Şirehanı taçkapıları (Zincircioğlu, 2018)

Gaziantep hanlarının taçkapıları çevre kentlerin ve başkent hanlarının taçkapıları gibi cephede dikkat çeken bir mimari ile inşa edilmişlerdir. 16. yüzyıl Gaziantep hanlarının taçkapıları farklı olarak, cephenin yüzeyinden iki buçuk, üç buçuk metrelik kademelerle önde inşa edilmişlerdir. Günümüze ulaşan 16. yüzyıl Gaziantep hanlarından Emirali Hanı'nın ve Yeni Han'ın planlarında taçkapılarının cepheden önde, kademeli oldukları görülmektedir. İlk inşasının 16. yüzyılda olduğu bilinen Hışvahan'ın taçkapısı ise günümüzde dış cephe ile aynı yüzeydedir. Ancak Hışvahan'ın 1882 Gaziantep depreminden sonra büyük bir onarım geçirdiği bilinmektedir. Bu sebeple 16. yüzyılda, cepheden üç metre civarında öne kademeli olarak inşa edildiği ve 19. yüzyılda gerçekleşen bu onarımda dönemin mimari üslubundaki cephe anlayışına uygun olarak dış cepheye sonradan eklenen yaklaşık üç metre derinlikteki dükkanların bu kademe hizasına inşa edilmiş oldukları düşünülmektedir. Ayrıca taçkapıların tüm Gaziantep hanlarında en öne çıkan bezemeye sahip yapı elemanı olduğu tespit edilmiştir.

5.3 Gaziantep'in Kentsel Gelişiminin Hanlar Üzerinden Okunması

Bu bölümde, Gaziantep'te Osmanlı Dönemi hanları için düzenlenen grafikler ve haritalar üzerinden yapılan analizlerle şehrin tarihi ile ilgili veriler karşılaştırılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Şekil 5.33'te Gaziantep hanlarından yapım zamanı bilinen 20 adet günümüze ulaşmış ve 20 adet günümüze ulaşmamış toplam 40 adet han üzerinden bir grafik elde edilmiştir. Bu hanların sayılarının yüzyıllar içindeki değişimi grafikteki gibidir.

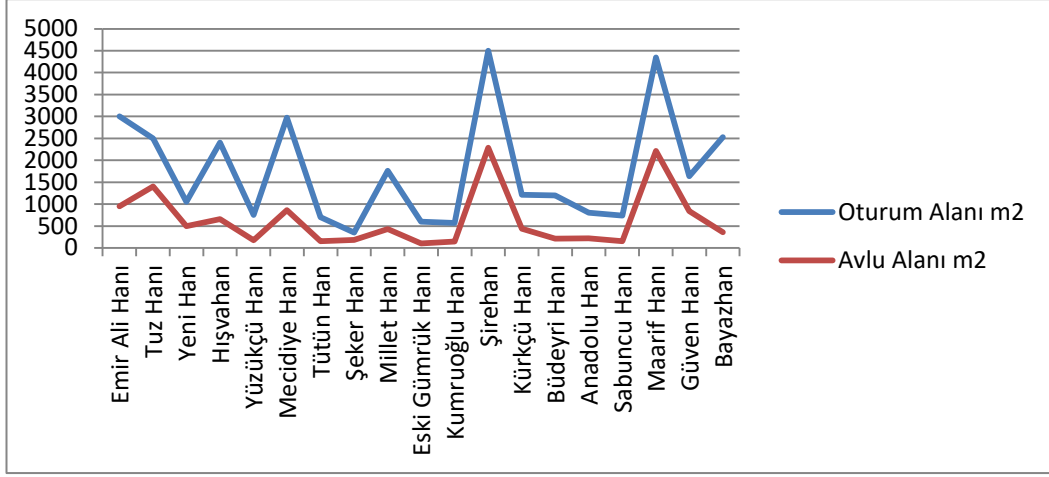

Şekil 5.33 Gaziantep hanlarının inşa zamanına göre yüzyıllar içinde değişen sayısını gösteren grafik

Osmanlı öncesinde birçok istila ve yağmalamaya uğramış olan Ayıntab, 16. yüzyıl itibariyle, 1516 yılında şehrin Osmanlı idaresine girmesiyle hızla büyüme ve gelişme göstermiştir. Şehirde çok sayıda han, hamam, medrese, cami, bedesten, çeşme gibi yapılar inşa edilmiştir. (Şekil 5.33) Bu yıllarda Ayıntab Halep Eyaletine bağlıdır. 15 yıl kadar sonra, 1531 yılında bölgede Dulkadir Eyaleti'nin kurulmasıyla artık onun sınırları içinde kalmıştır. (Bakırcı, 2015) 16. yüzyıl, Ayıntab'ta, ticaretin önem kazandığı, imar faaliyetlerinin yoğunlaştığı, şehrin yükselişte olduğu bir dönem iken, 16. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin genel durumundaki sıkıntılar Ayıntab'a da yansımıştır. Osmanlı bu dönemde uzun süren savaşların giderlerinin fazlalığı sebebiyle halktan aldığı vergileri arttırmıştır. Vergi yükü altındaki halk ayrıca Anadolu'da çıkan Celali isyanları sebebiyle de zorluklar yaşamıştır. Halkın güvenliğinden sorumlu yeniçeriler bu dönemde halkı soymuş ve evlerini işyerlerini yağmalamışlardır. (Kartal, 2014) 17. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin savaşlarda yaşadığı başarısızlıkların artması, ekonomik yıpranmanın sonucu olarak eski gücünü kaybeden devlet ve devletin Avrupa'da yaşanan ekonomik gelişmelerin gerisinde kalması gibi etkenler bu yüzyılda Ayıntab için de büyümeye ve gelişmeye engel olan sebeplerdendir. 18. yüzyılda da iç ve dış kaynaklı sıkıntılar devam etmiştir. Osmanlı'da yaşanan sıkıntıların Ayıntab şehrinin de büyümesine engel oluşturduğu açıktır. (Şekil 5.33) Şehir 1818 yılına kadar Dulkadir Eyaletine bağlı durumdadır. Bu tarihten itibaren tekrar Halep'e bağlanmıştır. Yaşamaya devam eden sıkıntılara rağmen Ayıntab, Halep'ten sonra bölgenin önemli şehirlerinden biri

durumundadır. Bu yüzyılda şehirde misyonerlik faaliyetleri yürüten Ermenilerin de sayısı oldukça artmıştır. (Çalışkan, 2011) Ermenilerin ticaret faaliyetleri de şehirde oldukça yoğunlaşmıştır. Ticari alanda döşemelik dokumalar, bağcılık, halıcılık, dericilik (tabakçılık) gibi sektörler özellikle yağ ve sabun imalatı bu dönemde oldukça gelişmiştir. Şehirdeki sabunhanelerde üretilen zeytinyağı ve sabunlar Mısır, Halep, Kilis ve Anadolu'nun değişik bölgelerine gönderilmektedir. (Acıoğlu, 2012) 19. yüzyıl Ayıntab'ta hızla artan nüfus ve yoğun ticari faaliyetler sebebiyle büyümenin yaşandığı bir dönemdir. Bir Ermeni olan Kürkçüyan Hanna'nın yaptırdığı Kürkçü Han ve sabunhanesi Pürsefa Han, Büdeyri Han ve sabunhanesi ile Sabuncu Han 19. yüzyılda Ayıntab'ta inşa edilmiş 18 adet handan sabunhanesi de bulunan üç tanesidir. (Şekil 5.33) 20. yüzyıl başlarında 1. Dünya Savaşı'nın ardından 1918 yılında önce İngilizler daha sonra Fransızlar şehri işgal etmişlerdir. Ayıntab şehrinde yaşayan Ermeniler de bu dönemde işgalcilerin tarafında yer almış, halka baskı uygulamıştır. Düşman işgaline kendi gücüyle direnen Ayıntab halkına 1921'de BMM tarafından gazilik ünvanı verilmiştir. 25 Aralık 1921'de Fransızlar şehri boşaltmışlardır ve şehrin adı artık Gaziantep'tir. 1923'te Osmanlı Dönemi sona ermiş, Cumhuriyet Dönemi başlamıştır.

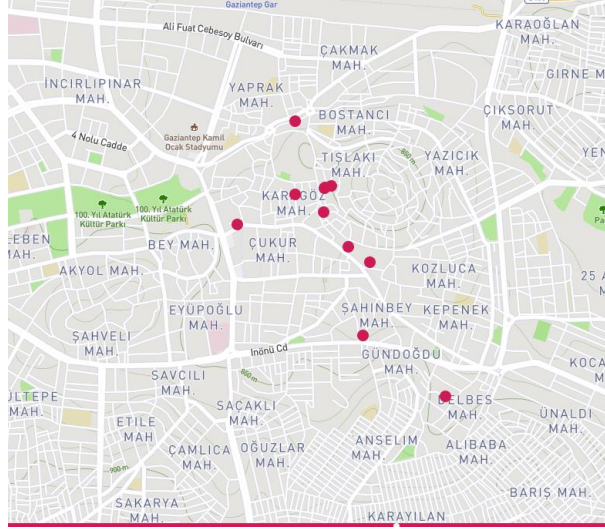
Yukarıdaki grafikte burada özetlenen şehir tarihi yan yana getirildiğinde, Gaziantep'te inşa edilen hanların sayısının tarihsel gelişmelerden etkilendiği ve gelişmelere paralel olarak inşa edildiği görülmektedir. 16. yüzyıl ve 19. yüzyıl Gaziantep'teki han inşaatlarının en fazla olduğu iki dönem olarak tespit edilmiştir. Bunun sebebini 16. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine giren Ayıntab'ın yaşadığı kimlik değişimine ve hızla artan nüfus sonucunda şehrin yapılaşmasındaki hızlı büyümeye bağlamak mümkündür. 19. yüzyıl ise yine Ayıntab için nüfusun özellikle de Ermeni nüfusunun hızla arttığı, ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı bir dönemdir. Zeytinyağlı sabun ticareti büyük önem kazanmış, inşa edilen hanların bir kısmının yanına sabun imalatı da yapılan sabunhaneleri inşa edilmiştir. Yüzyıllardır şehirde inşa edilen yolcu hanlarının yanı sıra misafir hanlarının, ticaret hanlarının da inşa edildiği bir dönem olması itibarıyla şehirdeki han inşaatı sayısı diğer dönemlere oranla en fazladır. 19. yüzyılda Ayıntab'ın Halep Eyaleti'ne bağlanması da bölgedeki ticareti yoğunlaştıran etkenlerdendir.

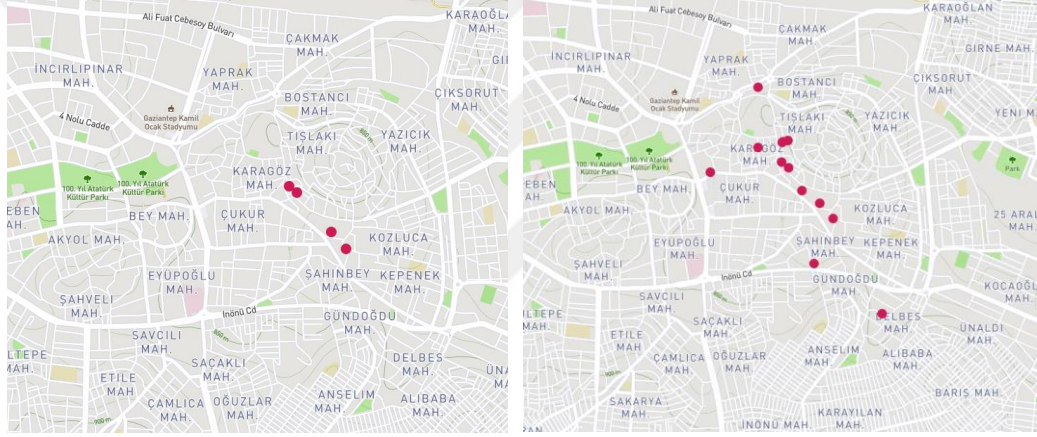
Şekil 5.34 Kronolojik sıra ile 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar inşa Gaziantep hanlarının oturum alanı ve avlu alanı büyüklüklerini karşılaştıran grafik

Şekil 5.34'deki grafikte kronolojik sıradaki günümüze ulaşan Gaziantep Osmanlı Dönemi hanlarının avlularının ve genel planlarının büyüklükleri karşılaştırılmıştır. Görüldüğü gibi hanların avlularının büyüklüğü hanların oturum alanı ile orantılı büyüklükte inşa edilmiştir. Yüzyıllar içindeki büyüklük değişimlerine bakıldığında her yüzyılda hem büyük hem de küçük ölçüde hanların var olduğu görülmektedir. Hanların büyüklükleri konusunda en belirleyici faktör arsalarının büyüklüğü olduğu düşünülebilir. Şehrin en büyük hanı olan Şirehan ve yine büyük hanlardan Maarif Han 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş, arsa büyüklükleri rahat, dört cephesi açık, Belediye Caddesi'nde konumlanan hanlardır. Daha geniş alanlarda daha büyük hanların inşa edildiği söylenebilir. Büyüklükleri konusunda hanların yapım zamanından çok konumları etkilidir.

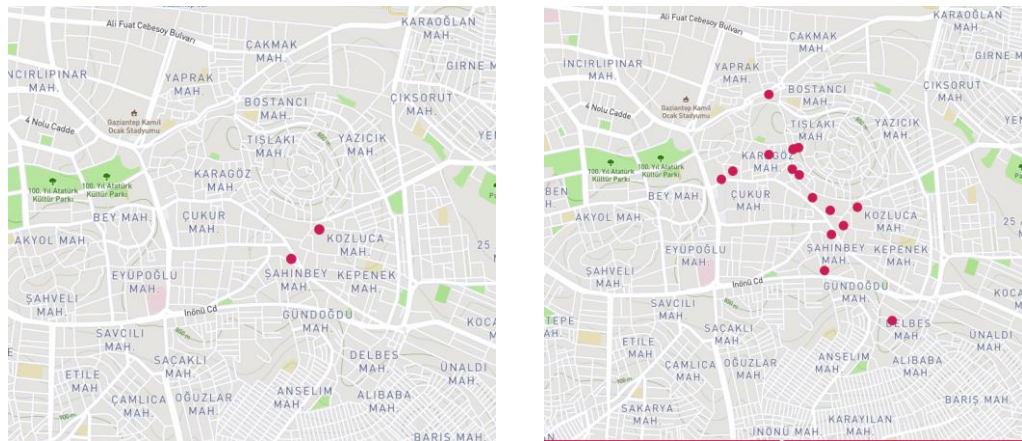

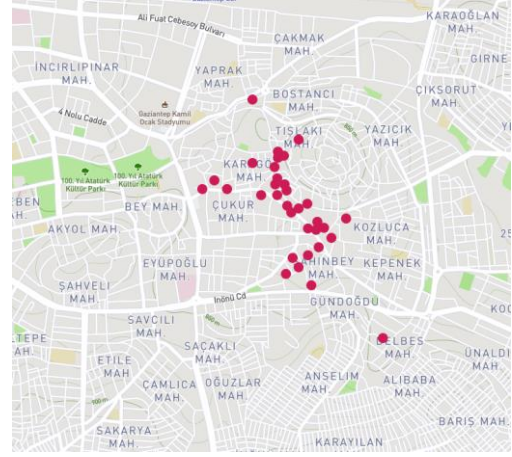
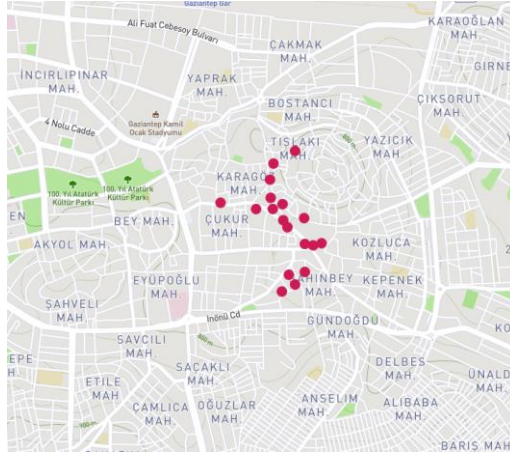
Şekil 5.35 1516-1599 yılları arasında inşa edilen mevcut tüm Antep hanlarının konumunu gösterir harita

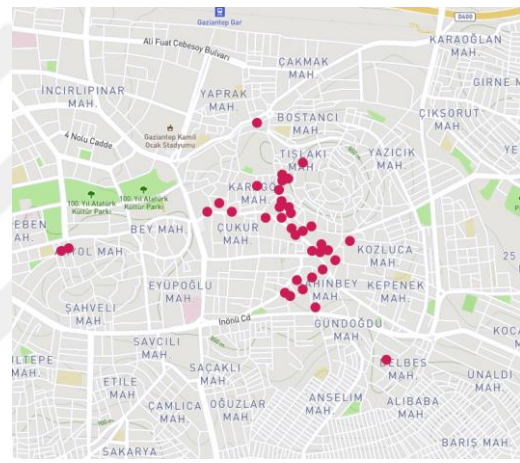
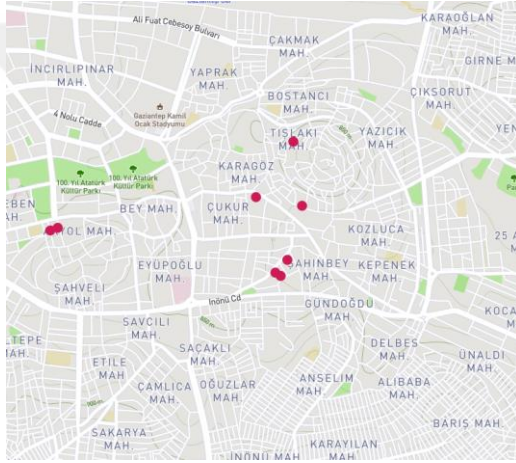
Şekil 5.36 17. Yüzyılda inşa edilen hanların ve 17. Yüzyıl sonunda mevcut tüm Antep hanlarının konumunu gösterir haritalar

Şekil 5.37 18. Yüzyılda inşa edilen hanların ve 18. Yüzyıl sonunda mevcut tüm Antep hanlarının konumunu gösterir haritalar

Şekil 5.38 19. Yüzyılda inşa edilen hanların ve 19. Yüzyıl sonunda mevcut tüm Antep hanlarının konumunu gösterir haritalar

Şekil 5.39 1900-1923 yılları arasında inşa edilen hanların ve 1516-1923 Osmanlı hâkimiyeti boyunca inşa edilen Antep hanlarının konumunu gösterir haritalar

Tarih boyunca Gaziantep, ticaret yollarının kesişme noktasında bulunan konumu nedeniyle bölgede otorite kurmak isteyen güçlerin hedefi olmuştur. Kentin kalesi İmparator Justinianus döneminde 6. yüzyılda inşa edilmiştir. Bir yerleşim bölgesi olarak 12 km. yakınındaki Dülük'ün gölgesinde uzun bir süre kalmış ve asıl önemini 14. yüzyılda Dülük bir deprem geçirip yıkıldıktan sonra kazanmıştır. (Peirce, 2005) Kale çevresinde kurulan şehir bu merkez etrafında gelişim göstermiştir. 16. yüzyılda şehrin çarşısı, dükkan ve imalathaneler açısından zengin olduğu kaynaklarda anlatılmaktadır. Osmanlı hakimiyeti süresince Gaziantep nüfusu pek çok dalgalanma geçirmiştir. Şehrin 1536 ve 1574 tahrir defterleri incelendiğinde görülmektedir ki bu yıllar arasında kayıtlı hane sayısı neredeyse iki katına yükselmiştir. (Canbakal, 2009) Şekil 5.35'teki haritada bu yıllarda inşa edilen şehir hanları görülmektedir. Şehrin Osmanlı hâkimiyetine girişi ve hızla artan nüfusa paralel olarak çok sayıda han inşa

edilmiştir. Hanların Uzun Çarşı denilen güzergâh üzerinde sıralandığını, kaleden şehrin güneyine doğru uzanan bu hattın şehirdeki ticaretin o dönemde kalbinin attığı bölge olduğunu söylemek mümkündür. Şekil 5.35'teki haritada hem günümüzde mevcut olan hem de o dönemde inşa edilmiş ancak günümüzde mevcut olmayan hanlar yer almaktadır.

17. yüzyıl hem Osmanlı Devleti için hem de şehrin o dönemdeki adı ile Ayıntab için pek parlak geçmemiştir. Osmanlı bu yüzyılda çeşitli bölgelerde çıkan isyanlarla mücadeleler etmek durumunda kalmış, uzun süren savaşlar nedeniyle halktan aldığı vergileri artırmış, hem devlet hem halk buhranlı bir dönem geçirmektedir. Bu duruma bağlı olumsuzluklar yaşayan Ayıntab ayrıca 1626'da Halep ve Ayıntab çevresini etkileyen büyük bir deprem geçirmiştir. Yaşanan sıkıntıların şehrin ekonomik hayatını etkilememesi mümkün değildir. Nitekim Şekil 5.36'da 17. yüzyılda şehirde inşa edilen hanları ve yüzyıl sonunda şehirde mevcut bulunan hanları gösteren harita bu tespiti doğrular niteliktedir. Tüm sıkıntılara rağmen bu yüzyılda tespit edilebilen dört adet han inşa edilmiş olması şehrin ticari gücünün de bir kanıtı gibidir. İnşa edilen bu hanlar yine Uzun Çarşı denilen bölgededir. 1648 ve 1671 yıllarında şehri iki kez ziyaret eden Evliya Çelebi ikinci ziyaretinde şehrin büyümüş olduğundan söz etmektedir. Tahrir defterleri incelendiğinde 1640 ile 1680 yılları arasında bir küçülme, sonrasında tekrar bir artış tespit edildiği görülmektedir. (Canbakal, 2009) Buradan anlaşılmaktadır ki şehir 17. yüzyılın ikinci yarısında büyümeye ve gelişmeye devam etmiştir.

18. yüzyıla gelindiğinde icmal defterlerine göre vergi veren hane sayısında azalma olduğu ayrıca nüfus çizelgelerinde 17. yüzyıl sonundan 18. yüzyıl ortalarına kadar olan dönemde şehirdeki fiziksel büyümenin yavaşladığı görülmektedir. (Peirce, 2005) Bu yavaşlık Şekil 5.37'deki 18. yüzyılda inşa edilen hanları gösteren haritadan da anlaşılmaktadır. Bu yüzyıl başkent İstanbul hanlarının en çok sayıda inşa edildiği dönem olarak bilinmektedir. (Gürpınar, 2009) Ancak Ayıntab için aynısını söylemek mümkün değildir.

19. yüzyıl şehirde deri, sabun ve zeytinyağı imalatının ve ihracatının önemli ölçüde gelişim gösterdiği bir dönemdir. Ayıntab'ta bu dönemde 154 ayrı iş kolunun faaliyet gösterdiği bilinmektedir. (Dinler, 2004, Çitçi, 1999) Debbaghane günümüzdeki adıyla Tabakhane isimli bir mahalleye de sahip olması şehrin deri sektöründe

gelişmiş olduğunun bir kanıtı gibidir. Ayıntab'ın güçlü olduğu bir diğer sektör de tekstildir. Hışvahan'ın pamuk imalatında, İki Kapılı Han'ın pamuk, keten dokuma ve sığır derisinde uzmanlaştığı bilinmektedir. 18. yüzyılda duraksayan tekstil sektörü 19. yüzyılda, özellikle de ikinci yarısında yükselişe geçmiştir. 19. yüzyıl şehirde özellikle gayrimüslimlerin söz sahibi olmaya başladığı bir dönemdir. Ayıntab ve çevresindeki kentlere Ermenilerin bu dönemde göç ettiği bilinmektedir. (Özdeğer, 1988) Bir Ermeni olan Kürkçüyan Hanna tarafından yaptırılan ve sabunhanesi de bulunan Kürkçü Hanı ve sabunhanesi ile birlikte inşa edilen Büdeyri Hanı 19. yüzyıl hanlarındandır. 1522'de Dulkadir Eyaleti'ne (Zu'l kadriye), günümüzdeki adıyla Maraş'a bağlı olan Ayıntab kenti 1822'de Halep Eyaleti'ne bağlanmıştır. Bu değişim 19. yüzyılda Halep ile Ayıntab arasındaki zaten güçlü olan ilişkileri daha da artırmıştır. Bu dönemde inşa edilen demiryolları da bu ilişkiyi güçlendiren etmenlerdendir. Şehirdeki bu değişimler ve ticari hareketlilik Şekil 5.38'de görüldüğü gibi 19. yüzyılda çok sayıda hanın inşa edilmesine neden olmuştur. Ancak kale ve çevresinden şehrin güneyine doğru gelişim gösteren aks günümüzde Belediye Caddesi olarak adlandırılan yönde ilerleme göstermiş ve şehrin batısına doğru bir yönelim yapmıştır.

20. yüzyıl başlarında Birinci Dünya Savaşı başlamadan önceki dönemde şehirde inşa edildiği tespit edilebilen hanlardan Deve Hanı ve Bayazhan diğer hanlara oldukça uzak daha batıda bir bölgede konumlanmaktadırlar. Bunlardan Deve Hanı günümüzde mevcut değildir. Günümüze ulaşan Bayazhan'ın konumunun, hanı yaptıran Bey'in hanı, kendi arazisi üzerinde yaptırmak istemesinden dolayı orada inşa ettirdiği bilinmektedir. Bayazhan'ın konumunun şehrin bu yönde gelişmiş olmasına ne ölçüde vesile olduğu bilinemese de şehir daha sonraki yıllarda gelişimini Bayazhan ve çevresinde sürdürmüş, batı yönünde büyümeye ve gelişmeye devam etmiştir.

BÖLÜM 6

SONUÇ

Bu çalışmada Gaziantep şehir merkezindeki Osmanlı Dönemi hanlarından hem günümüze ulaşmış olanlar hem de günümüze ulaşmamış olanlar araştırılmış ve analiz edilmiştir. Tez kapsamındaki süreç Gaziantep'in Osmanlı hâkimiyetine girdiği 1516 yılından yani 16. yüzyıldan başlar, Cumhuriyet Dönemi'ne kadar yani 20. yüzyıl başlarına kadar devam eder. Çalışma kapsamındaki hanlar, tespit edilebilen ya da yaklaşık inşa tarihlerine göre, günümüze ulaşanlar ve günümüze ulaşamayanlar bir arada, tek başlık altında sıralanmıştır. Sıralanan hanlardan günümüze ulaşanlar konumları, tarihçeleri, geçirdikleri dönüşümler, tadilatlar, restorasyon çalışmaları ve mimari betimlemeleriyle ortaya konulmuştur. Günümüze ulaşmayan hanlar ise, isimleri ve yapım zamanları ile sıralamaya alınmış, konum ve tarihçeleri alt başlıklarla açıklanmıştır. Bu sıralama içerisinde aynı yüzyıllarda inşa edilen hanlar hem kendi aralarında, hem çevre kentlerdeki ile başkent İstanbul'daki hanlarla karşılaştırılmak suretiyle, Gaziantep'teki Osmanlı hakimiyeti süresince inşa edilen hanların nasıl bir gelişim izlediği, ilerleyen zamana bağlı olarak mimari üsluplarında nasıl bir dönüşüm olduğu ve bu üslubun hangi yüzyılda ne şekilde değiştiği ve geliştiği ortaya çıkarılmıştır. Hanların dönüşüm ve restorasyon çalışmalarının açıklandığı alt başlık altında, günümüze ulaşan tüm hanların günümüzdeki son durumlarının açıkça ortaya konulmasının yanı sıra Koruma Kurulu arşivindeki tüm belgeler de taranarak arşivdeki hanlar ile ilgili bilgilerin de literatüre kazandırılması sağlanmıştır.

Üslupsal karşılaştırmalar günümüze ulaşan hanlar üzerinden yapılırken, günümüze ulaşmayan hanlar konusunda literatürde olanlarla sınırlı kalınmamış, Ayıntab şeriyeye sicilleri taranarak Altın'ın tez çalışmasında bulunmayan Gaziantep'te inşa edilmiş 19 adet günümüze ulaşmamış han daha tespit edilmiştir. Bu hanların isimleri; Koyun Hanı, Kapan-ı Atik Hanı, Mastaba, Küçük Han, Ahmet Paşa Hanı, Saraçhane, Babacık Hanı, Tesahçı Hanı, Zelli Han, İki Kuyulu Han, Kandilli Hanı-Kandil Çavuş Hanı. Kızgan Hanı, Katırcılar Hanı, Ahmenoz Değirmeni Hanı, Narlıhan,

Kefşeker Hanı, Kazancı Han, Kınacızade Mehmet Ağa Hanı, Bağçe Hanı, Zincirli Han, Deve Hanı, Telbaşer Hanı Kirman, Kebirhan ve Maşer Han'dır. Literatürde daha önceden adı geçen günümüze ulaşmamış hanlar ve bu hanlr ile ilgili ulaşılabilen yeni ayrıntılar çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Tez çalışmasında 20 adet günümüze ulaşmış, 53 adet günümüze ulaşmamış toplam 73 adet han bulunmaktadır. Bunlardan 8 adedi Gaziantep hanı olmalarına rağmen kapsam dışında olmaları sebebiyle ekler bölümünde ayrıca verilmiştir. Bu çalışma ile şehrin söz konusu dönemde oldukça yoğun olan ticari hayatının geçtiği han yapılarından tarihe gömülü kalmış olanların büyük bir kısmının daha gün yüzüne çıkarılması sağlanmıştır.

Bu süreçte inşa edilen Gaziantep hanları hem birbirleriyle hem de aynı dönemde inşa edilen çevre kentlerdeki ve başkent İstanbul'daki hanlarla, aynı süreç içinde değişen mimari üslubun benzerlikleri ve farklılıkları açısından karşılaştırılmıştır. Mimarlık tarihi eğitimi için geliştirilen Timeline Travel uygulaması kullanılarak oluşturulan haritalar ve grafiklerle hanların hangi yüzyıllarda daha fazla sayıda, hangi yüzyıllarda az sayıda inşa edildiği de analizi yapılarak ulaşılan bilgilerdendir. Bir diğer grafik çalışması da hanların ve avlularının tarihsel süreçteki büyüklükleri üzerinedir. Gerek grafiklerin analizi, gerekse yapılan karşılaştırmalar sonucunda görülmüştür ki hanların büyüklükleri tarihsel süreçten bağımsızdır. Ancak hanların büyüklüğü inşa edildiği arsasının büyüklüğü ile orantılı, avlusunun büyüklüğü de hanın büyüklüğü ile orantılıdır. Hanların büyüklükleri ile ilgili olarak hanların fonksiyon farklılıklarından kaynaklanan büyüklük farklılıkları olduğu da söylemek mümkündür.

Bu çalışma ile Gaziantep Osmanlı Dönemi hanlarının plan düzenleri, cephe düzenleri, taçkapıları, kullanılan malzemeleri ve mimari üslupları karşılaştırılırken ortaya konulan tarihsel üslup birliği ile yapım zamanları tespit edilemeyen veya literatürde inşa zamanı hakkında net yorum yapılamayan bazı hanların yapım zamanları hakkında tahminler yapılabilmektedir.

Bu çalışmayla, mevcut literatürde Gaziantep hanlarının tarihsel süreçteki üslupsal değişim ve gelişimiyle ilgili eksikliğin kapatılmış olmasının yanı sıra yapılan araştırmalar sonucunda önceki çalışmalarda yer alan konuyla ilgili bazı yanlışlar da düzeltilebilmiştir. Örneğin Gaziantep'teki tüm tarihi yapıları kapsayan 2015 yılında hazırladığı çalışmasında Altın hanları, avlu sayılarına ve kat sayılarına göre

sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre Gaziantep hanları tek katlı hanlar, iki katlı hanlar ve üç katlı hanlar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Fakat bu sınıflandırmalardaki tespitlerin bazılarının yanlışlığı çalışmamızda gösterilmiştir. Altın'ın tek avlulu tek katlı hanlardanır şeklinde açıkladığı Tütün Han, Koruma Kurulu arşivi belgelerindeki bir sanat tarihi araştırma raporunda da açıklandığına göre özgün halinde tek katlı değil, iki katlı olarak inşa edilmiştir. Altın ayrıca, Büdeyri Hanı için tek avlulu, üç katlı hanlar sınıfındandır ifadesini kullanmıştır. Ancak Büdeyri Hanı üç katlı değil, iki katlıdır. Hanın dıştan üç katlı gibi görünmesinin sebebi çatı duvarlarının yüksek tutulmuş olması ve bu duvarlarda açılmış olan pencerelerdir. Hana bitişik inşa edilmiş olan sabunhanesi, bu çatı arasını sabunların kurutma mekânı olarak kullanmış olup, bu durum fonksiyonel bir ihtiyaçtan kaynaklanmıştır. Benzer bir durum Kürkçü Hanı'nın bitişğinde hanın sabunhanesi olarak inşa edilmiş ve günümüzde Pürsefa Hanı olarak isimlendirilmiş olan yapıda da görülmektedir. Altın'ın çalışmasında Pürsefa Hanı veya Kürkçü Hanı sabunhanesi de yer almamaktadır. Her ikisi de sabunhanesi ile birlikte inşa edilen Kürkçü Hanı ve Büdeyri Hanı giriş dehlizlerinin diğer hanlardan farklı bir düzende 'L' şeklinde olduğu yine bu çalışma ile tespit edilmiştir. Özkarcı'nın çalışmasında da benzer hatalara rastlanılmıştır. Örneğin; Özkarcı'nın tek avlulu ve tek katlı hanlar grubundandır şeklinde açıkladığı Hışvahan'ın vakfiyesinden hanın iki katlı olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Bu hataların giderilmesinden sonra şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Gaziantep hanlarının tamamı iki katlı ve avlulu olarak inşa edilmiş ve çoğunlukla yolcu hanı fonksiyonlu yapılardır. Osmanlı hâkimiyetinin ilk zamanlarındaki hanlarda bile tek katlı olanına rastlanılmaz. 20. yüzyıl başında inşa edilmiş bir ticaret hanı olan Kumruoğlu Hanı dışında şehirde üç katlı hana da rastlanılmamıştır.

16. yüzyıl ve 19. yüzyıl Gaziantep'teki han inşaatlarının en fazla olduğu iki dönem olarak tespit edilmiştir. Bunun sebebini 16. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine giren Ayıntab'ın yaşadığı kimlik değişimine ve hızla artan nüfus sonucunda şehrin yapılaşmasındaki hızlı büyümeye bağlamak mümkündür. 19. yüzyıl ise yine Ayıntab için nüfusun özellikle de Ermeni nüfusunun hızla arttığı, ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı bir dönemdir. Zeytinyağlı sabun ticareti büyük önem kazanmış, inşa

edilen hanların bir kısmının yanına sabun imalatı da yapılan sabunhaneleri inşa edilmiştir. Yüzyıllardır şehirde inşa edilen yolcu hanlarının yanı sıra misafir hanlarının, ticaret hanlarının da inşa edildiği bir dönem olması itibariyle şehirdeki han inşaatı sayısı diğer dönemlere oranla en fazladır. 19. yüzyılda Ayıntab'ın Halep Eyaleti'ne bağlanması da bölgedeki ticareti yoğunlaştıran etkenlerdendir.

Gaziantep hanlarının çevre kentler ve başkent hanlarıyla örtüşen üslupsal özellikleri dışında plan düzeni, malzeme, cephe düzeni ve taçkapılarının özellikleri açısından da Osmanlı hakimiyeti altında bulunduğu süre içinde değişen yüzyıllarda değişimler ve gelişimler gösterdiği görülmüştür. Bu tespitler ile Gaziantep hanlarının mimarisine bakılarak hanların inşa edildiği ya da onarım gördüğü dönemler ile ilgili fikir sahibi olmak ve yorum yapmak mümkün olmuştur. Gaziantep'teki Osmanlı hâkimiyeti süresince inşa edilen ve günümüze ulaşmış 20 hanın bu süreçte geçirdiği değişimler birbirleriyle karşılaştırılarak aşağıda özetlenen üslupsal değişimler ortaya çıkarılmıştır.

16. yüzyılda inşa edilen Gaziantep hanlarının plan düzeninde kayadan oyma mağara şeklinde ahırlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kayadan oyma ahırlar, yöreye özgü bir uygulamadır ve 18. yüzyıldan itibaren rastlanılmaz. Eğer Gaziantep'te bir hanın kayadan oyma mağarası bulunuyorsa bu durum hanın yapım zamanı ile ilgili bilgi vermektedir. Uygulamadaki bu değişikliğin daha ilkel olandan daha ileri tekniğe doğru değişim gösterdiği sonucu çıkarılabilir. Mağarasının yanı sıra yine 16. yüzyıl Gaziantep hanlarında rastlanılan diğer bir özellik hem oturduğu plan düzleminin hem de avlusunun düzgün dikdörtgen gibi kalıp bir formda oluşudur. Formdaki bu kalıp anlayışın yanında taçkapının konumunun plan düzleminde cephenin ortasında yer alması dönemsel bir özelliktir. 16. yüzyıl Gaziantep hanlarının bir diğer özelliği de cephesindeki sadeliktir. Hanların zemin katlarında taçkapılar dışında açıklıklara rastlanılmaz. Zemin katta açıklıklar avluya dönük şekildedir. Cepheden birkaç metre önde ve genellikle siyah beyaz taş işçiliğine sahip taçkapılar cephenin hem formu ile hem bezemesi ile önde olan yapı elemanıdır. Taçkapılar yörede bol bulunan ve yerel adıyla keymık taşı denilen beyaz renkli kesme taş ve siyah renkli yerel adıyla karataş denilen bazalt kullanılarak siyah beyaz bir taş işçiliğiyle yapılmaktadır. Taçkapılar sade cephede bezemesi ile öne çıkan tek ayrıntıdır. Taçkapıların bu özelliği 20. yüzyılda önemi artan dış cephe mimarisinin

uygulanmasından dolayı artan cephe hareketliliğine kadar devam etmiştir. Diğer bir ayrıntı ise 16. yüzyılda Gaziantep hanlarının taçkapılarının hem plan düzleminde hem cephede kademe yaparak öne çıkmasıdır. Bu kademeler öne doğru, birkaç metreye kadar olabilmektedir. Örneğin Hışvahan 16. yüzyılda külliye içerisinde inşa edilmiş bir handır. Ancak 1822’de yaşanan Gaziantep depreminden sonra büyük bir onarım geçirdiğinden 19. yüzyıl mimari üslup özelliklerini de taşır. Hışvahan’ın kayadan oyma ahır 16. yüzyıl Gaziantep hanlarının mimari üslubudur. Bu yüzyılda dış cephede yalnız taçkapı bulunmaktadır, henüz dükkanlara rastlanılmaz. Sonradan inşa edildiği düşünülen dükkanların günümüzde, hanın taçkapısı ile aynı yüzeyde olmasının sebebi, 16. yüzyılda inşa edilen hanların taçkapılarının hanın cephesinden birkaç metre önde, kademeli inşa edilmeleridir. Sonradan yapılan bu dükkanların taçkapısının kademesine oturtulmuş olması sebebiyle aynı yüzeyde oldukları düşünülmektedir. Dükkanların derinliğinin az oluşu da bu düşünceyi destekler niteliktedir.

17. yüzyılda Gaziantep hanlarının genel planında ve avlularında 16. yüzyılda görülen düzgün dikdörtgen formun değiştiği görülmüştür. 17. yüzyıl hanlarında genel plan ve avlu planı deforme olmuş ve düzgün olmayan dörtgenlere dönüşmüştür. Bu yüzyılda başkent hanları topografyaya uyum sağlamış, uygulandığı araziye, arazinin konumuna, şekline, sokağına, caddesine, eğimine göre biçimlenmiş planlara sahiptir. Bu dönemde Gaziantep’te inşa edilen hanlar oldukça az sayıdadır. Bu nedenle genelleme yapmak güç olsa da bu yüzyıldan günümüze ulaşan Yüzükçü Hanı planı incelendiğinde bu hanlara benzer şekilde bir forma sahip olduğu yani hem avlusunun hem genel planının düzgün olmayan dörtgen şeklinde olduğu görülmüştür. Bu örneğe bakıldığında üsluptaki değişimin paralel şekilde seyretmiş olduğu görülmektedir. Cephedeki sadelik, zemin katta taçkapı dışında açıklığın bulunmayışı, ahırların kayadan oyma mağara şeklinde oluşu gibi özellikler bu yüzyılda da devam etmektedir.

18. yüzyıldan itibaren Gaziantep hanları bulunduğu arsanın konumuna uyum sağlamış, ona göre şekillenmiştir. Farklı olarak daha önceki dönemlerde zemin katlarda taçkapı dışında herhangi bir açıklığa rastlanılmazken, 18. yüzyıldan itibaren inşa edilen hanların sokak cephelerinde dükkanlar bulunmaktadır. 18. yüzyıl Gaziantep hanları da tıpkı 17. yüzyılda olduğu gibi az sayıda inşa edilmiştir. Bu

yüzyıldan günümüze ulaşan Mecidiye Hanı birçok yönüyle önemli bir örnektir. 18. yüzyılda han mimarisinde hem avlu cepheleri hem de dış cepheler hareket kazanmaya başlamıştır. Hareketlilik hem farklı malzemelerin birlikte kullanımı, hem zemin kat avlu cephelerinde revak uygulamaları biçimindedir. Mecidiye Hanı'nın zemin katında ise revak bulunmaz. Ancak Mecidiye Hanı'nın zemin katında diğer hanlarda rastlanılmayan bir uygulama bulunmaktadır. Hanın zemin katında revak benzeri bir uygulama yapılmıştır. Bu uygulama revakların kemer gözü açıklıkları gibi olması gereken yerde, açıklıkların birer eyvan biçiminde uygulanmış olmasıdır. Bu farklı uygulama 18. yüzyılda yaşanan mimari üsluptaki değişime Gaziantep'teki hanların da adapte olmaya başladığına bir işaret olarak kabul edilebilir. Ancak daha sonraki yüzyıllarda Gaziantep'te inşa edilen hanların zemin katında da revaka rastlanılmadığı tespit edilmiştir. 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl Osmanlı han mimarisinde zemin katlarda revak kullanılırken bu uygulamaya Gaziantep hanlarında, Hışvahan dışında rastlanılmaz.

Başkent İstanbul'da 18. yüzyıldan itibaren hanların avlusundaki revakların kemer formunda önceki dönemlerdeki gibi sivri kemerlerin değil yuvarlak kemerlerin uygulandığı görülmektedir. Oysa Gaziantep'te Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen günümüze ulaşmış hanların tamamında revakların sivri kemerli olduğu görülmüştür. Başkentte bu dönemden itibaren uygulanmayan sivri kemerli revakların Gaziantep'te uygulanmaya devam etmiş olmasının ve yuvarlak kemere geçiş yapılmamış olmasının sebebi sivri kemerin sağladığı strüktürel avantajın yeğlenmesi ya da sonraki restorasyonlarda sivri kemerin kullanılması olmalıdır.

Hem avlu cephesinin hem de dış cephenin önem kazandığı bir yüzyıl olan 18. yüzyılda Gaziantep hanlarının dış cephesinde uygulanan dükkanlar, dış cephede bir hareketlilik başladığına işarettir. Dış cephedeki dükkanlar ve dükkanların arkasında bulunan avlu cephe odaları sebebiyle hanların giriş dehlizleri de uzamıştır. Bu yüzyıldan itibaren inşa edilen veya daha önceki dönemlerde inşa edilmesine rağmen bu yüzyıldan sonra onarım geçiren hanların dış cephelerinde dükkanlar bulunmaktadır.

18. yüzyıldan itibaren mağara biçiminde ahır yapımının da sona erdiği gözlemlenmiştir. Bu yüzyıldan itibaren Gaziantep hanlarında geniş açıklıkların tonozlar ve kemerlerle geçilmeye başlanmasıyla geleneksel bir üslup olan kayadan

oyma mağara şeklindeki ahırların yerini iki veya üç sahınlı, taşıyıcı ayaklar ve kemergözleriyle taşınan beşik tonoz veya çapraz tonoz örtülü ahırlar almıştır. Mecidiye Hanı'nda ilk defa denendiği düşünülen sahınlı ahır uygulaması dikkat çekicidir. Bu döneme kadar ahır yapılarının kayadan oyma uygulanıyor olması, Mecidiye Hanı'nı bu özelliği ile de özelleştirmiştir. Ancak bu hanın ahırındaki uygulama yine de başkent hanlarındakilerden farklıdır. İstanbul hanlarında kemergözü açıklıkları ile oluşturulan sahınlar Mecidiye Hanı'nda sahınların arasına duvarlar örülerek uygulanmıştır. Bu şekilde inşa edilen ahır uygulaması da Gaziantep hanları içinde tektir. Daha sonraki dönemlerde inşa edilen hanların ahırları ne mağara biçiminde ne de bu şekildedir. Bu yüzyıldan sonra Gaziantep hanlarının ahırları da başkent hanlarındaki gibi kemergözü açıklıkları ile oluşturulan sahınlar biçimindedir.

Başkent hanlarında olduğu halde Gaziantep hanlarında rastlanılmayan bir diğer özellik de dış cephede görülen iki farklı malzeme ile örneğin kesme taş ve tuğla ile veya iki farklı renk kesme taş ile oluşturulmuş taş sıralarıdır. Bu taş sıraları bazı hanlarda tüm cephe yüksekliğince uygulanmıştır. Benzer uygulamalar avlu cephelerinde de vardır. Gaziantep hanlarında ise dış cephede bu tarz bir uygulamaya rastlanılmazken örneğin bir 19. yüzyıl yapısı olan Şeker Hanı'nın avlu cephelerinde yerden zemin kat açıklıklarının kemer hizasına kadar siyah beyaz taş sıralarına rastlanılmıştır. İstanbul'da hanların en fazla sayıda inşa edildiği dönem olarak bilinen 18. yüzyılda Gaziantep hanları, üslup olarak başkent hanlarını geriden takip etmektedir.

Gaziantep hanlarının plan düzeni incelendiğinde dikkat çeken bir diğer özellik de ahırlarının konumudur. Günümüze ulaşan 20 hanın içerisinde iki istisna hariç tüm hanların ahırları taçkapısının karşısındaki kanatta konumlanmıştır. Ahırların bu konumunun özellikle girişten uzakta ve avlu içindeki sirkülasyonu rahatlatmak adına uygulanmış olabileceği düşünülmektedir. Bu özellik yüzyıllar içerisinde değişen bir durum olmamakla birlikte yörenin han mimarisindeki üslubuna yönelik bir tespittir. İstisnayı oluşturan iki han Mecidiye Hanı ve Millet Hanı'dır. Mecidiye Hanı'nın günümüzde mevcut iki giriş kapısında da anıtsal bir taçkapı özelliği bulunmaz. Millet Hanı'nın taçkapısı ise tadilatlarla yerinin değiştirildiği bilinen bir kapıdır. Her iki hanın da yüzyıllar içindeki tadilatlarından önce, özgün planlarında, taçkapılarının konumunun ahırın olduğu kanadın karşısında olabileceği düşünülmektedir.

Geç dönem Osmanlı mimarisinin başladığı dönem olarak anılan 19. yüzyıla gelindiğinde başkent hanlarında ilk yıllarda 18. yüzyıl üslubu aynı şekilde devam etmiştir. 19. yüzyıl başkent hanları ve Gaziantep hanları plan düzeni olarak karşılaştırıldığında ortak bir özellik dikkati çeker. 17. yüzyıldan itibaren düzgün dikdörtgen formunu kaybeden han planları ve avluları 18. yüzyılda da aynı şekilde uygulanmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise han planları değişmezken avluların planları yeniden 16. yüzyıl hanlarındaki gibi düzgün dikdörtgen şeklinde uygulanmıştır. Yani hanların genel planı topografyaya uyum sağlamaya devam etmiş ancak iç avlu cephelerinin düzgün olması önem kazanmıştır. Bu uygulama hem başkent hanlarında, hem Gaziantep hanlarında görülmektedir. Ayrıca 19. yüzyılda başkent hanlarında kat sayılarının arttığı görülürken Gaziantep hanları iki katlı olarak inşa edilmeye devam etmiştir.

Başkent hanları ile Gaziantep hanları karşılaştırıldığında tarihsel süreçten bağımsız olarak görülen bir diğer üslup farklılığı, hanların üst katlarının üst örtülerindedir. Başkent hanlarının üst örtüleri kubbe veya tonoz örtülü iken Gaziantep hanları yerel bir üslup özelliği ile kiremit kırma çatı şeklindedir. Günümüze ulaşanlar arasında bir han bu özelliğe istisna oluşturur. Bu han bir 19. yüzyıl hanı olan Millet Hanı'dır. Millet Hanı'nın üst örtüsü diğer Gaziantep hanlarında olduğu şekilde kiremit örtülü kırma çatı şeklinde değil, Abdülhamid Albümleri'ndeki fotoğraftan anlaşıldığı kadarıyla düz teras biçimindedir. Ayrıca ahır bölümünün üzerine denk gelen kısımda bir de aydınlatma feneri mevcuttur. Bu üst örtü biçimi ve aydınlatma feneriyle Millet Hanı Gaziantep'teki tek örnektir.

19. yüzyıl'a gelindiğinde Gaziantep hanlarında bu döneme kadar inşa edilen yolcu hanlarına ek olarak misafir hanları, ticaret hanları, sabunhaneler gibi farklı fonksiyonları da olan hanlar inşa edilmeye başlanılmıştır. 19. yüzyıl, Ayıntab'ta hızla artan nüfus ve yoğun ticari faaliyetler sebebiyle büyümenin yaşandığı bir dönemdir. Bir Ermeni olan Kürkçüyan Hanna'nın yaptırdığı Kürkçü Han ve sabunhanesi Pürsefa Han, Büdeyri Han ve sabunhanesi ile Sabuncu Han 19. yüzyılda Ayıntab'ta inşa edilmiş 18 adet handan sabunhanesi de bulunan üç tanesidir. Büdeyri Hanı, Kürkçü Hanı ve Sabuncu Han inşa edildikleri dönemin fonksiyon ihtiyacına uygun olarak yapılmışlardır. Bu ihtiyaç Gaziantep'te bu dönemde sabun imalatının ne denli

önem kazandığının ve yoğunlaştığının bir göstergesi olup, sabunhaneleri ile birlikte inşa edilen bu hanlar da bunun bir sonucudur.

20. yüzyıla gelindiğinde ise Gaziantep hanlarında en belirgin değişim han cephelerinde görülmüştür. 20. yüzyılda başkent İstanbul'da şirket kavramının ortaya çıkmasıyla ve yeni kurulan çok sayıda şirketin ihtiyacına bağlı olarak büro hanları yapılmaya başlanılmıştır. Yeni ortaya çıkan bu ihtiyacın karşılanması için inşa edilen hanların mimarisi de bu değişikliğe bağlı olarak değişmiştir. Şehir merkezlerindeki hanların kat yükseklikleri artarken, üzeri açık avluların ve iptal olan revakların yerini üzeri örtülü holler ve koridorlar almıştır. Avluların üzerinin örtülmesiyle dış cephelere yönelen açıklıklar cephelerde hareketliliği artırmıştır. 20. yüzyıl başında inşa edilen Gaziantep hanlarına bakıldığında Cumhuriyet dönemine kadarki 20-25 yıllık süreçte çok sayıda han inşa edilmediği görülmektedir. Bu dönem hanlarından günümüze ulaşan az sayıda han içerisinde Bayazhan Gaziantep'in bu dönem han mimarisi hakkında fikir vermektedir. Bayazhan'ın avlusu başkent hanları gibi örtülü değildir. Bayazhan'ın avlusu etrafındaki dört kanadın ikisi birbirine simetrik, üst katı revaklı 19. yüzyıl ve öncesindeki hanlar gibi tipik bir yolcu hanı niteliğindedir. Tek katlı güney kanadını hanın ahırını oluşturur. Ancak ön cephesinde bulunan kuzey kanadı avludan bağımsız, kendi içinde merdivenleri olan, üzeri örtülü geniş bir koridora sahip yapıdadır. Özellikle bu kanadın hem iç düzeni, hem dış cephesi başkent hanlarının üslubuna yakındır. Hanın dış cephesi önceki dönem hanlarından oldukça farklı bir üslupta, oldukça hareketlidir. Gaziantep'te 20. yüzyılda inşa edilen bir hanın bu özellikleri, şehirdeki han mimarisinin aynı dönem başkent hanlarının mimari üslubu ile bütünüyle örtüşmesine de yaklaşmaya başladığını göstermektedir. Merkez ile taşra arasındaki üslup farklılıklarının azalmaya başladığı söylenebilir.

Çalışmada günümüze ulaşan hanlardan yapım zamanı tespit edilemeyen tek han Çekirdekçi Hanı'dır. Çekirdekçi Hanı literatürde Emirali Hanı'nın diğer bir adı olarak anılmaktadır. Ancak ön cephesi dışındaki kısımları günümüze ulaşamayan hanın varlığı ve Emirali Hanı ile bitişik nizamlı konumu bu çalışma ile açıklanmıştır. Yalnız ön cephesine bakılarak değerlendirilirse cephedeki dükkanlar bir 19. yüzyıl yapısı olduğunu düşündürmektedir. Ancak daha önceki bir zamanda inşa edildiği halde, 19. yüzyılda geçirdiği onarımlar nedeniyle cephesine dükkanlar eklenen Hışvahan ya da Tütün Hanı gibi hanların varlığını unutmamak gerekir. Bazı hanların

farklı dönemlerde geçirdikleri onarımlar nedeniyle farklı yüzyıl özelliklerini bir arada taşıyor olması inşa tarihleri hakkında soru işaretleri yaratmıştır. Tütün Hanı literatürde bir 18. yüzyıl hanı olarak geçmektedir. Ancak bu çalışma ile ortaya çıkartılan tarihi süreçteki üslupsal dönüşümler açısından hanın yapım zamanı değerlendirildiğinde mimari üslup özelliklerinin 16. yüzyıla kadar uzandığı görülmüştür. Literatürde Tuz Hanı'nın yapım zamanı ile ilgili de belirsizlikler vardır. Hanın adının 16. yüzyıl Ayıntab şeriyeye sicillerinde geçtiği, 17. yüzyılda şehri ziyaret eden Evliya Çelebi'nin şehirde iki adet Tuz Hanı'nın varlığından söz etmesi gibi bilgiler ile hanın mimari üslubunun 19. yüzyıl Gaziantep hanlarına benzer olması çelişkiye sebep olmaktadır. Çünkü 16. yüzyıldan 17. yüzyıl başlarına kadar olan süreçte inşa edilen hanlar plan düzeni olarak incelendiğinde ahır bölümlerinin mağara biçiminde olduğu görülmektedir. Tuz Hanı'nın ahır ise iki sahnalı ve tonoz örtülüdür. Ayrıca 16. ve 17. yüzyıl Gaziantep hanlarında dış cephelerde henüz dükkânlar rastlanılmaz. Han, hem cephesindeki dükkânların varlığı, hem de plan özellikleri bakımından tipik 19. yüzyıl Gaziantep hanlarının plan şemasına sahiptir. Ayrıca günümüzdeki Tuz Hanı, Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği iki Tuz Hanı'ndan biri değildir.

Bu çalışma ile Gaziantep'teki Osmanlı hâkimiyetini kapsayan süreçte şehir merkezinde inşa edilen hanlara ait tüm bilgilerin güncellenmesi sağlanmıştır. Bu hanlarla ilgili tarihe gömülü veya arşiv belgelerinde saklı kalmış bilgiler ortaya çıkarılmış, mevcut literatürde eksik ya da yanlış olduğu tespit edilen veriler düzeltilmiştir. İkincil kaynaklardan derlenen ve birincil kaynaklardan yeni ortaya çıkarılan tüm bilgiler ve detaylar değerlendirilmiştir. Bu bilgiler ve detaylar ışığında ele alınan hanlar, hem kendi aralarında hem de çevre kentler ve başkent İstanbul hanları ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar ile 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar inşa edilen Gaziantep'teki Osmanlı Dönemi hanlarının bu süreçteki mimari üslubunun geçirdiği dönüşüm ortaya koyulmuş ve bu üslubun dönemin mimari eğilimleri ile ne ölçüde paralel olduğu irdelenmiştir.

Bu çalışmanın hanlar ile ilgili yapılan diğer tez çalışmalarından farklı olan en önemli özelliği Osmanlı hakimiyeti süresince inşa edilen hanların mimarisinin tarihsel süreç içinde ele alınıp analiz edilerek, 16. yüzyıldan başlayıp 20. yüzyıla kadar her geçen yüzyılda hanların mimari üslubunda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin ortaya

koyulmuş olmasıdır. Ayrıca Timeline Travel adlı web tabanlı mimarlık tarihi eğitimi aracının akademik alanda ilk uygulamalarından birini hayata geçirerek oluşturulan haritalar ve çizilen grafikler yardımıyla analizler yapılarak o dönemin en önemli ticari yapılarından olan han yapılarının, şehrin tarihi ile ne açılardan örtüştüğü irdelenmiştir. Bir diğer önemli katkı da literatürde isimleri geçmeyen 19 adet günümüze ulaşmamış Gaziantep şehiriçi hanının ulaşılabilen detaylarıyla birlikte gün ışığına çıkartılmış olmasıdır. Böylece bu çalışmanın Gaziantep'in Osmanlı Dönemi'ne ait mimari mirasının korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkısının olması umulmaktadır.

KAYNAKLAR

Acioğlu, S. 2012. 137 nolu Ayıntab şeriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Ağar, C. 2005. Bayazhan restorasyon raporu. Koruma kurulu raporu no 3163, sa.1.

Ağar, P. 2009. Gaziantep (Hışvahan) Lala Mustafa Paşa Hanı ve koruma sorunları, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, FBE.

Altın, A. 2015. Gaziantep türk islam mimarisi (eyyubilerden cumhuriyete). Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, SBE. Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı.

Arıkan, M. 2017. 12 nolu Ayıntab şeriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Armağan, A. 2014. XVII. yüzyıl güneydoğu anadolusunun dinî-sosyal hayatından bir kesit: antep mevlevîhanesi, Makale.

Arslan, İ. 2012. 166 nolu Ayıntab şeriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi. Kilis: Kilis Üniversitesi, SBE.

Arslantaş, H.A., 1997. Antep'in 141 numaralı h. 1261-1270 tarihli şeriyye sicilinin transkripsiyon ve kataloğu. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, SBE.

Aslanapa, O. 2004. Osmanlı devri mimarisi. Ankara: İnkılap Kitabevi, Anka Basım.

Atalar, A. 2004. Osmanlı dönemi antepevleri. 1. Baskı, İstanbul: Merinos Halı.

Ayverdi, E. H., Yüksel, İ. A. 1976. İlk 250 senenin osmanlı mimarisi. İstanbul: Baha Matbaası, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü.

Bakırcı, M. 2015. 125 nolu Ayıntab şeriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

- Bebekoğlu, S. 2013. Koruma kurulu teknik izah raporu no 5456, sa.7.
- Benli, G. 2007. İstanbul tarihi yarımada'da bulunan han yapıları ve avlulu hanların koruma sorunları. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, FBE.
- Birlik, M. 2011. 158 numaralı Ayıntab şer'iyye sicili'nin tanskripsiyonu ve değerlendirilmesi H.1318–1325 / R.1316–1323 / M.1900–1907, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.
- Bozkurt, H. 2002. Gaziantep 17 numaralı şer'iyye sicili. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canbakal, H. 2009. 17. yüzyılda Ayıntab osmanlı kentinde toplum ve siyaset. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Candemir, H. 1981. Millet han. Rapor, Koruma Kurulu Arşivi no 5231 sa.35.
- Cezar, M. 1985. Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmaret Sistemleri, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çakır, İ.E. 2015. 16. yüzyılda Ayıntab şehri. 1. Baskı, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Çalışkan, A. 2011. 159 numaralı Ayıntab şer'iyye sicilinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi (H.1319-1323, M.1903-1907; Sayfa 1-242), Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.
- Çam, C. 2008. 11 nolu Ayıntab şer'iyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kars: Kafkas Üniversitesi, SBE.
- Çam, N. 2006. Türk kültür varlıkları envanteri Gaziantep 27. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çavdaroğlu, M. 2013. 61 nolu Ayıntab şer'iyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.
- Çetin, M. 2001. Tarihsel açıdan gaziantep'in kentsel gelişimi. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, FBE. Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.

Çınar, H. 2000. 18. yüzyılın ilk yarısında ayıntab şehrinin ekonomik durumu. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE.

Darka, S. 2003. 15. ve 19. yüzyıl Ankara hanlarında işlevsel dönüşümler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Demir, E. 2013. 148 nolu Ayıntabşerriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Dinler, Z. 2005. Gaziantep'te Bayazhan'ın korunması ve restorasyonu. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, FBE.

Eravşar, O. 2002. Gaziantep tuzhanı (maarif hanı). Konya: Selçuk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi.

Erkmen, A. 2005. 156 numaralı Ayıntab şerriyye sicili'nin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi (h.1312-1314; SAYFA 167-250, 1-93, 1-8), Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Erol, F.B. 2013. İstanbul vakıf hanları ve koruma sorunları. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, FBE.

Göğüş, M.O. 1997. İlk insanlardan bugüne çeşitli yönleriyle gaziantep. Ankara: Cihan Ofset.

Güdeloğlu, A. 2013. 131 nolu şer'iyeye sicil defterine göre gaziantep'in kültürel sosyal ve ekonomik durumu. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, SBE.

Güner, H. 2006, 21 nolu Ayıntab şerriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Üniversitesi, SBE.

Güran, C. 1978. Türk hanlarının gelişimi ve İstanbul hanları mimarisi. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Gürpınar, L. 2009. Tarihi yarımada, Hanlar Bölgesi'ndeki avlulu hanların incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, FBE.

Güvenç, B. 2015. 45 nolu Ayıntab şeriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, SBE.

Güzelbey, C.C. 1960. Gaziantep'te yapıcılık. *Gaziantep Kültür Dergisi*, 5.

Güzelbey, C.C. 1966. Gaziantep şer'i mahkeme sicilleri. Cilt 153 ila 160. (Milâdî 1886 ilâ 1909), I, Gaziantep.

Güzelbey, C.C. ve Yetkin, H. (1970). Gaziantep şer'i mahkeme sicilleri'nden örnekler. Cilt 82, Milâdî 1729-1825, Gaziantep.

Hillenbrand, R. 2005. İslam sanatı ve mimarlığı. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=84775&start=30> 09.07.2017.

[http://www.gaziantepsirehanhotel.com.tr/galeri.16.tr.html#prettyPhoto\[galery12\]/0/](http://www.gaziantepsirehanhotel.com.tr/galeri.16.tr.html#prettyPhoto[galery12]/0/) 09.07.2017.

<http://www.gezigurmeguzellik.com/2012/02/bir-tarih-mozagigi.html>. 09.07.2017.

<http://www.kahveciseddarbey.com.tr/tarihi-gumruk-hani> 10.07.2017.

<http://www.radikal.com.tr/hayat/geleneksel-antepi-arayanlara-sirehan-1154918/> 10.07.2017.

İlter, İ. 1969. Tarihi Türk hanları. Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü, KGM Matbaası.

Kahraman, M. 2013. Şeker han fotoğrafları. Koruma Kurulu Arşivi no 10314.

Kahraman, M. 2014. Lala Mustafa Paşa külliyesi, susamhane. Sanat Tarihi Raporu, Koruma Kurulu Arşivi, no 1290.

Karadayı Yenice, T. 2017. Performance-Based Evaluation of the Reuse of Historic Buildings for Cultural Sustainability, ICSD International Conference on sustainable Development, Sarajevo.

Karagöz, S. 2012. 1 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri transkripsiyonu, Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Üniversitesi, SBE.

Karakuş, H. 2006. 121 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, SBE.

Karasakal, M. 2010, 109 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Kartal, M. 2014. 20 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Keleş Usta, G. 1994. Anadolu osmanlı dönemi mimarisinde mekân analizi, han ve kervansaray yapılarında uygulama. Doktora Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, FBE.

Koroğlu, İ. 2009. 131 nolu gaziantep şerhiye sicilinin değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, SBE.

Kuban, D. 2014. Türkiye’de kentsel koruma. 5. Basım. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kuban, D. 2016. Osmanlı mimarisi. 2. Basım, İstanbul: Yem Yayın, Mas Matbaacılık.

Kurt, A. 2013. 99 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Kuzucu, S. 2006. 123 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Küçükdağ, Y., Çam, N. 2000. Osmanlı döneminde gaziantep sempozyumu, Hazırlayan: Gaziantep Üniversitesi, basım Gaziantep Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü.

Küçükdağ, Y., Çam, N. 2000. Osmanlı döneminde gaziantep sempozyumu. Hazırlayan: Gaziantep Üniversitesi, Basım Gaziantep Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü.

Külek, A. 2010. 71 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE.

Mersinligil, Ö. 1997. Şirehan fotoğraf albümü. Koruma Kurulu Arşivi, no 9695.

Narinç, Ö. 2010. 64 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kilis: Kilis Üniversitesi, SBE.

Özbeş, K., Ergun, Z. 2014. Millet Han, Kurul Kararı. Koruma Kurulu Arşivi no 5244 sa.3.

Özcan, A. 1996. Türkiye diyanet vakfi islam ansiklopedisi. İstanbul, 13.

Özdeğer, H. 1988. Onaltıncı asırda ayıntab livası. Cilt: 1, İstanbul: Bayrak Matbaacılık.

Özel, N. 2006. 23 nolu Ayıntab şerhiye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Üniversitesi, SBE.

Özharat, S.Z. 2014. IV. Mehmed döneminde Ayıntab şehrinin sosyal ve ekonomik tarihi (1648-1687). Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, SBE.

Özkarcı, M. 1987. Gaziantep il merkezinde bulunan hanlar. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, SBE.

Özkarcı, M. 1997. Gaziantep’de dört han. *Vakıflar Dergisi*, 26, Ankara.

Özpalabıyıklar, S. 2007. Dört yanı dağlar bağlar. 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Gaziantep İl Yıllığı, 2002.

Peirce, L. 2005. Ahlak oyunları 1540-1541 osmanlı’da Ayıntab mahkemesi ve toplumsal cinayet. İstanbul: Tarih Vakfı.

Pekcan Işık, M. 1998-2002. Koruma kurulu teknik izah raporu no 1630, sa.13.

Pekcan Işık, M. 2005. Koruma kurulu arşivi tütün han projesi, pdf no 1226.

Say Özer, Y. 1996. Ticaret mekânlarının oluşum ve gelişim ilkelerinin incelenerek tipolojik açıdan sınıflandırılması. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

Subaşı, E. 1972. Gaziantep kent bütünü analitik etüdüleri. Ankara: İller Bankası.

Şahinbey Belediyesi, 2017. Tarih şahinbey'le yeniden canlanıyor. Gaziantep

Şıvgın, H. 1997. 19. yüzyılda gaziantep. Ankara: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi.

Tarihi Gümrük Hanı Facebook Sayfası.

Tekin, K.H. 2013. Osmanlı hakimiyeti döneminde halep şehrinde ticari yapılanma. *International Journal of Social Science*, **6(8)**, 681-698.

Toğrul, N. 2010. 129 nolu Ayıntab şeriyeye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi: Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Uğur, H. 2004. Geleneksel şehirsal mekanlar, değerlendirme ve korunma bağlamında sistematik yaklaşım. Doktora Tezi. İstanbul: Gaziantep Örneği, İTÜ.

Ünlü, N. 2017. 42 nolu Ayıntab şeriyeye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

V.G.M.A., Defter No:578, Sayfa No:166, Sıra No:40, Osmanlı Devleti Arşivi AE, SAMD. III 190/18375.

www.gaziantepozel.com, 19.06.2017.

www.payas.bel.tr/sayfa.php?idno=11 19.09.2017 tarihinde ziyaret edilmiştir.

www.turkeycentral.com 15.07.2018 tarihinde ziyaret edilmiştir.

Yakar, H.İ. 2015. II. Abdülhamit albümlerinde ayıntab, rumkale ve halfeti. Ankara: Şehitkâmil Belediyesi Kültür Yayını, Dumat Ofset Matbaa.

Yazgan, G. 2005. Gaziantep Ticaret Hanları ve Şeker Hanı Güleç Evi Restorasyon Önerisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, FBE

Yetkin, H. 1973. *Gaziantep Kültürü Dergisi*, **13**.

Yetkin, H. 1997. Emirali han, mevcut durum raporu ve fotoğrafları. Koruma kurulu arşivi no 8063.

Yıldırım, H. 2012. H. 980/M. 1572 tarihli 166 numaralı aynta Ayıntab b şeriyye sicili'nin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Yıldırım, M.A. 2006. 152 nolu Ayıntab şeriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Yılmaz, Ç. 2016. 122 nolu Ayıntab şeriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kilis: Kilis Üniversitesi, SBE.

Yılmaz, F. 2007. 151 nolu Ayıntab şeriyye sicil defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, SBE.

Yılmazer, Ö.F. 2010. 98/1 numaralı gaziantep şeriye sicili (H.1155/M.1742–1743) transkripsiyon ve değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, SBE.

EKLER

Ek 1: Gaziantep Hanları Tablosu

HAN ADI VE ADLARI	YAPIM ZAMANI (KRONOLOJİK)	YAPININ YAKLAŞIK OTURUM ALANI (METRE)	YAPININ DÜZGÜNLÜĞÜ	KİTABA	KAT SAYISI	AVLU SAYISI	AVLUNUN DÜZGÜNLÜĞÜ	YAPININ AVLUYA DİZİLİŞ BİÇİMİ	AVLU EBATLARI (METRE)	REKAV VAR MI? HANGİ KATTA?	REKAVLARI NAYAK MALZEMESİ	REKAVLARI N KEMER FORMU	REKAVLARI N ÜST ÖRTÜSÜ	AHIR VAR MI?	AHIR KAYADAN OYMA MAGARAMI	AHİRİN KONUMU ZEMİN KATTA MI BODRUM KATTA MI?	AVLUDAKİ KAPI PENCERELERİNİN ŞEKLİ NASIL?	AVLUDA TEPE PENCERESİ VEYA KUŞ PENCERESİ VAR MI? VARSAM ŞEKLİ	ODALARI N ÜST ÖRTÜSÜ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ŞEKLİ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ÜST ÖRTÜSÜ	TACKAPININ CEPHEDEKİ KONUMU	TACKAPININ BEZEMESİ	CEPHEDE DİŞA DÖNÜKLÜK	DİŞ CEPHEDE DÜKKAN VAR MI?	KAHVEHANE VAR MI?	SABUNHANE VAR MI?	ÇATI
Emirali Han - Han-ı Sebül - Ahîddevle Han - Sirkeci Han	1531 öncesi	50 X 60 = 3000 M2	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	YOK	2	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	38 X 25	ZEMİN KAT REVAKSİZ ÜST KATTA BİR CEPHE REVAKLI	AHSAP	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ	KİREMİT KIRMA ÇATI	VAR	KAYADAN OYMA MAGARAMI	ZEMİN KATTA	BİR KISIM BASIK KEMERLİ BİR KISIM AHSAP HATILLI DİKDÖRTGEN	VAR, KÜÇÜK DİKDÖRTGEN	SIVRI BEŞİK TONUZ	DÜZ	BEŞİK TONUZ	MERKEZDE		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPI VE DÜKKANLAR	VAR	ODALARIN BİR KISIMI MEVCUT OLMADIGINDAN BİLİNİYOR	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI
Yeni Han-Han-ı Cedid	1531 öncesi	30 X 35 = 1050 M2	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	YOK	2	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	25 X 20	ZEMİN KATTA BİR CEPHE, ÜST KATTA DÖRT CEPHE REVAKLI	KEYMIK TAŞI	SIVRI KEMERLİ	DÜZ TERAS	VAR	KAYADAN OYMA MAGARAMI	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	YOK	SIVRI BEŞİK TONUZ	DÜZ	BEŞİK TONUZ	MERKEZDE		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPI VE ÜST KATTA BİRKAÇ ODADA PENCERE	VAR BİR ADET SOKAK CEPHESİNDE KÖŞEDE	TACKAPININ ÜZERİNDEKİ DİĞERLERİNDEN BÜYÜK HACIMLI VE DÖRT PENCERELİ ODA OLABİLİR.	YOK	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ
Hayaban-Lala Mustafa Paşa Han	1562	40 X 60 = 2400 M2	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	YOK	2	1	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	22 X 30	ZEMİN KATTA BİR CEPHESİ REVAKLI, ÜST KATTA DÖRT CEPHE REVAKLI OLUŞUĞU DÜŞÜNÜLMEKTEDİR	KEYMIK TAŞI	SIVRI KEMERLİ	ALTTAN SIVRI BEŞİK TONUZ ÖSTTEN DİZ TERAS	VAR	AHIR İKİ KATLİDİR, BODRUM KAT KAYADAN OYMADIR.	HEM BODRUM KATTA VE HEM ZEMİN KATTADIR	BASIK KEMERLİ	VAR, KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONUZ	DÜZ	SIVRI BEŞİK TONUZ	MERKEZDE		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPI VE DÜKKANLAR	VAR	VAR	YOK	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ
Tütün Han	1550-1650	28 X 25 = 700 M2	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	YOK	2	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	10 X 15	ZEMİN KAT REVAKSİZ, ÜST KAT GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ	---	---	---	VAR	KAYADAN OYMA MAGARAMI	BODRUM KATTA	BASIK KEMERLİ	VAR, KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONUZ	DÜZ	ÇAPRAZ TONUZ	MERKEZİ DEĞİL, YAN CEPHEYE YAKIN		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPI VE DÜKKANLAR, ÜST KAT CEPHESİ BİLİNİYOR	VAR	YOK	YOK	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ

HAN ADI VE ADLARI	YAPIM ZAMANI (KRONOLOJİK)	YAPININ YAKLAŞIK OTURUM ALANI (METRE)	YAPININ DÜZGÜNLÜĞÜ	KİTABA	KAT SAYISI	AVLU SAYISI	AVLUNUN DÜZGÜNLÜĞÜ	YAPININ AVLUYA DİZİLİŞ BİÇİMİ	AVLU EBATLARI (METRE)	REKAV VAR MI? HANGİ KATTA?	REKAVLARI NAYAK MALZEMESİ	REKAVLARI N KEMER FORMU	REKAVLARI N İST ÖRTÜSÜ	AHIR VAR MI?	AHIR KAYADAN OYMA MAGARAMI	AHİRİN KONUMU ZEMİN KATTA MI BODRUM KATTA MI?	AVLUDAKİ KAPI PENCERELERİNİN ŞEKLİ NASIL?	AVLUDA TEPE PENCERESİ VEYA KUŞ PENCERESİ VAR MI? VARSAYSA ŞEKLİ	ODALARI N ÜST ÖRTÜSÜ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ŞEKLİ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ÜST ÖRTÜSÜ	TACKAPININ CEPHEDEKİ KONUMU	TACKAPININ BEZEMESİ	CEPHEDE DİŞA DÖNÜKLÜK	DİŞ CEPHEDE DÜKKAN VAR MI?	KAHVEHANE VAR MI?	SABUNHANE VAR MI?	ÇATI
Yürükçü Han	1650 öncesi	25 X 30 = 750 M2	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	YENİLEME KİTAPESİ VAR	2	1	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	ZEMİN KAT DÖRT CEPHELİ ÜST KAT 'L' ŞEKLİNDE İKİ CEPHELİ	12,5 X 14	ZEMİN KAT REKAVSIZ, ÜST KAT 'L' ŞEKLİNDE REKAVLI	AHŞAP	AHŞAP KEMERLİ	KİREMİT ÇATI	VAR	KAYADAN OYMA MAGARAMI	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	VAR. KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONUZ	DÜZ	SIVRI BEŞİK TONUZ	MERKEZE YAKIN		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPI VE ÜST KATTA ODA PENCERELERİ AYRICA TACKAPI CEPHEDEN 2,5 METRE ÖNDE	YOK	TACKAPININ ÜZERİNDEKİ DİĞERLERİNDEN BÜYÜK HACİMLİ VE DÖRT PENCERELİ ODA OLABİLİR.	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI
Koca Nalup Han - Mecidiye Han	1726 öncesi	45 X 66 = 2970 M2	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	YOK	2	1	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	36 X 24	ZEMİN KATTA REKAV BENZERİ EYVANLAR, ÜST KAT REKAVLI	KEYMIK TAŞI	SIVRI KEMERLİ	DÜZ TERAS	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	ÜST KATTA VAR, KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONUZ	DÜZ	SIVRI BEŞİK TONUZ	MERKEZİ DEĞİL, YAN CEPHEYE YAKIN		GİRİŞ CEPHESİNDE VE ARKADAKI SOKAK CEPHESİNDE DÜKKANLAR İKİ CEPHEDE DE ÜST KAT ODA PENCERELERİ VE GİRİŞTE TACKAPI	VAR	YOK	YOK	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ
Tuz Han	1850	50 X 50 = 2500 M2	DÜZGÜN KARE	YOK	2	1	DÜZGÜN KARE	DÖRT CEPHELİ	38 X 38	ZEMİN KATTA BİR CEPHE, ÜST KATTA DÖRT CEPHE REKAVLI	KEYMIK TAŞI	SIVRI KEMERLİ	ALT TAN DÜZ AHŞAP KAPLAMALI ÜZERİ KİREMİT KIRMA ÇATI	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	VAR. KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ	SIVRI BEŞİK TONUZ	DÜZ	BEŞİK TONUZ	KUZEYBATI KÖŞEDEKİ BÜYÜK ODAYI (KAHVEHANEYİ) SAYMAZSAK GİRİŞ CEPHESİNİ ORTALAR		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPI, DÜKKANLAR VE ÜST KATTA BASIK KEMERLİ ODA PENCERELERİ VE KUŞ PENCERELERİ	VAR	VAR	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI
Şeker Han	1850 civarı	350 M2	DÜZENSİZ PLANLI	YOK	2	2	İKİSİ DE DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	İLK AVLU 'L' ŞEKLİNDE İKİ CEPHELİ, 2. AVLU 'L' ŞEKLİNDE İKİ CEPHELİ	İLK AVLUSU 3 X 12 İKİNCİSİ 12 X 15	ZEMİN KAT REKAVSIZ, ÜST KAT 'L' ŞEKLİNDE REKAVLI	KEYMIK TAŞI	SIVRI KEMERLİ	DÜZ TERAS	YOK	...	...	BASIK KEMERLİ	VAR. KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONUZ VE ÇAPRAZ TONUZ	DÜZ	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI	CEPHEDE YALNIZ TACKAPI VAR		YALNIZ TACKAPI	TACKAPI YANINDAKİ DÜKKANLAR HANA AIT DEĞİL	YOK	YOK	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ

HAN ADI VE ADLARI	YAPIM ZAMANI (KRONOLOJİK)	YAPININ YAKLAŞIK OTURUM ALANI (METRE)	YAPININ DÜZGÜNLÜĞÜ	KİTABA	KAT SAYISI	AVLU SAYISI	AVLUNUN DÜZGÜNLÜĞÜ	YAPININ AVLUYA DİZİLİŞ BİÇİMİ	AVLU EBATLARI (METRE)	REVAK VAR MI? HANGİ KATTA?	REVAKLARI NAYAK MALZEMESİ	REVAKLARI N KEMER FORMU	REVAKLARI N İST ÖRTÜSÜ	AHİR VAR MI?	AHİR KAYADAN OYMA MAGARAMI	AHİRİN KONUMU ZEMİN KATTA MI BODRUM KATTA MI?	AVLUDAKİ KAPI PENCERELERİNİN ŞEKLİ NASIL?	AVLUDA TEPE PENCERESİ VEYA KUŞ PENCERESİ VAR MI? VARSANIN ŞEKLİ	ODALARI N İST ÖRTÜSÜ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ŞEKLİ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ÜST ÖRTÜSÜ	TACKAPININ CEPHEDEKİ KONUMU	TACKAPININ BEZEMESİ	CEPHEDE DİŞA DÖNÜKLÜK	DİŞ CEPHEDE DÜKKAN VAR MI?	KAHVEHANE VAR MI?	SABUNHANE VAR MI?	ÇATI
9 Millet Hanı	1868	32 X 55 = 1760 M2	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	VAR	2	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	18 X 24	ZEMİN KAT REVAKSİZ, ÜST KATTA DÖRT CEPHE REVAKLİ	KEYMIK TAŞI	SIVRI KEMERLİ	DÜZ TERAS	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	VAR, KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONUZ	DÜZ	SIVRI BEŞİK TONUZ	MERKEZİ DEĞİL, YAN CEPHEYE YAKIN		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPL DÜKKANLAR VE ÜST KATTA BASIK KEMERLİ ODA PENCERELERİ	VAR	TACKAPININ ÜZERİNDEKİ DİĞERLERİNDEN BÜYÜK HACİMLİ VE DÖRT PENCERELİ ODA OLABİLİR.	YOK	DÜZ TERAS VE FENERLİ
10 Eski Gümrük Hanı	1873	15 X 40 = 600 M2	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	YOK	2	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	ÜÇ CEPHELİ 'U' ŞEKLİNDE	13 X 8	ZEMİN KAT REVAKSİZ ÜST KAT 'L' ŞEKLİNDE REVAKLİ	KEYMIK TAŞI	SIVRI KEMERLİ	ALTTAN DÜZ AHSAP KİRİŞ KAPLAMALI ÜZERİ KİREMİT KIRMA ÇATI	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	VAR, KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONUZ	DÜZ	SIVRI BEŞİK TONUZ	MERKEZDE		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPL TACKAPL İKİ YANINDA BASIK KEMERLİ PENCERELER, ÜST KATTA DİKDÖRTGEN PENCERELER	YOK	VAR	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI
11 Kumruoğlu Hanı-Kırmızı Hanı	1875-1899 arası	570 M2	DÜZENSİZ PLANLI	YOK	İki CEPHESİ 3 KATLI, BİR CEPHESİ 2 KATLI	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	ÜÇ CEPHELİ 'U' ŞEKLİNDE	13 X 11	ZEMİN KAT REVAKSİZ, 1. KATTA REVAKLİ, 2. KATTA REVAKLİ HER KEMERGÖZÜ AÇIKLIĞININ YERİNE İKİŞER YUVARLAK KEMERLİ PENCERE AÇILMIŞ	KEYMIK TAŞI	SIVRI KEMERLİ	ALTTAN DÜZ ÜZERİ KİREMİT KIRMA ÇATI	YOK	...	...	BASIK KEMERLİ	YOK	SIVRI BEŞİK TONUZ	ÇARPIK	SIVRI BEŞİK TONUZ	MERKEZİ DEĞİL		GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPL TACKAPL İKİ YANINDA VE YAN CEPHEDE SIVRI KEMERLİ DÜKKANLAR, ÜST KATLARDA BASIK KEMERLİ PENCERELER	VAR	YOK	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI

HAN ADI VE ADLARI	YAPIM ZAMANI (KRONOLOJİK)	YAPININ YAKLAŞIK OTURUM ALANI (METRE)	YAPININ DÜZGÜNLÜĞÜ	KİTABA	KAT SAYISI	AVLU SAYISI	AVLUNUN DÜZGÜNLÜĞÜ	YAPININ AVLUYA DİZİLİŞ BİÇİMİ	AVLU EBATLARI (METRE)	REVAK VAR MI? HANGİ KATTA?	REVAKLARI NAYAK MALZEMESİ	REVAKLARI N KEMER FORMU	REVAKLARI N İST ÖRTÜSÜ	AHİR VAR MI?	AHİR KAYADAN OYMA MAGARAMI	AHİRİN KONUMU ZEMİN KATTA MI BODRUM KATTA MI?	AVLUDAKİ KAPI PENCERELERİN ŞEKLİ NASIL?	AVLUDA TEPE PENCERESİ VEYA KUŞ PENCERESİ VAR MI? VARSAYSA ŞEKLİ	ODALARI N ÜST ÖRTÜSÜ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ŞEKLİ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ÜST ÖRTÜSÜ	TACKAPININ CEPHEDEKİ KONUMU	TACKAPININ BEZEMESİ	CEPHEDE DİŞA DÖNÜKLÜK	DİŞ CEPHEDE DÜKKAN VAR MI?	KAHVEHANE VAR MI?	SABUNHANE VAR MI?	ÇATI	
1 2 Sirehan- Belediye Hanı	1885	60 X 75 =4500 M2	DÜZGÜNE YAKIN DİKDÖRTGEN	3 ADET VAR	2	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	44 X 52	ZEMİN KAT REVAKSİZ ÜST KAT 'U' ŞEKLİNDE REVAKLI	KEYMIK TAŞI	SİVRİ KEMERLİ	ALTTAN DÜZ AĞSAP KIRIŞ KAPLAMALI ÜZERİ KİREMİT KIRMA ÇATI	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	VAR, KÜÇÜK DİKDÖRTGE N ÜZERİ KEMERLİ	SİVRİ BEŞİK TONOZ	DÜZ	BEŞİK TONOZ	MERKEZİ DEĞİL		GİRİŞTE VE YAN CEPHELERDE ÜÇ ADET TACKAPI, TUM CEPHELERDE ZEMİN KAT TACKAPILAR HARIÇ SAĞIR, ÜST KATTA BASIK KEMERLİ VE BAZISI DİKDÖRTGEN PENCERELER	YOK, FAKAT ABDULHAMİD FOTOĞRAFLARINDA A ÖN CEPHENİN ÖN TARAFINDA, GÜNÜMÜZDE BULUNMAYAN TEK KATLI DÜKKANLAR GÖRÜLMÜKTE	YOK	YOK	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI
1 3 Kürkçü Han	1890	1216 M2	DÜZENSİZ PLANLI	VAR	2	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	20 X 22	ZEMİN KAT REVAKSİZ ÜST KATTA DÖRT CEPHE REVAKLI	KEYMIK TAŞI	SİVRİ KEMERLİ	ALTTAN DÜZ AĞSAP KIRIŞ KAPLAMALI ÜZERİ KİREMİT KIRMA ÇATI	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	VAR, ZEMİN KATTA KÜÇÜK DİKDÖRTGE N ÜZERİ KEMERLİ ÜST KATTA KÜÇÜK, OVAL	SİVRİ BEŞİK TONOZ	L' ŞEKLİNDE	ÇAPRAZ TONOZ VE BEŞİK TONOZ	MERKEZİ DEĞİL		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPI, DÜKKANLAR VE ÜST KATTA BASIK KEMERLİ ODA PENCERELERİ	VAR	YOK	VAR	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI	
1 4 Ehveyli Han- Büdeyri Han- İnciçle Hanı	1890'lı yıllar	30 X 40 =1200 M2	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	YOK	2	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	15,5 X 13,5	ZEMİN KAT REVAKSİZ ÜST KATTA DÖRT CEPHE REVAKLI	KEYMIK TAŞI	SİVRİ KEMERLİ	YARIM ÇAPRAZ TONOZLU	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	YOK	SİVRİ BEŞİK TONOZ	L' ŞEKLİNDE	ÇAPRAZ TONOZ VE BEŞİK TONOZ	MERKEZİ DEĞİL		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPI, DÜKKANLAR VE ÜST KATTA BASIK KEMERLİ VE BAZISI DİKDÖRTGEN ODA PENCERELERİ	VAR	YOK	VAR	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI	

HAN ADI VE TEPE ADLARI	YAPIM ZAMANI (KRONOLOJİK)	YAPININ YAKLAŞIK OTURUM ALANI (METRE)	YAPININ DÜZGÜNLÜĞÜ	KİTABA	KAT SAYISI	AVLU SAYISI	AVLUNUN DÜZGÜNLÜĞÜ	YAPININ AVLUYA DİZİLİŞ BİÇİMİ	AVLU EBATLARI (METRE)	REVAK VAR MI? HANGİ KATTA?	REVAKLARI NAYAK MALZEMESİ	REVAKLARI N KEMER FORMU	REVAKLARI N İST ÖRTÜSÜ	AHİR VAR MI?	AHİR KAYADAN OYMA MAGARAMI	AHİRİN KONUMU ZEMİN KATTA MI BODRUM KATTA MI?	AVLUDA KİPİ PENCERELERİN ŞEKLİ NASIL?	AVLUDA TEPE PENCERESİ VEYA KUŞ PENCERESİ VAR MI? VARSAYSA ŞEKLİ	ODALARI N ÜST ÖRTÜSÜ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ŞEKLİ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ÜST ÖRTÜSÜ	TACKAPININ CEPHEDEKİ KONUMU	TACKAPININ BEZEMESİ	CEPHEDE DİŞA DÖNÜKLÜK	DİŞ CEPHEDE DÜKKAN VAR MI?	KAHVEHANE VAR MI?	SABUNHAN E VAR MI?	ÇATI
15 Anadolu Han	1890'lı yıllar	800 M2	DÜZENSİZ PLANLI	YOK	2	2	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN VE İKİNCİ AVLU DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	ÖÇ CEPHELİ 'U' ŞEKLİNDE VE İKİNCİ AVLU DA ÖÇ CEPHELİ	18 X 12 VE 15 X 6	ZEMİN KAT REVAKSİZ ÜST KATTA ÖÇ CEPHE 'U' ŞEKLİNDE REVAKLI VE İKİNCİ AVLU ZEMİN KAT VE ÜST KATTA DA REVAKSİZ	KEYMİK TAŞI VE AHSAP	BİR CEPHE SIVRI KEMERLİ VE İKİ CEPHE AHSAP DİREKLİ	ALTTAN DÜZ AHSAP KİRİŞ ÜZERİ KİREMİT KIRMA ÇATI	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	VAR, KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONOZ	DÜZ VE İKİ AVLU ARASINDAKİ DEHLİZ DİZ	DİŞ CEPHEDE VE AVLU TARAFINDA KEMERLİ AÇIKLIĞIN ARASI DÜZ GEÇİLMEKTE	MERKEZİ		GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPLI İKİ YANINDA BİRER DÜKKAN VE ÜST KATTA DİKDÖRTGEN ODA PENCERELERİ VE KÜŞ PENCERELERİ	VAR	YOK	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI
16 Sabuncu Han	1900 öncesi	740 M2	DÜZENSİZ PLANLI	YOK	2	2	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN VE İKİNCİ AVLU GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ	DÖRT CEPHELİ	YAKLAŞIK 5 X 7,5 VE 15 X 10	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ	GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ	YOK	---	---	BASIK KEMERLİ	YOK	SIVRI BEŞİK TONOZ	DÜZ	BEŞİK TONOZ	MERKEZİ DEĞİL		DÖRT ADET GİRİŞ KAPISI VE DİKDÖRTGEN PENCERELER	YOK	YOK	VAR	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI OLDUĞU DÜŞÜNÜLMÜKTE
17 Eski Maarif Han-Yeni Han	1900 öncesi	58 X 75 =4350 M2	DÜZENSİZ PLANLI	YOK	BİR BÖLÜM ÖZ BİR BÖLÜM ÖTEK KATLI	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	KARSILIKLI İKİ CEPHELİ	45 X 58	VAR, ÜST KATTA	AHSAP	AHSAP KEMERLİ	ALTTAN DÜZ AHSAP KİRİŞ KAPLAMALI ÜZERİ KİREMİT KIRMA ÇATI	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASIK KEMERLİ	YOK	SIVRI BEŞİK TONOZ	DÜZ	BEŞİK TONOZ	MERKEZİ FAKAT SONRADAN EKLENEN DÜKKANLAR SEBEBİYLE MERKEZİ DEĞİL		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPLI DÜKKANLAR VE ÜST KATTA BASIK KEMERLİ VE BİR KİSİMİ DİKDÖRTGEN ODA PENCERELERİ	VAR	YOK	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI
18 Güven Han-Çiftçi Han-Basmacı Han	1906	38 X 43 = 1654 M2	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	VAR	2	1	DÜZGÜN OLMAYAN DÖRTGEN	İKİ CEPHELİ 'L' ŞEKLİNDE	28 X 30	VAR, ÜST KATTA	KEYMİK TAŞI	SIVRI KEMERLİ	ALTTAN DÜZ ÜZERİ KİREMİT KIRMA ÇATI	YOK	---	---	BASIK KEMERLİ	VAR, HEM ZEMİN KATTA HEM ÜST KATTA KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONOZ	ÇARPIK	BEŞİK TONOZ	MERKEZE YAKIN		YALNIZ GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPLI DÜKKANLAR VE ÜST KATTA BASIK KEMERLİ VE BİR KİSİMİ DİKDÖRTGEN ODA PENCERELERİ	VAR	YOK	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI

HAN ADI VE ADLARI	YAPIM ZAMANI (KRONOLOJİK)	YAPININ YAKLAŞIK OTURUM ALANI (METRE)	YAPININ DÜZGÜNLÜĞÜ	KİTABA	KAT SAYISI	AVLU SAYISI	AVLUNUN DÜZGÜNLÜĞÜ	YAPININ AVLUYA DİZİLİŞ BİÇİMİ	AVLU EBATLARI (METRE)	REKAV VAR MI? HANGİ KATTA?	REKAVLARI NAYAK MALZEMESİ	REKAVLARI N KEMER FORMU	REKAVLARI N İST ÖRTÜSÜ	AHIR VAR MI?	AHIR KAYADAN OYMA MAGARAMI	AHİRİN KONUMU ZEMİN KATTA MI BODRUM KATTA MI?	AVLUDAKİ KAPI PENCERELERİN ŞEKLİ NASIL?	AVLUDA TEPE PENCERESİ VEYA KUŞ PENCERESİ VAR MI? VARSAM ŞEKLİ	ODALARI N İST ÖRTÜSÜ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ŞEKLİ	GİRİŞ DEHLİZİNİN ÜST ÖRTÜSÜ	TACKAPININ CEPHEDEKİ KONUMU	TACKAPININ BEZEMESİ	CEPHEDE DİŞA DÖNÜKLÜK	DİŞ CEPHEDE DÜKKAN VAR MI?	KAHVEHANE VAR MI?	SABUNHAN E VAR MI?	ÇATI
19 Bayazhan	1909	46 X 55 = 2530 M2	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	VAR	2	1	DÜZGÜN DİKDÖRTGEN	DÖRT CEPHELİ	20 X 18	ZEMİN KAT REKAVSİZ, ÜST KATTA KARŞILIKLI İKİ CEPHE REKAVLI	KEYMİK TAŞI	REKAVLAR ÖZGÜN DEĞİLDİR. BASİK KEMERLİ	ALTTAN DÜZ AĞSAP KIRIŞ KAPLAMALI ÜZERİ KİREMİT KIRMA ÇATI	VAR	HAYIR	ZEMİN KATTA	BASİK KEMERLİ	VAR, ZEMİN KATTA KÜÇÜK DİKDÖRTGEN ÜZERİ KEMERLİ	SIVRI BEŞİK TONOZ	DÜZ	YUVARLAK KEMERLİ GİRİŞ AÇIKLIĞI İLE BAŞLAYIP SIVRI KEMERLE SONLANIR. AÇIKLIKLARIN ARASI DÜZ GEÇİLMİŞ	MERKEZDE		GİRİŞ CEPHESİNDE TACKAPI, DÜKKANLAR VE ÜST KATTA YUVARLAK KEMERLİ ODA PENCERELERİ SIVRI KEMERLİ BÜYÜK AÇIKLIKLI PENCERELER, BALKONLAR, YAN CEPHELERDE SIVRI KEMERLİ BÜYÜK AÇIKLIKLI PENCERE, BALKON YUVARLAK KEMERLİ PENCERELER	VAR	YOK	YOK	KİREMİT ÖRTÜLÜ KIRMA ÇATI VE ÖÇGEN ÇATI PENCERELERİ

Ek 2: Osmanlı Dönemi Dışında İnşa Edilen Hanlar ve Şehir Merkezi Dışındaki Hanlar

OSMANLI DÖNEMİ DIŞINDA İNŞA EDİLEN HANLAR

1. Börekli Han -Pürçekli Kervansarayı (1462 öncesi)
2. Memlük Sultan Hamamı Hanı (1516 öncesi)
3. Bakır Hanı (1930)
4. Hamut Hüseyin Hanı (1960)

ŞEHİR MERKEZİ DIŞINDAKİ HANLAR

5. Sam Köyü Hanı (1550 civarı)
6. Telbaşer Hanı Kirman (1500-1599)
7. Kebirhan (1653 öncesi)
8. Maşer Han (1884 öncesi)

OSMANLI DÖNEMİ DIŞINDA İNŞA EDİLEN HANLAR

1. BÖREKLİ HAN-BÖREKÇİ HAN-PÜRÇEKLİ KERVANSARAYI (1462 öncesi)

Konumu

Börekli Han günümüze ulaşmamış hanlardandır. Hanın konumu net olarak bilinmemekle beraber, şehrin gelişimin kale çevresinden başladığı referans alındığında hanın kaleye yakın bir konumda olduğu söylenebilir.

Tarihçesi

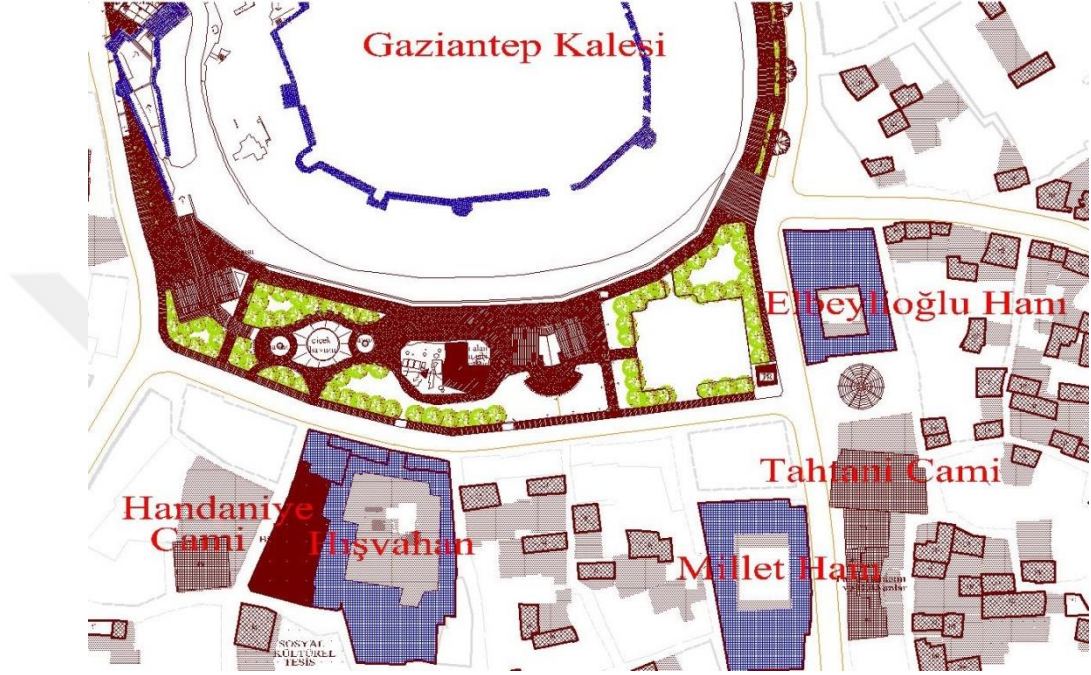
1462 tarihli bir vakfiyeye göre Sinekoğlu Mehmed Hüsami'nin Pürçekli adındaki kervansarayı ve mescidi için kır ve mezra vakfı yapıldığı ifade edilmektedir. (Çam, 2006) Çam'ın iddiasına göre Börekli Han ile Pürçekli Kervansarayı aynı yapıdır. Çam, Börekli Han'ın eski harflerle yazımının Pürçekli Han'ın eski harflerle yazımına çok benzemesini bu iddiasına gerekçe göstermektedir. (Çam, 2006) Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinin dokuzuncu cildinde 'Börekçi Han' ifadesiyle hanın adı geçmektedir. Evliya Çelebi, bu hanı şehrin meşhur hanları arasında saymaktadır. (Evliya, 1985)

1462 tarihli belge ışığında adı geçen ve günümüze ulaşmamış olan han, Antep şehrindeki bilinen en eski han olma özelliğindedir. Antep şehrinin 1516 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçtiği bilindiğinden, bu hanın Osmanlı dönemi öncesine ait olduğu düşünülmektedir.

2. MEMLÜK SULTAN HAMAMI HANI (1516 öncesi)

Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. Handaniye (Handan Bey, Handaliye, Andaliye) Camisi civarındadır. (Göğüş, 2006) Cami günümüzde mevcuttur ve konum olarak Kale'nin güneyinde, Hışvahan'ın batısındadır (Şekil Ek 2.1).

Şekil Ek 2.1 Memlük Sultan Hamamı Hanı'nın konumunu gösterir harita (Gaziantep ili koruma imar planından işlenerek)

Tarihçesi

Hanın isminden hareketle 1516 yılında Yavuz Sultan Selim Han ile Memlükler arasında yapılan Mercidabık savaşından sonra Osmanlı toprağına katıldığı bilinen Ayıntab'taki bu hanın da o dönemden kaldığı düşünülebilir. Bu kabulle hanın yapım zamanı 1516 yılı öncesidir.

3. BAKIR HANI (1930)

Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır ve konumu bilinmemektedir.

Tarihçesi

1930'lu yıllarda alt katı, daha sonra üst katı Ragıp ve Ahmet Gören kardeşlerce yaptırılmış olan han bir süre bakır ve sabun fabrikası olarak, caddeye bakan cephesi ise otel olarak kullanılmıştır. Sonraları tamamı işyerine çevrilmiştir. (Işık, 2002) Göğüş'ün 1997 yılında basılan kitabına göre han o yıllarda halen mevcuttur. Otel fonksiyonu kalkmış ve çeşitli eklemelerle işyeri olarak kullanılmaktadır. (Göğüş, 1997) 18. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu, s.24. de adı geçer. (Altın, 2015)

4. HAMUT HÜSEYİN HANI (1960)

Günümüzde mevcut değildir. Ayrıca han bir Osmanlı dönemi hanı değil, Cumhuriyet dönemi hanıdır.

Konumu

Mehmet Işık'ın Koruma Kurulu arşiv raporunda adı geçen han Kunduracı pazarındadır. (Işık, 2002) Karatarla Cami karşısındadır. ((Altın, 2015)

Tarihçesi

Adı geçen raporda Işık, hanın bir cumhuriyet dönemi hanı olduğunu ve otel olarak da kullanıldığını ifade etmiştir. (Işık, 2002) Göğüş'ün 1997 yılında basılan kitabındaki ifadesine göre han 30-35 yıl önce yani 1960'lı yıllarda yapılmıştır. Ayrıca Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinden Örnekler Cilt 81-141. s.67.'de adı geçer. (Altın, 2015)

ŞEHİR MERKEZİ DIŞINDAKİ HANLAR

5. SAM KÖYÜ HANI (1550 civarı)

Konumu

Han konum olarak diğer hanlar gibi şehir merkezinde olmayıp, şehrin 10 km. kadar batısındaki Sam köyündedir. Sam köyü günümüzde Şehitkâmil ilçesine bağlandığından bu bölge de artık merkeze bağlıdır. Han burada Sam Cami karşısında konumlanmıştır. Hanın konum olarak şehir merkezine 10 km. mesafede olması ona bir menzil hanı olma özelliği kazandırmaktadır. Halep- Antep-Sam-Maraş güzergahında bulunur.

Tarihçesi

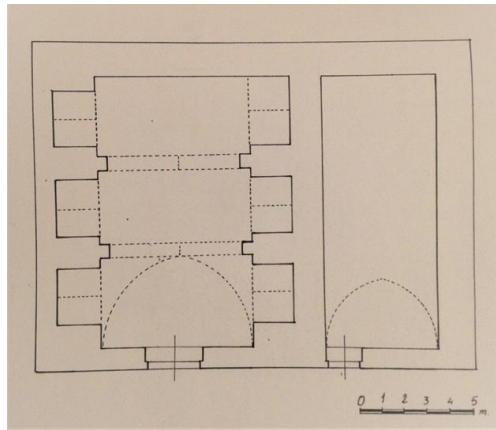
Hanın yapım zamanı ve kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemekle beraber, hanın karşısında yer alan cami ile aynı dönemde yapıldığı düşünüldüğünden 1550 yılı civarı gibi bir tarih karşımıza çıkar. (Çam, 2006)

Dönüşüm ve restorasyon

Han 1992 yılına kadar yolcu hanı olarak ve ahır bölümü ile birlikte kullanılır durumda iken, devlet tarafından restore edilmesini sağlamak amacıyla köylüler tarafından bilinçli olarak tahrip edilmiş ve ahır kısmı tamamen yok olmuştur. (Çam, 2006) Günümüzde halen bu halini korumaktadır.

Mimarisi

Han orijinalinde Şekil Ek 2.2'deki planda görüldüğü gibi birbirinden bağımsız ve bitişik nizamlı iki bölümden oluşmaktadır. Batıdaki bölüm han bölümü, doğudaki bölüm ahırdır. Günümüze ulaşmamış olan ahır bölümü yaklaşık 5 metre genişliğinde, 12 metre uzunluğundadır. Han bölümüne güney cephedeki yaklaşık 1,5 metrelik bir kapıdan girilmektedir.

Şekil Ek 2.2 Sam Köyü Hanı planı (Çam, 2006)

6. TELBAŞER HANI KİRMAN (1500-1599)

Konumu

Han günümüze ulaşmamıştır. Hanın konumu bilinmemektedir. Hanın adı sebebiyle Gaziantep şehir merkezinde olmayıp Telbaşer mezrasında olduğu düşünülmektedir.

Tarihçesi

On altıncı Asırda Ayıntab Livası, sayfa 469 da adı geçer. (Altın, 2015)

7. KEBİRHAN (1653 öncesi)

Konumu

Günümüze ulaşmamış hanlardandır. Hanın konumu bilinmemektedir. Ancak adının geçtiği tarihi belgeye bakıldığında hanın konumunun şehir merkezinde olmayıp Kebirhan köyünde olduğu sonucuna ulaşılabilir.

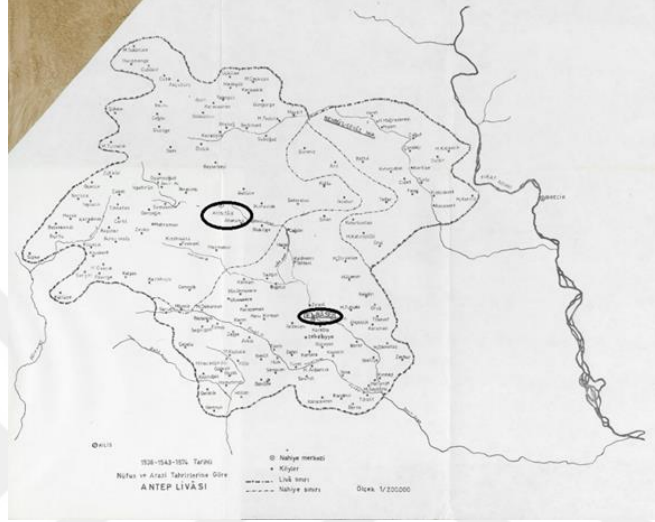
Tarihçesi

1653-1654 yıllarını kapsayan 23 nolu Ayıntab şerhiye sicil kaydı dışında herhangi bir yerde rastlanılmamıştır. Sicilin sayfa 49 hüküm 1’de ve aynı sicilin sayfa no: 94 2 nolu hüküm kaydında da hanın ismi geçmektedir. (Özel, 2006) Hanın isminin köye verilmiş olması ihtimali ile Kebirhan isimli hanın varlığından söz edilebileceği düşünülmektedir. 1763-1764 yıllarını kapsayan 122 numaralı Ayıntab şerhiye sicilin 138 nolu hükmünde de Kebir Han adına rastlanmıştır. (Yılmaz, 2016) Ayrıca Özharat’ın doktora tezinde Han-ı Kebir isminin Hışvahan bitişiğindeki Paşa Hamamı’nın diğer adı olduğu ifade edilmektedir. (Özharat, 2014)

8. MAŞER HAN (1884 öncesi)

Konumu

Hanın konumunun Gaziantep şehir merkezinde olmayıp Telbaşer mezrasında olduğu 1884-1885 yıllarını kapsayan 152 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa no 68'teki 109 numaralı hükmünden anlaşılmaktadır. (Yıldırım, 2006) (Şekil Ek 2.3Şekil Ek 2.3)

Şekil Ek 2.3 Maşer Han'ın konumu için Telbaşer ile Ayıntab arasındaki konum ilişkisini belirtir harita (1536 tarihli Antep Livası'ndan işlenerek, Özdeğer 1988, cilt1)

Tarihçesi

Han günümüze ulaşmamıştır. 1884-1885 yıllarını kapsayan 152 numaralı Ayıntab şerhiye sicilinin sayfa no 68'teki 109 numaralı hükmünde Ayıntab'a tabi' Telbaşer mezra'asındaki bir mahal olan Kefşeker Hanı ve oradaki tarlalardan söz edilmektedir. (Yıldırım, 2006) Hanın o bölgeye adını vermiş olabileceği bu belgeden referansla düşünülmektedir. Hangi tarihte inşa edildiği kesin olarak bilinmeyen hanın 1884 yılından önce yapılmış olduğu açıktır.